

Velon Congres

2024

UTRECHT 18 & 19 MAART

OPLEIDEN IN VERBINDING

ABSTRACTBOEK

Abstract parallelsessies

Op 18 en 19 maart 2024 verzamelen meer dan 1100 lerarenopleiders uit Nederland en Vlaanderen zich in Utrecht voor het Velon Congres. Het centrale thema is 'Opleiden in verbinding', gericht op het leren en ontwikkelen van leraren en lerarenopleiders binnen, tussen en over onderwijssectoren heen.

Het congres biedt niet alleen inspirerende keynotes, maar ook een uitgebreid aanbod van meer dan 200 bijdragen. Deze bijdragen zijn georganiseerd in negen sessierondes en vier inhoudelijke lijnen: iedere sessieronde heeft een duur van 30 of 60 minuten m.u.v. workshops / symposia die zijn ingedeeld in de gecombineerde sessieronde 2 & 3; deze duren 70 minuten. In een sessie zijn één of meerdere bijdragen ingedeeld. Als er twee bijdragen in een sessieronde zijn ingedeeld, is er geen zaalwissel.

De vier inhoudelijke lijnen zijn als volgt:

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

De bijdragen zijn verspreid over negen parallelsessies op de volgende tijdstippen:

Maandag 18 maart

- Parallelsessies 1: 12.00-13.00 uur
- Parallelsessies 2: 14:00-14:30 uur
- Parallelsessies 2&3: 14:00-15:10 uur
- Parallelsessies 3: 14.40-15.10 uur
- Parallelsessies 4: 15:40-16:10 uur
- Parallelsessies 5: 16:20-17:20 uur

Dinsdag 19 maart

- Parallelsessies 6: 09.40-10:40 uur
- Parallelsessies 7: 11.10-12.10 uur
- Parallelsessies 8: 12.20-12.50 uur
- Parallelsessies 9: 15.00-16.00 uur

In dit abstractboek zijn de volledige abstractteksten met referenties en eventuele afbeeldingen opgenomen op volgorde van abstractnummer. Voor de programmering van de betreffende bijdrage verwijzen wij graag naar de congres-app en de [website](#).

Inhoudsopgave

8. Professionele leergemeenschappen in bovenschoolse netwerken als duurzame professionaliseringsvorm	11
9. Team school: hoe leergemeenschappen bijdragen aan professionalisering	12
13. Samen opleiden. Een traject voor IO en SO bij Fontys Hogescholen	14
29. Collega's-in-opleiding en lerarenopleiders ten tijde van het lerarentekort.....	16
37. Over doel en middel: afstudeeronderzoek en de tweedegraads lerarenopleidingen van Windesheim.....	18
40. Samen op weg naar een taalvriendelijke wijk.....	19
48. Kairos in de klas en Klassegesprek, de innerlijke ontwikkeling van de leraar centraal.....	20
49. Blended Ondersteuning Zaakvakken MBO-HBO-traject	21
53. De kracht van internationale partnerschappen bij het opleiden van leraren: een good practice..	22
57. Een innovatieve aanpak voor een nieuw pedagogisch onderwijsconcept voor PABO-studenten in STEM.....	23
59. Hoe het landelijke netwerk SPRONG-STEM, verschillende regionale aanpakken afstemt en versterkt	25
64. Bruggenbouwers en grensverleggers: Van interprofessioneel naar transdisciplinair opleiden	28
68. Social Justice Teacher Education: hoe doen we dat? Welkom bij een Nederlands/ Vlaams netwerk i.o.....	30
76. Professionaliseren van instituutsopleiders als 'bruggenbouwers'	32
81. Samen brainstormen over de lerarenopleiding van de toekomst	34
85. Profileringsroute: de leraar-in-opleiding als werkplekbegeleider.....	35
86. Grenzen van een beroepsprofiel? Opleiders met uiteenlopende competenties en identities vormen team	37
88. (Loopbaan)kansen bevorderen door inclusieve werkvormen	40
90. Afstudeerbegeleiding. Studenten aan het denken zetten.	41
91. Een leescurriculum op de pabo's. De complexiteit van het opleiden.	42
100. Praktijkonderzoek vanuit verbinding: samen onderwijs toekomst maken mét leerlingen.	44
101. Evidence informed onderwijs vormgeven: (hoe) doen professionals dat?	45
102. Kansrijke verhalen om leraren in opleiding uit te dagen hun professionele identiteit te ontwikkelen	46
105. Verbinden via het delen van persoonlijke verhalen in netwerken	47
107. Van Samen Opleiden & Professionaliseren richting Onderwijsregio. Ervaringen, kansen en uitdagingen.....	48
110. Statushouders duurzaam opleiden in Nederlands onderwijssysteem - Hogeschool Windesheim	49
114. Begeleidingsvaardigheden van werkplekbegeleiders	51

Aan de slag met het door ons ontwikkelde materiaal	51
115. Coachend opleiden met de NOA-Mindfolio, reflecteren op professionele identiteitsontwikkeling	52
116. Pedagogie in het 1e graads leergebied & professioneel zelf-verstaan van de masterstudent.....	54
118. Een succesvolle doorstart.....	55
Ontwikkeling in beroepsvaardigheden na de inductiefase	55
123. Professionele identiteitsontwikkeling van aanstaande leraren in een nieuw curriuculum	56
124. Inclusie in de praktijk: naar een zorgzame didactiek	58
125. Naar een effectief evaluatiebeleid bij Moderne Vreemde Talen in functie van het taalleerproces	59
130. Gesprekken in de driehoek.....	61
131. Het begeleiden van persoonsvorming als leerkracht en lerarenopleider	62
134. Leraren (in opleiding) als sociale changemakers.....	63
139. Doe maar normaal: kansen voor leren in het Achterhoekse primair en voortgezet onderwijs ...	65
140. Vrije ruimte in het curriculum: meer vrijheid voor de leraar? Beroepsbeeld en opleiding uitgedaagd.....	66
143. Ondersteunen van psychologische basisbehoeften van minoren in de universitaire lerarenopleiding	68
148. Verbinding van theorie, praktijk en persoon voor de begeleidingspraktijk: het gesprek aankaarten.....	70
154. Oriënteren om te leren. Voor een vliegende start op de nieuwe leerwerkplek!.....	71
155. Een App als tool om informele en ongeplande betekenisvolle ervaringen op de werkplek te waarderen	73
157. Taalvaardigheid en taaldidactische competentie van leraren-in-opleiding.....	75
159. Een brede blik op de leeromgeving van de student.....	77
161. Naar een model voor docent feedbackgeletterdheid	78
165. In de schoenen van de zij-instromer: ervaringen in het mbo.	79
174. Onderzoekinzichten: Hoe je via verbinding met studenten hun welzijn verhoogt	81
175. Een keuzeminor Peuters en VVE voor pabo-studenten	83
176. Organisch groeien vanuit Talent	85
178. Klassenmanagement op de leerwerkplek: hoe kun je aanstaande leraren daarbij ondersteunen?	86
185. Hoe bereid je docenten in opleiding voor op het lesgeven in een leergebied (Mens en Maatschappij)?	88
186. Bouwen aan je school als lerende organisatie	90
187. Taal- en denkontwikkellend opleiden: een zaak van ons allemaal	92

188. Hoe bepalen ervaren (geschiedenis)docenten de inhoud van hun lessen in Nederland en Vlaanderen?	94
191. Sociaal leren is key: De ontwikkeling van een opleiding over netwerklernen op de werkplek	95
194. Anders denken, anders kijken, anders doen!.....	97
195. Een netwerk van Vlaamse lerarenopleiders voor veranderbekwame onderwijsprofessionals....	98
196. Dialogisch reflecteren over de aard van klimaatwetenschap: de leraar als gespreksleider	101
204. Is de pedagogiek uit de pedagogiek verdwenen?	102
207. Pabostudenten in netwerken:Relatie sociaal-cognitieve interactievaardigheden en sociale configuratie	103
211. De impact van de digitale wereld op de leraar/opleider; bevorderen van kritisch digitaal burgerschap.....	104
217. Ervaar het kennislab van onderwijsnetwerk Sprong Voorwaarts	106
222. Maatschappelijke opdracht voor opvoeding en onderwijs: samenwerken aan ontwikkeling...	107
224. Kenmerken en governance van onderwijsregio's	109
225. De kracht van een hybride professionaliseringstraject rond interactief voorlezen: behind the scenes	111
226. Samen voor krachtig leesonderwijs: Van leesscan tot leesplan.....	113
231. De Kracht van Design Thinking in Onderwijsontwerp.....	114
234. www.pedagogame.com: het online pedagogisch prioriteitenspel	116
239. See Through, een belevingscircuit dat bijdraagt aan inclusie en diversiteit.	118
244. Samenstelling van studentgroepen bij samenwerkingsopdrachten: vooral veilig of juist divers?	119
245. Een boekenclub als aanjager van de leesmotivatie en de literaire competentie van pabostudenten	121
246. Activist, struisvogel of journalist? Wat wil ik zelf in mijn onderwijs met duurzaamheid?.....	123
247. Schoolbegeleidingstraject Wijze Lessen: Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek.....	124
249. Vakdidactiek cultuurwetenschappen: museale inclusiviteit voor jongeren met migratieachtergrond	125
251. Onderwijs vanuit hoge verwachtingen: Sprintje trekken?.....	127
252. Het creëren van verbinding door duurzame begeleiding van startende leerkrachten.....	129
254. Geïntegreerd taalonderwijs in het VO: curriculumuitdagingen voor vo-docenten en lerarenopleiders	130
255. Een vakdidactisch observatie-instrument voor communicatief vreemdetalenonderwijs.....	132
256. Ontdek je rol als lerarenopleider door de dialoog en het spel aan te gaan met elkaar.	133
258. De Voorleesrobot: uitdagingen op het gebied van meertaligheid en programmeren	134
259. Evidence-informed ontwikkelen van onderzoekend vermogen van lerarenopleiders en pabostudenten	135

263. Het versterken van vaardigheden van leraren (in opleiding): hoe en waarom?	137
265. Inzicht in de uitvoering van vijf vernieuwende lerarenopleidingen in Nederland.....	138
266. Workshop ledere lerarenopleider een taal(bewuste) opleider	139
268. Zelfregulerend leren voor leerlingen én leerkrachten: toerusten voor een leven lang leren	141
270. Ontdekkingsreis in samenwerking: verbinden door participatief onderzoek in het onderwijsdomein.....	142
271. Met vertrouwen effectieve oudergesprekken leren voeren met behulp van een blended leerarrangement	144
272. Beleef het samen leren, in een leernetwerk op de opleidingsschool	146
273. Opleiden in Verbinding: Studenten als Partners bij Curriculumontwikkeling.....	147
275. Samen professionaliseren: Werken aan een gezamenlijke aanpak voor het lerarentekort Duits	149
276. Samenwerking in beweging. Hoe een consortium beweegt door hogescholen en basisscholen heen.....	151
277. Professionaliseren in partnerschappen: praktische tools voor starters en wijze lessen voor opleiders.....	152
279. Een wereldcafé over kansrijk onderwijs in de overgang po-vo.....	154
282. Docenten in opleiding voorbereiden op het omgaan met verschillen in de klas.....	156
285. Interprofessioneel Opleiden: Bouwstenen en werkplaatsen.....	157
286. Contextleren als de kracht van werkplekleren.....	160
287. Scholen en lerarenopleidingen als inclusieve communities	162
288. Samen werken aan leeruitkomsten digitale geletterdheid binnen de pabo.....	163
290. Om de onderwijskwaliteit in verbinding te verhogen?!.....	164
294. Op zoek naar opleidingspraktijken gericht op ‘diversiteit en gelijke kansen’	165
297. Hoe word je een vakdidactisch rolmodel?	167
299. Verbinding als speerpunt en uitdaging in de Brabantse Opleidingsschool (BOS).....	169
300. Samen leren in groepsgewijze registratietrajecten met focus op professie van lerarenopleiders!	170
302. De hybride docent als win-win voor onderwijs en bedrijfsleven.....	172
303. Leerpracht: Motivatie, voorbereiding en ondersteuning van startende leraren in Overvecht ..	174
305. SOS: Ontwikkeling van een Student Ontwikkel Systeem voor onderzoekend vermogen	176
307. Leren voor Duurzame Ontwikkeling, vraagt om de docent van de toekomst!	178
308. Vakinhoud Verbindt!	179
Afstemmen via het inzetten van waardengerichte verbindingskaarten.....	179
311. Waardengedreven onderwijs en reken-wiskundeonderwijs: op zoek naar verbinding	180

313. Een (gedeeltelijk) gezamenlijke inductie opleidingsschool breed, mogelijkheden en knelpunten	182
316. Actualiseren van het onderwijs doen we samen.	183
317. Verbindend leren met intervisie-werkvormen.....	184
318. Pilot valideringsassessment voor studenten met werkervaring door middel van holistisch valideren.....	185
320. Support voor het begeleiden van reflectie, verbinden en afstemmen in de schoolstage	186
321. THEMAGROEP Lesson Study integreren in de lerarenopleiding	188
322. Lesgeven in burgerschapshoudingen?De nieuwe kerndoelen en het veranderende beroepsbeeld v/d leraar	189
323. Klassenmanagement in de lerarenopleiding.....	190
325. Het verduurzamen van Inclusief Onderwijs in Meertalige Contexten	194
327. Circulair Opleiden: Een ontdekkingsreis tijdens werkplekleren.....	196
328. Het begeleiden van Lesson Study als afstudeerwerk: de ontwikkeling van twee instrumenten	198
329. Uitdagingen voor lerarenopleiders bij het integreren van onderzoekend vermogen	200
330. Aan de slag met beroepsgerichte didactiek	202
332. Best of Both Worlds – The Game: de optimale combinatie van mens en techniek in het onderwijs.....	203
333. Samen bouwen aan de leerbrug tussen school en lerarenopleiding.	205
334. De Kunst(matige intelligentie) van Onderwijs.....	207
335. Boundary Crossen doe je samen!.....	209
339. Kansen voor de academische leerkracht: diversiteit in teams met de komst van academische leraren.	211
340. De impact van praktijkonderzoek op leraren in opleiding en hun toekomstige beroep	212
342. Normatieve reflectieve professional.....	214
343. Ervaringen in het opleiden van zij-instromers vanuit het perspectief van actoren in de scholen	215
345. Leren(d) impact maken: Tool voor het in beeld brengen en vergroten van impact.....	217
347. Beroepsbeelden van leraren	219
350. Schoolopleider in het VO, van taak naar functie?!.....	221
351. VR als toepassing voor het leren van leraren in opleiding.....	222
353. Integraal beoordelen in lerarenopleidingen: wat is het en hoe doe je dat?	224
354. Anders Afronden: een betekenisvolle ervaring van de student als vertrekpunt voor onderzoek	226
355. Geschiktheidsonderzoek en zijinstroomtraject 2.0.....	228
356. Inzet van bachelorstudenten in het VO.....	229

357. Kwesties in het vormgeven van inductie van startende leraren: aanzet tot een professionele dialoog.....	230
364. Stedelijk expertiseteam Nieuwkomers PO in de stad Utrecht.....	232
366. De Oriëntatiestage, een brede oriëntatie in het eerste jaar.....	233
367. Ready to teach: met vertrouwen het nieuwe schooljaar in.....	234
368. De Onderwijsproef “Van proeven naar begeleid werken in het onderwijs”	235
369. Samen nieuwe verhalen maken over goed onderwijs, met een goed teamklimaat als basis. ...	236
370. Succesvol Samen Opleiden van Zij-Instromers: Werken vanuit de Gouden Driehoek op bestuursniveau.....	238
371. Samen verschillen in verbinding.....	239
Navigerend tussen polariteiten het groepspotentieel benutten.....	239
372. Focus op Professie: Herziening registratieprocedures met oog voor diversiteit en ontwikkelpaden.....	241
374. Waardegedreven handelen van leerkrachten in een digitale context.....	243
378. Generieke kennisbasis Pabo-proof? Generieke kennisbasis Pabo in een veranderend leraren-landschap.....	245
381. Student als partner - studentcoaching.....	247
382. Didactische overlap. Minder studielast door meer samenwerking.	248
383. Opleidingstraject voor lerarenopleiders met experts uit netwerken en gekoppeld aan registratie.....	249
384. Professional doctorates: leraren opleiden tot interventie-experts binnen onderwijs en HR.....	251
385. Verbreding kennis beroepsonderwijs onder lerarenopleiders	252
386. Welbevinden en veerkracht van aanstaande leraren: een gezamenlijke oplossing?	253
388. Leraar zijn in een veranderende wereld: verbonden met jezelf, de ander en de wereld.....	255
395. Wendbaarheid ontwikkelen in de master lerarenopleiding	256
396. Ontschotting in het voortgezet onderwijs begint bij de lerarenopleiding.....	257
397. Boek en burgerschap. De inzet van rijke, schurende en naburige teksten in het burgerschapsonderwijs	258
400. Een open gesprek over taboegevoelige onderwerpen, zoals relaties & seksualiteit.....	259
402. De kansen van open leer materiaal in samen opleiden	260
403. Challenge Based Learning. Uitdagend onderwijs voor een duurzame toekomst.	261
404. Onderzoekend vermogen als motor voor samen opleiden	262
405. De rol van pedagogisch educatief professionals in het domein Kind en Educatie.....	264
406. Samen ontwikkelen, Samen Opleiden: In de driehoek aan het werk!.....	266
407. Explore! Het gebruik van verhalen om te verbinden, te leren en te innoveren.	268
411. Programmatisch toetsen bij de Educatieve Master Primair Onderwijs	270

412. Optimaliseren van differentiatievaardigheden met ADAPT.....	272
416. Een brede pedagogische basis voor elke leraar in het voortgezet onderwijs.....	274
420. Differentiëren in het speciaal onderwijs (cluster 2): een interprofessioneel perspectief	276
421. Wat is nu eigenlijk het probleem? Methodiekontwikkeling voor een probleemanalyse.	278
423. Ontwikkelingsgerichte Peer Review – kansen om te verbinden binnen en tussen partnerschappen SO&P	280
424. Langstudeerders op de lerarenopleiding - het dilemma van werk en studie	282
425. Hoe Lesson Study werkt en wordt begrepen in de Nederlandse context. Lessen uit de praktijk.	283
426. De complexe rol van de procesbegeleider van een lerend netwerk.....	284
427. Van individuele Leervraag naar gezamenlijke Professional Challenge in een Open Space	287
428. Leraren leren lesgeven met ict: de lerarenopleider als rolmodel	289
430. Beroepsonderwijs: complexe begeleiding in een hybride leeromgeving met complexe situaties	291
431. Goede begeleiding voor en na de lerarenopleiding is cruciaal	293
432. Professionaliseren met hart en ziel: onderwijsverhalen.....	297
433. Interactieve tool voor het begeleiden van netwerkleren op de pabo	298
434. Kwaliteitscultuur: samen leren, ontwikkelen en creëren	300
436. Reflecteren in de Pabo door middel van de werkvorm 'spiegelbrief' draagt bij aan inclusief onderwijs.....	301
437. Een soepele overgang van de basisschool naar de middelbare school	303
438. Ondersteun je startende docent met differentiëren in de les.....	304
440. Hoe integreer je digitale geletterdheid in het curriculum?	305
441. Leraren-in-opleiding en ervaren leraren ontwikkelen samen praktische onderzoeksvaardigheden	306
442. De instituutsopleider als bruggenbouwer.....	308
443. Mannelijke peers op de pabo.....	310
444. Verrijking Pedagogische Professionaliteit	312
447. Vieze handen: digitale en technologische geletterdheid voor iedereen?!	314
451. Met plezier blijven werken in het onderwijs voor 55+	316
452. Begeleiden van startende leraren in het basisonderwijs.	317
453. De Muziekwerkplaats	319
454. Diverse perspectieven op het lerarentekort in Almere: Resultaten van een verkennende studie	320
455. Het Change Laboratory als interventie om een leercultuur te ontwikkelen op opleidingsscholen	322

456. De professionele identiteit van de ‘Wijktijdwerker’	325
457. Partnerschap als leerlandschap een brede blik op de rollen van opleiders bij Samen Opleiden	327
460. Samen opleiden op inhoud in de Ommelanden; daar mogen we best trots op zijn!	328
462. Lever als lerarenopleider een bijdrage aan het geven van het vak Loopbaanbegeleiding door de student	329
463. Didactiek van ontwikkeling onderzoekend vermogen; twee praktijkvoorbeelden	330
464. Internationale competenties voor de toekomstige leraren – inbedding in het curriculum en praktijk.....	333
465. Vanuit samenhang sturen op professionele ontwikkeling van lerarenopleiders.....	334
467. Frisse blik: ontwikkelen van professionele beroepsidentiteit van zij instromers.	336
468. Hoe realiseren we een inclusiever lerarenopleiding waarin we diversiteitssensitief opleiden?	338
469. Workshop Dialoogkaarten Inclusief Onderwijs.....	340
470 & 471. Bestuursakkoord flexibilisering: van samen ontwerpen naar samen uitvoeren	341

8. Professionele leergemeenschappen in bovenschoolse netwerken als duurzame professionaliseringsvorm

Wouter Schelfhout, Universiteit Antwerpen; Els Tanghe, Universiteit Antwerpen

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Bovenschoolse Netwerken / Professionalisering / Professionele Leergemeenschappen

Kwaliteitsvolle samenwerkingsverbanden tussen schoolleiders duurzaam opstarten is niet vanzelfsprekend. Dit onderzoek focus op de wijze waarop professionele leergemeenschappen als vorm van formeel collectief leren zich binnen bestaande bovenschoolse netwerken ontwikkelen tijdens een tweejarig professionaliseringstraject, wat ervaren (leer)outcomes zijn en welke variabelen een duurzame ontwikkeling op langere termijn beïnvloeden.

Gezien de uitdagende en complexe taak van schoolleiders om kwaliteitsvol onderwijs te garanderen is leren van peers belangrijk voor beroepsprofessionalisering en schoolontwikkeling. Structurele bovenschoolse netwerken zijn relevant in het kader van collectief leren. Kwaliteitsvolle samenwerkingsverbanden tussen schoolleiders duurzaam opstarten is niet vanzelfsprekend. Door middel van een mixed methods-aanpak onderzoeken we hoe professionele leergemeenschappen (PLG) als vorm van formeel collectief leren zich binnen bestaande bovenschoolse netwerken ontwikkelen tijdens een tweejarig professionaliseringstraject, wat ervaren (leer)outcomes zijn en welke variabelen een duurzame ontwikkeling op langere termijn beïnvloeden. De dataverzameling gebeurde aan de hand van schriftelijke bevestigingen en diepte-interviews. Resultaten geven aan dat de diepgang van het collectief leren gedurende het tweejarig traject significant is toegenomen. Het meest verklarend voor een verdere verduurzaming van de PLG als professioneel netwerk is de ervaren werking van de PLG tijdens het professionaliseringstraject en de aanpak van de procescoach. De ervaren beginsituatie en de faciliterende rol van het bovenschoolse netwerk beïnvloeden structurele keuzes omtrent de toekomstige verderzetting en aanpak. Ook toont het de noodzaak aan van investering in duurzaam collectief leren. Ook al richt dit onderzoek zich voornamelijk op schoolleiders, de onderzoeksresultaten en aanbevelingen zijn ook breder relevant voor professionele leergemeenschappen waar andere onderwijsprofessionals (uit het bredere werkveld) aan deelnemen.

9. Team school: hoe leergemeenschappen bijdragen aan professionalisering

Els Tanghe, Universiteit Antwerpen; Wouter Schelfhout, Universiteit Antwerpen

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Professionele Leergemeenschappen / Lerende Netwerken / Professionalisering

Leraren(opleiders), schoolleiders, ondersteuners, ... nemen deel aan tal van (thematische) werkgroepen. De ervaren effectiviteit en concrete output optimaliseren is zinvol. ‘Team School’ biedt een wetenschappelijk onderbouwd kader om de bijeenkomsten van deze leergemeenschappen maximaal te benutten voor schoolontwikkeling, professionalisering én waardevolle netwerking.

Schoolontwikkeling hangt sterk samen met de professionele ontwikkeling van leraren. Succesvolle professionalisering voldoet aan een aantal voorwaarden[i]. Het is voor leraren niet evident om het cyclische proces van kennisontwikkeling en professionalisering alleen vorm te geven. Gericht schoolbeleid is nodig. Een uitgangspunt van ‘Team School’ is daarom het zo vormgeven van leergemeenschappen dat leraren deze als ondersteunend ervaren en niet als een bijkomende belasting. Dit betekent dat leergemeenschappen kansen creëren om uit vrije wil en zelfgestuurd bij te leren. Dit kan bv. door middel van een zelfgekozen innovatie, een door het team relevant aangevoelde invulling van (extern) opgelegde innovaties binnen een breder, gedragen schoolbeleid. Om tot diepgaande professionalisering te komen is het noodzakelijk dat het team de basiscondities voor een succesvolle leergemeenschap internaliseert, met voldoende doelgerichtheid en aansluiting bij het schoolbeleid. Binnen leergemeenschappen moet een evenwicht bestaan tussen stimuleren van zelfregulatie en stimuleren van het constructief omgaan met sturing [ii]. Onderzoeksvragen zijn: Wat zijn basiscondities voor de goede werking van leergemeenschappen? Wat is hierbij de rol van procescoaching en van het delen van leiderschap? Hoe worden leergemeenschappen het best ingebed in een breder schoolbeleid om schoolontwikkeling te ondersteunen?

De verschillende aspecten bij het inzetten van leergemeenschappen voor schoolontwikkeling die tijdens ons onderzoek [iii] [iv] [v] en praktijkervaringen [vi] zijn samengevat in het ‘Team School’-model. Het is nodig om in te zetten op gekende teamvormen. Ook werd duidelijk dat er nood is aan andere, minder voorkomende teams van leraren en bovendien, dat al bestaande teams het best werken volgens de principes van een leergemeenschap. Verder bleek dat er bepaalde wisselwerkingen tussen de verschillende leergemeenschappen kunnen ontstaan die schoolontwikkeling ondersteunen, en dat deze het best gericht worden gestimuleerd binnen een breder schoolbeleid. Team School is daarom een cyclisch model voor schoolontwikkeling via verschillende vormen van leergemeenschappen, met volgende essentiële onderdelen (figuur 1): visieontwikkeling als basis voor het opstarten van leergemeenschappen; opstarten en ontwikkelen van verschillende vormen van leergemeenschappen om participatief ontwikkelde visies in de praktijk om te zetten; inbedden van leergemeenschappen in een breder schoolbeleid dat gericht inzet op en werkt aan gedeeld onderwijskundig en transformationeel leiderschap.

[i] Timperley, H., Wilson, A., Barrar, H., & Fung, I. (2007). Teacher professional learning and development: Best evidence synthesis iteration. Ministry of Education, New Zealand, Auckland.

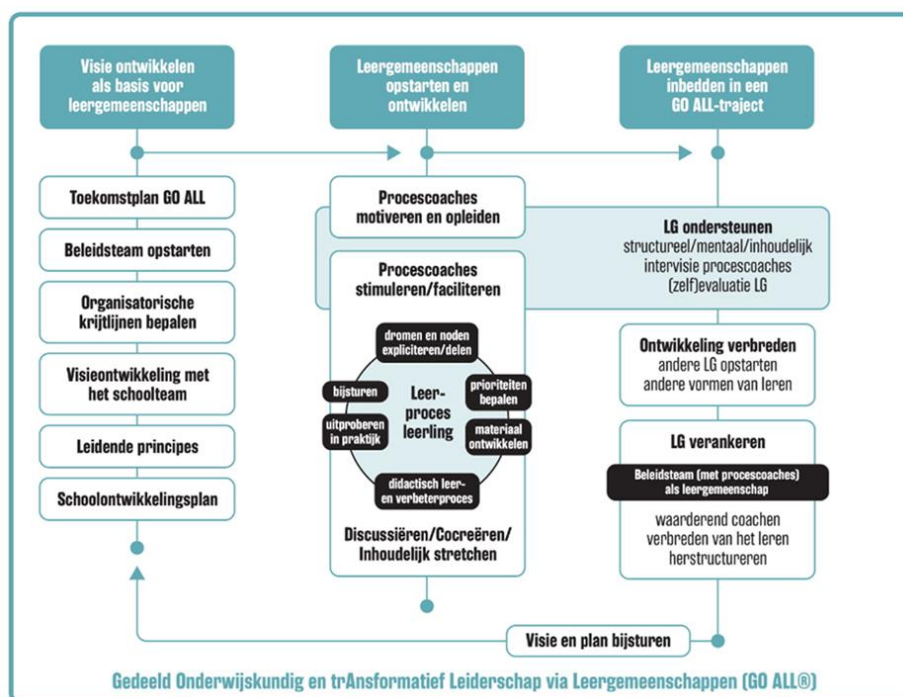
[ii] Schelfhout, W. (2017). Towards data for development: a model on learning communities as a platform for growing data use. In: Data Analytics Applications in Education (Eds. Jan Vanthienen and Kristof De Witte). Taylor and Francis.

[iii] Schelfhout, W., Bruggeman, K., Bruyninckx, M. (2015). Vakdidactische leergemeenschappen, een antwoord op professionaliseringsbehoeften bij leraren voortgezet onderwijs? Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 36(4) 2015, Themanummer PLG.

[iv] Compen, B., & Schelfhout, W. (2020). The Role of External and Internal Team Coaches in Teacher Design Teams. A Mixed Methods Study. Education Sciences, 10(10), 263287.

[v] Compen, B., & Schelfhout, W. (2021). Collaborative Curriculum Design in the Context of Financial Literacy Education. Journal of Risk and Financial Management, 14(6), 234.

[vi] Schelfhout, W., Sprangers, P., Lichten, L., Vanthournout, G. & Buckinx, A. (2019). Team school. Leergemeenschappen creëren in onderwijs. Lannoo Campus, Leuven.

13. Samen opleiden. Een traject voor IO en SO bij Fontys Hogescholen

Barbara Roosken, Fontys Hogescholen

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Inductie / Instituutsopleider / Schoolopleider

In deze workshop wordt het IO en SO traject van Fontys Lerarenopleiding gepresenteerd aan de hand van casussen. Tijdens dit traject staan de vragen “Wat is een lerarenopleider?” en “Wat ben je meer of anders dan een (HBO) docent?” centraal. De visie van FLOT op het opleiderschap wordt tevens toegelicht.

De workshop zal met name de input van de IO en SO's tijdens de intervisiesessies kritisch bespreken. De training heeft als doel een verdere bewustwording van de professionele opdracht die de opleider zichzelf stelt te bewerkstelligen en hun reflectief en onderzoekend vermogen te versterken. Er zijn 5 bijeenkomsten op Fontys waarin thema's zoals Lesobservaties, hoe doe je dat? en Leertrajecten en leervragen van de student. aan bod komen met voorbeelden uit de praktijk plus intervisiemomenten waar eigen casuïstiek van de aanwezige collega's kan worden ingebracht. Deze workshop stelt als centrale vraag hoe een groep startende IO's en SO's al onderzoekend hun beroepsbekwaamheid verder kunnen gaan ontwikkelen en hoe dit zou kunnen bijdragen aan de professionele opdracht die ze hebben. We beogen een ontwikkeling van novice naar bewust opleiderschap en het creëren en nemen van professionele ruimte. PraktijkGoed opleiderschap vraagt net als goed leraarschap in staat te zijn tot zelfreflectie en zelfsturing, en tevens verantwoordelijkheid te kunnen en durven nemen. Dit alles voegt een extra laag toe aan het HBO-docentschap dat voor de meeste nieuwe collega's ook al een andere doelgroep betreft (volwassen leeftijd, studerend voor beroep, etc.) dan waar ze als (VO) leraar ervaring mee hebben opgedaan. Onderwerp We bespreken aan de hand van casussen hoe een SO en IO onderdeel kan worden van samen opleiden. We vragen vervolgens aan de deelnemers hierop te reflecteren vanuit hun eigen context. Vraag: Hoe kan een actieve onderzoekende houding bij startende lerarenopleiders worden gestimuleerd? Theoretisch kader Het duurt zeker twee tot drie jaar voordat een lerarenopleider zich daadwerkelijk als een 'leraar van de leraar' kan gedragen en dat dit specifieke vaardigheden vraagt. Murray en Male (2005) spreken over de 'second order practitioners', waarmee ze refereren aan de taak van lerarenopleiders om naast het schoolvak ook les te geven over het lesgeven, via bespreking van hun eigen didactisch handelen in de lessen. In het competentieprofiel van de lerarenopleider, beschreven in de Beroepsstandaard (Velon, 2012) komt dit terug in de grondslag en de vier bekwaamheidsgebieden. Methode. Eerst wordt er een korte casusbeschrijving gegeven (15 min), gevolgd door een interactieve sessie. Deelnemers reflecteren op de casus en bespreken hoe vorm kan worden gegeven aan bevorderen van eigenaarschap en maatwerk van lerarentrajecten (30 min). Tenslotte is er een afsluiting waarin issues die uit de groep naar voren zijn gekomen worden samengevat (15 min).

Beijaard, D. (Ed.) (2016). *Weten wat werkt: onderwijsonderzoek vertaald voor lerarenopleiders*. Meppel: Ten Brink Uitgevers. Uitgave cadeau gedaan aan nieuwe Velonleden.

Brouwer, N. (2007). Alternative teacher education in the Netherlands 2000–2005. A standards-based synthesis, *European Journal of Teacher Education*. 30(1), 2140.

DarlingHammond, L. (2017). Teacher education around the world: What can we learn from international practice?, *European Journal of Teacher Education*, 40(3), 291309.

Kessels, J., Boers, E., Mostert, P. (2008). *Praktijkboek Vrije Ruimte*. Amsterdam: Boom.

Lunenberg, M., Dengerink, J., Korthagen, F. (2013). *Het beroep van lerarenopleider. Professionele rollen, professioneel handelen en professionele ontwikkeling van lerarenopleiders*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Murray, J. & Male, T. (2005). Becoming a teacher educator: Evidence from the field. *Teaching and Teacher Education*. 21(2), 12542.

Swennen, A., Shagrir, L., Cooper, M. (2009). *Becoming a Teacher Educator: Voices of Beginning Teacher Educators*. In: Swennen A., van der Klink M. (eds) *Becoming a Teacher Educator*. Springer, Dordrecht

29. Collega's-in-opleiding en lerarenopleiders ten tijde van het lerarentekort.

Gerrie Amperse, Opleidingsschool Utrecht-Amersfoort

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Opleiden / Begeleiden / Spanningsveld

Lerarenopleiders worden binnen onze Opleidingsschool opgeleid tijdens:

- Scholing voor schoolopleiders
- Scholing voor instituutopleiders
- Training praktijkopleiders
- Interne scholing binnen besturen
- Webinars op de website
- Platform Lerarenopleiders
- Ontwikkelmiddagen

We hebben afspraken over de begeleiding van collega's-in-opleiding.

Hoe ziet die begeleiding eruit ten tijde van lerarentekorten?

Samen Opleiden, Professionaliseren & Inductie vindt plaats in het gehele netwerk van opleidingsscholen binnen onze Opleidingsschool Utrecht-Amersfoort.

We hebben verantwoordelijkheden, informatieverstrekking en taken benoemd voor de verschillende rollen binnen het Samen Opleiden.

Elk bestuur heeft de organisatie van begeleiding geregeld.

Maar wat doen we als een collega-in-opleiding gedeeltelijk collega wordt? Wie is er verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de collega-in-opleiding en wie voor de (nieuwe) collega in de school?

Als self-efficacy een belangrijk aspect is in de ontwikkeling tot leraar, waar zit dan de ruimte en tijd om dit te ontwikkelen?

Self-efficacy=Zelfeffectiviteit. Het betreft het vertrouwen van een persoon in de eigen bekwaamheid om met succes invloed uit te oefenen op zijn of haar omgeving door een bepaalde taak te volbrengen of een probleem op te lossen, aldus Albert Bandura, die de Self-Efficacy Theory (zelfeffectiviteit) heeft opgesteld.

Ook de collectieve school efficacy speelt hierbij een rol.

Hoe verhoog je self-efficacy? Zeven factoren hebben invloed:

- Directe ervaring. Eigen of directe ervaring is de belangrijkste bron voor self-efficacybeliefs.
- Ervaring van anderen.
- Aanmoediging.
- Emoties.
- De kunst afkijken: modeleren.

- Oefenen: succeservaringen en corrective modeling.
- Toepassen: praktijkopdrachten en terugkoppeling.

De volgende vragen willen we (onder andere) bespreken tijdens het rondetafelgesprek:-Hoe krijgen de aspecten 5, 6 en 7 de ruimte in de huidige situatie van veel collega's-in-opleiding?-Wat is de achtergrond bij het ondersteunen van de leerkracht-veerkracht?-Hoe zijn de lerarenopleiders toegerust om deze ontwikkeling te begeleiden? Maw wat hebben zij zelf bij te leren?-Hoe zorgen we er samen voor dat de studie niet in het gedrang komt?-Hoe zorgen we er samen voor dat de student zowel positief blijft over het vak als over de opleiding (omdat uit intern (kleinschalig) onderzoek blijkt dat studenten de opleiding heel negatief gaan zien wanneer zij voor de klas staan. 'Dan kunnen zij het toch al? Wat moeten ze dan nog leren? Wat een onzin wat de opleiding allemaal (nog) vraagt...')

37. Over doel en middel: afstudeeronderzoek en de tweedegraads lerarenopleidingen van Windesheim

Liena van Loenen-Sarkis, Hogeschool Windesheim; Enti Arends, Hogeschool Windesheim

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Praktijkonderzoek / Afstuderen / Ontwerponderzoek

In deze interactieve workshop nemen we je mee in de huidige opzet van het afstudeeronderzoek bij de lerarenopleidingen VO bij Windesheim. Daarna wisselen we ervaringen uit en gaan we in gesprek over de successen en uitdagingen die de overgang naar een ontwerponderzoek met zich meebrengt.

In de nieuwe opzet voor het afstudeeronderzoek van de tweedegraads lerarenopleidingen van Windesheim ligt de nadruk op het ontwikkelen van onderzoekend vermogen. Dit doen studenten door het ontwerpen van een beroepsproduct. Studenten baseren hun beroepsproduct op zowel literatuurstudie als inzichten die ze opdoen met behulp van onderzoeksinstrumenten. De stap richting ontwerponderzoek en beroepsproducten zien we terug bij meerdere lerarenopleidingen. In deze interactieve workshop nemen we deelnemers kort mee in de huidige opzet bij de tweedegraads lerarenopleidingen VO bij Windesheim. Daarna wisselen we ervaringen uit en gaan we in gesprek over de successen en uitdagingen die deze verandering met zich meebrengt. Mogelijke onderwerpen voor deze dialoog zijn het borgen van literatuurgebruik, de didactische diepgang, omgaan met een variëteit aan vormen en de integratie van het eindonderzoek binnen opleidingsscholen.

40. Samen op weg naar een taalvriendelijke wijk

Anne van Buul, Hogeschool de Kempel

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Sociaal Constructionisme / Interprofessioneel Samenwerken / Meertaligheid

Deze presentatie geeft inzicht in de werkwijze van een interprofessioneel wijkteam in Helmond, bestaande uit medewerkers van kinderopvang, scholen, bibliotheek en welzijnsorganisatie in de wijk Rijpelberg. Dit innovatieteam onderzoekt op een sociaal constructionistische manier hoe we samen kunnen zorgen dat de talen van wijkbewoners meer gewaardeerd en ontwikkeld kunnen worden.

Samen op weg naar een taalvriendelijke wijk Anne van Buul De wijk Rijpelberg in Helmond is een cultureel diverse wijk, waar 41,6% van de inwoners een niet-Nederlandse achtergrond heeft. In deze wijk liggen een aantal uitdagingen, die samengevat kunnen worden onder de noemers 'taalontwikkeling' en 'verbinding'. Er zijn veel verschillende nationaliteiten in de wijk, die goed met elkaar samenleven, maar de deur niet bij elkaar plat lopen. Het feit dat de inwoners van Rijpelberg het Nederlands niet allemaal (goed) beheersen en er zoveel verschillende thuistalen zijn, maakt het verbinden tussen de culturele groepen niet makkelijker. Het feit dat 17% van de inwoners van Helmond laaggeletterd is, beperkt hun ernstig in hun dagelijks leven en beïnvloedt ook hun welzijn en hun mogelijkheden zich met anderen te verbinden. Op de scholen in de wijk Rijpelberg wordt sinds enkele jaren een taalvriendelijk beleid gevoerd: alle talen en culturen zijn er welkom en kinderen worden er uitgenodigd hun thuistalen op school te gebruiken en te ontwikkelen. Tegelijkertijd is op deze scholen veel aandacht voor het ontwikkelen van de Nederlandse taalvaardigheid, maar dit kan naast én via de thuistalen gebeuren. 'Welke taal je ook spreekt, iedereen hoort erbij', is het motto. Die verbindende boodschap willen we niet alleen op de scholen, maar in de gehele wijk uitdragen. Een eerste stap op weg naar een wijk waarin iedereen zich taalcompetent voelt en zich verbonden voelt met medebewoners, is in schooljaar 2023-2024 gezet met het opzetten van een interdisciplinair 'Innovatieteam Taalvriendelijke Wijk Rijpelberg'. Dit wijkteam bestaat uit medewerkers van kinderopvang, scholen, bibliotheek en welzijnsorganisatie uit deze wijk. De ambitie van het team is om de verbindende en taalstimulerende initiatieven die op de scholen in gang zijn gezet – de Taalvriendelijke School en de Taalvriendelijke Bibliotheek – door te trekken naar de wijk als geheel, met als doel om van Rijpelberg de eerste Taalvriendelijke Wijk van Nederland te maken. Het innovatieteam werkt volgens een vaste, ontwerpgerichte aanpak die is ontwikkeld door het lectoraat Goed leraarschap, Goed leiderschap van Fontys Hogescholen. Bij het samenwerken hanteren we sociaal-constructionistische uitgangspunten, waarbij we door middel van co-creatie en het geven van stem en invloed aan alle partijen proberen toekomst te maken. In deze presentatie lichten we de werkwijze van het innovatieteam toe – zowel de methodiek van Design Thinking als de sociaal-constructionistische uitgangspunten – en bespreken we de kansen en uitdagingen die het werken in een interdisciplinair wijkteam met zich meebrengt.

48. Kairos in de klas en Klassegesprek, de innerlijke ontwikkeling van de leraar centraal.

Monique van den Heuvel, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Onderwijspedagogiek / Gespreksvoering / Spelen

Praktische oefeningen en gespreksstof over de pedagogiek in ons handelen in de klas. “Je moet steeds in het moment reageren, maar hoe weet je nou of je het juiste doet?”

Hoe zorg je voor Kairos in de klas? De pedagogische literatuur uit de kast, in de klas! Een geheel nieuwe kijk op pedagogiek en hoe je de pedagogiek praktisch kunt inzetten in jouw onderwijspraktijk. Kairos is in de Griekse mythologie de jongste zoon van Zeus en de personificatie van het geschikte moment, het moment dat ertoe doet. Hij verschijnt als een les op rolletjes loopt, als jouw ritme met dat van je leerlingen samenvalt, als je jezelf verbaast over de treffende voorbeelden die je opeens uit je mouw weet te schudden, als de les had mogen duren en duren en leerlingen blijven hangen, omdat ze niet weg willen uit die sfeer. Kairos verschijnt en je weet: ‘Hiervoor ben ik het onderwijs ingegaan.’ (Van den Heuvel/De Wit, 2023)*. We worden elke dag geconfronteerd met ‘pedagogische momenten’. De student met een paniekaanval tijdens de toets. De student die in tranen uitbarst wanneer een casus wordt besproken. De student die seksueel getinte opmerkingen maakt. In onze lessen gebeurt zoveel meer dan het overdragen van lesstof. De methodiek van het Klasse-gesprek helpt je stil te staan bij de rol die we hebben als pedagoog. We denken na over veiligheid in de klas en over de relatie tussen jou en de student. De methode zet daarbij zowel jou als de student ‘als mens’ centraal. Want docenten willen het beste voor hun studenten en kampen tegelijkertijd soms met een zogenaamde pedagogische verlegenheid. Hoe weet je nou wat te doen als het ertoe doet? Hoe weet je hoe pedagogisch te handelen op momenten dat er iets totaal onverwacht gebeurt? Die vragen bespreken we samen aan de hand van cases uit de praktijk en met behulp van literatuur. De kern van deze gesprekken is ‘waarom doe ik wat ik doe?’, welke pedagogische waarden liggen hieraan ten grondslag? De gesprekken die we voeren helpen ons bewust te worden van waarom we doen wat we doen, met andere woorden ons ‘stille weten’ te expliciteren. Tijdens het lezen van de vaak prachtige pedagogische literatuur, dacht ik vaak: ‘Mooi, maar wat nu?’ En dat was precies het startpunt van ons onderzoek en boek. We schreven een inspiratieboek met reflectieve vragen en speelse opdrachten om docenten te laten nadenken en met elkaar in gesprek laten gaan. Wat betekent dit voor mijn onderwijspraktijk? Hoe zou ik wat ik lees in die literatuur kunnen verbinden aan mijn onderwijspraktijk? ‘

49. Blended Ondersteuning Zaakvakken MBO-HBO-traject

Nico-Jaap Haages, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Blended Learning / Mbohbo Traject / Zaakvakken

Kijk kritisch met ons mee naar onze blended ondersteuning van de MBO-studenten op het gebied van geschiedenis bij het keuzedeel pabo. Bij de ondersteuning maken we gericht gebruik van een e-learning. Denk met ons mee in hoe wij deze ondersteuning beter kunnen aansluiten op de behoeften van de studenten.

Er is een grote maatschappelijke vraag naar meer leraren in het basisonderwijs. Een van de manieren om dit probleem aan te pakken is door middel van de doorstroom vanuit educatieve mbo's naar het hbo. Het keuzedeel pabo biedt mbo-studenten de mogelijkheid een portfolio op te bouwen, en hiermee aan te tonen dat ze beschikken over de benodigde kennis op het gebied van de zaakvakken om door te kunnen stromen naar de pabo. Vanuit de Hogeschool IPABO bieden we de studenten begeleiding aan vanuit een Hiervoor is een blended onderwijsaanbod ontwikkeld ter ondersteuning van het onderdeel geschiedenis. Wij verstaan onder het toepassen van blended learning het studentgericht vormgeven van verrijkt onderwijs door middel van een integratie van leeractiviteiten door de combinatie van fysieke interactie met ICT (Last en Jongen, 2021). Voor het vormgeven van de leerreis bij de ondersteuning maakten we gebruik van de blended wave. Deze leerreis betreft een doordachte volgorde van leeractiviteiten waarbij een golfbeweging ontstaat tussen de verschillende online en fysieke elementen (Last, 2022). De praktische relevantie van blended learning zien we ten eerste in de volgende zaken: de student staat centraal, het onderwijs wordt flexibeler en toegankelijker en studenten gaan beter presteren (Last en Jongen, 2021). Vervolgens wordt er bij blended learning efficiënter gebruik gemaakt van de tijd en ruimte van docenten en studenten en kan er beter worden geëvalueerd worden wat de studenten al weten van een onderwerp (Last en Jongen, 2021). Tijdens ons rondetafelgesprek delen we eerst kort de opzet van hoe de ondersteuning is ingericht en hoe de ondersteuning is verlopen. Vervolgens willen we in gesprek met collega's vanuit andere organisaties over dit praktijkidee. . Binnen geschiedenis benaderen we de wereld multiperspectiviteit, daarom maken we graag gebruik van jullie verschillende perspectieven om gezamenlijk te kijken naar de kernvragen:- Hoe kunnen we de ondersteuning beter aansluiten op hoe de collega's werken in het mbo?-Welke onderwijsbehoefte zouden we centraal moeten plaatsen bij het ontwerpen van de studentgerichte leerreis bij de ondersteuning van de zaakvakken?- Hoe kunnen we mbo-studenten beter begeleiden tijdens de ondersteuning?- Hoe leent deze ondersteuning zich voor het beter samenwerken mbo-hbo traject?

53. De kracht van internationale partnerschappen bij het opleiden van leraren: een good practice

Nicole Poulussen , Marnix Academie; Anniek Orye, Hogeschool PXL

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Internationaal / Samenwerken / Partnerschap

Tijdens deze presentatie wordt een good practice toegelicht waarbij vijf verschillende Europese lerarenopleidingen een partnerschap vormen met als kernopdracht: leraren opleiden. Door middel van een Blended Intensive Programme (Erasmus+programma) hebben studenten van de verschillende partners zowel online als fysiek samengewerkt en zich ontwikkeld op het gebied van "Social Entrepreneurship Education".

Vraagstukken rondom inclusie en burgerschap, duurzaamheid, gezondheid & vitaliteit en kansengelijkheid roepen niet alleen op om over de grenzen van het onderwijsdomein heen te kijken en multidisciplinair te werken, maar worden ook verrijkt door een internationaal perspectief. Deze complexe en interessante vragenstukken overstijgen landsgrenzen en ook de weg naar de oplossingen vraagt om kerncompetenties op intercultureel en internationaal gebied (IIC). Lesgeven tegen de achtergrond van een superdiverse samenleving en leerlingen bewust maken van kernthema's zoals Climate Change zorgen mede ervoor dat de kernopdracht van de lerarenopleiding is om studenten in opleiding te beschouwen als '(Future) Change Agents'. Binnen het hoger onderwijs zijn er, o.a. met subsidie vanuit Erasmus+, daarom verschillende mogelijkheden om internationale samenwerking te realiseren en zo gericht in te zetten op ontwikkeling van de kerncompetenties m.b.t. IIC bij (toekomstige) leerkrachten. Tijdens deze presentatie zal een good practice worden besproken van een internationale samenwerking met PXL Hogeschool in Hasselt (België), Masaryk University in Brno (Tsjechië), Oulu University in Oulu (Finland), KPH in Krems (Oostenrijk) en de Marnix Academie in Utrecht (Nederland). Deze good practice betreft een Blended Intensive Programme (BIP), met deels online en deels fysieke samenwerking, op het gebied van Social Entrepreneurship Education voor studenten uit de lerarenopleiding. Zowel studenten als begeleidende docenten van de verschillende landen werkten tijdens het programma aan hun internationale en interculturele competenties, zoals op het gebied van culturele ontvankelijkheid of het in een internationale context kunnen plaatsen van het vakgebied (ICOMS, 2011). Het programma bestond uit verschillende werkvormen en schoolbezoeken, zodat studenten in co-creatie konden leren van elkaar in de internationale setting. Tijdens deze presentatie zal ingezoomd worden op de succesfactoren, tips en opbrengsten van deze internationale samenwerking voor zowel studenten als de opleiders. Hierbij wordt ook professioneel beeldmateriaal ingezet van het uitgevoerde programma. Vanuit onze ervaringen willen we graag inspireren en meedenken met jullie ideeën en ervaringen.

Onderwijsontwikkelingsfonds van de Associatie KU Leuven (2011). Internationale competenties.
<http://www.internationalecompetenties.be/nl/icoms/>

57. Een innovatieve aanpak voor een nieuw pedagogisch onderwijsconcept voor PABO-studenten in STEM

Nardie Fanchamps, Open Universiteit Nederland

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Stemonderwijs / Docentprofessionalisering / Ictleren

Dit onderzoeksproject is gericht op het ontwikkelen en implementeren van een pedagogische optimalisatie die Pabo-studenten in staat stelt hun onderwijsrepertoire te verbeteren door toepassing van hoog visuele, digitale bèta/technische leeromgevingen. De bevindingen stellen specifieke aanpassingen aan het curriculum van PABO-studenten voor om verschillen in leerbehoeften van basisschoolleerlingen te overbruggen.

Hoog visuele ICT-leeromgevingen bieden uitstekende mogelijkheden om betekenisvol leren over wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) mogelijk te maken. Toepassing van dergelijke omgevingen kunnen tastbaar ervaren mogelijk maken, het abstractieniveau verlagen en de verbeeldingskracht vergroten, waardoor fundamentele concepten onderliggend aan bèta/techniek op jonge leeftijd op een begrijpelijke, betekenisvolle manier kunnen worden aangeleerd. Door onderzoekend leren, prikkelen van de nieuwsgierige houding, manipuleren van concrete materialen en via het stimuleren van zinvol leren kunnen dergelijke ICT-leeromgevingen ervoor zorgen dat basisschoolleerlingen een positieve leerhouding ontwikkelen en meer gemotiveerd raken voor bètawetenschappen. Het zijn precies deze onderdelen waar PABO-studenten gedegen op moeten worden toegerust zodat alle leerlingen aan wie ze lesgeven meer kunnen leren over de wereld. Dat vraagt aanpassingen in pedagogische benadering om meer betekenisvol leren over STEM op adaptieve en gedifferentieerde manieren mogelijk te maken.

Ons onderzoeksproject beschrijft de toepassing van Flui.Go als experimentele, hoog-visuele ICT STEM-leeromgeving voor pedagogische optimalisatie om leerlingen meer te laten ontdekken over bèta/techniek. Hiervoor werden verschillende condities met elkaar vergeleken (Flui.Go versus science boxen en online-simulaties). Uit onze bevindingen blijken hoog-visuele ICT STEM-leeromgevingen essentieel te zijn voor het ontwikkelen van een positieve attitude ten opzichte van STEM, en om meer gedegen kennis te kunnen opdoen over onderliggende bèta/technische concepten. De vrijheid om via ICT-aansturing te exploreren en experimenteren, en om variabelen te kunnen beheersen en manipuleren, stimuleerden de intrinsieke motivatie en beleving waaruit een positieve attitude voor STEM kon worden afgeleid. In een rechtstreeks vergelijk met de andere aangeboden condities blijkt dit een belangrijke voorwaarde te zijn om te komen tot dieper leren. Ook een ontwikkeling op onderliggende bèta/technische concepten kon in een direct vergelijk via gevalideerd vragenlijstonderzoek met meer traditionele aanpakken aangetoond worden. Naast verkregen data uit vragenlijstonderzoek gaven interviews met PABO-studenten inzicht vanuit aanvullend perspectief. Door toepassing van hoog visuele ICT STEM-leeromgevingen in hun eigen onderwijspraktijk gaven zij aan mogelijkheden ter beschikking te hebben om aan te sluiten bij nog onontgonnen talenten van leerlingen. Daardoor raakten zij enthousiast om af te wijken van het doceren met traditionele bèta/technische lesmethoden, waardoor PABO-studenten meer waardering ontwikkelden voor de pedagogische meerwaarde en adaptieve mogelijkheden voor hun eigen

lesgeven. Ook inspireerde dit onderzoeksproject om een leeromgeving te creëren gebaseerd op verschillende interventie-benaderingen waarin leerlingen talenten en vaardigheden tonen die anders wellicht onopgemerkt waren gebleven. Op deze manier toegepast waren PABO-studenten zelf in staat om de ervaren pedagogische optimalisatie te vertalen naar hun eigen onderwijspraktijk.

Bybee, R. W. (2013). The case for STEM education: Challenges and opportunities.

Fanchamps, L. J. A., Belting, R. C., Hennissen, P., Mandos, S., PassarielloJansen, J., Rogosic, R., ... & Beaumont, B. (2023, June). Learning About STEM Concepts in Primary Education by Using Highly Visualised ICT Learning Environments. In 7th APSCE International Conference on Computational Thinking and STEM Education 2023 (pp. 102103). AsiaPacific Society for Computers in Education.

Senyigit, Ç., Önder, F., & Silay, I. (2021). An InquiryBased Learning Approach for Effective Concept Teaching. *ie: Inquiry in Education*, vol. 13(1), 10.

Slangen, L (2009). *Techniek, leren door doen. Didactiek en bronnen voor de pabo*. Baarn, Netherlands: HB Uitgevers.

Sumida, M. (2015). Kids science academy: Talent development in STEM from the early childhood years. In *Science Education in East Asia* (pp. 269295). Springer, Cham.

White, D. W. (2014). "What is STEM education and why is it important?," *Florida Association of Teacher Educators Journal*, vol. 1, no. 14, pp. 18.

59. Hoe het landelijke netwerk SPRONG-STEM, verschillende regionale aanpakken afstemt en versterkt

Vincent Jonker, Universiteit Utrecht; Anna Hotze, Hogeschool iPabo; Anika Embrechts, ROC van Twente; Ronald Keijzer, Hogeschool iPabo; Margien Bakker, Hogeschool iPabo

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Stemonderwijs / Rekenenwiskunde / Natuurwetenschappen

Het Sprong-STEM project (stemnetwerk.nl, 2021-2024) werkt met PLG's (in drie regio's, en landelijk) om effectief STEM-onderwijs (po-vo) te ontwerpen en te ondersteunen. In dit symposium ligt de focus op: 1. Wat werkt (minder) goed in PLG's en netwerklere, 2. Uitdagingen samenhang en verschil/overeenkomst wiskunde t.o.v. science. 3. Rol lerarenopleiders (consequenties opleidingscurricula).

Sprong-STEM is één van de vier NRO Sprong Educatief netwerken, gesubsidieerd door Regieorgaan SIA) die in 2020 zijn gestart. De Sprong netwerken bestaan uit hogescholen, universiteiten, en onderwijsinstellingen uit po, vo en mbo. Het Sprong-STEM netwerk heeft ervaring opgebouwd in drie kernregio's, nl. Twente, Noord-Holland en Utrecht (Van der Zee et al., 2023). Sprong-STEM realiseert een verbinding tussen regionale en landelijke kennis en expertise op het gebied van STEM-onderwijs. Daarmee investeert iedere regio niet alleen apart in STEM ontwikkeling, maar profiteren regio's van andere regio's. Professionele leergemeenschappen (PLGs) ondersteunen deze ontwikkeling en kennisdeling. Om tot verdere afstemming te komen wordt in 2024 een gezamenlijke landelijke onderzoeksagenda gerealiseerd. In dit symposium laten we uit twee regio's zien aan welke onderwerpen gewerkt is, met wie is samengewerkt en hoe ver men daarin is gekomen. Concreet gaat het om enkele onderwerpen uit het STEM-domein (zaakvakonderwijs, rekenen/wiskunde, digitale geletterdheid en maak-onderwijs) en de manier waarop netwerklere deze onderwijsontwikkeling versterkt. We laten daarbij ook zien hoe de landelijke samenwerking op deze onderwerpen, o.a. in de lerarenopleiding een versterking betekent voor de regionale aanpakken.

In regio Oost wordt sinds 2017 gewerkt in professionele leergemeenschappen (PLGs) en expertteams binnen het Kennisnetwerk Lerende Leraren. Het Kennisnetwerk Lerende Leraren bestaat uit 16 PO-stichtingen, het ROC van Twente, Saxion Hogeschool en het mobiliteitscentrum ObT. Wetenschap & Technologie en Digitale Geletterdheid zijn sinds 2017 en respectievelijk 2019 speerpunten. Vanuit het Kennisnetwerk Lerende Leraren wordt landelijk samengewerkt in het SPRONG-STEM consortium. De PLG Oost bestaat dit schooljaar uit vijf leerkrachten PO, een docent/onderzoeker, een kwaliteitsmedewerker en parttime ondersteuning van twee SLO curriculumexperts. De PLG werkt aan structurele ontwikkeling van werkwijzen en producten die de leerkrachtvaardigheden op het gebied van STEM onderwijs versterken. Samenhang, thematisch werken, onderzoeks- en ontwerpvaardigheden, STEM in het kleuteronderwijs en effectieve kennisdeling zijn belangrijke thema's binnen deze PLG. In veel scholen wordt vakoverstijgend of thematisch gewerkt aan zaakvakonderwijs. Uit onderzoek blijkt dat scholen hun leerresultaten kunnen verhogen op cognitief, sociaal-cultureel, emotioneel en fysiek niveau door STEM onderwijs in samenhang met andere onderdelen in het curriculum aan te bieden (Gresnigt et. al, (2014), Beraldo et. al. (2018), Ummels et al, (2021)). Zo blijkt STEM onderwijs geschikt voor het versterken van de basisvaardigheden en biedt

het realistisch contexten voor ontwikkeling van taal- en rekenvaardigheden (Hajer & Meestringa (2015), Clements & Sarama (2016), Van Zanten et. al. (2017), Djoyoadhiningrat - Hol & Klein Tank (2022)). In de nieuwe curriculumontwikkelingen is dan ook bewust aandacht voor onderwijs in samenhang (Onderwijsraad 2022). PLG leden en leerkrachten geven echter ook aan dat methodes leerkrachten vaak nog onvoldoende handvatten bieden of effectief onderwijs in samenhang vorm te geven. Ook geven leerkrachten aan dat opleidingen nog onvoldoende voorbereiden op deze leergebieden en er meer behoefte is aan kennis- en vaardigheden op het gebied van STEM onderwijs. Deze PLG verkent, ontwikkelt en speelt in op de ondersteuningsvragen die er bij leerkrachten spelen om deze nieuwe onderwijsontwikkelingen effectief vorm te kunnen geven. In deze presentatie delen we een aantal concrete praktijkvoorbeelden en producten vanuit het Kennisnetwerk Lerende Leraren die bijdragen aan het versterken van leerkrachtvaardigheden, curriculumbewustzijn en het herkennen van samenhang in onderwijs. We spelen bovendien in op kennisdeling- en borging door materialen en werkwijzen te ontwikkelen die vervolgens in het bredere kennisnetwerk (regionaal en landelijk) gedeeld kunnen worden. Welke uitdagingen spelen er? En wat werkt? Tijdens de discussie zal ingegaan worden op de mogelijkheden die opleidingen hebben om (toekomstige) docenten hierin te ondersteunen en de rol die regionale- en landelijke onderwijsnetwerken hierin kunnen spelen.

In regio West is in een kleine PLG van twee leerkrachten van Stichting Zonova, de lector rekenen-wiskunde en een docent-onderzoeker Natuur en techniek, beide werkzaam bij Hogeschool IPABO, gewerkt aan de koppeling van rekenen-wiskunde en Wetenschap en technologie. Stichting Zonova werkt met zogenaamde onderzoeksgroepen waar specifiek aan een bepaald thema wordt gewerkt. Vanuit het SPRONG-STEM consortium is Hogeschool IPABO aangesloten bij de onderzoeksgroep van Zonova die wil gaan kijken naar de koppeling van rekenen-wiskunde en Wetenschap en technologie (W&T). Hoe kan je nu in de dagelijkse praktijk deze twee domeinen in samenhang aanbieden? Deze vraagstelling, die de onderzoeksgroep van Zonova heeft, sluit goed aan bij het vraagstuk waar in het landelijke SPRONG-STEM consortium ook veel over gesproken wordt. Juist bij STEM-onderwijs lijkt de M (mathematics) veelal een losgezongen domein, terwijl dit nu juist goed in samenhang met de andere domeinen van STEM aangeboden kan worden (Hotze en Keijzer, 2017; Hotze, 2022). Hier zit juist ook een kernopdracht voor het basisonderwijs om leerlingen kennis en vaardigheden in samenhang te laten verwerven, iets wat bijvoorbeeld verwoord is in de conceptkerndoelen voor het vak rekenen-wiskunde (Prenger, et al., 2023). Deze werkwijze sluit verder aan bij het idee dat het bij basisvaardigheden rekenen-wiskunde in de kern gaat om wiskundige geletterdheid (SLO, 2023). Echter, leerkrachten zien vaak geen kans om rekenen-wiskunde en W&T in samenhang te onderwijzen. In de PLG is gezocht naar concrete manieren om rekenen-wiskunde en W&T aan elkaar te verbinden. Hierbij is allereerst bekeken of vanuit Rekenen-wiskunde of W&T gestart zou kunnen worden en is de aard en de mate van integratie bediscussieerd (Gresnigt et al., 2014). In de PLG is dit uiteindelijk geoperationaliseerd door een concrete les te ontwikkelen waarin beide domeinen goed aan bod komen. Het werd een les over de ontwikkeling van graan tot brood. In deze presentatie zullen we aan de hand van dit concrete praktijkvoorbeeld laten zien welke uitdagingen de leerkracht ervaart bij het wisselen van perspectief tussen de W&T-aspecten van de les, het onderzoekend leren en de wiskundige aspecten en het mathematiseren. Wat het praktijkvoorbeeld laat zien is dat de blikwisseling tussen het begeleiden van leerlingen in het onderzoekend leren vanuit zowel een W&T oogpunt als een wiskundig perspectief, nog versterkt kunnen worden. Het wiskundig doordenken van de situatie vraagt specifieke leerkrachtvaardigheden. Discussiepunt is hoe wij in de lerarenopleiding basisonderwijs studenten beter kunnen toerusten om de blikwisseling tussen de vakperspectieven te maken.

- SLO. (2023, maart 13). Basisvaardigheden Rekenenwiskunde. Opgeroepen op september 11, 2023, van SLO: <https://www.slo.nl/thema/meer/basisvaardigheden/rekenenwiskunde/>
- Onderwijsraad (2022). Taal en rekenen in het vizier. https://www.fisme.science.uu.nl/publicaties/literatuur/2022_onderwijsraad_taal_en_rekenen_in_het_vizier.pdf
- Beraldo, R. M. F., Ligorio, M. B., & Barbato, S. (2018). Intersubjectivity in Primary and Secondary Education: A Review Study. *Research Papers in Education*, 33(2), 278–299.
- Clements, D., & Sarama, J. (2016). Math, science, and technology in the early grades. *The Future of Children*, 26(2), 7594.
- DjoyoadhiningratHol, K., & Klein Tank, M. (2022). Trendanalyse Wetenschap & Technologie. Ontwikkelingen en uitdagingen bij Wetenschap & Technologie in het basisonderwijs. SLO. https://www.fisme.science.uu.nl/publicaties/literatuur/2022_w_en_t_trendanalyse.pdf
- Gresnigt, R., Taconis, R., Van Keulen, H., Gravemeijer, K., & Baartman, L. (2014). Promoting science and technology in primary education: a review of integrated curricula. *Studies in Science Education*, 50(1), 47–84, Article 6965. <https://doi.org/10.1080/03057267.2013.877694>
- Hajer, M., & Meestringa, T. (2015). Handboek taalgericht vakonderwijs [Handbook on languageoriented vocational education]. Platform taalgericht vakonderwijs, Coutinho. <https://elbd.sites.uu.nl/2021/02/19/handboektaalgerichtvakonderwijs/>
- Hotze, A. (2022). Wetenschap en technologie in de klas. Handvatten voor een praktische uitvoering. Pica.
- Hotze, A. C. G., & Keijzer, R. (2017). Samenhang tussen rekenenwiskunde en wetenschap en technologie. Volgens Bartjens – ontwikkeling en onderzoek, 36(5), 4151. <https://www.volgensbartjens.nl/documenten/archief/bartjens/vb365oehotzesamenhangtussenrekenenwiskundeenwetenschapentechnologie1.pdf>
- Prenger, J., Pleumeekers, J., Van Zanten, M., Schmidt, V., Teunis, B., Brand, M., & Bron, J. (2023). Conceptkerndoelen Nederlands en rekenen en wiskunde. Amersfoort: SLO.
- Ummels, M., Gelauff, M., Van Joolingen, W., & Knippels, M. C. (2021). Reviewstudie ‘Mens en Natuur’.
- Van Zanten, M., Van Graft, M., & Van Leeuwen, B. (2017). Leerplankundige verkenning van TIMSStrends: Rekenenwiskunde en natuurwetenschappen.

64. Bruggenbouwers en grensverleggers: Van interprofessioneel naar transdisciplinair opleiden

Ferdy Strikker, University of Applied Sciences Utrecht; Ad Goenee, Meerkring; Joke Spruit, SKA kinderopvang; Sofie Sergeant, University of Applied Sciences Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Transdisciplinair Samenwerken

"Meeste mensen in de hulpverlening en in onderwijs kennen de straatcultuur niet. Ze willen zelf niet wonen in de plekken waar de kinderen vandaan komen. De bubbel geeft dus les aan de niet-bubbel!"
We kondigen aan: Podcastserie Bruggenbouwers & Grensverleggers: voor studenten en docenten, voor leerkrachten van vandaag en morgen.

Vanuit Hogeschool Utrecht is in 2022 een onderzoeksproject Bruggenbouwers & Grensverleggers gestart door Anton Boonen, Mirjam van der Ven, Edwin Nieman, en collega's, in nauwe samenwerking met praktijk – met kinderopvang en scholen – en met studenten.

Het doel van het project is met elkaar onderzoeken wat er nodig is om ruimte te maken voor interprofessionele samenwerking rondom kinderen in vastlopende situaties, in de doorgaande lijn, van kinderopvang tot PO en VO.

Eén opbrengst vanuit dit onderzoeksproject is een podcastserie.

De eerste aflevering van de podcastserie gaat over een jongen Denzel (pseudoniem). Op school en daarbuiten ontstaat ontzettend veel ingewikkeldheid – absoluut geen Disneyverhaal – en heel veel professionals gaan rond Denzel en zijn moeder staan. Maar echte samenwerking tussen diensten en domeinen blijkt moeilijk te zijn...

Aan het woord zijn:

Pier Wouda, HU

Tofik, Kindcentrum Het Scala

Latifa Daud-el Farssi, Kindcentrum Het Scala

Ferdy Strikker, HU

Ad Goenee, Meerkring

Joke Spruit, SKA Kinderopvang

Sofie Sergeant, HU

We geven eerst een introductie: waar gaat het project over en wat betekent interprofessioneel versus trans-disciplinair samenwerken.

Vervolgens luisteren we met het publiek naar een stukje podcast en iedereen krijgt de kans om op de alarmbel te duwen als je:

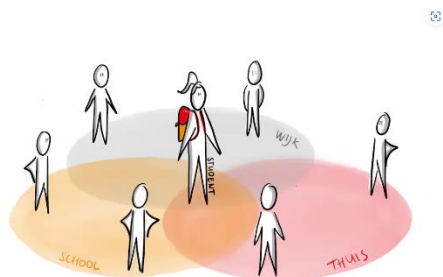
- geraakt bent door een fragment tijdens de podcast;
- een reactie of perspectief mist;
- iets herkent.

Een kringgeprek ontstaat gaandeweg omtrent samenwerken over de grenzen van onderwijs en zorg heen. Wat heeft deze samenwerking nodig om de context rondom kinderen zodanig te creëren dat er meer kinderen floreren, leren en met veerkracht in de wereld staan en gaan.

Je krijgt in deze workshop handvaten aangereikt om deze methodiek zelf te gaan toepassen met eigen studenten, met de (onderwijs)professionals van vandaag en morgen.

Meer info over het project: [Bruggenbouwers en grensverleggers](#) | Hogeschool Utrecht (hu.nl)

BRUGGENBOUWERS EN GRENSVERLEGGERS

68. Social Justice Teacher Education: hoe doen we dat? Welkom bij een Nederlands/ Vlaams netwerk i.o.

Holger de Nooij, Hogeschool IPABO; Monique Leijgraaf, Hogeschool IPABO; Nina Hosseini, Hogeschool IPABO; Zena Bani, Hogeschool IPABO; Lianne Plutschouw, Hogeschool IPABO; Jessica Bouva, Hogeschool IPABO; Sarah van der Vlerk, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Social Justice Teacher Education / Netwerk / Kansengelijkheid

Omdat op Social Justice gericht opleidingsonderwijs (dat beoogt studenten bewust te maken van structuren van ongelijkheid) geen eenvoudige zaak is, starten we een Nederlands/ Vlaams netwerk van lerarenopleiders die Social Justice een warm hart toedragen, en die in gezamenlijkheid vormen van SJTE willen ontwikkelen, uitvoeren en evalueren. Welkom!

Aandacht voor kansen(on)gelijkheid blijft een hot topic in het Vlaamse en Nederlandse maatschappelijke debat en in het onderwijsdebat. In die debatten zijn verschillende benaderingen van kansengelijkheid te ontdekken. Te denken valt aan benaderingen die gebaseerd zijn op gelijke behandeling; benaderingen die gefocust zijn op het inspelen op verschillen door compenseren en waarderen; en kritische benaderingen die gebaseerd zijn op Social Justice (Hosseini et al., 2021). Laatstgenoemde benaderingen achten wij zeer kansrijk en waardevol, omdat ze in de samenleving bestaande structuren van bevoordeling en benadeling ter discussie stellen en proberen te doorbreken, waarbij ze expliciet oog hebben voor macht en machtsverhoudingen binnen de samenleving en het (opleidings)onderwijs. Zo is Social Justice Teacher Education (SJTE) er niet zozeer op uit om bijvoorbeeld het ‘persoonlijk’ racisme of de ‘persoonlijke’ islamofobie van aanstaand leraren bloot te leggen, maar om met aanstaand leraren te doordenken hoe racistische en islamofobe ideeën zoals die bestaan in onze samenlevingen doordringen in het denken en doen van individuen (Pollock et al., 2010). Om vanuit die kritische doordenking te komen tot verzet tegen deze structuren van ongelijkheid. Voor SJTE bestaan geen kant en klare onderwijsprogramma’s of oplossingen. Omdat we met ons opleidingsonderwijs bij onszelf en onze aanstaand leraren het kritisch bewustzijn van structurele ongelijkheid willen stimuleren vanuit een perspectief van Social Justice, hebben we in eerste instantie voor de 4e jaars specialisatie Kritisch Burgerschap en Social Justice aan Hogeschool IPABO een nieuw onderwijsprogramma ontwikkeld waarvan de uitvoering in september 2023 is gestart. Uitgangspunt van ons nieuwe programma is een literatuurreview naar SJTE (Hosseini et al., in preparation) die de inhoudelijke principes bevat voor ons nieuwe onderwijsprogramma. Hoe inspirerend het ontwikkelen en uitvoeren van dit programma ook was (en is), het blijft geen eenvoudige opgave om SJTE vorm te geven. Tijdens het proces liepen we tegen tal van dilemma’s en vragen aan. Precies daarom starten we vanuit het IPABO Lectoraat Kansengelijkheid een Nederlands/ Vlaams netwerk van lerarenopleiders die Social Justice een warm hart toedragen, en die in gezamenlijkheid vormen van SJTE willen ontwikkelen, uitvoeren en evalueren. Het netwerk i.o. staat nog in de kinderschoenen: manieren waarop we willen werken bepalen we in gezamenlijkheid. Nieuwsgierig geworden? Van harte welkom aan onze ronde tafel waarin we kort zullen vertellen over onze eerste ervaringen, en daarna gezamenlijk in gesprek gaan met mensen die wellicht belangstelling hebben om deel te nemen aan ons netwerk i.o..

Hosseini, N., Leijgraaf, M., Gaikhorst, L., & Volman, M. (2021). Kansengelijkheid in het Onderwijs: een Social Justice Perspectief voor de Lerarenopleiding. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 42(4), 1525.

Hosseini, N., Leijgraaf, M., Gaikhorst, L., & Volman, M. (in preparation). Social justiceoriented teacher education: a scoping review of the literature (working title).

Pollock, M., Deckman, S., Mira, M., & Shalaby, C. (2010). 'But what can I do?': Three necessary Tensions in teaching Teachers about Race. *Journal of Teacher Education*, 61(3), 211224.
doi:10.1177/0022487109354089

76. Professionaliseren van instituutsopleiders als ‘bruggenbouwers’

Gerbert Sipman, Marnix Innovatie Centrum; Miranda Timmermans, Marnix Innovatie Centrum

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Samen Opleiden / Professionalisering / Instituutsopleiders

Instituutsopleiders zijn ‘bruggenbouwers’ tussen twee leercontexten, een nieuwe rol waardoor professionaliseringsbehoeften ontstaan. Deze workshop start vanuit onderzoeksresultaten naar drie professionaliseringstrajecten voor instituutsopleiders, die geleid hebben tot aanwijzingen voor het professionaliseren van ‘bruggenbouwers’. In dialoog verdiepen we de resultaten vanuit de vragen ‘wat’ en ‘hoe’ instituutsopleiders als ‘bruggenbouwers’ zouden moeten leren.

Pabostudenten worden veelal in partnerschappen SO&P opgeleid. Een cruciale rol is daarbij weggelegd voor instituuts- en schoolopleiders (Virtanen et al., 2014). Zij hebben o.a. de taak om de leercontexten theorie/instituut en praktijk/werkveld te verbinden, ook wel boundary crossing genoemd (Bakker & Akkerman, 2016). Wij omschrijven deze rol als ‘bruggenbouwer’, daar deze opleiders bouwen aan de verbinding tussen de leercontexten. Dit blijkt echter niet eenvoudig, omdat ze vanuit verschillende logica’s starten (Nieuwenhuis et al., 2017). Het partnerschap Partners in Opleiding en Ontwikkeling (350 scholen en de Marnix Academie) werkt sinds twee jaar met instituutsopleiders als bruggenbouwers. Duidelijk werd dat deze rol andere competenties vraagt en leidt tot nieuwe professionaliseringsbehoeften (White et al., 2020). Helaas is er weinig literatuur beschikbaar over het professionaliseren van ‘bruggenbouwers’. Samen met de instituutsopleiders zijn we op zoek gegaan welke ondersteuning nodig is. In deze workshop zullen na een contextbeschrijving, de drie professionaliseringstrajecten voor instituutsopleiders kort worden geïntroduceerd. Alle trajecten richten zich op het shiften van de mindset van de instituutsopleiders middels dialoog (WPL, 2022) en sluiten aan bij de (ondersteunings-)behoeften van de instituutsopleiders (van Veen et al., 2010). In twee trajecten worden de deelnemende instituutsopleiders ook uitgenodigd om te experimenteren in de praktijk, bijvoorbeeld middels actieonderzoek (Kools & Koster, 2016). De trajecten verschillen qua inhoud, aantal bijeenkomsten en ook de samenstelling van de deelnemers. Een traject met enkel instituutsopleiders startte vanuit de waarderende dialoog om relevante onderwerpen in relatie tot Samen Opleiden te bespreken, terwijl in een ander traject instituuts- en schoolopleiders elkaar ontmoeten om in gesprek te gaan over inhoudelijke onderwerpen (bv. lesson study). In het derde traject sloten naast instituuts- en schoolopleiders ook studenten aan om samen de leeropbrengsten, de maat en de leerweg van studenten te construeren. Middels flankerend onderzoek zijn “do’s and don’ts” voor het professionaliseren van ‘bruggenbouwers’ gedestilleerd. Na open reflectie met de facilitators van de trajecten op de eerste professionaliseringssessies zijn aanwijzingen bepaald door praktijkervaringen te combineren met literatuur. Deze vormden de basis voor het verdere onderzoek naar de professionaliseringstrajecten. In de workshop worden eerste resultaten gepresenteerd, die we vervolgens in dialoog verdiepen aan de hand van twee vragen: 1) ‘wat’ moeten ‘bruggenbouwers’ leren?, en 2) ‘hoe’ kunnen we het leren van deze collega’s het beste ondersteunen? Aan het einde van de bijeenkomst worden inzichten gedeeld en bespreken we wat deze kunnen betekenen voor de praktijk.

Bakker, A., & Akkerman, S. (2016). Het leerpotentieel van grenzen: Een theoretische basis [The learning potential of boundaries: A theoretical basis]. In A. Bakker, I. Zitter, S. Beusaert, & E. deBruijn (Eds.), *Het leerpotentieel van grenzen: Opleiden en professionaliseren in de beroepspraktijk* [The learning potential of boundaries: Education and Professionalization in the professional practice] (pp. 926). Koninklijke Van Gorcum BV.

Kools, Q., & Koster, B. (2016). Hoe blijf je als lerarenopleider in ontwikkeling? [How to keep on developing yourself as a teacher educator?]. In G. Geerdink & I. Pauw (Eds.), *Kennisbasis lerarenopleiders – katern 1: De lerarenopleider* [Knowledge base of teacher educators – section 1: The teacher educator] (pp. 5158). Velon.

Nieuwenhuis, L., Hoeve, A., Nijman, D., & Van Vlokhoven, H. (2017). *Pedagogischdidactische vormgeving van werkplekleren in het initieel beroepsonderwijs: Een internationale reviewstudie* [Pedagogicaldidactical design of workplace learning in initial vocational education: An international review study]. HAN Kenniscentrum Kwaliteit van Leren.

van Veen, K., Zwart, R., & Meirink, J. (2010). *Professionele ontwikkeling van docenten: Resultaten van een PROOreviewstudie* [Professional Development of teacher educators: Results of an PROO review study] [Paper presentation]. Onderwijs Research Dagen, Enschede, Netherlands.

White, L., Timmermans, M., & Dickerson, C. (2020). *Learning from stories about the practice of teacher educators in partnerships between schools and higher education institutions*. In A. Swennen & E. White (Eds.), *Being a teacher educator: Research informed methods for Improving practice* (pp. 126141). Routledge.

Werkgroep Professionalisering Lerarenopleiders (WPL). (2022). *Professionalisering van lerarenopleiders met het oog op flexibilisering: Huidige en gewenste situatie* [Professionalization of teacher educators for flexibilization of education: Current and desired situation]. Vereniging Hogescholen.

81. Samen brainstormen over de lerarenopleiding van de toekomst

Annemieke Vennix, Eindhoven School of Education; Errol Ertugruloglu, ICLON Universiteit Leiden; Loes de Jong, Universiteit van Amsterdam; Martina van Uum, Radboud Docenten Academie

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Netwerken / Lerarenopleiding / Toekomst

Hoe willen we dat de lerarenopleiding er in de toekomst uitziet? Op welke wijze worden daar studenten opgeleid? En hoe kunnen we elkaar inspireren? Deze workshop, gericht op samenwerking en netwerken over de lerarenopleiding van de toekomst, wordt aangeboden door De Vereniging voor Onderwijs Research, divisie Leraar en Lerarenopleiding.

Hoe ziet de lerarenopleiding van de toekomst eruit? Op welke wijze worden daar studenten opgeleid? Hoe wordt er dan door verschillende lerarenopleiders op instituten en in de scholen met elkaar samengewerkt? En hoe kunnen we elkaar inspireren? Deze vragen staan centraal in deze workshop.

De workshop wordt aangeboden door De Vereniging voor Onderwijs Research, divisie Leraar en Lerarenopleiding (VOR L&L). Als VOR L&L vinden we het belangrijk om onderwijsonderzoekers en -professionals aan elkaar te verbinden en mogelijkheden tot samenwerking te creëren. Daarom hebben we als doel van de workshop opgesteld dat deelnemers mogelijkheden verkennen om met elkaar samen te werken en te netwerken rondom het thema 'de lerarenopleiding van de toekomst'. Dit doel past mooi bij de inhoudelijke lijn 4 van het Velon congres: 'samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren'.

Deze workshop is relevant voor de deelnemers, omdat werkplekbegeleiders, schoolopleiders, instituutopleiders, docenten, onderwijsonderzoekers etc. op het gebied van leraar en lerarenopleiding te maken hebben met verschillende vraagstukken en thema's die op de lerarenopleiding afkomen. Bijvoorbeeld een diversiteit in de studentenpopulatie, vraagstukken rondom duurzaamheid, kansengelijkheid en nieuwe mogelijkheden wat betreft ICT. We willen graag met deelnemers gaan nadenken over welke kansen zij zien voor de lerarenopleiding van de toekomst. We bieden hiervoor tijdens de workshop activiteiten aan waarbij zij elkaar daarin kunnen inspireren. Omdat deelnemers daadwerkelijk met elkaar gaan netwerken en in groepen met elkaar gaan samenwerken aan 'hun' lerarenopleiding van de toekomst, denken wij dat de presentatievorm 'workshop' hier het beste bij past.

Tijdens de workshop zal er eerst een startactiviteit plaatsvinden waarin deelnemers elkaar en hun eerste ideeën wat betreft dit onderwerp leren kennen. Vervolgens denken deelnemers in groepen na over hun lerarenopleiding van de toekomst. Tot slot worden de ideeën aan elkaar gepitcht met een mooie prijs voor de meest toekomstbestendige lerarenopleiding.

We hebben in de samenwerking tussen VOR L&L en VELON afgesproken dat er een tijdslot gereserveerd wordt waarin we deze netwerkactiviteit kunnen uitvoeren.

85. Profileringsroute: de leraar-in-opleiding als werkplekbegeleider

Froukje Bos, Hogeschool Windesheim; Erwin Haandrikman, Hogeschool Windesheim

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Werkplekbegeleider / Werkplekbegeleiderstraining / Profileringsroute

In een interactieve presentatie laten we zien wat onze nieuwste profileringsroute ‘De leraar-in-opleiding als werkplekbegeleider’ in de praktijk betekent en wat opbrengsten zijn. Met de deelnemers gaan we ook in gesprek over de weerstand die er soms lijkt te zijn. Kan een startende docent ook al een goede werkplekbegeleider zijn?

Als lerarenopleiders zien we steeds vaker dat onze leraren-in-opleiding snel na (of soms zelf nog vóór) het afronden van hun studie een rol als werkplekbegeleider oppakken. Het lerarentekort loopt immers op en de nood is hoog om zo snel mogelijk zo veel mogelijk nieuwe leraren op te leiden. In veel gevallen gaat het oppakken van die rol best goed. De pas afgestudeerde leraren staan immers nog dicht bij de student en zijn goed op de hoogte van de inhoud van de opleiding en de eisen die gesteld worden aan studenten. Echter, kennis van het curriculum en kennis van de doelgroep maken van een beginnende werkplekbegeleider nog geen professional. Om de begeleiding op de werkplek niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief te versterken, kunnen leraren-in-opleiding van de lerarenopleidingen van Hogeschool Windesheim kiezen voor een profileringsroute waarin ze praktisch én inhoudelijke worden voorbereid op de rol van werkplekbegeleider. Binnen ons programma verdiept de leraar-in-opleiding zich in begeleidingsvaardigheden vanuit het perspectief van werkplekbegeleider. We werken vanuit de beschrijving van de rol van de werkplekbegeleider in het ADEF-rollenportfolio én de vier concepten die centraal staan bij het werkplekleren van aanstaande leraren: het creëren van veiligheid en vertrouwen, vragend opleiden, verbinden van theorie en praktijk en contextleren (Kosters en Stapper, 2019). De leraren-in-opleiding doorlopen in onze profileringsroute onder andere een op maat gemaakte complete werkplekbegeleiderstraining mét optie tot certificering. Ook ontwerpt de leraar-in-opleiding een beroepsproduct en pakt hij taken op die passen bij de rol van werkplekbegeleider. De opgedane kennis en vaardigheden vanuit deze gerichte profileringsroute zijn daarnaast ook van meerwaarde voor de professionele ontwikkeling van de leraar-in-opleiding in andere facetten van het beroep: bij het begeleiden van leerlingen en collega’s, het samenwerken binnen de schoolcontext, het werken met didactische modellen, het voeren van gesprekken met ouders, professionals, leerlingen en collega’s, het analyseren en beoordelen van onderwijsactiviteiten (van zichzelf en van anderen), reflectievaardigheden, etc. In een interactieve presentatie laten we samen met één van onze leraren-in-opleiding zien wat bovenstaande profileringsroute in de praktijk betekent en wat de opbrengsten zijn. Met de deelnemers gaan we ook graag in gesprek over de weerstand die er soms lijkt te zijn. Over het algemeen wordt een leraar gevraagd om werkplekbegeleider te worden op grond van goed leraarschap. De rol van werkplekbegeleider is echter een andere dan die van leraar, of liever, een meer uitgebreide rol (Koster et al., 2022). Kan een startende docent ook al een goede werkplekbegeleider zijn?

Koster, B., & Stappers, J. (2019). Het transformatorhuisje. Inzichten en methodieken voor het opleiden van aanstaande leraren op de werkplek. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren

Koster, B., Plas, van der J., Jansen, C., Huveneers, S., Kant, van der J. (2022). Kansen om de rol van de werkplekbegeleider te versterken. Tijdschrift voor Lerarenopleiders 434.

86. Grenzen van een beroepsprofiel? Opleiders met uiteenlopende competenties en identiteiten vormen team

Johan de Wilde, Odisee; Joke Grimmonprez, Odisee; Steven Vanmol, Odisee; Ruben Vanderlinde, Universiteit Gent

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Beroepsprofiel / Teacher Educators (Sub)Identities / Professionalisering

Opleiden in verbinding proberen we bij Odisee zowel naar buiten als naar binnen te doen. Goed co-creëren vergt een team met een waaier aan competenties en (sub)identiteiten. Zo'n complementair team hecht maken en breed en diep professionaliseren is een uitdaging. Het verhaal van een bont lerarenopleidingsteam.

In Vlaanderen bestaat er een beroepsprofiel van een leraar volgens het onderwijsniveau waarop les gegeven wordt, maar is er geen beroepsprofiel voor een lerarenopleider. Er bestaat wel een officieus Velov-ontwikkelingsprofiel dat als aanzet voor reflectie en inspiratie voor een professionaliseringsbeleid gepresenteerd wordt. De tekst stelt dat het geen minimumbasis voor startende lerarenopleiders is, noch als beoordelingsinstrument gebruikt mag worden. De inleiding van de laatst geactualiseerde versie van 2015 verantwoordt dat door aan te geven dat de zeven vrij algemeen beschreven rollen - lid van een team en een organisatie, geëngageerde professional, leraar van leraren, begeleider, bruggenbouwer, onderzoekende professional en beoordelaar - zo breed uitwaaiëren dat ze eerder op teamniveau ingevuld moeten worden. Toch blijft de vraag of het ideaalbeeld van de lerarenopleider als zevenkamper niet blijft hangen, temeer het ontwikkelingsprofiel zo verwant is met het Vlaamse beroepsprofiel van de leraar, dat wel expliciet minima vooropstelt op alle functionele gehelen van basiscompetenties. Op het symposium stellen twee lerarenopleiders van Odisee met een heel verschillend profiel, Joke Grimmonprez en Johan De Wilde, zichzelf voor. Ze vertellen waar ze zich sterk en zwak in achten. Tegelijk lichten ze hun professionele identiteit en subidentiteiten toe en hoe die evolueren, zoals ook hun professionele ontwikkeling dat doet met de tijd en in functie van de veranderende rollen die ze opnemen in het team. Hun opleidingshoofd, Steven Vanmol, zelf ook een lerarenopleider met een markant professioneel traject, zit het symposium voor, wat toelaat ook stil te staan bij het totaalbeeld van competenties en (sub)identiteiten van het team in zijn geheel en het aanwervings- en professionaliseringsbeleid. Algemene discussievragen: Bestaan er toch geen minima voor bepaalde competenties? Zijn er niet bepaalde subidentiteiten die op basisniveau van elke individuele lerarenopleider verwacht kunnen worden? Hoe behoud je samenhang in een team tussen collega's en in een opleiding voor studenten en werkveldpartners als de profielen van de lerarenopleiders zo sterk uiteenlopen? Hoe geef je vorm aan een professionaliseringsbeleid op niveau van het team en individu als de profielen zo verschillen? Hoe kijken deelnemers naar deze Vlaamse lerarenopleiders vanuit de Nederlandse Beroepsstandaard voor lerarenopleiders? De discussant, Ruben Vanderlinde, is een lerarenopleider en onderzoeker aan U Gent die niet alleen het Vlaamse ontwikkelingsprofiel kent, maar ook vertrouwd is met buitenlandse praktijk- en denkkaders. Steven Vanmol is opleidingshoofd 'Leraar kleuter en Leraar Lager onderwijs'. Hij werkte jarenlang in een basisschool alvorens docent te worden in de lerarenopleiding en een Master te behalen.

Johan De Wilde, een pedagoog van 1969, zal zijn presentatie openen met een korte schets van zijn loopbaan die hem na werk in de ontwikkelingssector eerst per toeval in het onderwijs bracht en na enkele jaren werk voor UNESCO en CARE USA onverwacht in de lerarenopleiding deed landen. Na een jaar docentschap in de professionele bacheloropleidingen kleuter- en lager onderwijs van Odisee in Aalst werd hij 13 jaar opleidingshoofd van de bacheloropleiding Kleuteronderwijs. In die periode heeft hij gaandeweg zijn takenpakket aangepast. Van een sterk intern gerichte leidinggevende die de organisatie en de meeste belangrijke vernieuwingsprocessen persoonlijk leidde, evolueerde hij naar een meer superviserende rol. De tijd die vrijkwam, investeerde hij in allerhande projecten en initiatieven die niet beperkt bleven tot de eigen opleiding of instelling. Toen hij als opleidingshoofd stopte, koos hij er in samenspraak met zijn opvolger en leidinggevendens voor om minstens tijdelijk wat afstand te nemen van de opleiding en zich nog meer extern te manifesteren en deeltijds voor de dienst onderwijs en kwaliteit van de hele hogeschool te werken. Daarna kwamen er ook nog detacheringen naar Universiteit Antwerpen en Velov bij. Toch bleef hij verbonden aan de opleiding voor een beperkt aantal specifieke taken zoals supervisie, een vak in de eerste opleidingsfase en de begeleiding van een aantal jongere collega's op vlak van hun onderzoeksopdrachten en de bijhorende contacten met externe partners en overheden. Anno 2024 is Johans semi-outsider positie nog meer uitgesproken, omdat hij publiek nog zichtbaarder geworden is als auteur, voorzitter van het lokaal overlegplatform (LOP SO Aalst) en van Velov. In termen van subidentiteiten definieert hij zichzelf in de eerste plaats als leraar van leraren en als lesgever in het hoger onderwijs. Pas in tweede instantie identificeert hij zich als onderzoeker en minst van al ziet hij zichzelf als schoolleraar. Hoewel hij ook anderhalf jaar als leraar in het voortgezet onderwijs heeft gewerkt, heeft hij zich als lerarenopleider die laatste subidentiteit nooit aangemeten. Kritische vragen die zijn profiel oproepen zijn onder meer: Hoe ga je met randfiguren die de kern van de opleiding niet schragen? Hoe stem je de evoluerende interesses en noden van de individuele lerarenopleiders af op die van het team? Wanneer houdt de win-win voor individu en team op? Hoe verenig je de autonome manier waarop sommige mensen hun eigen professionalisering aansturen met vormen van teamprofessionalisering?

Joke Grimmonprez is in veel opzichten de antipode van Johan. Joke is kleuteronderwijzeres met jarenlange onderwijservaring in de klas en een pak jonger. Joke geeft veel les in de opleiding, begeleidt stages van studenten en is een kei in het vertalen van theoretische inzichten naar de klaspraktijk. Ze kwam als top-alumna van de hogeschool jaren later in de staf voor een tijdelijke deeltijdse opdracht op een moment dat ze het minder en minder naar haar zin had op de school waar ze op dat moment aan het werk was. Haar opdracht is sindsdien uitgebreid en heeft een permanent karakter gekregen. Het contrast met Johan is evenwel minder absoluut dan de voorgaande alinea laat vermoeden. Joke draait al jaren mee in verschillende praktijkgerichte onderzoeksprojecten. Zowel voor een project rond executieve functies (EF) als voor een wiskunde project hielp ze onderzoekers inzichten vertalen naar klaspraktijken. Ze trainde en coachte ook leraren op de klasvloer en verzorgde professionaliseringsbuiten de klascontext, al dan niet aangevuld met video coaching. Hoewel Joke geen opleidingshoofd, trajectbegeleider of curriculumontwerper is, is ze zondermeer een hoeksteen van de opleiding kleuteronderwijs. Naast de taken waar ze rechtstreeks voor verantwoordelijk is, denkt ze ook mee met plannen van anderen en van de opleiding. Kritische vragen die haar profiel oproepen zijn onder meer: Hoe houdt een opleiding haar gemotiveerd? Joke verdient als praktijklector minder dan de doorsnee lector en ze staat collega's die projecten initiëren bij, maar strijkt er minder eer voor op dan de collega's die ze bijstaat, hoewel haar rol ook fundamenteel is en ze in de ogen van de studenten en het werkveld veel andere opleiders collega's overschaduwde. Heeft ze nood aan extra theoretische kaders om haar werk nog beter te doen en zo ja, hoe kan de bijhorende professionalisering eruitzien?

Swennen, A., Jones, K., & Volman, M. (2010). Teacher educators: Their identities, subidentities and implications for professional development. *Professional Development in Education*, 36(1&2), 131148. <https://doi.org/10.1080/19415250903457893>

VELOV_OntwikkelingsprofielVlaamseLerarenopleiders_2015.pdf

88. (Loopbaan)kansen bevorderen door inclusieve werkvormen

Renske Dijkstra, Renske Dijkstra

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Kansengelijkheid / Loopbaancompetenties / Liberating Structures

Loopbaancompetenties bevorderen in elke (vak) les: Door te werken met liberating structures ervaren deelnemers hoe deze structuren mechanismes in gang zetten die bijdragen aan het ontwikkelen van loopbaancompetenties, kansrijk onderwijs en inclusie. Deelnemers reflecteren op de betekenis die dit kan hebben voor het beroepsbeeld van leraren in opleiding.

(Loopbaan)kansen bevorderen door inclusieve werkvormen
Loopbaancompetenties bevorderen in elke (vak) les
Kansengelijkheid bevorderen vraagt om bewustwording bij leraren. Bewustwording over eigen biases (interpretaties van je waarnemingen), zelf ervaren kansen(on)gelijkheid en de belangrijke rol die je als leraar speelt in het creëren van een kansrijke leeromgeving. Dit betekent dat leraren in opleiding kennis moeten verwerven over de mechanismes die leiden tot kansen(on)gelijkheid en inclusie. Nog belangrijk is dat ze deze mechanismes zelf ervaren, en hiermee oefenen. Liberating structures (Lipmanowicz, H. & McCandless, K. (2014). *The Surprising Power of Liberating Structures: Simple Rules to Unleash A Culture of Innovation*. Seattle: Liberating Structures Press) biedt een verzameling structuren die gebruikt kunnen worden in elke onderwijssetting, maar ook bij vergaderingen, organisatieontwikkeling of heisessies. Alle structuren optimaliseren sociale veiligheid, zorgen dat elke stem gehoord wordt en bieden gelijke kansen aan alle deelnemers. Zo leren leerlingen dat elke stem evenveel waarde heeft en krijgen niet-inclusieve mechanismen geen kans. In deze workshop zullen we een aantal van deze structuren aan den lijve ondervinden. Daarbij staan we stil bij hoe deze structuren bijdragen aan het ontwikkelen van loopbaancompetenties, kansrijk onderwijs en inclusie. Vervolgens vertalen we dit naar wat deze verworven inzichten betekenen voor het ontwikkelen van het beroepsbeeld voor leraren in opleiding.

90. Afstudeerbegeleiding. Studenten aan het denken zetten.

Mieke Steenbruggen, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Afstudeerbegeleiding / Didactisch Coachen / Denken

Hoe kan didactisch coachen helpen om de studenten in afstudeerbegeleidingsgesprekken aan het denken te zetten? Tijdens deze workshop gaan we aan de slag met interventies Didactisch Coachen die de student aan het denken zetten. Een praktische workshop die je direct kunt toepassen bij het begeleiden van studenten.

Studenten begeleiden tijdens hun afstudeeronderzoek is een uitdagende taak. Welke interventies en patronen van interventies van Didactisch Coachen, ondersteund door non-verbaal gedrag, zetten studenten aan tot denken tijdens afstudeerbegeleidingsgesprekken? Tijdens deze workshop gaan we in op de vraag hoe denken eruit ziet én welke interventies Didactisch Coachen ervoor zorgen dat student wel (of niet) gaat nadenken. Dit gaan we met elkaar oefenen in een begeleidingsgesprek. De opbrengst van deze oefening wordt vervolgens gekoppeld aan de resultaten van het praktijkonderzoek 'Effectief docentgedrag om denken binnen online afstudeerbegeleidingsgesprekken te bevorderen'. Didactisch Coachen is een aanpak die met behulp van een drietal interventies, vragen, feedback en aanwijzingen het leren en motivatie van studenten wil bevorderen. Leren gaat op basis van bewuste mentale activiteiten als denken. Uit de literatuur blijkt dat denken onder andere zichtbaar wordt in fronzen, wegstaren en staren. In het onderzoek zijn zeven afstudeergesprekken geanalyseerd op de aanwezigheid van interventies Didactisch Coachen van de docent en denk- en bevestigingsreacties van docent en student. Uitgangspunt is dat interventies Didactisch Coachen die studenten aanzetten tot denken zijn: het stellen van categorie 2 vragen (vragen over redeneringen ten aanzien van inhoud, strategie en leerstand) alsmede een afwisseling in het stellen van vragen en het geven feedback en aanwijzingen. Vanuit de analyse kunnen vier gesprekstypen geanalyseerd worden: het stimulerende gesprek, het vraaggelichte gesprek, het meedenkgesprek en het inhoudsgerichte gesprek. De docenten binnen het stimulerende gesprek slagen er het beste in om studenten aan het denken te zetten. Zij gebruiken zorgvuldig alle interventies van didactisch coachen, luisteren actief en sluiten aan bij het initiatief van de student door middel van doorvragen. Zowel binnen het stimulerende als het vraaggelichte gesprek nemen de studenten de tijd om hun gedachten te verwoorden. Bij het meedenkende en inhoudsgerichte gesprek lijken de vele aanwijzingen en de categorie 1 vragen (gesloten vragen, feitenvragen en retorische vragen) niet tot denken te leiden. Dit onderzoek geeft een aantal praktische handvatten voor docenten die studenten willen stimuleren om na te denken: stel categorie 2 vragen en wissel dit af met feedback en aanwijzingen, luister actief, denk zichtbaar mee en vraag door.

Lia Voerman, Lector Didactiek van hoge verwachtingen; Jarise Kaskens, Lector Didactiek van hoge verwachtingen

91. Een leescurriculum op de pabo's. De complexiteit van het opleiden.

Mirjam Snel, Hogeschool Utrecht; Inouk Boerma, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Effectief Leesonderwijs / Pabo / Curriculum

Om effectief leesonderwijs te kunnen geven, moeten leerkrachten goed opgeleid worden en zich blijvend professionaliseren. Het opleiden van leerkrachten is echter op meerdere fronten complex. In deze bijdrage gaan wij graag in gesprek met collega-opleiders om na te denken over hoe een goed leescurriculum voor de pabo's eruit kan zien.

Uit recent (inter)nationaal onderzoek blijkt dat veel Nederlandse basisschoolleerlingen het fundamentele leesniveau behalen, maar relatief weinig leerlingen het geavanceerde niveau (Inspectie van het Onderwijs, 2022; Swart et al., 2023). Nederlandse basisschoolleerlingen hebben vooral grote moeite met diep lezen: het beoordelen van de kwaliteit van teksten, het reflecteren op vorm en inhoud en het omgaan met conflicterende informatie binnen of tussen teksten (Gubbels et al., 2019). Het is dus een belangrijke taak voor het onderwijs om leerlingen goed te leren lezen met begrip en ze ook deze complexere vaardigheden te leren toepassen. Om effectief leesonderwijs te kunnen geven, moeten leerkrachten goed opgeleid worden en zich blijvend professionaliseren. Er bestaan echter zorgen over de leesdidactische vaardigheden en de eigen taalvaardigheden van startbekwame pabostudenten (Onderwijsraad, 2022). Om de kwaliteit van het leesonderwijs te versterken, raden de Taalraad (2023) en de Kennistafel Effectief Leesonderwijs aan om naast de Kwaliteitswaaier: Effectief Onderwijs in Begrijpend lezen (2023), gericht op het primair onderwijs, ook aanbevelingen te formuleren voor het leescurriculum van pabo's. Het opleiden van leerkrachten is op meerdere fronten complex. Zo hebben pabo's te maken met verschillende actuele ontwikkelingen (zoals programmatisch toetsen en flexibilisering) en is er sprake van een overvol curriculum. De Onderwijsraad adviseert om taal in andere vakken en leergebieden te verankeren (2022) en veel pabo's ondersteunen dit advies van harte. De manier waarop deze vakintegratie er op de pabo uit kan zien roept echter nog vragen op. Ook opleiders moeten wellicht geschoold worden om studenten hierin op te kunnen leiden. Een volgend punt is 'Samen opleiden': een deel van de pabo-opleiding vindt plaats in de praktijk van de basisschool, maar basisscholen verschillen nogal eens in visie en aanpak van het (lees)onderwijs. Tot slot hebben pabo's te maken met studenten die sterk verschillen wat betreft het eigen taal-/leesniveau en de eigen leesmotivatie. In deze bijdrage gaan wij graag in gesprek met collega-opleiders om samen na te denken over hoe een goed leescurriculum voor de pabo's eruit kan zien. Op welke manier kunnen we ervoor zorgen dat aankomend leerkrachten de meest recente kennis wat betreft effectief leesonderwijs opdoen en leren toepassen in de praktijk? De data die wij hier verzamelen worden geclusterd en vervolgens voorgelegd aan klankbordgroepen met experts. Op basis hiervan zal een brochure worden ontwikkeld met daarin handvatten voor een goed vierjarig pabo-leescurriculum met uitgewerkte, inspirerende voorbeelden. Deze brochure kan als ontwerp kader door pabo's gebruikt worden bij het ontwikkelen van hun leescurriculum.

Gubbels, J., Langen, A. van, Maassen, N. & Meelissen, N. (2019). Resultaten PISA2018 in vogelvlucht. Enschede: Universiteit Twente.

Inspectie van het Onderwijs. (2022). Peil. Leesvaardigheid. Einde (speciaal) basisonderwijs 2020/2021. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

Kennistafel Effectief Leesonderwijs (2023). Kwaliteitswaaier: Effectief Onderwijs in Begrijpend lezen. Samen aan effectief leesonderwijs werken.

Onderwijsraad (2022). Taal en rekenen in het vizier.

Swart, N.M., Gubbels, J., Zandt, M. in 't, Wolbers, M.H.J. & Segers, E. (2023). PIRLS2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland. Expertisecentrum Nederlands.

Taalraad (2023). Samen sterk voor taalcompetentie. Actieplan voor de implementatie van iedereen taalcompetent in het onderwijs. Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie.

100. Praktijkonderzoek vanuit verbinding: samen onderwijstoekomst maken mét leerlingen.

Loek Schoenmakers, Hogeschool de Kempel

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Praktijkonderzoek / Partnerschappen / Leerlingen

We gaan actief aan de slag met de Toolbox Praktijkonderzoek met kinderen ontwikkelt door het team van de afstudeerfase van Hogeschool de Kempel. Hoe anders wordt onderzoek wanneer we de stem van leerlingen écht meenemen. Het gaat om verbinding en partnerschappen!

We gaan praktisch aan de slag met de toolbox Praktijk onderzoek mét kinderen. Ze biedt een inspiratiebron voor leerkrachten en studenten die onderzoek doen, die het perspectief van kinderen willen meenemen in het verbeteren van het eigen onderwijs. Het ligt zo voor de hand. Dagelijks geven leraren onderwijs aan kinderen, maar ... . Hebben leerlingen écht stem en invloed in het verbeteren van dit onderwijs? Het gaat niet om het samen beslissen welk boek er voorgelezen moet worden of welk spel er tijdens het schoolkamp gespeeld gaat worden. Het gaat om een stem die invloed geeft op de dagelijkse onderwijspraktijk. De leerkracht speelt een cruciale rol en maakt hét verschil tussen goed en slecht onderwijs. Onderwijs wordt gemaakt mét leerlingen. Dag in, dag uit. Hoog tijd dus om het perspectief van die leerlingen mee te nemen om de onderwijskwaliteit te verbeteren. Een leerkracht die kritisch en onderbouwd keuzes durft te maken in de talloze vraagstukken die op zijn pad komen, samen met de kinderen, zo'n leerkracht maakt het verschil. Tijdens de workshop maak je kennis met allerlei werkvormen voor het jonge en oudere kind. Leerlingen worden learning partners, zij krijgen stem en invloed; ze worden co-onderzoekers en daarmee change agents. De werkvormen zijn inzetbaar bij verschillende fasen van praktijkonderzoek. We baseren ons werk op een sociaal constructionistisch paradigma (Gergen, 2014). Gergen stelt dat onze gangbare benaderingen nog teveel gestoeld zijn op het zoeken van De Waarheid, die je alleen dan vindt wanneer we de gelijke paden van de "juiste methode", en de "Juiste vragen" en "de juiste meetsinstrumenten" gebruiken, waarbij een groot accent ligt op achteruitkijken: wat is de oorzaak van het probleem. Onderzoek wordt dan "ontdekken wat al is" een soort van spiegelen, interessant is dat Gergen deze gangbare kijk radicaal verbreedt: zou onderzoek niet ook kunnen zijn "samen creëren wat mogelijk zou zijn?" Samen nieuwe toekomst maken die praktijkwaarde hebben en relevant zijn voor betrokkenen. Onderzoek wordt toekomstmakend – vooruitkijken - en genereert een enorm potentieel van perspectieven en oplossingsrichtingen. Onderzoek vanuit een sociaal constructionistisch perspectief creëert voortdurend verbindingen – partnerschappen – tussen belanghebbenden. Hoe gaaf is het wanneer onze studenten niet sec praktijkonderzoeken uitvoeren als verplicht nummer van de opleiding volgens statisch vastgelegde formatten "zoals het hoort en zou moeten", maar nieuwe competenties leren die nodig zijn in de voortdurend veranderende en onvoorspelbaar onderwijswereld.

101. Evidence informed onderwijs vormgeven: (hoe) doen professionals dat?

Rutger van de Sande, Fontys Lerarenopleiding Tilburg; Marina Bouckaert, Fontys Hogeschool voor Kind en Educatie

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Onderzoekend Ontwerpen / Professionalisering /

Onderwijs moet altijd evidence informed zijn – toch? Graag wisselen we met deelnemers onze ideeën over dit fenomeen uit. Tevens bespreken we kort de opzet van ons beginnende, NRO-gesubsidieerde praktijkonderzoek op vier partnerscholen voor primair onderwijs. Én delen we de eerste voorlopige bevindingen.

Dit rondetafelgesprek voeren we op basis van ons beginnende praktijkonderzoek naar evidence informed onderwijs. Eerder publiceerden we een opinieartikel in Van 12 tot 18 (Bouckaert & Van de Sande, 2022) met kritische kanttekeningen bij dit fenomeen. We constateerden dat er al jaren een sterke roep is vanuit politiek, onderwijs en samenleving om onderwijspraktijken vorm te geven rekening houdend met wetenschappelijke bevindingen. In de Kennisagenda voor het Onderwijs (NRO, 2022) bijvoorbeeld, wordt evidence informed werken als centraal concept voor scholen gepositioneerd om “onderbouwde keuzes [te] maken en zo de onderwijskwaliteit [te] verhogen” (p. 4). Om daaraan tegemoet te komen, dienen onderwijsprofessionals zelf goed op de hoogte te zijn van die bevindingen. Bovendien moeten zij in staat zijn deze te interpreteren en op waarde te schatten. We weten echter nog weinig over hoe dat laatste precies in zijn werk gaat. De publicaties die er wél over verschenen zijn maken duidelijk dat enkel kennis nemen van onderzoeksbevindingen niet genoeg is om ook daadwerkelijk tot evidence informed onderwijs te komen (o.a. Coldwell et al., 2017; Schenke et al., 2019). Daarom gebruiken wij de term evidence-into-use van Gorard et al. (2020) om na te gaan welke afwegingen onderwijsprofessionals maken tijdens dit complexe proces. Ons onderzoek richt zich in het bijzonder op één specifiek element dat nog betrekkelijk weinig aandacht heeft gekregen in relevante literatuur: in hoeverre de ontwikkeling van een onderzoekscultuur kan worden versterkt door rekening te houden met, en in te spelen op, de psychologische processen van onderwijsprofessionals. Wat ons betreft dé essentiële schakel in de vertaling naar de lerarenopleidingen en de voortgezette professionalisering van leraren (vgl. Dagenais et al., 2012; Cain et al., 2019; Joram et al., 2020). In het rondetafelgesprek wisselen we met de deelnemers graag onze kritische kanttekeningen, onderzoeksopzet en eerste bevindingen uit, op basis van de volgende richtvragen: Wat zijn de opvattingen van onderwijsprofessionals t.a.v. (het gebruik van) wetenschappelijk onderzoek? Wat geldt als evidence? Wat is, zagezegd, de waarde van onderzoek voor de praktijk? Welke afwegingen maken professionals als zij kennis nemen van onderzoek om daarmee hun eigen onderwijspraktijk te onderbouwen en te verbeteren? Waaruit bestaat het proces van vinden, selecteren en interpreteren van kennis uit onderzoek? Hoe vertalen onderwijsprofessionals onderzoek naar de eigen praktijk? Hoe ziet het proces van toepassen van de implicaties in de eigen praktijk eruit? We hopen hiermee op een constructief-kritische manier bij te dragen aan de discussie en ons aller denken over evidence informed onderwijs.

102. Kansrijke verhalen om leraren in opleiding uit te dagen hun professionele identiteit te ontwikkelen

Paula Verbeem, NHL Stenden Hogeschool; Myriam Hemsteede, NHL Stenden Hogeschool; Birgit Telkamp, NHL Stenden Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Verhalen / Professionele Identiteit / Dialoog

Hoe kunnen we fictieve verhalen inzetten om leraren in opleiding uit te dagen hun professionele identiteit te onderzoeken, spiegelen en expliciteren? Met twaalf onderwijscollega's hebben we over deze vraag nagedacht en lessen ontworpen voor leraren in opleiding. In deze workshop ga je zo'n les meemaken.

Op basis van onderzoek, van Jeroen Dera en Serena Daalmans, hebben twaalf enthousiaste onderwijsprofessionals, van binnen en buiten NHL Stenden Hogeschool, kansrijke verhalen aangedragen en nagedacht over een bruikbare en inspirerende aanpak. We hebben eerst diverse films, boeken en verhalen op een rijtje gezet, die ons als professional hebben geïnspireerd. We beoogden dat het verhaal de student aanzet tot moreel rumineren* over onderwijsopvattingen en hen aanzet om deze te expliciteren, in een dialoog met medestudenten. Vervolgens zijn er lessen ontworpen en uitgetest. In deze workshop ga je zo'n les ervaren en delen we onze ontwerpprincipes en bronnen. Uiteraard wordt je feedback op prijs gesteld.*Daalmans zegt het volgende over moreel rumineren: Het idee is dat media je kunnen aanzetten tot diep nadenken, een soort zelfdiscussie, over de verschillende punten van een controversieel onderwerp. Doordat je een moeilijk vraagstuk van verschillende kanten bekijkt, moet dit in theorie bijdragen aan iemands morele volwassenheid en kun je je beter verplaatsen in de ander.

105. Verbinden via het delen van persoonlijke verhalen in netwerken

Liesbeth Spanjers, UC Leuven-Limburg; Katrien Mertens, UC Leuven-Limburg

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Verbinden / Persoonlijke Verhalen Delen / Veilige Context

Samenwerken in netwerken vereist een context die veilig genoeg is om open in dialoog te gaan en echt naar elkaar te luisteren, zodat verbinding ontstaat. In de workshop ervaren deelnemers een aantal methodieken die verbinding tot stand brengen via het delen van persoonlijke verhalen.

Thema: samenwerken in verbinding door innovatieve verhalende methodieken
Innovatieve verhalende methodieken zijn een krachtige manier om verbinding te versterken, waardoor samenwerking (over de grenzen van de onderwijssector heen) makkelijker wordt. Deze workshop verkent en faciliteert het gebruik van deze methodieken zodat deelnemers zelf de kracht ervan ervaren om de methodieken later zelf in te zetten. Wanneer mensen zich verbonden voelen, zijn ze eerder geneigd elkaar te vertrouwen en open te staan voor elkaars ideeën en perspectieven. Dit vertrouwen is cruciaal voor een effectieve samenwerking. We zien daarnaast ook dat ze meer bereidheid tonen om echt te luisteren naar anderen, en geweldloos te communiceren. Ook zijn professionals die een connectie voelen met elkaar beter in staat om conflicten op een constructieve manier op te lossen en zijn ze meer geneigd om zich in te zetten voor gemeenschappelijke initiatieven. In deze workshop ontdekken deelnemers verschillende manieren om persoonlijke verhalen te delen en zo empathie en verbinding te creëren. Dat doen ze in een oefening waarin de nadruk ligt op luisteren, ontvangen en teruggeven. Na de ervaring is er tijd voor reflectie. We bespreken de voordelen, uitdagingen en valkuilen van verbindende methodieken en verkennen met de deelnemers hoe ze in hun eigen context van samenwerking in netwerken kunnen worden geïmplementeerd. Presentatievorm: verhalen delen en empathisch luisteren in kleine groepjes
De workshop is interactief. De deelnemers ervaren de kracht van verbindende methodieken die empathie en echt luisteren centraal zetten. Tijdens de reflectie wisselen de deelnemers uit op welke manieren ze de verbindende methodieken kunnen inzetten in hun eigen netwerken.
Relevantie: Samenwerken in netwerken gaat vlotter in een veilige context waar open in dialoog gegaan kan worden en waar echt naar elkaar geluisterd wordt. Door in te zetten op verbinding tussen mensen via het delen van persoonlijke verhalen, voelen mensen zich meer betrokken op elkaar en elkaars leefwereld. Het delen van persoonlijke verhalen kan op die manier een vertrekpunt zijn om naar elkaars onderliggende drijfveren te kijken en om concrete samenwerking vorm te geven.

107. Van Samen Opleiden & Professionaliseren richting Onderwijsregio. Ervaringen, kansen en uitdagingen.

Hester Langkamp-Waanders, Kennisnetwerk Lerende Leraren; Edmée Suasso dLima dPrado, Hogeschool Saxion; Anneloes Muller, Hogeschool Saxion; Juliëtte Stuart, Hogeschool Saxion

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Netwerklere / Succesfactoren / Onderwijsregio

Het Kennisnetwerk Lerende Leraren is een regionaal netwerk gericht op het Samen Opleiden én de arbeidsmarkt (RAP). Na een korte presentatie over factoren die belangrijk zijn geweest in dit geleidelijk verlopende proces gaan we met elkaar in gesprek over de opbrengst voor de verschillende contexten en de vorming naar onderwijsregio's.

Achtergrond: Het praktijkvoorbeeld in de presentatie betreft het Kennisnetwerk Lerende Leraren Twente (PO). Een samenwerking van vijftien schoolbesturen, ROC van Twente, Saxion Pabo Enschede en het mobiliteitscentrum Twente (ObT), die naast opleidingsverantwoordelijkheid ook samenwerken met het oog op bundeling van kennis en professionalisering van de gehele beroepskolom. Kennis voor, van en in het leraarsberoep is de kern van de samenwerking. De organisaties zien het als een gezamenlijke maatschappelijke opdracht zorg te dragen voor kwalitatief goed onderwijspersoneel in de regio Twente en Oost-Nederland. Hiermee is een natuurlijke samenhang ontstaan tussen het Samen Opleiden en de arbeidsmarkt (RAP). De huidige (opgelegde) ontwikkeling om onderwijsregio's te vormen, is aanleiding geweest om de ontwikkelingen van de Twentse partnerschappen (vanaf 2001) nader te beschouwen en factoren en interventies te identificeren die bevorderend en belemmerend zijn geweest. Deze ervaringen kunnen helpend zijn een volgende stap in ontwikkeling te maken, niet alleen voor de regio Twente en Oost-Nederland maar ook voor andere regio's. Presentatie In het eerste deel wordt een presentatie gegeven waarbij de opgedane kennis en ervaringen worden gedeeld middels een terugblik op de geschiedenis van het partnerschap en het Kennisnetwerk Lerende Leraren. Ook worden de actuele vraagstukken benoemd betreffende de functies werven, matchen, opleiden, begeleiden en professionaliseren. In het tweede deel gaan we met elkaar in gesprek om te verkennen welke transfer mogelijk is naar de eigen situatie van de deelnemers. De opbrengsten van deze verkenning kunnen de deelnemers benutten voor hun eigen specifieke context en ontwikkeling. Referenties: Gesprekskaarten | Samen Opleiden & Professionaliseren in Onderwijsregio's - Platform Samen Opleiden. (z.d.). Geraadpleegd op 31 oktober 2023 van <https://www.platformsamenoopleiden.nl/kennisbank/gesprekskaarten-samen-opleiden-professionaliseren-in-onderwijsregios/> Hermanussen, J., Van Herpen, S., m.m.v. Van Bussel, M., Ferket, R., Groot, A., & Almushat, M. (2021). De meerwaarde van Samen Opleiden & Professionaliseren: Input ten behoeve van de groeistrategie. ECBO. Suasso de Lima de Prado, E. (2023). Vensters op 20 jaar Samen Opleiden & Professionaliseren. Timmermans, M. (2022). Samen Opleiden. In Op zijn kop. Marnix Academie. Geraadpleegd op 31 oktober 2023 van <https://www.marnixacademie.nl/lectorale-rede>

110. Statushouders duurzaam opleiden in Nederlands onderwijssysteem - Hogeschool Windesheim

Sanne Koetsier, Hogeschool Windesheim Zwolle; Ines Hukic, Hogeschool Windesheim Zwolle

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Statushouders Voor De Klas / Maatwerkprogramma / Samenwerking Organisaties En Werkveld

Vanaf september 2019 werken we op hogeschool Windesheim aan het traject 'Statushouders voor de klas'. We willen statushouders die in hun land van herkomst docent waren in de exacte vakken, een overgangstraject bieden om ook in Nederland duurzaam in het onderwijs te werken.

Inhoud van het traject

Het traject bestaat uit verschillende onderdelen. De cursisten starten met een intensieve taaltraining van B1 naar B2, later nog gevolgd door een cursus naar C1. Na een half jaar wordt er gezocht naar een passende stageplek in de praktijk op een middelbare school of MBO. Gedurende deze periode verzorgen vakdidactici Ines Hukic, lerarenopleider wiskunde en Sanne Koetsier, lerarenopleider Nederlands een onderwijstraject op maat waarin vooral aandacht besteed wordt aan vakdidactiek, pedagogiek en taal gericht op het werken in de praktijk. We kunnen tijdens de presentatie voorbeelden laten zien van ons onderwijsprogramma.

Doelen van het traject

Door de Nederlandse taal te leren, werkzaam te zijn in de Nederlandse onderwijscontext en te leren over alles wat we in het onderwijs belangrijk vinden, vinden de cursisten zichzelf terug en krijgen ze vertrouwen in hun kunnen en in het idee dat ze iets kunnen betekenen in Nederland. Het traject richt zich op het overbruggen van verschillen tussen onderwijs in het land van herkomst en onderwijs in Nederland. Vakinhoudelijke hebben de cursisten veel in huis. Vooral op het gebied van de pedagogische en vakdidactische bekwaamheid, maar ook de brede professionele basis, bieden we een maatwerktraject waarmee cursisten duurzaam aan het werk kunnen, soms eerst als onderwijsassistent maar regelmatig ook als docent.

Netwerken

Binnen dit traject wordt samengewerkt met het UAF (vluchtelingorganisatie), met vluchtelingenwerk en met gemeenten die de statushouders begeleiden. Daarnaast wordt er met hogescholen besproken wat er nodig is om het traject statushouders voor de klas in alle regio's vorm te geven. Afgelopen jaar is er een motie ingediend in de kamer om dit traject op meerdere plekke in het land aan te bieden. Op dit moment komen de statushouders die in Zwolle het traject volgen uit het hele land. In de samenwerking met het werkveld is het nodig goed contact met de scholen op te bouwen. Steeds meer scholen hebben kennis gemaakt met het begeleiden van een statushouder op de school. Dat blijkt lag niet altijd gemakkelijk. Begeleiding is erg afhankelijk van goodwill van de begeleiders.

Onderzoek

In de afgelopen vier jaar is er doorlopend onderzoek gedaan door het lectoraat Sociale Innovatie van hogeschool Windesheim. Daaruit zijn verschillende dilemma's gekomen die bijvoorbeeld gaan over aspecten die het integreren bevorderen, maar ook wat nodig is in de samenwerking tussen de netwerken die om de cursisten heen staan.

114. Begeleidingsvaardigheden van werkplekbegeleiders

Aan de slag met het door ons ontwikkelde materiaal

Inge Leunisse, OSOF; Petra van Zijtveld, OSOF

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Begeleidingsvaardigheden / Werkplekbegeleiding /

In deze workshop komt aan de orde hoe werkplekbegeleiders op een effectieve en plezierige manier studenten kunnen begeleiden. Deze workshop is gebaseerd op de cursus begeleidingsvaardigheden die is ontwikkeld door OpleidingsSchool Oostelijk Flevoland (OSOF). Deze cursus bestaat uit 2 delen en in deze workshop geven we een aantal praktijkvoorbeelden.

In deze workshop staat centraal hoe werkplekbegeleiders (WPB) op een effectieve en plezierige manier studenten kunnen begeleiden door middel van diverse gespreks- en coachingsvaardigheden. Daarvoor maken we gebruik van doelgerichte en ontwikkelingsgerichte begeleidingsvaardigheden. Dit geeft de WPB handvatten om verschillende gesprekken te voeren met de student.

In de door ons ontwikkelde training wisselen we de theoretische basis af met veel praktisch oefenen. Daarnaast kunnen de werkplekbegeleiders eigen casuïstiek inbrengen. Ook de ervaren WPB kan op zijn/haar/hen eigen niveau oefenen.

Een WPB levert een wezenlijke bijdrage aan de ontwikkeling van de student. Om het werkplekleren binnen de OSOF zo optimaal mogelijk vorm te geven, is daarom voor iedere WPB zowel de basis- als de verdiepingscursus begeleidingsvaardigheden verplicht. In deze workshop gaan we aan het werk met een aantal van de door ons ontwikkelde werkvormen.

115. Coachend opleiden met de NOA-Mindfolio, reflecteren op professionele identiteitsontwikkeling

Petra van Beveren, Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam; Ranko Steusel, Ranko Steusel; Lotte Peters, Lotte Peters

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Reflectie & Coachend Opleiden / Professionele Identiteitsontwikkeling / Verbinding
Theoriepraktijkpersoon

Met de mindfolio krijgen onderwijsprofessionals inzicht in de complexe verbanden tussen de dimensies persoon, theorie en praktijk om dit te vertalen naar gezamenlijke en concrete ontwikkeldoelen van hun partnerschap. Deze methodiek om mindmapping met een portfoliofunctie te combineren, is niet alleen voor de student inzetbaar maar voor elke lerende onderwijsprofessional

Hier staat symposium maar dit is en workshop / kopje workshop staat niet op de aanmeldingsite:

De Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam (NOA) heeft twee instrumenten ontwikkeld waarmee het reflectiegesprek op diverse lagen en vanuit verschillende invalshoeken vormgegeven wordt. Deze instrumenten zijn geïntegreerd in het opleidingscurriculum en beogen de verbinding tussen theorie, praktijk en persoon te faciliteren. Een van deze reflectie-instrumenten is de NOA-Mindfolio, een digitaal portfolio in de vorm van een mindmap met vier dimensies (theorie, praktijk, persoon en de integratie van theorie-praktijk-persoon) waarin de student of lerarenopleider zijn onderwijskundige leervragen en dilemma's uitwerkt. De biografie van de student/lerarenopleider en de overtuigingen van waaruit hij handelt, de bronnen die hem inspireren en de context van zijn school komen in de Mindfolio samen. De boomstructuur van de mindmap maakt het mogelijk om de complexiteit van het onderwijs, van het docentschap en van het functioneren van de onderwijsprofessional(-in-opleiding) in kaart te brengen: containerbegrippen uit de theorie kunnen 'gevuld' worden met verhelderende (sub)begrippen of voorbeelden, en naar concrete werkvormen of interventies in de klas uitgewerkt worden; ook worden de verbanden tussen de verschillende, elkaar soms overlappende onderwijskundige concepten en begrippen duidelijker en kan de student zich beter een mening vormen over waar hij in het onderwijs aan zijn leerlingen prioriteit aan wil geven of op welk gebied hij zichzelf en zijn onderwijspraktijk wil doorontwikkelen.

Daarnaast heeft het instrument een portfoliofunctie waarin de professionele ontwikkeling van de student/opleider zichtbaar wordt en (plaatsonafhankelijk) met (andere)opleiders en andere studenten gedeeld en besproken kan worden. In deze workshop willen we de deelnemers kennis laten maken met de opleidingsdidactiek Coachend Opleiden van NOA. Aan de hand van onze twee instrumenten de NOA-Coachkaart en de NOA-Mindfolio laten we hen ervaren hoe we handen en voeten geven aan de begeleidings- en reflectiegesprekken en aan het ontwikkelen van de professionele identiteit van (aanstaande en zittende) leraren(opleiders). Aan het einde van onze workshop kunnen deelnemers de diverse dimensies van hun onderwijs verbinden met hun eigen ontwikkelvragen. Daarnaast hebben ze een mindfolio gemaakt die zij kunnen inzetten bij begeleidingsgesprekken of in schoolgroepbijeenkomsten.

- Eraut, M. (2004) Transfer of knowledge between education and workplace settings. In: Rainbird, A. (ed.) *Workplace Learning in Context*, pp. 201–221. Routledge, London.
- Hattie, J., & Temperley, H. (2007) The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81112.
- Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: selfunderstanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching: Theory and practice*, 15, 257272.
- Korthagen, F., Koster, B., Melief, K., & Tigchelaar, A. (2002). *Docenten leren reflecteren: Systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren*. Soest: Nelissen.
- Koster, B. (2013). *Andere perspectieven. Een blik op het opleiden van leraren op de werkplek*. Lectorale rede. Tilburg: Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
- Koster, B. (2022). Zes bouwstenen voor het creëren van een rijke leeromgeving. In *Parels van Samen Opleiden*. Geraadpleegd op 30 september 2022 van <https://www.platformsamenopleiden.nl/wpcontent/uploads/2022/04/Parelsuitdepraktijk3digitaal.pdf>.
- Lingsma, M. & Scholten, M. (2001). *Coachen op competentieontwikkeling*. Baarn: H. Nelissen.
- McClelland, D.C. (1987). *Human motivation*. New York: University of Cambridge.
- Ofman, D. (2001). *Core qualities: A gateway to human resources*. Schiedam: Scriptum.
- Swieringa, J. & Wierdsma, A.F.M. (2011). *Lerend organiseren en veranderen*. Groningen: WoltersNoordhoff.

116. Pedagogie in het 1e graads leergebied & professioneel zelf-verstaan van de masterstudent.

Tamara Cop, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Bovenbouw Pedagogie / Professioneel Zelf Verstaan /

Het definiëren van de pedagogische dimensie in het 1e graads leergebied inclusief het positioneren hiervan in de leerlijn professionele ontwikkeling. Aan een Ronde Tafel uitwisselen wat nodig is bij de vraag wat we ten aanzien van professionalisering op masterniveau willen naderen, expliciteren en karakteriseren met betrekking tot de pedagogische rol.

De pedagogische rol van de docent staat in de belangstelling en is substantieel onderdeel geworden van de bekwaamheidseisen op lerarenopleidingen. Om nut en doelstelling van de pedagogische dimensie in het 1e graads leergebied te begrijpen en positioneren, lijkt een additionele visie op de vraag wat we ten aanzien van professionalisering op masterniveau willen naderen, expliciteren en karakteriseren met betrekking tot de pedagogische rol, gepast. Wat dit betekent in termen van handelingsbekwaamheid in het eerste graads leergebied, verdient hiermee verfijning en problematisering. Verfijning wegens een maatschappelijke onderwijsbehoefte, te weten een snel veranderende samenleving en de impact die dit heeft op het gedrag en welbevinden van leerlingen in de klas. De oudere populatie leerlingen waarvoor wordt opgeleid in de bovenbouw van het VO, die steeds onbereikbaar wordt, gedemotiveerd is en in stijgende mate in psychische nood verkeert. Welke vorm van professionalisering vraagt dit van masterstudenten/docenten en hoe kunnen educatieve masteropleidingen voorzien in geschikte content en leeractiviteiten voor de ontwikkeling van zo'n nieuwe, actuele pedagogische bekwaamheid van docenten? Problematisering vanwege de 'naïeve' connotatie van het begrip pedagogie in het voortgezet onderwijs en op lerarenopleidingen. Er lijkt sprake van een smalle opvatting die associaties geeft met handelen in het primair onderwijs. Mede hierdoor dreigt er een instrumentalisering (Bruckere, P. 2021) van de pedagogische bekwaamheid op lerarenopleidingen. Immers, is pedagogie aan te leren? Betreft het niet meer een houding van docenten die om geheel andere voorwaarden en vaardigheden vraagt? Een actuele bovenbouw pedagogie in het 1e graads leergebied sterker definiëren, niet in instrumentele zin maar door de mens achter de docent te ontwikkelen en mobiliseren voor het oefenen met pedagogische inzichten over en vaardigheden voor pubers in de klas praktijk. Een additionele manier van kijken naar de algehele professionele beroeps ontwikkeling van de 1e graads docent, lijkt legitiem. Te meer daar de bekwaamheidseisen vooral vertellen wat er gekund moet worden in het pedagogische domein, terwijl het hoe hiernaar toe gewerkt kan worden een behoefte is.

Het recent veranderde beroepsprofiel van de docent vraagt eveneens aandacht hiervoor. Dit is een voorzet voor hoe integratie binnen de leerlijn professionele ontwikkeling kan worden vormgegeven. Dat kennis en kunde van het pedagogische domein namelijk een op een aansluit bij professionele ontwikkeling, wordt duidelijk uit werk van o.a. G. Kelchtermans die onderscheid maakt tussen een reductionistische en holistische opvatting van professioneel zelf verstaan. Graag licht ik dit toe en komen we verder in gesprek aan een Ronde Tafel.

118. Een succesvolle doorstart

Ontwikkeling in beroepsvaardigheden na de inductiefase

Dianne Hoefakker; Els Scheringa, Talent als docent

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Doorgaande Professionalisering / Direct Na De Inductiefase / Ster(K) Als Docent

Talent als docent ontwikkelde trainingsaanbod voor docenten die recent hun inductiefase afrondde. In de workshop worden deelnemers meegenomen in het belang van aandacht voor deze doelgroep en de inzichten bij het ontwikkelen en uitvoeren van dit specifieke trainingsaanbod.

Bij "Talent als Docent" (RAP-regio Groot Amsterdam & Kennemerland) is een rijk aanbod van trainingen te vinden. Talent als docent is tevens voorloper onderwijsregio. De trainingen zijn gericht op potentiële zij-instromers, starters, coaches en sinds kort ook op docenten die hun inductiefase recent afgerond hebben. Veel scholen in de regio ervaren dat de groep ex-starters van cruciaal belang is voor de school en tegelijk ziet men risico's tot overbelasting, uitval en een zekere mate van afvlakking van professionele groei door de ontstane routine[1]. De training 'Ster(k) als docent' is voor deze doelgroep ontwikkeld en staat tijdens de workshop op het VELON congres centraal. De workshop toont de training in context met andere trainingen, waardoor de bezoeker ziet dat binnen de regio aandacht is voor de brede doelgroep; van potentiële zij-instromer tot de ervaren docent. Hieruit blijkt de verbinding tussen de pijlers werving, opleiding, inductie en doorgaand professionaliseren. Deelnemers aan de workshop zitten in een restaurantsetting (tafelgroepjes), krijgen ieder een placemat en menukaart die ondersteunend zijn bij de gekozen werkvormen en onderlinge uitwisseling. Thema's die aan bod komen zijn onder andere het beroepsbeeld van de leraar[2], professionalisering van docenten, ICALT, het vasthouden van passie voor het docentschap en zoomt in op de vraag of opleiding en inductie genoeg zijn. Wij delen de inzichten van het ontwikkelen en geven van de training en staan open voor suggesties ter versterking van de inhoud. Als opleiding en inductie niet genoeg zijn, wat schotel je deze doelgroep dan immers voor? Door deelname aan de workshop kunnen ideeën worden opgedaan voor uitbreiding van eigen trainingsaanbod en motivatie om ook de ex-starter goed te blijven voeden.[1] Grift, W.J.C.M. van de (2010) Ontwikkeling in de beroepsvaardigheden van leraren. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen[2] Snoek e.a. (2017) Een beroepsbeeld voor de leraar: over ontwikkelrichtingen en groei van leraren in het onderwijs, Amsterdam/Utrecht

Marcelle Hobma (m.m.g.m.hobma@vu.nl)

123. Professionele identiteitsontwikkeling van aanstaande leraren in een nieuw curriculum

Marieke Pillen Pillen, Hogeschool KPZ; Shirine Bousaid, Hogeschool KPZ; Lotte Mensink, Hogeschool KPZ

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Professionele Identiteit / Aanstaande Leraren / Curriculumvernieuwing

Hogeschool KPZ leidt op tot veerkrachtige leraren met een stevige professionele identiteit. Het belang van professionele identiteitsontwikkeling voor leraren is doorgedrongen tot de lerarenopleidingen. Zij ondersteunen studenten veelal bij hun professionele identiteitsontwikkeling. Op hogeschool KPZ gebeurt dit in de Persoonlijke Professionele Ontwikkelingslijn (PPO-lijn).

Hogeschool KPZ leidt op tot veerkrachtige leraren met een stevige professionele identiteit. Het belang van professionele identiteitsontwikkeling voor leraren is doorgedrongen tot de lerarenopleidingen. Zij ondersteunen studenten veelal bij hun professionele identiteitsontwikkeling. Op hogeschool KPZ gebeurt dit in de Persoonlijke Professionele Ontwikkelingslijn (PPO-lijn). Leraar zijn is een veeleisend beroep (Olsen, 2010). Het is daarom belangrijk dat aanstaande leraren zich bewust zijn van hun professionele identiteit en die leren te verwoorden, zodat zij hun eigen handelen als leraar goed kunnen onderbouwen (zie o.a. Alsup; Olsen, 2010). Vandaag de dag lijkt dat nog belangrijker, onder meer omdat veranderingen in onderwijs en in de brede maatschappij elkaar snel opvolgen (vgl. Ruijters, 2015), het studentenwelzijn onder druk staat (OCW, 2022b) en de uitvalspercentages van lerarenopleidingen zijn toegenomen (Inspectie van het onderwijs, 2023). Hogeschool KPZ vraagt zich af hoe zij de begeleiding van studenten bij het verkennen en expliciteren van hun professionele identiteit in de toekomst kan versterken, zodat zij daadwerkelijke opleidingsaanpak tot veerkrachtige leraren met een stevige professionele identiteit. De curriculumvernieuwing voor de voltijdopleiding tot leraar basisonderwijs was het uitgesproken moment om na te gaan wat studenten, hogeschooldocenten en het werkveld vinden van de manier waarop de huidige PPO-lijn wordt vormgegeven en hoe die eruit zou moeten zien in de toekomst. Om deze hoofdvraag te beantwoorden zijn tussen januari en april 2023 voltijd- en deeltijdstudenten (n=11), hogeschooldocenten (n=5) en het werkveld (n=11) door middel van focusgroepgesprekken (Evers, 2015) gevraagd naar het huidige doel van PPO, hun ervaringen met en behoeften ten aanzien van de PPO-lijn. De decaan is op deze onderwerpen geïnterviewd. Open coding van de data leidde tot de thema's: visie, perspectief nemen, maatschappij, SLB en stage, vaardigheden en tijd/student verhouding. Op deze thema's waren niet zozeer verschillen te zien tussen de participantengroep, maar wel binnen de groepen. De resultaten leidden tot de volgende aanbevelingen ten aanzien van PPO in het nieuwe curriculum: Zorg voor...1. Een visie op PPO met heldere doelen en toetsing2. Meer aandacht voor reflectievaardigheden van studenten3. Een betere verbinding tussen opleiding en praktijk4. Het gebruikmaken van maatschappelijke vraagstukken5. Een betere tijd-student verhouding6. Scholing voor hogeschooldocenten

Na afloop van de presentatie gaan we met het publiek in discussie over de manier waarop in andere lerarenopleidingen de ondersteuning van de professionele identiteitsontwikkeling van studenten is

vormgegeven en welke uitgangspunten hierin leidend zijn geweest, zodat we daarin van elkaar kunnen leren.

Alsup, J. (2006). *Teacher identity discourses: Negotiating personal and professional spaces*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Inspectie van het onderwijs (2023). *De Staat van het onderwijs 2023*. Inspectie van het onderwijs.

OCW (2022b). *Studentenpeiling NP Onderwijs: MBOHO. Onderzoeksnotitie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).

Olsen, B. (2010). *Teaching for success. Developing your teacher identity in today's classroom*. Boulder/London: Paradigm Publishers.

Ruijters, M.C.P. (Red.) (2015). *Je binnenste buiten. Over professionele identiteit in organisaties*. Deventer: Vakmedianet.

124. Inclusie in de praktijk: naar een zorgzame didactiek

Jantien Gerdes, Windesheim

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Inclusie / Didactiek / Welbevinden

Inclusie is een mooi ideaal maar hoe geef je dit vorm in de dagelijkse praktijk? In deze workshop verkennen we hoe onderwijsprofessionals ruimte kunnen bieden aan diversiteit, hoe de didactiek van inclusie eruit ziet en welke rol verbinding hierbij speelt. Het boek *Zorgzame Didactiek* (in druk) vormt het uitgangspunt.

Inclusie is net zoiets als wereldvrede. Iedereen wil het graag maar niemand weet precies hoe. Net als bij wereldvrede is het wellicht een goed idee om klein te beginnen. Wat kun je zelf doen, vandaag en morgen, om in je eigen praktijk inclusie vorm te geven? Voor het boek *Zorgzame Didactiek* (in druk) verkenden we hoe leraren hun belangrijkste gereedschap, de didactiek, kunnen inzetten voor een inclusieve leeromgeving waarin alle leerlingen en studenten kunnen floreren. Het boek is gebaseerd op recente kennis rondom leren en ontwikkelen. Daarnaast deelden meer dan 25 uiteenlopende onderwijsprofessionals hoe zij dagelijks zorgzame didactiek vormgeven. Didactiek gaat over het delen van kennis. Binnen de didactiek van inclusie zien we binnen deze taak van de leraar een verschuiving van beelden ontstaan. Verbinding blijkt een sleutelbegrip om ruimte te geven aan diversiteit. Leerlingen en studenten toegang geven tot kennis is een eerste vereiste. Verbindingen in de hersenen zijn vervolgens van belang. Daarnaast draait het ook om verbinding tussen leraren en leerlingen of studenten, verbinding tussen collega's en verbinding tussen binnen en buiten. De oorspronkelijke betekenis van het woord didactiek is: wonderen teweegbrengen. Het doel van deze workshop is om een breder venster te geven op de praktische stappen die we dagelijks kunnen zetten. Het onderwijssysteem zoals wij het kennen voorziet niet altijd in de ideale randvoorwaarden voor inclusieve didactiek. We kunnen echter niet in een dag de hele wereld op zijn kop zetten. We kunnen wel, in verbinding tussen theorie en praktijk, kleine stappen leren zetten. Een klein wonder is immers ook een wonder. Hoe geef je, ook onder minder gunstige omstandigheden, handen en voeten geven aan inclusie? In deze workshop gaan we in op achtergronden van inclusieve didactiek. Wat betekent dit voor lessen, scholen en opleidingen? Wat betekent dit vervolgens voor het beeld van leraarschap en de ontwikkeling van leraren? De workshop is uiteraard opgebouwd volgens de principes van de inclusieve didactiek zodat we actief en in verbinding de mogelijkheden van inclusieve didactiek verkennen voor leraren in de praktijk, leraren in opleiding en lerarenopleiders. Inclusie als praktisch concept waar je morgen mee aan de slag kunt? De wonderen zijn de wereld nog niet uit!

Gerdes, J. (In druk). *Zorgzame didactiek, voor welzijn in de klas*. Koninklijke Van Gorcum.

125. Naar een effectief evaluatiebeleid bij Moderne Vreemde Talen in functie van het taalleerproces

Joëlle Verelst, Karel de Grote Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Moderne Vreemde Talen (Mvt) / Evaluatiebeleid / Professionaliseren

Het Vlaams Talenplatform-rapport (2021-2022) toont de bezorgdheid van taalleerkrachten over de kwaliteit van het huidig talenonderwijs. Ze willen meer focus op grammatica en woordenschat, wat botst met de huidige communicatieve leerplannen. De Commissie Beter Onderwijs (Brinckman & Versluys, 2021) benadrukt de rol van leerkrachten bij taalstimulering en cognitieve optimalisatie.

In dit onderzoeksproject (2023-2025) stellen we volgende hoofdonderzoeksvraag voorop: Hoe een effectief evaluatiebeleid[1] voor moderne talen ontwikkelen en implementeren in het secundair onderwijs[2] dat het taalverwervingsproces van leerlingen ondersteunt? Via deelvragen proberen we op zoek te gaan naar (a) bestaande good practices, (b) beleidslijnen vanuit de overheid, onderwijsinspectie en pedagogische begeleiding, (c) strategieën die het taalverwervingsproces ondersteunen en (d) de plaats van formatieve en summatieve evaluatie, samen met het belang van feedback in dit evaluatiebeleid. Het herziene evaluatiesysteem moet naast een antwoord bieden op de laatste uitdagingen in het MVT-onderwijs ook flexibel zijn en rekening houden met een steeds heterogener en meertaliger doelpubliek met verschillende leerprofielen en capaciteiten, dat nood heeft aan extra ondersteuning en/of uitdaging, ook in de evaluatie (gedifferentieerde evaluatie) (Leerlingenkenmerken, 2021-2022). Om het taalverwervingsproces van leerlingen te ondersteunen, moeten taalleerkrachten een evaluatiesysteem implementeren dat ook inzicht biedt in het leerproces. Feedback moet daarom een integraal onderdeel zijn van het evaluatiebeleid om leerlingen te helpen hun sterke en zwakke punten te begrijpen en gericht te werken aan verbetering (Hattie, 2009). Het vormt daarbij een startpunt om leerlingen aan te sporen hun gedrag of hun strategieën bij te sturen (Vanhoof & Speltinx, 2021). Feedback staat niet op zichzelf, maar is onderdeel van het proces van formatief evalueren (informerende en ondersteunende functie van evaluatie) (Black & Wiliam, 1998). Op basis van voortdurende niet-gequoteerde beoordelingen biedt het mogelijkheden tot onmiddellijke feedback en bijsturing van het leerproces. Leerstrategieën (spaced en retrieval practice) kunnen actief leren bevorderen door informatie op te halen uit het langetermijngeheugen (Surma et al., 2019). Daarnaast blijft summatieve evaluatie (beslissingnemende functie van evaluatie) uiteraard belangrijk voor het meten van algehele prestaties (Ysebaert, Van Avermaet & Van Houtte, 2020). Om deze veranderingen te bewerkstelligen, is samenwerking met de onderwijsinspectie, pedagogische begeleidingsdiensten en het werkveld essentieel. Op die manier kunnen we leerkrachten MVT ondersteunen en professionaliseren op vlak van evaluatie en proberen we een concreet antwoord te formuleren op een deel van de aanbevelingen uit het rapport Naar een talenonderwijs in topvorm (het Vlaams Talenplatform, 2022). In het rondetafelgesprek willen we dit beginnend onderzoek toelichten en een zicht krijgen op het evaluatiebeleid van Moderne Vreemde Talen in Nederland. Worden MVT-leraren in Nederland met een gelijkaardige problematiek geconfronteerd? Welke oplossingen worden er mogelijk al

toegepast? Welke mogelijkheden zien de deelnemers hier? In welke vorm worden de onderzoeksresultaten het best aangeboden aan het werkveld?

[1] In Nederland: toetsingssysteem [2] In Nederland: voortgezet onderwijs

Arteel, I., Bernaerts, L., Buysse, L., Corteville, I., Lippens, J. & Mortelmans, T. (2022). Naar een talenonderwijs in topvorm. Een bevraging van de Vlaamse taalleerkracht. Vlaams Talenplatform.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*.5:1, 774.

Brinckman, P., & Versluys, K. (2021). Naar de kern: de leerlingen en hun leerkracht. Departement Onderwijs en Vorming.

Hattie, J. (2009). *Visible learning. A synthesis of over 800 metaanalyses relating to achievement.*,Routledge.

Leerlingenkenmerken. (2021/2022). www.vlaanderen.be.

<https://www.vlaanderen.be/statistiekvlaanderen/onderwijsenvorming/leerlingenkenmerken>

Raspoet, E. (2022). Onderwijs moet back to basics, vindt expert Tim Surma: 'Feitenkennis is wél belangrijk' Knack.

<https://www.knack.be/nieuws/belgie/onderwijs/onderwijsmoetbacktobasicsvindtexperttimsurmafeitenkenniswelbelangrijk/>

Surma, T., Vanhoyweghen, K., Sluismans, D. M. A., Camp, G., Muijs, D., & Kirschner, P. A. (2019). *Wijze lessen: twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek*. Ten Brink Uitgevers

Vanhoof, S., Speltinx, G.(2021). *Feedback in de klas. Verborgen leerkanen*. Lannoo.

Ysenbaert, J., Van Avermaet, P., Van Houtte, M. (2020). *Evaluatie & diversiteit in het basis en secundair onderwijs*. Eindrapport. SONO

130. Gesprekken in de driehoek

Isabel Spruijt, Hogeschool Utrecht; Maarten Zijdel, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Driehoeksgesprekken / Lerarenopleider / Student

In deze workshop bespreken we de samenwerking in de driehoek tussen de student, de school en het opleidingsinstituut. Na een korte introductie gaan we middels een rollenspel oefenen met het voeren van gesprekken in de driehoek waarbij aandacht is voor gesprekstechnieken en de verschillende rollen.

Het thema van de workshop is de samenwerking in de driehoek tussen de student, de school en het opleidingsinstituut. Het eerste doel van de workshop is leren om in gesprek de leervragen van de student centraal te kunnen stellen. Dit leren we vanuit drie verschillende perspectieven; student, praktijkopleider en instituutopleider. Het tweede doel van de workshop is het kunnen inzetten van verschillende gesprekstechnieken, vanuit de verschillende rollen. De gekozen presentatievorm is een korte introductie waarna de deelnemers in drietallen met elkaar in gesprek gaan. In de workshop nemen de workshopgevers verschillende studentcasussen mee waarover de deelnemers vanuit hun verschillende rollen in gesprek kunnen. De theorie achter deze workshop komt van Miranda Timmermans en Chris Kroeze, vanuit het katern “een samenhangend curriculum ontwerpen in de driehoek”. Binnen de PABO Utrecht, instituut voor onderwijs en orthopedagogiek, werken we vanuit dit gedachtegoed in het opleiden van leraren op de werkplek. Deze workshop heeft als praktische relevantie dat de deelnemers leren een gesprek te voeren (vanuit verschillende rollen) in de driehoek waarin ze de leervragen van de student centraal kunnen stellen en waarin ze verschillende gesprekstechnieken kunnen inzetten. Hiermee wordt de lerarenopleider zich bewust van de invloed van zijn rol op de ontwikkeling van de student.

131. Het begeleiden van persoonsvorming als leerkracht en lerarenopleider

Peter Elshout, Pabo Inholland

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Persoonsvorming / Curriculum / Persoonlijke Ontwikkeling

Persoonsvorming gebeurt niet alleen tijdens geplande lessen, maar ook (en misschien vooral) op allerlei ongeplande momenten tijdens een schooldag. Hoe kun je als aankomend leerkracht grip krijgen op dit proces, waarbij het stellen van doelen, het geven van lessen en het toetsen van voortgang vaak niet aan de orde is?

De Pabo's van Inholland starten in september 2024 met een geheel vernieuwd curriculum. De veranderingen ten opzichte van het huidige curriculum hangen samen met veranderingen in het beroepsbeeld van de leraar. Eén belangrijke verandering op dit gebied is de omgang met persoonsvorming. In het nieuwe curriculum wordt naast 'verzorgers van onderwijs' ook 'begeleider van persoonsvorming' opgenomen als een beroepstaak van iedere leerkracht. Het uitgangspunt daarbij is dat de vormende werking van de school zich op allerlei geplande en ongeplande momenten van een dag voordoet. Als leerkracht los je bijvoorbeeld ruzies op, help je kinderen omgaan met faalangst tijdens de rekenles, en bespreek je waarden en idealen tijdens de geschiedenisles. De vormende waarde van school is verweven met alle dagelijkse onderdelen van het onderwijs (Elshout & Enthoven, 2023), en kan in veel gevallen niet planmatig worden aangestuurd. In de rol als verzorger van onderwijs leren we leerkrachten om doelen te stellen, effectieve lessen te geven en de voortgang in de richting van deze doelen te meten. Maar voor de rol als begeleider van persoonsvorming is deze manier van werken vaak ongeschikt. Omdat persoonsvorming zich vaak ongepland voordoet, is het stellen van doelen en het meten van voortgang vaak niet aan de orde. Bovendien kun je je afvragen in hoeverre we doelen mogen stellen op het gebied van karakter en identiteit, en in hoeverre voortgang op die gebieden meetbaar is. In plaats daarvan is het daarom op het gebied van persoonsvorming veel belangrijker om oog te krijgen voor de normatieve en (inter)subjectieve processen in een klas (Elshout & Enthoven, 2022). Hoe meer zicht een leerkracht heeft op de manier waarop hij zelf bepalend is voor de keuzes die hij tijdens deze vormingsmomenten maakt, hoe bewuster hij met deze momenten kan omgaan. Deze grip op het vormingsproces is altijd een onvolledige grip, en daarnaast een heel subjectieve en persoonlijke grip. Maar erkennen dat persoonsvorming op deze manier werkt, is te verkiezen boven pogingen er grip op te krijgen via lineaire, doelmatige processen, die een schijn van controle opwekken, maar geen oog hebben voor de ingewikkelde werkelijkheid van alledag. In deze presentatie zal deze visie op persoonsvorming onderbouwd worden, en zal geschetst worden hoe ze in het nieuwe curriculum van De Inholland Pabo verwerkt wordt. We eindigen met een gesprek over de vraag in hoeverre 'begeleider van persoonsvorming' inderdaad een duidelijker plaats zou moeten krijgen in het beroepsbeeld van de leerkracht.

134. Leraren (in opleiding) als sociale changemakers

Stellavan der Wal-Maris, Hogeschool Marnix Academie; Eva Kuijpers, Hogeschool Marnix Academie

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Burgerschapsvorming / Duurzame Ontwikkeling / Changemakers

Wereldwijd groeit het inzicht dat wij op verantwoorde wijze actie moeten ondernemen voor het realiseren van een meer rechtvaardige, vreedzame en duurzame samenleving. Hierbij is een cruciale rol weggelegd voor het onderwijs. De workshop biedt deelnemers gelegenheid het eigen onderwijs te spiegelen aan bestaande initiatieven en geeft input voor doorontwikkeling.

Inleiding

Wereldwijd groeit het inzicht dat wij op verantwoorde wijze actie moeten ondernemen voor het realiseren van een meer rechtvaardige, vreedzame en duurzame samenleving. Voor de ontwikkeling van de daarvoor benodigde competenties is een cruciale rol weggelegd voor het onderwijs; toekomstgericht onderwijs zal onderwijs moeten zijn dat leerlingen in hun kracht zet en dat hen in staat stelt zich als changemakers te ontplooien (Lindner, 2018). In aansluiting op de pedagogiek van de hoop (De Winter, 2017), waarin het belang van agency wordt benadrukt, kiest de Marnix Academie (een lerarenopleiding basisonderwijs in Utrecht) voor een handelingsgerichte didactiek, voor leren door te doen, voor ‘sociaal ondernemerschap’. Als studenten leren sociaal te ondernemen leren ze “om vanuit compassie, empathie en zorgzaamheid, kansen voor het bijdragen aan duurzame ontwikkeling te onderkennen, om vervolgens ideeën te genereren en initiatieven te ontplooien die een bijdrage leveren aan duurzame ontwikkeling” (Van der Wal-Maris, 2019, p.16). Daarbij leren ze vanuit de verbinding met zichzelf, de ander en de wereld, verantwoordelijkheid te dragen en keuzes te maken.

Beschrijving workshop

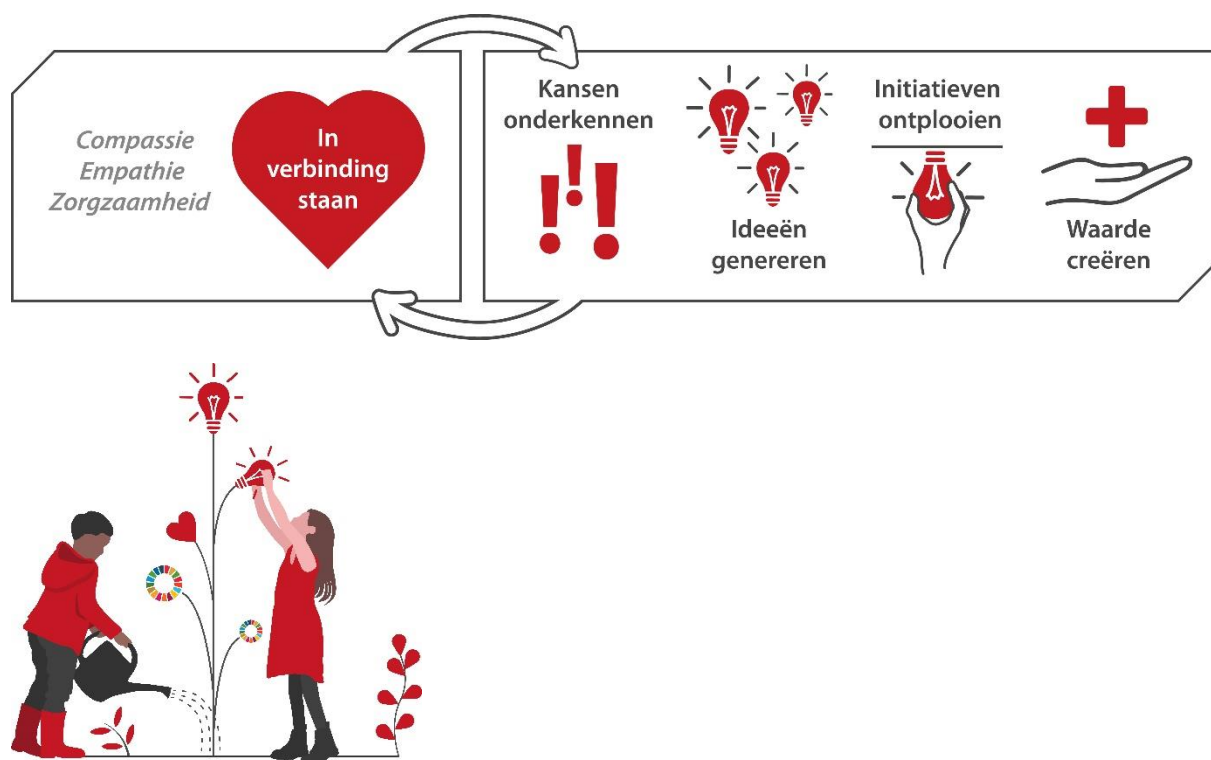
Het doel van deze workshop is het uitwisselen en gezamenlijk doordenken van prikkelende onderwijsinitiatieven in de lerarenopleiding die gericht zijn op a. het aanwakkeren van actieve maatschappelijke betrokkenheid bij leraren in opleiding en b. het leren verzorgen van onderwijs waarin kinderen leren actief sociaal ondernemend bij te dragen aan een meer rechtvaardige, vreedzame en duurzame wereld. De workshop start met een beschrijving van hoe de Marnix Academie in een doorgaande leerlijn bachelor studenten begeleidt in hun ontwikkeling tot sociale en zelfbewuste wereldburgers. Wereldburgers die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid voelen, kansen zien voor verandering en deze weten te vertalen in concreet leerkrachtgedrag dat leerlingen toerust voor het actief en ondernemend bijdragen aan duurzame ontwikkeling. Vervolgens worden enkele illustraties van onderwijsarrangementen gegeven. Denk hierbij aan projectweken waarin gewerkt wordt aan de Sustainable Development Goals, het verrichten van vrijwilligerswerk in de stad, ontmoetingen met andersdenkenden en samenwerken met studenten in een internationale context middels een Blended Intensive Programme. Tijdens de workshop zal de meeste tijd uitgaan naar het in groepen uitwisselen en doordenken wat er in de verschillende contexten van de deelnemers al gedaan wordt aan het aanwakkeren van maatschappelijke betrokkenheid en het

omzetten daarvan in maatschappelijk handelen. De workshop biedt de deelnemers een mooie gelegenheid voor het spiegelen van het eigen onderwijs aan bestaande initiatieven en geeft input voor mogelijke doorontwikkeling.

De Winter, M. (2017). Pedagogiek over hoop: Het onmiskenbare belang van optimisme in opvoeding en onderwijs [Afscheidscollege]. Geraadpleegd op <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/350033>

Lindner, J. (2018). Entrepreneurship education for a sustainable future. *Discourse and Communication for Sustainable Education*, 9(1), 115127. doi:10.2478/dcse20180009

Van der WalMaris, S. J. (2019). *In verbinding: Onderwijs met het oog op de toekomst* [Oratie]. Utrecht: Marnix Academie.

139. Doe maar normaal: kansen voor leren in het Achterhoekse primair en voortgezet onderwijs

Rosanne Hebing, Iselinge Hogeschool, Bram Oonk, Iselinge Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Kansengelijkheid / Verwachtingen / Primair En Voortgezet Onderwijs

Het project Routekaart onderwijs-arbeidsmarkt Achterhoek heeft de mogelijkheden, ervaringen en behoeften geïnventariseerd die leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs hebben om zich te ontwikkelen. In deze presentatie bespreken we kansen en knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen en wat deze voor leerkrachten (in landelijke regio's) kunnen betekenen.

Leerkrachten en docenten in de Achterhoek hebben – zo blijkt uit de regioanalyse verricht in het kader van het project Routekaart onderwijs-arbeidsmarkt Achterhoek – door krimp en migratie te maken met schoolfusies, veranderende onderwijsconcepten en een steeds heterogenere doelgroep. Daarnaast lijkt het niet in de Achterhoekse volksaard te zitten om het hoofd boven het maaiveld uit te steken. In de context van de landelijke oproep om meer aandacht te besteden aan kansengelijkheid, maakt deze regionale onderwijssituatie het de leerkracht en docent niet gemakkelijk om pedagogisch-didactisch zo te handelen dat iedere leerling zijn talenten kan ontwikkelen (vgl. Van den Bergh et al., 2020). De volgende vraag stond centraal in dit onderzoek: Hoe ziet onderwijsaanbod eruit dat kansengelijkheid, inclusiviteit en talentbenutting onder lerenden in de regio bevordert? Het project heeft zich ook gericht op lerenden in het tertiair onderwijs en lerende professionals, maar in deze presentatie focussen we op leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs. In het project zijn middels vragenlijsten, focusgroepen en diepte-interviews kwalitatieve en kwantitatieve data verzameld onder leerlingen, ouders, leerkrachten en schoolleiders om te achterhalen welke ervaringen zij hebben als het gaat over kansen om te leren. Daarnaast is deskresearch verricht om bestaande data boven tafel te krijgen. De eerste bevindingen raken met name aan het thema verwachtingen. Leerkrachten en docenten geven aan dat zij hoge verwachtingen hebben van leerlingen, maar tegelijkertijd een paradox zien tussen die hoge verwachtingen en onderwijsgeluk van leerlingen. Ook Achterhoekse ouders – een veelal praktische opgeleide bevolkingsgroep – zijn over het algemeen terughoudend in het stimuleren van hun kinderen om 'alles eruit te halen' en hechten juist waarde aan een ontspannen schoolloopbaan voor hun kind en later een baan die financiële onafhankelijkheid mogelijk maakt. Deze sentimenten komen bijvoorbeeld tot uiting in een relatief hoge mate van onder advisering en opstroom, maar ook de kloof die ervaren wordt tussen ouders en school: leren wordt met name door praktisch opgeleide ouders gezien als een schoolaangelegenheid. Discussiepunten die wij als onderdeel van deze presentatie graag voorleggen zijn de volgende: (a) leerkrachten en docenten moeten zich bewust zijn van de relatie tussen het uitspreken van hoge verwachtingen van leerlingen en hun 'onderwijsgeluk'; (b) het is de verantwoordelijkheid van leerkrachten en docenten om ouders te stimuleren hoge verwachtingen van hun kind te hebben en uit te spreken; (c) leerkrachten en docenten moeten zorgen voor passende beroepsoriëntatie en ouders hierbij betrekken.

Van den Bergh, L., Denessen, E., & Volman, M. (Eds.) (2020). Werken aan gelijke kansen: praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs. Ten Brink Uitgevers.

140. Vrije ruimte in het curriculum: meer vrijheid voor de leraar? Beroepsbeeld en opleiding uitgedaagd

Laura Tamassia, UC Leuven-Limburg; Johan Ardui, UC Leuven-Limburg

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Curriculum / Vrijheid / Secundair Onderwijs

Recente ontwikkelingen in het Vlaamse secundair onderwijs beogen het versterken van de vrijheid van de leraar en proberen deze via veranderingen in het curriculum mogelijk te maken. Welke spanningen roepen deze veranderingen op? Een opstartend praktijkgericht onderzoeksproject neemt jullie mee in deze problematiek en exploreert de uitdagingen voor de lerarenopleiding.

OnderwerpDe aanleiding van dit rondetafelgesprek is de vrije ruimte in het curriculum van het secundair onderwijs in Vlaanderen en de manier waarop die de leraar, diens beroepsbeeld en professionele ontwikkeling ook in de lerarenopleiding uitdaagt. Vertrekkend vanuit deze problematiek, exploreren we met de deelnemers de spanning tussen een vrijheid die in het curriculum mogelijk gemaakt wordt en de manier waarop deze vrijheid tegelijk ook onder druk komt te staan. Wat doet dit met de leraar? Hoe kan de lerarenopleiding zich tot deze problematiek verhouden? Achtergrond

In september 2019 startte de implementatie van een grootschalige hervorming van het secundair onderwijs in Vlaanderen. Een van de intenties van deze hervorming is het versterken van de vrijheid van de scholen en leraren, bijvoorbeeld in de concrete organisatie en realisatie van eindtermen in vakken, vakkenclusters, ... In het kader van deze hervorming werd de vrije ruimte in het curriculum van het secundair onderwijs (die al lang bestond) weerhouden onder de nieuwe benaming 'complementair gedeelte'. Verkennende gesprekken met actoren in secundaire scholen, lijken erop te wijzen dat de veranderingen aangebracht in het curriculum door de hervorming, het vrij invullen van het complementair gedeelte paradoxaal genoeg onder druk zetten. Deze problematiek is de aanleiding van een recent gestart praktijkgericht onderzoeksproject van lerarenopleiders-onderzoekers. Het project focust op het complementair gedeelte en bestudeert de keuzes die scholen en leraren maken voor het invullen van deze 'gemoderniseerde' vrije ruimte, en de relevantie hiervan voor de lerarenopleiding. Kernvragen voor het rondetafelgesprek Afstemming Nederland/Vlaanderen:

- Bestaat er in Nederland een equivalent van de Vlaamse 'vrije ruimte' in het secundair onderwijs?
- Is er in Nederland ook een beweging om meer vrijheid te geven aan leraren in hun beroep? Op welke manier? Vrijheid en het beroep van de leraar:- Vraagt het lesgeven in de vrije ruimte om een aparte (vak)didactische en/of pedagogische aanpak?
- Op welke manier beïnvloedt de vrijheid in het curriculum het beroepsbeeld van de leraar secundair onderwijs? Vrijheid en lerarenopleiding:- Hoe kunnen we leraren secundair onderwijs opleiden tot het opnemen van de toegekende vrijheid in hun beroep?
- Hoe kunnen we leraren opleiden om de officieel toegekende vrijheid in hun concrete

schoolpraktijk te bewaken? Praktische relevantie De lerarenopleiding secundair onderwijs staat voor de uitdaging om studenten startbekwaam te maken voor een hervormd secundair onderwijs. De kwestie en de spanningen rond de beoogde vrijheid dienen derhalve een belangrijke plaats te krijgen in het opleiden van leraren.

Katholiek Onderwijs Vlaanderen, Dienst curriculum & vorming (2023). FAQ over het complementair gedeelte:

<https://pro.katholiekonderwijs.vlaanderen/moderniseringsotweedederdegraad/faq?q=complementair%20gedeelte>

GO! onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (2023). Wat verstaat men onder de basisvorming, het specifieke gedeelte en het complementaire gedeelte? Webpagina:

<https://pro.go.be/faq/255>

143. Ondersteunen van psychologische basisbehoeften van minoren in de universitaire lerarenopleiding

Tirsa Guelen-Satink, Radboud Docenten Academie; Tamara van Woezik, Radboud Docenten Academie

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Minorstudent / Opleidingsdidactiek / Psychologische Basisbehoeften

Van minoren die de universitaire lerarenopleiding doen wordt gezegd dat dit echt een andere doelgroep is dan de masterstudenten. Wij willen een moment van uitwisseling initiëren, waarbij de minorstudent centraal staat. Wat heeft deze groep studenten nodig, zijn er verschillen met masterstudenten en hoe wordt daarmee omgegaan?

In de universitaire lerarenopleiding verschilt het curriculum voor minorstudenten van dat van masterstudenten. De minor is een kort traject in de bachelorfase, waardoor de verwachtingen ten opzichte van een masteropleiding lager zijn. Deze lagere verwachtingen richten zich met name op de professionele houding, metacognitieve vaardigheden en (academische) schrijfvaardigheden. Hoewel deze lagere verwachtingen wellicht herkenbaar zijn in de opleidingspraktijk, ontbreekt wetenschappelijke onderbouwing evenals een breder beeld over lerarenopleidingen heen. Daarbij is onbekend of minor-studenten zichzelf herkennen in deze lage verwachtingen. Wanneer verwachtingen niet goed aansluiten bij het competentieniveau, of studenten te weinig autonomie ervaren, kan dit negatieve effecten hebben op de motivatie in de opleiding (Perlman, 2011). Ook is het belangrijk dat docenten in opleiding een goed voorbeeld krijgen ten aanzien van psychologische basisbehoeften, zodat zij deze zelf goed kunnen inzetten in hun contact met de leerlingen (Tan & Bristol, 2023). Het curriculum afstemmen op minor-specifieke behoeften vraagt derhalve om verdere onderbouwing. Daarom start de Radboud Docenten Academie (RDA) in Nijmegen een onderzoek naar de psychologische basisbehoeften van haar studenten. We gebruiken hiervoor een vragenlijst en focusgroep. De vragenlijst is gebaseerd op de Basic Psychological Needs Satisfaction and Frustration Scale (Aelterman et al., 2019). Deze meet de ervaren autonomie, competentie en verbondenheid (de psychologische basisbehoeften) ten aanzien van de opleiding bij de RDA. Studenten vullen de vragenlijst tweemaal in, begin oktober en eind december. Daarna geven we middels een focusgroep meer betekenis aan de resultaten van de vragenlijst. Een voorlopige analyse laat zien dat er geen significante verschillen bestaan in de psychologische basisbehoeften van minor- en masterstudenten bij de afname in oktober. Dit is wellicht te verklaren doordat de opleiding voor iedereen nieuw was en er van studenten nog geen schriftelijk werk werd verwacht of beoordeeld. Bij de volgende meting in december zal dit wel het geval zijn. Tijdens dit rondetafelgesprek zullen de resultaten van het onderzoek kort worden gepresenteerd. We hebben dan inzicht in de ontwikkeling van de basisbehoeften en kunnen verschillen en overeenkomsten tussen minor- en masterstudenten presenteren. Dit is aanleiding voor een discussie over hoe om te gaan met de minorstudent.

Aelterman, N., Vansteenkiste, M., Haerens, L., Soenens, B., Fontaine, J. R. J., & Reeve, J. (2019). Toward an integrative and finegrained insight in motivating and demotivating teaching styles: The merits of a circumplex approach. *Journal of Educational Psychology*, 111(3), 497–521. <https://doi.org/10.1037/edu0000293>

Perlman, D. (2011). The influence of an autonomysupportive intervention on preservice teacher instruction: a selfdetermined perspective. *Australian Journal of Teacher Education*, 36 (11), 7379.

Tan, D., LevesqueBristol, C. (2023). Understanding preservice teachers' intentions to enact autonomy support: The combined perspectives from selfdetermination theory and mindset theory. *Current Psychology*. <https://doi.org/10.1007/s12144023048602>

148. Verbinding van theorie, praktijk en persoon voor de begeleidingspraktijk: het gesprek aankarten

Frans Kranenburg, Hogeschool van Amsterdam; Matt Decovsky

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Werkplekbegeleiders / Aankomende Docent / Instituutsopleider

In het kader van het NRO onderzoek voor een sterkere begeleidingspraktijk in Amsterdam is door een groot aantal lerarenopleidingen en opleidingsscholen samengewerkt om de verbinding van theorie, praktijk en persoon in de verschillende opleidingssituaties in beeld te krijgen. In deze workshop ervaart u een van de ontworpen tools.

In de begeleidingspraktijk spelen drie elementen (o.a.) een rol: persoon, praktijk en theorie. Persoon omvat de leervragen en overtuigingen van de aanstaande leraar, praktijk betreft de lespraktijk van de aanstaande leraar en theorie duidt op de inbreng van praktijkkennis en literatuur relevant voor de aanstaande leraar. (zie het katern 'Het Transformatorhuisje' van Koster & Stappers (2019)). Het Kohnstamm instituut, de VU lerarenacademie en de Universiteit van Amsterdam voeren in samenwerking met een groot aantal opleidingsscholen en lerarenopleidingen in Amsterdam een onderzoek om 'theorie, praktijk en persoon' te verbinden, en de werkplekbegeleiders daar beter bij te kunnen ondersteunen. In het tweede jaar van het onderzoek (2022/2023) zijn op meerdere opleidingsscholen (voor VO en PO) ontwikkelgroepen gevormd, bestaande uit werkplekbegeleiders, schoolopleiders, instituutsopleiders en aankomende leraren. Zij ontwierpen en evalueerden gerichte begeleidingspraktijken om de verbinding van theorie, praktijk en persoon te bevorderen. Dit heeft diverse praktijkvoorbeelden opgeleverd van interventies en producten. Tijdens deze workshop zullen we met de deelnemers een uitvoeren om het gesprek over verbinden van theorie, praktijk en persoon aan te gaan. Het gaat om een activiteit waarbij de aankomende leraar met de werkplekbegeleider aan het begin van de stageperiode samen ontdekken welke theorie uit de opleiding in de schoolpraktijk van toepassing is of kan zijn. Tegelijk verbinden de deelnemers specifieke aspecten van de schoolpraktijk en schoolvisie (in dit geval een internationale school) aan wat ervanuit de opleiding is geleerd. Vooral op een internationale school is het een uitdaging voor aankomende leraren om een verbinding te maken met een, voor hen, nieuwe lespraktijk. Tijdens de activiteit gaan de werkplekbegeleider en de aanstaande leraar met elkaar op zoek naar zowel de overeenkomsten als de verschillen in theorie en praktijk. Het gesprek dat daarbij ontstaat biedt gelegenheid tot zowel reflectie op de praktijk en persoon als afstemming van persoon en theorie. Het uitgangspunt is dat door van begin af aan verbindingen bespreekbaar te maken de begeleiding door de werkplekbegeleider soepeler kan verlopen. Bij de activiteit (een kaartspel) komen opleidingstheorie, schoolpraktijk en onderwijsvisie letterlijk op tafel te liggen om zo te bespreken waar de verbanden gevonden kunnen worden, en waar dat dan geplaatst kan worden in de vier bekwaamheidsprofielen van de aankomende leraar. Kort samengevat: tijdens de workshop presenteren we een tijdens het onderzoek ontwikkelde activiteit en gaan de deelnemers het zelf uitproberen ter inspiratie en verdere ontwikkeling. Bovendien maken de deelnemers ook kennis met de praktijk en theorie van internationaal onderwijs.

154. Oriënteren om te leren. Voor een vliegende start op de nieuwe leerwerkplek!

Elles van den Anker; Joyce Hagen

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Oriënteren Om Te Leren / Werkplekleren / Boundary Objects

Een goede oriëntatie helpt aanstaande leerkrachten zicht te krijgen op wat een leerwerkplek te bieden heeft en invulling te geven aan de eigen leerweg. Dit vraagt begeleiding van lerarenopleiders. We gaan met elkaar in gesprek aan de hand van twee tools, die de lerarenopleider hierbij in kan zetten.

Binnen samen opleiden worden studenten uitgedaagd om hun persoonlijke leerweg vorm te geven, passend bij de eigen leerwensen, de doelen van de opleiding en de mogelijkheden van de school (Kroeze & Timmermans, 2021; Timmermans, 2022). Zo wordt zelfsturing gestimuleerd en ontstaat eigenaarschap voor het leerproces. Het maken van keuzes vraagt in de eerste weken om gericht oriënteren op wat, waar, bij wie, wanneer, waarom en hoe geleerd kan worden: met wie te spreken, waar te observeren en welke methodes te bestuderen? Vindt oriëntatie met name binnen de klas plaats of ook buiten de klas en wellicht zelfs buiten school? Gerichte oriëntatie verruimt het beeld van en de visie op het beroep en bevordert de professionele identiteitsontwikkeling (Onstenk, 2018). Om succesvol te kunnen oriënteren is het van belang dat studenten de ruimte krijgen om de school in de breedte te leren kennen en dat er samen betekenis wordt gegeven aan opgedane ervaringen. Oriënteren om te leren en het begeleiden van dit proces kunnen worden ondersteund door bijvoorbeeld oriëntatiekaarten. Middels deze kaarten worden studenten uitgenodigd de context van de school te onderzoeken. Dit soort middelen, ook wel boundary objects genoemd, helpen om de leeromgeving van het instituut en het werkveld met elkaar te verbinden (Bakker & Akkerman, 2014). Daarnaast zijn dialoog en betekenisverlening belangrijk en kan leren oriënteren niet zonder begeleiding op school en instituut (Nieuwenhuis et al., 2017); het vraagt iets van de begeleiders om de student heen (Kroeze, 2014). Alleen zo ontstaat samenhang in het curriculum en wordt samengewerkt aan de persoonlijke leerweg van iedere student. Om het belang van oriënteren meer onder de aandacht te brengen, hebben we een praatplaat ontwikkeld: 'Oriënteren om te leren'. Tijdens deze workshop gaan we met elkaar in gesprek aan de hand van deze praatplaat en laten we ook een aantal oriëntatiekaarten zien die binnen het partnerschap Partners in Opleiding en Ontwikkeling gebruikt worden. We bespreken met elkaar hoe je het oriënteren vorm kunt geven en hoe dat doorwerkt naar het leren van de student. En we stellen ons daarbij ook de vraag wat dat betekent voor ons als opleiders, van school en instituut. Laten we samen alle studenten begeleiden om een vliegende start te maken op hun nieuwe leerwerkplek!

Bakker, A., & Akkerman, S.F. (2014). Leren door boundary crossing tussen school en werk. *Pedagogische Studiën*, 91, 823.

Kroeze, C. (2014). Georganiseerde begeleiding bij opleiden in de school [Doctoral dissertation]. HAN Kenniscentrum Kwaliteit van Leren.

Kroeze C., & Timmermans M. (2021). Een samenhangend curriculum ontwerpen in de driehoek. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.
[Eensamenhangendcurriculumontwerpenindedriehoek.pdf \(platformsamenopleiden.nl\)](#)

Nieuwenhuis, L., Hoeve, A., Nijman, D., & van Vlokhoven, H. (2017). Pedagogischdidactische vormgeving van werkplekleren in het initieel beroepsonderwijs: Een internationale reviewstudie. HAN Kenniscentrum Kwaliteit van Leren.

Onstenk, J. (2018). Het werkplekcurriculum in de school: Opleiden op de werkplek [Katern 2. Kwaliteitsreeks/Verdieping]. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.
[VERDIEPINGHetwerkplekcurriculumindeschool.pdf \(platformsamenopleiden.nl\)](#)

Timmermans, M. (2022). Samen opleiden op zijn kop. (Lectorale rede). Marnix Academie. Partners in opleiding en ontwikkeling.

155. Een App als tool om informele en ongeplande betekenisvolle ervaringen op de werkplek te waarderen

Tom Adams, Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Professionele Ontwikkeling / Werkplekleren / Informeel Leren

Op de leerwerkplek wordt door (aanstaande) leraren ongepland en informeel geleerd. Dit wordt niet altijd gezien en gewaardeerd als betekenisvol leren. In deze sessie wordt een App geïntroduceerd die zicht probeert te krijgen op deze ervaringen en gaan we in gesprek over de waarde die dit kan creëren.

In het opleidingscurriculum van de lerarenopleidingen, en ook richting het leren op de werkplek, wordt in het registreren en waarderen van het leerproces van de aanstaande leraar met name ingestoken op formeel aangeboden leeractiviteiten en begeleidersrollen. Dat is betekenisvol, maar ongeplande en informele leerervaringen worden nu niet expliciet benut. Bovendien is bekend dat studenten worstelen met de relevantie van reflectie en dat studenten en opleiders vaak zoeken naar diepgang en naar hetgeen het oplevert voor het leren van de student (Korthagen, 2014). Dat roept de vraag op we ongeplande en/of informele betekenisvolle leerervaringen voldoende benutten voor de competentieontwikkeling van aanstaande leraren, en dat wellicht leidt tot een snellere route van professionele ontwikkeling? In het opleidingscurriculum van de lerarenopleidingen, zowel op het instituut als op de leerwerkplek, wordt hierbij met name ingestoken op formeel aangeboden leeractiviteiten en begeleidersrollen. Kennis over en het inzetten van informele leerervaringen worden nu niet expliciet benut. Een gemiste kans, want ook collega's op de werkplek met informele rollen als expert, coach of rolmodel, dragen bij aan leren van de student. Deze processen worden in het curriculum en in het werkplekleren nog weinig gewaardeerd. Uit recent onderzoek weten we namelijk dat ongepland en informeel leren op de werkplek betekenisvol is voor het leren van aanstaande leraren. Zo geven Lecat et al. (2019) aan dat er op de werkplek zinvolle activiteiten plaatsvinden, zoals het praten met collega's die geen formele rol hebben in de opleiding, bijvoorbeeld om tips of feedback te krijgen. Binnen de context van een school vindt het leren van studenten niet alleen in het leslokaal plaats te vinden. Dit soort activiteiten kunnen ook ongepland plaatsvinden, op de gang, bij leswisselingen of in de teamkamer en de koffieautomaat. Dit type activiteiten is informeel van aard, maar daarmee niet minder betekenisvol en kan zelfs van waarde zijn voor een aanstaande leraar, die daar op dat moment iets van kan leren of een inzicht kan krijgen dat direct in te zetten is in de les. Dit sluit ook aan bij het pleidooi voor het meer waarderen van informeel en ongepland leren op de werkplek (zie bijv. Bulterman, 2023). In dit rondetafelgesprek wordt een App geïntroduceerd die deze momenten vast kan leggen, waarmee er voor de lerende een overzichtelijke tijdlijn ontstaat van betekenisvolle activiteiten en situaties. We gaan in gesprek over de waarde die dit kan hebben voor de competentieontwikkeling van leraren bij het leren op de werkplek.

Bulterman, J. (2023). Het lerarentekort. Pleidooi voor vakmanschap. Amsterdam University Press.

Korthagen, F. (2014). Een softe benadering van reflectie werkt niet. Tijdschrift van lerarenopleiders, 35(1), 514.

Lecat, A., Raemdonck, I., Beusaert, S., & März, V. (2019). The what and why of primary and secondary school teachers' informal learning activities. International Journal of Educational Research, 96, 100110. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.06.003>

157. Taalvaardigheid en taaldidactische competentie van leraren-in-opleiding

Dorien Doornebos, Fontys; Mirjam de Bruijne, Hogeschool Rotterdam; Roeland Harms, Hogeschool Arnhem/Nijmegen; Anne Kerkhoff, Fontys

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Taaldidactische Competentie / Basisvaardigheden / Taalbewust Lesgeven

Om de basisvaardigheden van leerlingen te vergroten moeten alle docenten taalbewuste docenten zijn en taalgerichte didactieken in hun lessen inzetten. Door zelf taalbewust onderwijs te geven, kunnen lerarenopleiders zowel deze didactische vaardigheid als de eigen taalvaardigheid van hun studenten vergroten.

Een taalgerichte vakdidactiek bevordert zowel taalleren als vakinhoudelijke leren (De Bruijne, Hajer, Van Meelis&Middelweerd, 2023; Hajer&Meestringa, 2020). Voor alle docenten in het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs, is het daarom essentieel dat zij taalgerichte didactieken kunnen inzetten. De noodzaak hiervan wordt benadrukt door de Onderwijsraad (2022), die in het rapport *Taal en rekenen in het vizier* adviseert om taal en rekenen – de zogenoemde basisvaardigheden – in andere schoolvakken dan het Nederlands meer en beter te verankeren en te zorgen voor bekwame vakleraren. Ook Rijckaert, Burki&Vanhooren (2023) adviseren om leraren te professionaliseren op het gebied van effectieve taaldidactiek, kwalitatieve interactie, taalontwikkelen lesgeven en tweedetaalverwerving. Om de basisvaardigheden te realiseren is het dus noodzakelijk dat leraren-in-opleiding hier op hun beurt goed onderwijs in krijgen én dat hun eigen basisvaardigheden op orde zijn. Er zijn echter al geruime tijd zorgen over de taalcompetentie van instromende studenten (zie bijvoorbeeld Gubbels, Van Langen, Maassen&Meelissen, 2019 en Rijckaert, Burki&Vanhooren, 2023). De Taalunie pleit er daarom voor om enerzijds in te zetten op de eigen taalcompetentie van leraren-in-opleiding, en anderzijds de taaldidactische competenties van alle leraren-in-opleiding te vergroten (Rijckaert, Burki&Vanhooren, 2023). De Taalunie adviseert tevens samenwerking over de inhoud van het curriculum over de verschillende lerarenopleidingen heen te faciliteren. Kortom, om de basisvaardigheden van leerlingen te versterken, hebben leraren-in-opleiding begeleiding op twee niveaus nodig: begeleiding gericht op de ontwikkeling van de eigen taalcompetentie en begeleiding gericht op de ontwikkeling van de taaldidactische competentie (vgl. Rijckaert, Burki&Vanhooren, 2023, 19). Over hoe de begeleiding op de ontwikkeling van taaldidactische competentie in de lerarenopleiding precies gestalte kan krijgen spreekt de Taalunie zich echter niet uit. Voor hbo-opleidingen in het algemeen zijn al wel voorwaarden geformuleerd voor taalbeleid met slaagkans (zie Vanbuel en Van den Branden, 2019), er zijn voorbeelden van hoe in docententeams gewerkt wordt aan het taalbewustzijn (bijvoorbeeld voor de Hogeschool Rotterdam, zie Van Kruiningen, 2019), en ervaringen met curriculum- en beleidsontwikkeling binnen de opleidingsinstituten van de presentatoren. In dit rondetafelgesprek zijn deze voorbeelden het vertrekpunt. We presenteren eerst enkele goede voorbeelden en ervaringen en stellen dan de volgende kernvragen centraal: Wat kunnen lerarenopleiders doen om de taaldidactische competenties van leraren-in-opleiding te vergroten? Hoe kunnen lerarenopleiders hierbij ondersteund worden? Hoe kunnen alle verschillende lerarenopleidingen op een goede manier

betrokken worden in deze ontwikkeling? De presentatoren-gespreksleiders zijn werkzaam bij drie verschillende lerarenopleidingen (die aan de HAN, de HR en Fontys) en tevens aangesloten bij het Platform Taalgericht Vakonderwijs.

Roeland Harms (Roeland.Harms@han.nl); Dorien Doornebos (d.doornebosKlarenbeek@fontys.nl);
Mirjam de Bruijne (m.de.bruijne@hr.nl); Anne Kerkhoff (annekerkhoff56@outlook.com)

159. Een brede blik op de leeromgeving van de student

Hedwig de Krosse, Radboud Docenten Academie; Calijn de Jong, Radboud Docenten Academie

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Werkplekcurriculum / Boundary Objects / Opleidingsdidactiek

Een aandachtspunt in de curriculumherziening van de Radboud Docenten Academie was het doorontwikkelen van een werkplekcurriculum als integraal onderdeel van de leeromgeving van de student. In deze workshop ervaar je hoe we samen met de scholen invulling geven aan dat werkplekcurriculum en hoe we grenzen tussen scholen en instituten overbruggen.

In september 2023 zijn we gestart met een nieuw curriculum waarbinnen we een aantal bewegingen wilden maken. We wilden o.a. een stap maken naar een kernachtig curriculum en naar een manier van toetsen die ontwikkelingsgericht en beroepsgericht is. Deze elementen waren ook van belang bij de beweging die we wilden maken naar meer “samen opleiden”. Daarvoor waren gedeelde beelden, gedeelde taal, gedeelde didactiek en gedeelde producten nodig. In deze workshop laten we zien hoe ons curriculum – inclusief het werkplekleren - er nu uit ziet en op welke manieren we daarbij de samenwerking met de scholen hebben opgezocht. Om vervolgens met de deelnemers aan de slag te gaan met een werkvorm die we ook hebben ingezet op de scholen in het schooljaar 22-23. Die werkvorm had als doel om samen te verkennen hoe het nieuwe curriculum het vetrekpunt kan zijn voor het ontwikkelen van activiteiten die de leeromgeving van de student vergroten. Er zijn namelijk meerdere plekken en meerdere manieren om te leren. En als je dat als opleidingsschool voor alle studenten in kaart brengt en van daaruit ook nieuw werkplekleren ontwikkelt, dan draagt dat bij aan een krachtige leeromgeving die ook over de grenzen van de verschillende opleidingen heen gaat. Tot slot laten we enkele voorbeelden zien van de opbrengst van deze werkvorm.

161. Naar een model voor docent feedbackgeletterdheid

Henderijn Heldens, Zuyd Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Feedback / Docentprofessionalisering / Feedbackgeletterdheid

Na het artikel van Boud & Dawson (2021) met 19 competenties voor de feedbackgeletterde docent werd binnen de Themagroep Feedbackgeletterdheid van het Platform Leren van Toetsen een model ontwikkeld waarmee deze competenties een praktische vertaalslag krijgen. In deze workshop gaan we aan de slag om de praktische bruikbaarheid te testen.

In een poging vast te stellen wat een docent daadwerkelijk doet bij het ontwerpen en begeleiden van een effectief feedbackproces, en wanneer je kunt spreken van bekwaamheid op dit vlak, hebben David Boud en Philip Dawson in 2021 een competentiekader ontwikkeld voor 'docent feedbackgeletterdheid'. Het resultaat geeft ons een lijst met 19 'competenties' (zie tabel 1). Leden van de Themagroep feedbackgeletterdheid van Platform Leren van Toetsen hebben dit kader een stap verder gebracht. Als eerste stap werd een conceptueel model ontwikkeld waarin de competenties verbonden werden aan het (her)ontwerpen van onderwijs en het begeleiden van studenten. Tabel 1. Samenvatting competentiekader docent feedbackgeletterdheid [vertaald uit Boud & Dawson, 2021] De volgende stap was om aan de hand van het conceptuele model de docentcompetenties te beschrijven. Hierbij werd gebruik gemaakt van de 19 competenties zoals beschreven door Boud en Dawson, maar werd ook uit andere bronnen en eigen praktijkervaring geput. Tijdens de workshop wordt het conceptuele model met bijbehorende competenties gepresenteerd en lichten we het proces toe dat hiertoe heeft geleid. Daarna gaan we met het model aan de slag om dit te toetsen aan de praktijk. Vragen die hierbij centraal staan zijn: Geeft het model een herkenbare, logische en vereenvoudigde weergave van docent feedbackgeletterdheid? Hoe zou een dergelijk model (incl. de competenties) gebruikt kunnen worden bij docentprofessionalisering? In hoeverre zijn de competentiebeschrijvingen dekkend voor een feedbackgeletterde docent? Wat zou kunnen bijdragen aan het nog meer begrijpelijk en betekenisvol maken van deze competenties?

Boud, D., & Dawson, P. (2023). What feedback literate teachers do: an empirically derived competency framework. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 48(2), 158171.

Tabel 1. Samenvatting competentiekader docent feedbackgeletterdheid [vertaald uit Boud & Dawson, 2021]

Niveau	Competentie
Macro (curriculum)	1. Plant feedbackmomenten strategisch in
	2. Zet beschikbare middelen zinvol in
	3. Creëert authentieke, feedbackrijke leeromgeving
	4. Ontwikkelt feedbackgeletterdheid studenten
	5. Ontwikkelt en coördineert collega's
	6. Houdt feedbackdruk beheersbaar (voor zichzelf en anderen)
	7. Verbetert feedbackprocessen
Meso (onderwijsseenheid)	8. Zorgt voor maximaal effect van het beperkte aantal feedbackmomenten
	9. Organiseert timing van en afstemming tussen feedbackmomenten
	10. Bouwt in onderwijsontwerp feedbackdialogen en feedbackcycli in
	11. Ontwerpt en begeleidt leeractiviteiten incl. bijbehorend feedbackproces
	12. Geeft feedback aansluitend op de leerdoelen en beoordelingscriteria
	13. Bewaakt onderscheid tussen feedback en beoordeling
	14. Zet ondersteunende technologie in
	15. Zorgt voor activerend onderwijs
	16. Neemt medestudenten (e.a.) op in ontwerp v/h feedbackproces als bron van feedback
	17. Sluit aan op waar student staat in zijn leerproces
Micro (leeractiviteit incl. feedbackproces)	18. Formuleert heldere feedback die student uitdaagt
	19. Differentieert tussen studenten

165. In de schoenen van de zij-instromer: ervaringen in het mbo.

Edy van Renselaar, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Zijinstromers / Mbo / Inductietraject

Hoe ervaren zij-instromende mbo docenten hun inductie periode? We presenteren een interview studie waarin elf zij-instromers werd gevraagd naar hun ervaringen als startend docent. Ontwikkeling van een tweede beroepsidentiteit en tegelijkertijd opgeleid worden in dit beroep, maakt dat hun inductieproces iets anders vraagt dan dat van reguliere startende leraren.

Zij-instromers zijn een belangrijke groep professionals in het mbo. Voor hen is het docentschap een tweede carrière waarbij zij zich een nieuw beroep eigen maken, ondersteund door een opleidingstraject vanuit de lerarenopleiding (Pedagogisch Didactisch Getuigschrift). Het ontwikkelen van een tweede beroepsidentiteit en tegelijkertijd opgeleid worden in dit beroep, maakt dat hun inductieproces iets anders vraagt dan dat van reguliere startende leraren. Veel zij-instromers verlaten echter binnen drie tot vijf jaar alweer het onderwijs (ABF research, 2020). Om het proces van ingroeien in het docentberoep te ondersteunen en daarmee de uitval te verminderen, organiseren mbo-instellingen inductie activiteiten voor hun startende docenten, waaronder begeleiding door coaches en/of buddies, startersbijeenkomsten en samenwerking bij lesvoorbereiding. Over hoe zij-instromers in het mbo hun inductieperiode ervaren is echter weinig bekend. Uit verkennend literatuuronderzoek naar werkzame elementen in het ontwerp van een inductietraject lijken vier elementen mogelijk werkzaam: 1) De ontwikkeling van de beroepsidentiteit (Schellings et al., 2021) van de zij-instromers en 2) de leerprocessen van volwassenen (Koopman et al., 2022). In het ontwerp van inductietrajecten kunnen deze twee elementen door 3) co-creatie (Brouwer et al., 2021) en 4) begeleiding op maat (Bar-Tal et al., 2020; Ruitenburg & Tigchelaar, 2021) worden ondersteund. Deze vier elementen vormden de basis voor een semigestructureerde interviewleidraad. Elf zij-instromers van acht verschillende mbo's in zeven sectoren zijn in het onderzoek betrokken. Dataverzameling bestond uit twee stappen: a) de onderzoeker liep een dagdeel mee (shadowing) met de docent om bekend te worden met diens werkcontext; b) interviews van een uur met de zij-instromers. De interviewtranscripts werden deductief en inductief gecodeerd en geanalyseerd met de vier elementen. Uit de voorlopige resultaten blijkt dat voor zij-instromers de ontwikkeling van hun beroepsidentiteit een belangrijk proces is. Zij pakken verschillende manieren aan om te leren en het leren van en met hun collega's vinden zij-instromers daar een belangrijk onderdeel van. Verder wordt vaak benoemd dat zij onbekend zijn met het bestaan van een inductietraject, of dat dit in co-creatie kan worden vormgegeven met inbreng van de zij-instromer. Als laatste blijkt er verschil in hoeverre docenten begeleiding op maat ervaren. Na de presentatie gaan deelnemers in gesprek: Wat betekenen de resultaten van deze studie voor de praktijk van zij-instromers opleiden in het mbo? Dit onderzoek is de eerste studie van een promotieonderzoek naar de co-creatie van inductietrajecten voor zij-instromers mbo. Ten tijde van het congres is de studie afgerond.

ABF research. (2020). Personeelsmobiliteit in het mbo. Geraadpleegd op 20 oktober 2021, van sommbo.nl/onderzoeknaarinenuitstroominhetmbo/

BarTal, S., Chamo, N., Ram, D., Snapir, Z., & Gilat, I. (2020). First steps in a second career: characteristics of the transition to the teaching profession among novice teachers. *European Journal of Teacher Education*, 43(5), 660–675. <https://doi.org/10.1080/02619768.2019.1708895>

Brouwer, P., Van Kan, C., HelmsLorenz, M., & Hofland, A. (2021). Cocreatie van inductiearrangementen in het mbo (Eindrapport NRO). Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Koopman, M., De Bruijn, E., & Baartman, L. (2022). Leren voor en tijdens de beroepsuitoefening : In en over grenzen van verschillende contexten. In R. Poell & J. Kessels (Eds.), *Handboek Human Resource Development: Organiseren van het leren*. (pp. 473–488). Uitgeverij LannooCampus.

Ruitenburg, S. K., & Tigchelaar, A. E. (2021). Longing for recognition: A literature review of secondcareer teachers' induction experiences in secondary education. *Educational Research Review*, 33(March), 100389. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2021.100389>

Schellings, G., Koopman, M., Beijaard, D., & Mommers, J. (2021). Constructing configurations to capture the complexity and uniqueness of beginning teachers' professional identity. *European Journal of Teacher Education*, 00(00), 1–25. <https://doi.org/10.1080/02619768.2021.1905793>

174. Onderzoeksinzichten: Hoe je via verbinding met studenten hun welzijn verhoogt

Maartje Kouwenberg, NRO Kennisrotonde; Simone Barneveld, NRO Kennisrotonde

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Studentenwelzijn / Docentstudentrelatie / Interactie

De verbinding tussen lerarenopleiders en hun studenten is essentieel voor het welzijn van studenten en hun studiesucces. We zetten in deze workshop uiteen wat er uit onderzoek bekend is over die verbinding en gaan in gesprek met deelnemers over hoe dit in hun opleiding vorm krijgt en versterkt kan worden.

Het welzijn van studenten staat onder druk. Studenten hebben last van stress, prestatiedruk en psychische klachten. Hoewel het inmiddels iets beter lijkt te gaan dan tijdens de coronacrisis, blijft het een aandachtspunt, waartoe ook lerarenopleiders zich moeten verhouden. Hun verbinding met leraren-in-opleiding is belangrijk voor het welzijn van studenten. Daardoor hebben studenten bijvoorbeeld meer veerkracht en zijn ze gemotiveerder om te slagen voor hun studie. Ook zorgt de verbinding ervoor dat studenten een sense-of-belonging ervaren. Dit houdt in dat ze zich gerespecteerd en gewaardeerd voelen en onderdeel van de onderwijsomgeving. Studenten die geen sense-of-belonging ervaren, vallen vaker uit. Vanwege de noodzaak om meer inzicht te krijgen in studentenwelzijn en hoe dat is te verbeteren, heeft de NRO Kennisrotonde eind 2022 de meest urgente vragen opgehaald uit de praktijk van het hoger onderwijs. Op die vragen zijn op basis van beschikbare onderzoeksliteratuur zeven praktische en toegankelijke antwoorden geschreven. De vragenstellers waren erg geholpen met de antwoorden. Daarnaast is op [Onderwijskennis.nl](https://www.onderwijskennis.nl) een themapagina verschenen over hoe instellingen een welzijnsbevorderende leeromgeving kunnen creëren. Wat we in de workshop gaan doen Tijdens de workshop willen wij deelnemers aan het Veloncongres kort meenemen in de inzichten over studentenwelzijn en mogelijkheden om het welzijn van leraren-in-opleiding te verbeteren. We gaan in op hoe docenten en andere onderwijsprofessionals kunnen opleiden in verbinding met hun studenten. Wij verduidelijken wat er uit onderzoek komt over hoe docenten ervoor kunnen zorgen dat hun studenten meer veerkracht en sense-of-belonging ervaren. Naast deze inhoudelijke kennis over wat we weten uit onderzoek in het hoger onderwijs, bespreken we met de deelnemers in hoeverre deze inzichten ook in lerarenopleidingen gelden of toepasbaar zijn. Via prikkelende vragen willen we deelnemers na laten denken hoe zij met de opgedane kennis aan de slag kunnen in hun eigen praktijk. Wat doen deelnemers zelf bij hun opleiding en waar zitten mogelijkheden voor versterking? Vanwege de uiteenlopende achtergronden van de deelnemers, ontstaat er ook verbinding over opleidingen heen in best-practices om studentenwelzijn te verbeteren. Na deze workshop hebben de deelnemers kennis opgedaan over hoe zij op een relatief laagdrempelige manier kunnen zorgen voor verbinding met studenten. Zo kunnen zij bijdragen aan de veerkracht en een sense-of-belonging van studenten en hun daarmee een grotere kans op studiesucces bieden.

Kennisrotonde. (2023). Wat kunnen docenten in het hoger onderwijs in de dagelijkse interactie met studenten doen om de veerkracht bij deze studenten te stimuleren? (KR. 1616).

Kennisrotonde. (2023). Wat is het effect van de kwaliteit van docentstudentrelaties op de senseofbeloning van studenten, in de context van flexibilisering? (KR. 1724).

175. Een keuzeminor Peuters en VVE voor pabo-studenten

Annerieke Boland, Hogeschool IPABO; Marjan Koerselman, Hogeschool IPABO; Lianne Plutschouw, Hogeschool IPABO; Marloes Vreugdenhil, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Jonge Kind / Kinderopvang / Vve

Scholen en kinderopvang werken steeds meer samen, vooral rond de doorgaande lijn in de voor- naar vroegschoolse educatie. Aan Hogeschool IPABO kunnen derdejaars studenten zich voorbereiden op deze samenwerking in de keuzeminor 'Peuters en vve', waarin ze o.a. een vve-training volgen en stagelopen in een peutergroep met een vve-programma.

In deze workshop staat de vraag centraal hoe studenten met de leeftijdsspecialisatie Jonge kind voorbereid kunnen worden op het creëren van een sterke doorgaande lijn van voor- naar vroegschoolse educatie. Dat is van belang, omdat kinderen van ouders met een lager inkomen, lagere opleiding en niet-westerse migratie-achtergrond van jongs af aan minder kansen hebben op een voorspoedige ontwikkeling (Zumbuehl & Dilingh, 2020). Het Pre-cool onderzoek (Leseman & Veen, 2016; Veen e.a. 2017) laat zien dat voorschoolse educatie met een hoge proceskwaliteit bijdraagt aan de ontwikkeling van deze kinderen, maar toont ook aan dat de kwaliteit van vve niet continue is. Ook is voor veel kinderen de overgang naar de basisschool te groot. Hoewel kinderopvang en basisonderwijs vaker samenwerken (Oberon, 2019), is op circa de helft van de scholen verbetering nodig in de afstemming tussen voor-en vroegschool op pedagogische begeleiding, educatieve aanpak en aanbod (Onderwijsinspectie, 2020). Professionals in de vve spelen een cruciale rol in het vergemakkelijken van de overgang en in het stimuleren van de ontwikkeling van kinderen. Om pabo-studenten met leeftijdsspecialisatie Jonge kind voor te bereiden op deze verantwoordelijkheid, heeft Hogeschool IPABO een keuzeminor Peuters en vve ontwikkeld en uitgevoerd in het voorjaar 2023. Studenten liepen een half jaar stage in de peutergroep van een kinderopvangorganisatie of IKC met voorschoolse educatie. Studenten hebben gedegen kennisgemaakt met de vroege ontwikkeling (stimulering) van kinderen, om zo te leren hoe zij doorheen de dag een hoge educatieve proceskwaliteit kunnen bewerkstelligen en bijdragen aan een doorgaande pedagogisch-didactische lijn in de vve. Zij hebben van binnenuit de voorschool leren kennen en samengewerkt met pedagogisch (educatief) professionals. Dat draagt naar verwachting bij aan wederzijds begrip en waardering voor ieders professionele bijdrage en kwaliteiten, waar dat nu nog vaak ontbreekt (Verheijen-Tiemstra, Ros en Vermeulen, 2020; Fukkink & Van Verseveld, 2019). Deze workshop heeft tot doel uit te wisselen rond de voorbereiding van studenten op samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs. Na een korte presentatie over het waarom, wat en hoe van de keuzeminor, vergelijken de deelnemers in groepjes initiatieven op hun eigen opleidingen (BA/ AD) met deze minor, aan de hand van richtvragen: -Welke ambities herken je en wat is verschillend?

-Welke uitdagingen en dilemma's komen jullie tegen?

-Welke positieve ervaringen zijn er rond die dilemma's? We creëren tot slot een poster met kansen om studenten jonge kind beter voor te bereiden op samenwerken over grenzen heen. Ook bespreken we hoe opleidingen van elkaars kennis en ervaring kunnen profiteren.

Fukkink, R. & Van Verseveld, M. (2019). Inclusive early childhood education and care: a longitudinal study into the growth of interprofessional collaboration. *Journal of Interprofessional Care* 34 (3), 362372. DOI: 10.1080/13561820.2019.1650731

Inspectie van het Onderwijs (2020). *Kwaliteit van voor en vroegschoolse educatie in Nederland. Rapport meting vve 2019*. Utrecht: inspectie van het onderwijs.

Leseman, P. & Veen, A. (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met de kwaliteit van voorschoolse instellingen. Resultaten uit het preCOOL cohortonderzoek*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

Oberon. (2019). *Samenwerking in beeld 2. Basisscholen, kinderopvang en kindcentra. De stand van het land 2019*. Kinderopvangfonds.

Veen, A., Veen, I. van der, Schaik, S. van, Leseman, P. (2017) *Kwaliteit in kleutergroepen en de relatie met ontwikkeling van kinderen. Resultaten uit het PreCOOL cohort onderzoek*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

VerheijenTiemstra, M, Ros, A. en Vermeulen, M. (2020). *Werelden van verschil: aard en intensiteit van interprofessionele samenwerking tussen basisonderwijs en kinderopvang* *Pedagogische Studiën* (97) 5975

Zumbuehl, M., & Dilingh, R. (2020). *Ongelijkheid van het jonge kind*. CPB.

176. Organisch groeien vanuit Talent

Edith de Vries, NHL Stenden; Mirjam Buma, CSG Bogerman, FROSK

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Talentgericht Opleiden / Groeiend Partnerschap / Gesprek

Bij het Friese partnerschap FROSK leiden we talentgericht op. Het gaat erom de kracht en de eigenheid van de student te versterken, evenals de kracht en eigenheid van elke partner. In deze workshop laten we zien hoe we dat doen terwijl we ondertussen verdubbeld zijn. Ruimte maken voor groei.

Binnen het Friese partnerschap FROSK zijn we in 2 jaar tijd verdubbeld. We waren een klein partnerschap met korte lijnen, waarin de eigenheid en kracht van elke student en partner centraal stond. De tussentijdse peer review heeft ons geholpen kernachtiger te verwoorden waar we trouw aan willen zijn en wat het voor partners betekent als ze bij ons aansluiten. In deze workshop gaan we het gesprek aan over hoe dat proces van organisch groeien werkt vanuit ieders talent.

Talentgericht opleiden betekent voor ons dat we ervan uitgaan dat ieder mens en ook iedere partner een eigenheid heeft die ontdekt kan worden door gesprek en het uitwisselen van ervaringen. Als die eigenheid benoemd wordt en gezien wordt, kan het groeien in interactie met de omgeving (Veenker, H. e.a. (2017)). Het gaat hierbij vooral om de ruimte open maken om te laten landen. Niet alles hoeft direct goed en volgens het boekje. Dat geldt voor studenten en ook voor de partners.

Tijdens deze workshop willen we doen waar we onderling een praktijk van hebben gemaakt: ruimte bieden aan wie er is, het gesprek aangaan, nieuwsgierig maken, exploreren en 'de bedekking weglaten'.

Uit Seneca: 'Beoordeel een mens zonder versierselen' Als je van plan bent een paard te kopen, beveel je het zadelleed te verwijderen (...). Beoordeel je een mens dan bedekt? Slavenhandelaren bedekken wat hen niet bevalt met een of andere verfraaiing, dus zijn juist versierselen verdacht in de ogen van kopers. (...) Als je de koning (...) wilt beoordelen en helemaal wilt weten, hoe hij is, neem dan zijn diadeem af: Daar zit veel slechts onder verborgen. Waarom heb ik het over anderen? Als je jezelf grondig wilt onderzoeken, verwijder (negeer) dan geld, je huis, positie, (maar) observeer jezelf van binnen. Nu laat je van anderen afhangen, hoe (wie) jij bent. Hoe doen we dit, de versierselen weglaten? We geven praktische voorbeelden hoe docenten in opleiding, starters, werkplekbegeleiders en schoolopleiders in ons partnerschap groeien vanuit hun eigenheid. Eén van de kernelementen daarin is het pijnpunt boven tafel te krijgen en een gesprek aan te gaan over iemands meest nabij-gelegen groeikracht.

De ander is vaak nodig omdat we zelf zo onbewust zijn van de eigen kracht en eigenheid. Het gesprek met een ander kan helpen om dat duidelijk te krijgen. Op deze manier werken we samen in vergaderingen, begeleidingsgesprekken en studiemiddagen. It's a joy!

178. Klassenmanagement op de leerwerkplek: hoe kun je aanstaande leraren daarbij ondersteunen?

Tom Adams, Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Klassenmanagement / Werkplekleren /

In deze workshop wordt een handreiking gepresenteerd die helpend kan zijn in het zicht krijgen op klassenmanagement leerprocessen van aanstaande leraren op de werkplek en de rol die theorie en opleiders daarbij spelen. Tevens biedt deze handreiking activiteiten die meer structuur geven aan het leerproces op de werkplek.

Grip krijgen op klassenmanagement is voor aanstaande leraren een belangrijk aspect van hun stage in de lerarenopleiding. Toch laat onderzoek zien dat klassenmanagement vaak versnipperd in het curriculum wordt aangeboden en dat we nog weinig weten hoe aanstaande leraren werken aan de beheersing van deze competentie in de praktijk. In deze workshop worden de uitkomsten van een promotieonderzoek gepresenteerd die inzicht bieden over de ontwikkeling van het klassenmanagement van vierdejaars aanstaande leraren binnen de context van het VO tijdens het werkplekleren. In de eerste fase van het onderzoek is gedefinieerd wat klassenmanagement is, is onderzocht wat de potentiële aandacht zou kunnen zijn vanuit de beschikbare literatuur en is dit vergeleken met de daadwerkelijke aandacht in het curriculum van de lerarenopleiding, gericht op het werkplekleren. De aandacht in de literatuur en in de praktijk gaat vooral uit naar 'interpersoonlijk lerarengedrag', 'de ontwikkeling van sociale vaardigheden en zelfregulatie van leerlingen' en 'optreden bij gedrags- of ordeproblematiek', terwijl in het curriculum van de lerarenopleiding de aandacht beperkt was tot 'interpersoonlijk lerarengedrag' en 'een productief leerklimaat creëren'. Vervolgens zijn periodes van het werkplekleren van 24 aanstaande leraren gereconstrueerd waarin met name hebben gekeken is naar hoe leerprocessen in de bekwaming van het klassenmanagement eruit zien en welke leeruitkomsten dat oplevert. Dit leverde inzichten op over onder andere de wijze waarop aanstaande leraren literatuur gebruiken, wat ze van lerarenopleiders (en collega's en peers) nodig hebben en de wijze waarop zelfregulatie van aanstaande leraren een rol speelt. Daarbij is gekeken naar hoe dit zich verhield tot het leerproces en de specifieke focus die aanstaande leraren hadden ten aanzien van de aandacht voor de verschillende componenten van het klassenmanagement. Het kan nuttig zijn wanneer lerarenopleiders proberen deze profielen te herkennen om zo te differentiëren in hun coaching en begeleiding. Dat impliceert ook dat lerarenopleiders in staat moeten zijn om met de verschillende profielen om te gaan, en bijgevolg moeten beschikken over een gevarieerd repertoire van klassenmanagement -coaching en -begeleiding, zodat ze kunnen schakelen en differentiëren tussen aanstaande leraren met verschillende leerprofielen. Wat hebben lerarenopleiders daarin nodig? In deze workshop wordt een handreiking gepresenteerd die helpend kan zijn in het zicht krijgen op het theoretische concept klassenmanagement, de leerprocessen van aanstaande leraren op de werkplek en de rol die theorie en opleiders daarbij spelen. Tevens biedt deze handreiking activiteiten die aanstaande leraren en opleiders kunnen gebruiken om meer structuur te bieden aan het leerproces op de werkplek.

Adams, T., Koster, B. & den Brok, P. (2022). Patterns in student teachers' learning processes and outcomes of classroom management during their internship. *Teaching and Teacher Education*, 120 (3): 103891. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103891>

Evertson, C. M., & Weinstein, C. S. (2006). Classroom management as a field of inquiry. In C. M. Evertson and C. S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research practice, and contemporary issues* (pp. 316). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Lecat, A., Raemdonck, I., Beusaert, S., & März, V. (2019). The what and why of primary and secondary school teachers' informal learning activities. *International Journal of Educational Research*, 96, 100110. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.06.003>

van Tartwijk, J., & Hammerness, K. (2011). The neglected role of classroom management in teacher education, *Teaching Education* 22(2), 109–112. <https://doi.org/10.1080/10476210.2011.567836>

Wubbels, T. (2011). An International Perspective on Classroom Management: What Should Prospective Teachers Learn?, *Teaching Education*, 22(2), 113-131. <https://doi.org/10.1080/10476210.2011.567838>

185. Hoe bereid je docenten in opleiding voor op het lesgeven in een leergebied (Mens en Maatschappij)?

Hanneke Tuithof, Hogeschool Utrecht; Jefta Bego, Hogeschool Utrecht; Tim van der Heiden, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Samenwerking In Een Leergebied (M En M) / Curriculumontwikkeling / Vakdidactische Ontwikkeling

Hoe geven docenten samenwerking tussen Mens en Maatschappijvakken succesvol vorm? Hoe worden MenM-curricula door docenten samen ontworpen en uitgevoerd? In deze workshop gaan we naar aanleiding van ons onderzoek naar succesfactoren in gesprek over verschillende praktijkvoorbeelden. Centrale vraag daarbij: Wat betekent dit voor het opleiden van docenten PO en VO?

Tijdens deze workshop staat samenwerking tussen vakken centraal, zowel in het PO en VO.

Waar lopen docenten/leerkrachten (in opleiding) tegenaan wanneer ze vakoverstijgend gaan lesgeven? Hierbij wordt geput uit praktijkonderzoek dat is gedaan door de onderzoeksgroep van Hanneke Tuithof in het lectoraat curriculumvraagstukken van de Hogeschool Utrecht. In navolging van de publicatie 'Wat werkt als je samenwerkt' uit 2018 en een handreiking van de SLO is er vervolgonderzoek gedaan naar succesfactoren voor allerlei vormen van samenwerking tussen vakken.

Ons vervolgonderzoek in zowel VO als lerarenopleidingen (PABO en HBO-tweedegraads) leidt tot meer duiding en uitwerking van deze succesfactoren. De duiding wordt gegeven op zowel les- als op curriculumniveau. We zien veel handelingsverlegenheid bij docenten/leerkrachten. Lerarenopleidingen kiezen voor allerlei manieren om docenten in opleiding voor te bereiden op lesgeven in een leergebied of vakoverstijgend lesgeven. In deze workshop willen we nader ingaan op wat lesgeven in een leergebied vraagt van een docent en op welke manieren we de opleiding en praktijk nog meer kunnen verbinden.

We zullen praktijkvoorbeelden geven en met elkaar bespreken. Centrale vraag is wat de uitkomsten en ontwikkelingen betekenen voor het opleiden van docenten/leerkrachten.

Tuithof, J. I. G. M. (ed.) (2018). Wat werkt als je samenwerkt: Voorbeelden van samenwerking tussen gammavakken . Landelijk Expertisecentrum Mens en Maatschappijvakken.
http://www.expertisecentrummv.nl/wpcontent/uploads/Tuithof_2018_watwerktalsjesamenwerkt.pdf

Tuithof, J. I. G. M. (2017). The characteristics of Dutch experienced history teachers' PCK in the context of a curriculum innovation. [Doctoral thesis 1 (Research UU / Graduation UU), Universiteit Utrecht]. Utrecht University.

<https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/351524/Tuithof.pdf?sequence=1>

SLO (2020). Handreiking samenwerking mens en maatschappijvakken.

<https://www.slo.nl/thema/vakspecifiekethema/mensmaatschappij/handreikingsamenwerkingmmva>
kken/

De Bakker, B., Burlage, A., Hendriks, M., Van Herwaarden, F. & Van Norden, S. (2022). Praktische didactiek voor geïntegreerd zaakvakonderwijs (1e druk). Uitgeverij Coutinho.

186. Bouwen aan je school als lerende organisatie

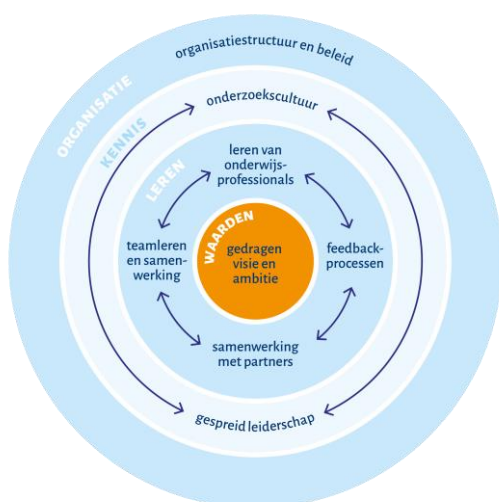
Henderijn Heldens, Zuyd Hogeschool; Linda van den Bergh, Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg; Anje Ros, Fontys Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Lerende Organisatie / Partnerschap / Leiderschap

Na het proefschrift van Kools (2020) namen drie lectoren initiatief om een praktisch toepasbaar model voor scholen en besturen als lerende organisatie te ontwikkelen. Op basis van literatuur en interviews met bestuurders en schoolleiders (po) werd het model ontwikkeld en gevalideerd. In de workshop gaan we ermee aan de slag.

Scholen die een lerende organisatie zijn kunnen flexibel omgaan met nieuwe ontwikkelingen en werken systematisch aan onderwijskwaliteit. De maatschappij verandert snel en dat zorgt ervoor dat ook de vragen die aan het onderwijs worden gesteld veranderen. Voor het oplossen van complexe vraagstukken, zoals kansenongelijkheid, milieuproblemen, armoede, laaggeletterdheid, polarisatie en depressies bij jongeren, wordt het onderwijs als onderdeel van de oplossing beschouwd. Deze snel veranderende vragen en (ICT) mogelijkheden doen een groot beroep op de flexibiliteit, adaptiviteit en wendbaarheid van scholen (Ros e.a., 2021). Scholen die hierin succesvol zijn, worden ook wel lerende organisaties genoemd (Marsick & Watkins, 2003). Afgeleid uit het proefschrift van Kools (2020) ontwikkelden we een model bestaande uit acht dimensies, in vier ringen (waarden, leren, kennis en organisatie), zie Figuur 1. De dimensies hangen met elkaar samen: als de school minder sterk is op de ene dimensies, belemmert dit de andere dimensies en omgekeerd; ontwikkeling op de ene dimensie versterkt ook de andere dimensies.

Gedragen visie en ambitie Een gedragen visie biedt houvast voor het handelen, zonder dat het een keurslijf is. De visie is gebaseerd op de waarden van de school/stichting en heeft zowel betrekking op de ontwikkeling van leerlingen als op de ontwikkeling van professionals. **Leren van onderwijsprofessionals** Een (gezamenlijk) kwaliteitsbewustzijn en een reflectieve onderzoekende

houding vormen de basis voor een leer cultuur. Teamleren en samenwerking Als leraren samenwerken en van elkaar leren zijn zij in staat om samen complexe vraagstukken op te lossen en de onderwijskwaliteit te verhogen. Feedbackprocessen Systematisch feedback vragen aan elkaar en deze benutten om het onderwijs te verbeteren draagt bij aan leerprocessen van leraren en daardoor aan de onderwijskwaliteit. Samenwerken met partners Samenwerking met (externe) partners, zoals ouders, opleidingen, andere scholen/organisaties, zorginstellingen kan, door de blik van buiten, leiden tot andere inzichten en betere keuzes. Onderzoekscultuur In een school met een onderzoekscultuur is sprake van onderzoeksmatig (evidence-informed) werken aan onderwijsverbetering. Gespreid leiderschap Gespreid leiderschap betekent dat leraren leiderschap nemen vanuit het principe: wie het weet mag het zeggen. Organisatiestructuur en beleid Een passende organisatiestructuur en congruent beleid dragen bij aan optimale voorwaarden voor een lerende organisatie. Tijdens de workshop lichten we het model toe en geven voorbeelden van ontwikkelmogelijkheden, ook vertaald naar de opleidingspraktijk. We gaan aan de slag rondom enkele dimensies en dagen je uit om tot zelfgekozen actiepunten te komen om de lerende organisatie in je eigen opleiding(-scholen) te bevorderen.

Kools, M. (2020). Schools as Learning Organisations: the concept, its measurement and HR outcomes. Dissertation. Erasmus Universiteit.

Marsick, V. J., & Watkins, K. E. (2003). Demonstrating the value of an organization's learning culture: the dimensions of the learning organization questionnaire. *Advances in developing human resources*, 5(2), 132-151.

Ros, A., Lieskamp, M. & Heldens H. (2021). *Leren voor morgen. Uitdagingen voor het onderwijs*. Huizen: Pica.

187. Taal- en denkontwikkelen: een zaak van ons allemaal

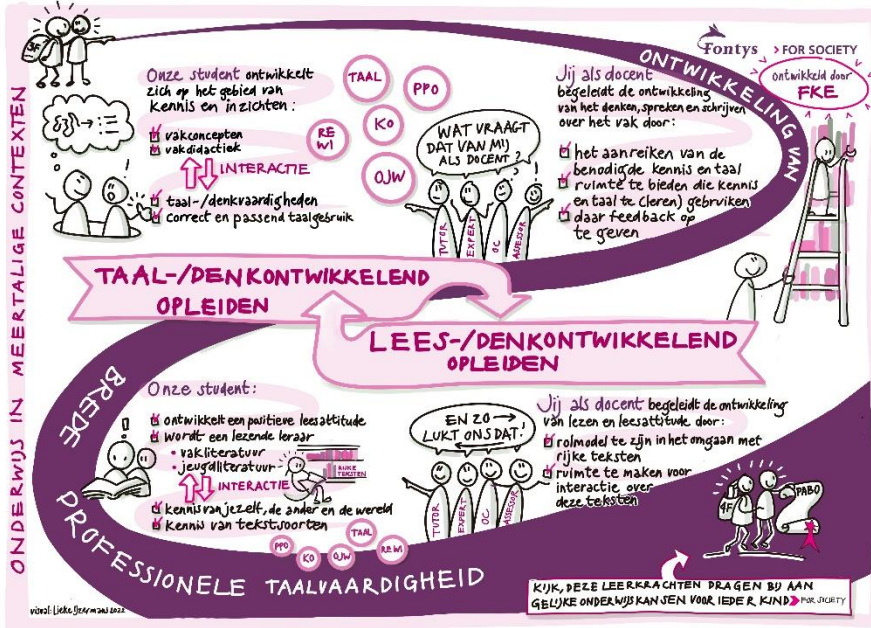
Marina Bouckaert, Fontys Hogeschool; Katinka de Croon, Fontys Hogeschool; Esther Somers, Fontys Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Taalontwikkeling / Denkvaardigheden / Praktijkvoorbeelden

Kinderen en jongeren helpen hun taalbewustzijn, taalvaardigheden en kritische denkvaardigheden te ontwikkelen begint op de lerarenopleiding. Graag delen we onze praktijkvoorbeelden, die één ding gemeen hebben: een gedeelde, gedragen visie op taal- en denkontwikkelen. Vanuit deze visie ontwikkelen we steeds nieuwe, praktische initiatieven. Denk jij met ons mee?

De PABO van Fontys Hogeschool voor Kind en Educatie werkt al enkele jaren met een visie op taal- en denkontwikkelen (FHKE, 2023). Deze visie is ontstaan vanuit de noodzaak om de taal- en denkvaardigheden van leraren-in-opleiding te versterken opdat zij de kinderen waarmee ze gaan werken kunnen helpen hetzelfde te doen. Niet alleen vanwege de recente aandacht in het maatschappelijk debat voor taal en geletterdheid, die niemand ontgaan zal zijn (zie o.a. Inspectie van het Onderwijs, 2022; Onderwijsraad, 2022; Stichting Lezen & Schrijven, 2020). Uit onderzoek weten we ook dat leraren hiermee kunnen bijdragen aan gelijke onderwijskansen voor ieder kind (Van den Bergh et al., 2020; Van Nunen, 2022). Een visie hebben is één ding, en de ontwikkeling daarvan heeft al de nodige voeten in de aarde. Maar om vervolgens vanuit die visie te komen tot een praktische uitwerking is iets anders. In deze presentatie delen we met gepaste trots een scala aan initiatieven ontwikkeld om de visie concreet vorm te geven. Denk hierbij aan aandacht voor jeugdliteratuur en talige opdrachten binnen het aanbod van vakken/domeinen, in tutorbijeenkomsten en in het kader van werkplekuren; het leren ontwerpen met een stappenplan gebaseerd op vakconcepten; activiteiten op studie- en vieringsdagen zoals de Dag van de Leraar; feedback- en toetscriteria gericht op taal; expliciete vormen van modellering en het gebruik van rijke, authentieke teksten door lerarenopleiders, enzovoort. Deze initiatieven vragen continue afstemming en samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren: tussen opleiders van verschillende domeinen, met begeleiders op de werkplek, en met externe partijen zoals de bibliotheek. Bovendien zorgt een instituutsbrede regiegroep voor monitoring van de activiteiten en doorontwikkeling van de visie. In navolging van Kelchtermans en Ballet (2009) spreken we liever over ‘goede praktijkvoorbeelden’ dan over ‘voorbeelden van goede praktijk’ (of good practice); dat wil zeggen dat we door het geven van concrete voorbeelden én een reflectieve verantwoording proberen te “problematiseren, reveleren en inspireren” (p. 8). In dat kader willen we twee vragen met de deelnemers bespreken: Ten eerste zijn we benieuwd of we de ontwikkeling van taal- en denkvaardigheden met de beschreven aanpak goed (genoeg) borgen. Ten tweede willen we leren hoe we de ontwikkeling van taal- en denkvaardigheden door onze studenten kunnen evalueren, “meten” of anderszins vastleggen in het kader van verdere verduurzaming. We hopen dat onze goede praktijkvoorbeelden en deze twee vragen zullen leiden tot een inspirerende sessie en mogelijk verdere samenwerking met andere professionals.

188. Hoe bepalen ervaren (geschiedenis)docenten de inhoud van hun lessen in Nederland en Vlaanderen?

Hanneke Tuithof, Hogeschool Utrecht; Albert Logtenberg, Universiteit Leiden; Tim Huijgen, Universiteit Groningen; Wouter Smets, Karel de Grote Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Stofkeuze / Agency / Vakdidactische Ontwikkeling

Wij onderzochten hoe ervaren geschiedenisdocenten hun leerstofkeuzes maken en op basis van welke factoren zij dat doen. Onze vraag daarbij is: Wat betekent dit voor het opleiden en professionaliseren van docenten in het voortgezet/secundair onderwijs?

Tijdens deze sessie staat het kiezen van leerstof of inhoud van een les centraal. Wij hebben een online vragenlijst uitgezet onder docenten geschiedenis in Nederland en Vlaanderen. Op grond van deze uitkomsten namen we verdiepende interviews met 12 docenten af. We baseerden onze vragenlijst en het interviewprotocol op onderzoek dat in de Verenigde Staten door Girard, Harris, Mayger, Kessner & Reiden (2021) is gedaan. De meeste factoren uit dat onderzoek bleken ook relevant voor de situatie in Nederland en Vlaanderen. We hebben het begrip agency hier aan gekoppeld, dat is in algemene zin een kunnen-doen in een context of situatie, en ontstaat in de interactie tussen kennis, kunde en de durf van een actor en de mogelijkheden die die context hem of haar biedt. De context waarin docenten werken en hoe zij zich verbonden voelen met collega's en hun school kan hun agency sterk beïnvloeden (Priestley e.a., 2017; Tuithof, 2018). We zagen bijvoorbeeld in de bovenbouw in Nederland docenten die zich sterk richten op het landelijke curriculum. Voor hen vormt het voorbereiden op het centrale examen een stevige uitdaging. Zij ervaren een gebrek aan lestijd en ze worstelen vaak met eisen van hun schoolleiding. In Vlaanderen vonden we ook docenten voor wie het open curriculum erg weinig houvast geeft. Ze hebben daardoor veel behoefte aan inspiratie en ondersteuning van collega's, terwijl ze die niet altijd hebben. In ons onderzoek waren er docenten die veel agency ervaren en anderen die dit veel minder ervaren. In deze ronde-tafel-sessie willen we de inzichten en uitkomsten bespreken die voortkomen uit ons onderzoek en met elkaar uitwisselen over wat dit kan betekenen voor het opleiden en professionaliseren van docenten.

Brian Girard, Lauren McArthur Harris, Linda Kay Mayger, Taylor M. Kessner & Stephanie Reid (2021) "There's no way we can teach all of this": Factors that influence secondary history teachers' content choices, *Theory & Research in Social Education*, 49:2, 227261, DOI: 10.1080/00933104.2020.1855280

Priestley, M., Biesta, G., & Robinson, S. (2017). *Teacher agency: An ecological approach*. London: Bloomsbury Academic

Tuithof, J. I. G. M. (ed.) (2018). *Wat werkt als je samenwerkt: Voorbeelden van samenwerking tussen gammavakken*. Landelijk Expertisecentrum Mens en Maatschappijvakken.
http://www.expertisecentrummv.nl/wpcontent/uploads/Tuithof_2018_watwerktalsjesamenwerkt.pdf

191. Sociaal leren is key: De ontwikkeling van een opleiding over netwerklernen op de werkplek

Birgit Vanderhaeghen, UCLL

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Lerend Netwerk / Opleidingsontwikkeling / Professionalisering

Het doel van deze studie was om via co-creatie een opleidingsmodule te ontwikkelen voor graduaatslectoren over het inzetten van lerende netwerken op de werkplek. Een literatuursearch en focusgroepen tonen dat de opleiding moet inzetten op bewustwording bij graduaatslectoren van de nood aan tailored werkstrategieën, op warme werkveldrelaties en motivationele strategieën.

Recentelijk krijgt het belang van leren als sociaal proces steeds meer aandacht. Lerende netwerken van graduaatsstudenten, lectoren en professionals op de werkplek blijken een uitstekend middel om via co-creatie tot gemeenschappelijke inzichten en praktijkverrijking te komen over afgebakende onderwerpen. Het behoren tot een lerend netwerk heeft een significante impact op het reflectievermogen van studenten, lesstrategieën, emotionele betrokkenheid en retentie op de werkvloer na het afstuderen. Doel Het doel van deze studie is om via co-creatie met graduaatslectoren en graduaatsstudenten een module over werkpleklernen te ontwikkelen, specifiek gericht op lerende netwerken als leermethodiek op de werkplek. Veel graduaatslectoren zijn niet bekend met methodieken zoals lerende netwerken. Deze module is bedoeld voor startende graduaatslectoren om hen vertrouwd te maken met deze effectieve leer methode. Methode Voor deze mixed-methods studie zijn drie complementaire methoden gebruikt om informatie te verzamelen voor de ontwikkeling van de leer module. Ten eerste werd een data-analyse uitgevoerd van het profiel van graduaatsstudenten. Vervolgens werd via een literatuursearch het conceptueel kader van lerende netwerken vergeleken met dat van werkpleklernen. Ten derde werden twee focusgroepen georganiseerd: één voor graduaatslectoren en één voor graduaatsstudenten. In deze focusgroepen werden de behoeften bevraagd met betrekking tot het opzetten van een lerend netwerk op de werkplek. Voorlopige resultaten Uit de verzamelde data blijkt dat het aantal graduaatsstudenten gestaag stijgt, vooral uit TSO en BSO-richtingen. Deze studenten zijn gemiddeld iets ouder, zijn vaker pionier en ontvangen meer beurzen. De literatuursearch benadrukte het belang van een vruchtbare samenwerkingsbodem op de werkplek. Hierbij is intensief contact met professionals op de werkvloer essentieel, evenals het betrekken van studenten bij hun eigen leerproces. Het doel en de reden voor het inzetten van lerende netwerken moeten duidelijk worden gecommuniceerd om de motivatie van alle betrokkenen te behouden. De twee focusgroepen vinden plaats de komende weken. We kunnen hierover nog geen resultaten weergeven. Voorlopige discussie en conclusie Het inzetten van lerende netwerken als leer methodiek voor graduaatsstudenten op de werkplek lijkt uitermate geschikt voor graduaatsstudenten omwille van de praktijkgerichte aanpak en de nood aan sociale ondersteuning bij een doelgroep die minder vertrouwd is met de heersende leercultuur. In de opleiding moet men inzetten op bewustwording bij graduaatslectoren van de nood aan tailored werkstrategieën, het inzetten op warme werkveldrelaties en motivatie van alle partijen.

1. VrielingTeunter E, Hebing R, Vermeulen M. Design principles to support student learning in teacher learning groups. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*. 2021;27(1–4):64–81.
2. Jessup-Anger JE. Theoretical Foundations of Learning Communities. *New Directions for Student Services* [Internet]. 2015;2015(149):17–27. Available from: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eft&AN=101557592&site=ehostlive>
3. Poortman CL, Brown C, Schildkamp K. Professional learning networks: a conceptual model and research opportunities. Vol. 64, *Educational Research*. Routledge; 2022. p. 95–112.
4. Nijland F, Firssova O, Robbers S, Vermeulen M. The networked student. *Teach Teach Educ*. 2023 Sep 1;131.
5. West RE, Williams GS. “I don’t think that word means what you think it means”: A proposed framework for defining learning communities. *Educational Technology Research and Development*. 2017 Dec 1;65(6):1569–82.
6. Schipper H. Leernetwerken voor pabostudenten. De relatie tussen sociale configuratie en motivatie. [Internet]. Available from: <https://research.ou.nl/>
7. WengerTrayer. A brief introduction to CoP. 2011;
8. Pontual Falcão T, Mendes de Andrade e Peres F, Sales de Morais DC, da Silva Oliveira G. Participatory methodologies to promote student engagement in the development of educational digital games. *Comput Educ* [Internet]. 2018 Jan;116:161–75. Available from: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eft&AN=125982794&site=ehostlive>
9. Matta Abdelmalak MM. Web 2.0 Technologies and Building Online Learning Communities: Students’ Perspectives. *Online Learning* [Internet]. 2015 Mar;19(2):87–106. Available from: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eft&AN=101822894&site=ehostlive>
10. Eighmy M. WILLIAM FRAZIER Themed Residential Learning Communities: The Importance of Purposeful Faculty and Staff Involvement and Student Engagement.
11. Williams LB. Learning to Belong: The Best and Hardest Work of Learning Communities. *Metrop Univ* [Internet]. 2005 Oct;16(3):50–60. Available from: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=eft&AN=18564541&site=ehostlive>
12. Huiskamp. Het leren van studenten in leernetwerken faciliteren. Available from: <https://research.ou.nl/>
13. ChamelyWiik D, Frazier E, Meeroff D, Merritt J, Kwochka WR, MorrisonShetlar AI, et al. Undergraduate Research Communities for Transfer Students. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. 2021 May 3;21(1).
14. ChamelyWiik D, Frazier E, Meeroff D, Merritt J, Kwochka WR, MorrisonShetlar AI, et al. Undergraduate Research Communities for Transfer Students. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*. 2021 May 3;21(1).
15. Radiant Lerarenopleidingen. Onderzoeksinstrumenten Netwerkscan [Internet]. [cited 2023 Oct 20]. Available from: <https://www.radiantlerarenopleidingen.nl/Portals/0/5VbNetwerkscan.pdf>

194. Anders denken, anders kijken, anders doen!

Joyce Poiesz, Thomasmore Hogeschool; Sonja van Beek, Thomas More Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Out Of The Box / Creatief Denkvermogen / Interventie

Hoe je kijkt maakt wat je ziet. Door met afstand opnieuw kritisch na te denken over waarom we de dingen doen zoals we ze vaak al jaren doen, en hoe het anders kan, komen we met elkaar tot nieuwe doordachte en pragmatische inzichten en oplossingen in weerbarstige en alledaagse vraagstukken.

Als onderwijsorganisatie willen we continu anticiperen op de veranderende context. Met ons LevelUp programma bouwen we samen aan het onderwijs van de toekomst. De onderwijsteams van de toekomst zullen bestaan uit collega's met verschillende opleidingsachtergronden. Deze collega's, onze deelnemers, ontwikkelen zich stap voor stap om hun kennis en vaardigheden omtrent pedagogiek, didactiek en (onderwijs)psychologie, te verbreden of te verdiepen, zodat zij met steeds meer vertrouwen voor de klas kunnen staan. De diversiteit aan expertise wordt hierdoor optimaal ingezet. Deelnemers die gaande het traject zo enthousiast zijn om zich door te ontwikkelen richting een volledige bevoegdheid kunnen instromen in de deeltijd opleiding en nemen de reeds behaalde leeruitkomsten en microcredential mee de opleiding in. Vanuit onze gezamenlijke verantwoordelijkheid denken we samen met alle externe partners na over andere invalshoeken en oplossingen voor de toekomst van ons onderwijs. We dagen de status quo uit aan de hand van positieve vragen en komen zo tot nieuwe inzichten van het hoe ook of anders kan. Hierbij zetten we aan tot creatief denkvermogen, gedeelde verantwoordelijkheid, visievorming en innovatie. Onder andere met de Thomas More academie, de disciplines Samen opleiden & Samen onderzoeken, scholen vanuit onze covenant partners en externe partners uit de regio. Dit is een krachtige manier om teams, groepen en organisaties zelf hun verandering en ontwikkeling te laten vormgeven. We gebruiken hier het hele netwerk voor. Daarnaast houden wij ons bezig met de vraag: Hoe houden we bestaande leerkrachten geboeid voor het onderwijs? Onderwijsorganisaties willen graag leraren behouden en hen mogelijkheden bieden voor verdere ontwikkeling. Denk hierbij aan de hybride professional. Om inzichten vanuit theorieën te benutten, om loopbaanregie en horizontale loopbaanontwikkeling te stimuleren in de praktijk, onderzoeken wij welke interventies er in de praktijk voor kunnen zorgen dat leraren geboeid en gemotiveerd blijven voor het onderwijs. Dit doen wij door ontwikkelcirkels op te zetten waar een kleine groep collega's, een divers gezelschap van leraren, directeuren, HRM-medewerkers, bestuurders, lerarenopleiders, teamleiders en studenten, met elkaar het gesprek aangaan om te komen tot kleine interventies die kunnen bijdragen aan het bevorderen loopbaanregie in schoolteams- of organisaties. Onze bijdrage is gericht op de werkende professional in het kader van duurzame inzetbaarheid en talent van buiten. Aan de hand van onze workshop willen wij de deelnemers meenemen in deze denkrichting om ze vervolgens uit te nodigen zelf out of the box te denken, anders te kijken en anders te doen.

Sonja van Beek
Nyree Schipper
Joyce Poiesz

195. Een netwerk van Vlaamse lerarenopleiders voor veranderbekwame onderwijsprofessionals

Anne Decelle, UCLL

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Veranderbekwame Leerkrachten / Professioneel Zelfverstaan / Grammar Of Schooling

Dit praktijkwetenschappelijk onderzoek verkent hoe lerarenopleidingen studenten kunnen opleiden tot veranderbekwame onderwijsprofessionals. Het projectteam nam een survey af bij 336 pas afgestudeerden en interviews van 32 schoolleiders. Acht Vlaamse lerarenopleidingen richtten een designteam op om het professioneel zelfverstaan en het inzicht in de grammar of schooling van leraren-in-opleiding te versterken.

In 2019 startte in Vlaanderen een lang voorbereide hervorming van het secundair onderwijs. Scholen en leerkrachten kregen hierin een relatief grote autonomie. Daardoor kwam er meer verscheidenheid in het onderwijslandschap. Bovendien is de verantwoordelijkheid van leerkrachten in dit hervormingsproces aanzienlijk. In dit tweejarige praktijkwetenschappelijk onderzoek ligt daarom de onderzoeksvraag voor: hoe kunnen lerarenopleidingen studenten opleiden tot veranderbekwame onderwijsprofessionals? Het projectteam onderscheidt twee componenten in het begrip veranderbekwaam. Enerzijds wordt ingezet op het professioneel zelfverstaan opdat leraren-in-opleiding open, maar kritisch kunnen omgaan met vernieuwingen. Anderzijds wenst het project het inzicht in de grammar of schooling, of de impact van schoolstructuren op het eigen functioneren, te versterken. Elf Vlaamse hogescholen vormden een netwerk voor dit project. Een kerngroep van projectmedewerkers uit vier Vlaamse bacheloropleidingen (Artevelde, HoGent, Erasmus Hogeschool, UCLL) stuurt het netwerk aan, onder coördinatie van UCLL, Education & Development. In een eerste fase voerden de deelnemende lerarenopleidingen een nodenanalyse uit in het secundair onderwijs. Er werd een enquête afgenomen bij 336 pas afgestudeerden van acht instellingen. In deze vragenlijst werd nagegaan hoe startende leerkrachten hun veranderbekwaamheid percipiëren. Daarnaast werd hen gevraagd waartoe ze zich al dan niet voelden opgeleid. Pas-afgestudeerden gaven o.m. aan dat ze over voldoende pedagogisch-didactische vaardigheden, vakkennis en reflectiecompetenties beschikken. Anderzijds voelden pas-afgestudeerden zich minder voorbereid om klasgroepen te managen, om om te gaan met diversiteit en zorg en ervoeren ze hun inzicht in onderwijsstructuren als eerder beperkt. Het tweede onderdeel van de nodenanalyse bestond uit diepte-interviews met 32 schoolleiders uit verschillende regio's in Vlaanderen. Tijdens dit interview gaven de directieleden aan op welke manier de hervorming in hun school had plaatsvonden en deelden ze de noden die zij percipiëerden m.b.t. de startende leerkrachten die lesgeven in hun school. In een tweede fase richtten acht lerarenopleidingen een designteam op van telkens 6 tot 8 lerarenopleiders. Het doel van deze ontwerpteams was het versterken van het professioneel zelfverstaan en het vergroten van het inzicht in de grammar of schooling in de eigen opleiding. Het project zal resulteren in een inspiratiegids met een theoretisch kader, praktijkvoorbeelden en scenario's voor lerarenopleiders. Daarnaast werkt het projectteam aan een handboek dat het inzicht in de grammar of schooling bij leraren(-in-opleiding) kan versterken. In deze sessie worden de eindresultaten van de nodenanalyse

gepresenteerd. Daarnaast maken de deelnemers kennis met enkele interventies uit de ontwerpteams. De onderzoekers bespreken graag hoe de voorliggende inzichten en voorziene output kan bijdragen tot meer veranderbekwame onderwijsprofessionals.

Alaerts, L., Decelle, A., & Wouters, R. (2021). Eerste graad vernieuwen. Opgehaald van Eerste graad vernieuwen: <https://www.eerstegraadvernieuwen.be/>

Buijs, E., & OolbakkinkMarchand, H. (2021). Opleiden voor vernieuwingsonderwijs: welke beelden hebben studenten en lerarenopleiders daarbij? *VELON/V Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 112.

DarlingHammond, L. H. (2007). The design of teacher education programs. In L. DarlingHammond, & J. (. Bransford, *Preparing teachers for a changing world: what teachers should learn and be able to do* (pp. 390441). JosseyBass.

De Witte, K., & (2018), H. J. (2018). *De (her)vormende school*. Gent: Itinera.

Dhert, S., & Elen, J. (. (2020). *Position paper Educational Master Behavioral Sciences KU Leuven*. Leuven: KULeuven.

Handelzats, A. (2009). *Gezamenlijke curriculumontwikkeling in docentontwerpteams (Nederlandse samenvatting)*. Enschede: Thesis Universiteit Twente.

Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message. *SelfUnderstandig, vulnerability and reflection. Teachers and Teaching*, 257272.

Kelchtermans, G. (2012). *De leraar als oneigentijdse professional. Reflecties over 'moderne professionaliteit' van leerkrachten*. KULeuven: Centrum voor onderwijsbeleid, vernieuwing en lerarenopleiding.

Kelchtermans, G. (2018). *Onderwijsvernieuwing is een werkwoord. Opleiden voor geëngageerde vernieuwingspraktijken. VELON/V Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 722.

März, V., Gaikhorst, L., Mioch, R., Weijers, D., & Geijssel, F. (2018). *Van acties naar interacties: Een overzichtsstudie naar de rol van professionele netwerken bij duurzame onderwijsvernieuwing*. Amsterdam: Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.

Meirsschaut, M., Hostyn, I., Naert, L., & Delrue, K. (2021). *Wijze & werkbare scholen. Schoolontwikkeling in Vlaanderen onderzoeken en versterken*. Gent: Artevelde Hogeschool in opdracht van het Departement Onderwijs en Vorming.

Monard, G. (2009). *Kwaliteit en kansen voor elke leerling, een visie op de vernieuwing van het secundair onderwijs*. Brussel: Commissie Monard.

Theys, J., & e.a. (2015). *Teacher Design teams*. Opgehaald van School of Education: <https://www.teacherdesignteams.be/>

Onderwijs Vlaanderen (2021). *Waarom werden de eindtermen voor het secundair onderwijs herzien en wat is er veranderd?* Opgehaald van Onderwijsdoelen: <https://onderwijsdoelen.be/modernisering>

Wouters, R., & Hermans, K. e. (2011). *Leraren opleiden in 2030*. Leuven: Stuurgroep School of Education project .

Wouters, R., Haven, R., Winters, A., De Fraine, B., & Henkens, B. (2014). Laat Leraren Schitteren, Inspiratiegids voor leraren en lerarenopleidingen van morgen. \$Leuven: LannooCampus.

Wouters, R., De Fraine, B., & Simons, M. (2019) “What is at Stake in Deliberative Inquiry? A Review About a Deliberative Practice” in: Systemic Practice and Action Research volume 32, pages193–217

<https://linkspringercom.ucll.ebronnen.be/article/10.1007/s1121301894578>

196. Dialogisch reflecteren over de aard van klimaatwetenschap: de leraar als gespreksleider

Laura van den Broeck, Odisee Co-Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Wetenschapsonderwijs / Mediawijsheid / Ontwikkelingsgerichte Onderwijsopvatting

Hoe kan een leerkracht leerlingen weerbaar maken tegen nepnieuws over het klimaat? Een aanpak waarbij de leraar als gespreksleider dialogen faciliteert over wetenschap is veelbelovend: zo leren jongeren samen reflecteren over de constructie van wetenschappelijke kennis rond klimaat. Deze studie onderzoekt hoe leraren kunnen inzetten op zowel mediawijsheid als wetenschapsonderwijs.

Jongeren komen meer en meer in contact met nepnieuws, ook over de klimaatcrisis. In de klas kan dat leiden tot controverse. Een gebrek aan inzicht over wetenschap en beperkte kritische denkvaardigheden dragen hiertoe bij. Bijvoorbeeld, als leerlingen niet beseffen dat wetenschappelijke kennis onderhevig is aan verandering, reageren ze sceptisch op voortschrijdende inzichten rond klimaatopwarming. Leerkrachten voelen zich geremd en handelingsverlegen in de aanpak van dit soort controversiële onderwerpen. Reflecteren over wat wetenschap tot wetenschap maakt kan jongeren helpen kritisch om te gaan met wetenschappelijke uitspraken over klimaat. Want door in te zoomen op de aard van wetenschap, 'Nature of Science' (NOS), focussen ze op de epistemische aspecten van wetenschap. Dit helpt een mediawijze aanpak te stimuleren, aangezien de uitdagingen rond nepnieuws net gaan over de betrouwbaarheid van informatie en het ontwikkelen van een kritische houding. NOS kan worden aangebracht via dialoog. Dialogen stellen leerlingen in staat samen te reflecteren op de constructie en evaluatie van wetenschappelijke kennis. Om dergelijke dialogen te faciliteren, stappen leraren af van een transmissieve onderwijsopvatting en adapteren een ontwikkelingsgerichte onderwijsopvatting: in plaats van het opnemen van de rol van kennisautoriteit, nemen ze de rol van gespreksleider aan. In deze studie onderzoeken we de implementatie van een dialogische lesmethode, opdat leraren hun leerlingen (14-16 jaar) kunnen ondersteunen in NOS-reflectie rond klimaatwetenschap. We zoomen in op de leraar in de rol van gespreksleider, met aandacht voor obstakels en stimulansen. Volgens het Educational Design Research-model ontwikkelen, implementeren en evalueren we in meerdere onderzoekscycli prototypes van de methodiek, samen met een veelzijdige leergemeenschap van onderzoekers, leerkrachten, pedagogische begeleiders en experts. De ontwikkelde materialen bevatten leeractiviteiten zoals casussen, dialoogvragen en conceptcartoons. Leraren introduceren de methodiek in zes secundaire scholen. Tegelijkertijd testen studenten uit de lerarenopleiding secundair onderwijs de materialen uit tijdens hun stages. Via vragenlijsten en diepte-interviews leggen we de ervaringen vast van (student-)leraren met de implementatie van de methodiek. We stellen vast dat de methodiek leraren ondersteunt in het stellen van kritische vragen over de aard van klimaatwetenschap. Zo stimuleren ze leerlingen om informatie te beoordelen op betrouwbaarheid en juistheid. Variabelen die de implementatie van de methodiek stimuleren zijn onder meer leerlingenbetrokkenheid, activerend en visueel aantrekkelijk leer materiaal en concrete handvatten om dialogen te ondersteunen. Potentiële obstakels zijn werkdruk, onbekendheid met NOS en diversiteit in de doelgroep (voorkennis, sociale achtergrond). In deze presentatie gaan we in op de bevindingen en reflecteren we over de waarde van deze methodiek voor de lerarenopleiderspraktijk.

204. Is de pedagogiek uit de pedagogiek verdwenen?

Matthijs Wieldraaijer, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Pedagogische Literatuur / Geesteswetenschappelijke Pedagogiek / Beroepsbeeld

Is de geesteswetenschappelijke benadering van de pedagogiek verdwenen en vervangen door een empirisch-analytische benadering? Dit wordt vaak gesteld maar de empirische onderbouwing ontbreekt vaak. Aan de hand van onderzoek naar pedagogische literatuur die gebruikt wordt op tweedegraads lerarenopleidingen wordt gepoogd een antwoord te geven op de vraag.

Voor de opleiding en professionalisering van leraren wordt pedagogiek als een fundamenteel vak gezien. Toch is er iets opvallends met de pedagogiek aan de hand. Tien jaar geleden stelde de pedagoog Levering (2012) dat de pedagogiek uit de pedagogiek verdwenen is. Daarmee bedoelde hij dat de geesteswetenschappelijke benadering van pedagogiek is vervangen door de empirisch-analytische benadering van pedagogiek. De geesteswetenschappelijke benadering kenmerkt zich volgens hem door een normatieve oriëntatie gericht op reflectie op het doel van opvoeding, ethisch handelen en persoonsvorming. Het bijbehorende beroepsbeeld is dat van een 'virtuoze leraar': een ambachtsman die in staat is wijze onderwijspedagogische oordelen te vellen. De empirisch-analytische benadering van de pedagogiek kenmerkt zich door het testen van causale hypothesen met als doel te onderzoeken welke interventies het meest effectief zijn (Van IJendoorn, 1997). Daarmee heeft de empirisch-analytische benadering van de pedagogiek raakvlakken met uitgangspunten van Evidence Based Education. (Van IJendoorn, 2017) Het bijbehorende beroepsbeeld is dat van leraren die wetenschappelijk 'bewijs' gebruiken om de beste resultaten te bereiken. Hoewel meerdere pedagogen de stelling onderschrijven dat de 'pedagogiek uit de pedagogiek is verdwenen' en dat daardoor het vakgebied van de pedagogiek zich in een kritieke toestand bevindt, is deze stelling nog nauwelijks empirisch onderzocht. In onze presentatie willen wij resultaten van het onderzoek naar pedagogische literatuur zoals die gebruikt wordt in Nederlandse tweedegraads lerarenopleidingen presenteren. Deze opgevraagde literatuur hebben we geanalyseerd aan de hand van een analysekader dat verheldert in welke pedagogische traditie die literatuur staat. Vragen die in de presentatie aan de orde zullen komen zijn: Welk beroepsbeeld rijst op uit de voorgeschreven literatuur? Is de geesteswetenschappelijke pedagogiek verdwenen? IJendoorn, M.H. van (2017). Methodologie: kennis door veranderen, de empirische benadering in de pedagogiek. In IJendoorn, M. H. van, & Rosmalen, L. van (Reds.). Pedagogiek in beeld: een inleiding in de pedagogische studie van opvoeding, onderwijs en hulpverlening (Derde, volledig herziene druk). Bohn Stafleu van Loghum. IJendoorn, M. H. van (1997). Empirisch-analytische pedagogiek. In S. Miedema (Red.), Pedagogiek in meervoud. Wegen in het denken over opvoeding en onderwijs (pp. 73-116). Bohn Stafleu Van Loghem. Levering, B. (2012). De ontwikkelingspsycholoog en de pedagoog, of Hoe de pedagogiek uit de pedagogiek verdween. Wubbels, Th. ea (Red.), Du choc des opinions jaillit la lumière. Liber Amicorum Willem Koops, 145-154. Meijer, W. (2016). Geesteswetenschappelijke pedagogiek. In P. Smeijers, S. Ramaekers, R. van Goor, & B. Vanobbergen (Reds.), Inleiding in de pedagogiek: Deel 2: Grondslagen en stromingen (pp. 105-120). Boom.

207. Pabostudenten in netwerken: Relatie sociaal-cognitieve interactievaardigheden en sociale configuratie

Emmy Vireling-Teunter; Gertina Blanket

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Professionele Ontwikkeling Pabostudenten / Lerarennetwerken / Interactievaardigheden

Onderzoek (n = 91) op lerarennetwerken binnen vier pabo-opleidingen toont aan dat studenten hun sociaal-cognitieve interactievaardigheden verbeteren, vooral wanneer groepsdoelen, wederzijdse afhankelijkheid en een gevoel van gezamenlijkheid worden gestimuleerd. Actieve werkvormen, zoals het aanpakken van deelproblemen in subgroepen en het rouleren van de voorzittersrol, ondersteunen deze ontwikkeling.

In het hedendaagse basisonderwijs is de capaciteit van leraren om samen kennis op te bouwen via sociale interactie van cruciaal belang. Dit vereist sterke sociaal-cognitieve interactievaardigheden (SCIV) zoals het stellen van reflectieve vragen. Het onderzoek richtte zich op de ontwikkeling van SCIV bij pabostudenten in lerarennetwerken (Teacher Learning Groups - TLGs), waarin studenten samenwerken met medestudenten, opleiders en basisschoolleraars om onderwijsvraagstukken aan te pakken.

De centrale vraag was: "Hoe kunnen pabostudenten hun SCIV ontwikkelen binnen TLGs, en welke factoren dragen hieraan bij?" De bevindingen bevestigen dat studenten daadwerkelijk verbeteringen in hun SCIV ervaren door hun deelname in TLGs. Opvallend was dat studenten aanvankelijk terughoudend waren in hun interacties vanwege een gevoel van kennisasymmetrie. Het bevorderen van wederzijdse afhankelijkheid, het vaststellen van heldere groepsdoelen en het creëren van een sterk gevoel van gezamenlijkheid bleken effectieve manieren om deze terughoudendheid te overwinnen en de betrokkenheid van studenten te vergroten. Activerende werkvormen, zoals het werken aan deelproblemen in subgroepen en het rouleren van de voorzittersrol, hadden ook een positieve invloed op de ontwikkeling van SCIV. Dit onderzoek onderstreept het belang van SCIV binnen lerarenopleidingen en benadrukt de cruciale rol van TLGs in dit proces. Het waardevolle aspect van heterogene TLGs wordt benadrukt, samen met specifieke strategieën om SCIV te bevorderen. Deze bevindingen hebben implicaties voor zowel de vormgeving van lerarenopleidingen als onderwijspraktijken die streven naar het opleiden van bekwame en samenwerkende leraren binnen TLGs.

Formuleer Duidelijke Groepsdoelen: Begin met duidelijke, gezamenlijk geformuleerde groepsdoelen als leidraad voor deelnemers.

Stimuleer Wederzijdse Afhangelijkheid: Verdeel taken en verantwoordelijkheden zodanig dat deelnemers afhankelijk zijn van elkaar om groepsdoelen te bereiken.

Creëer een Gevoel van Gezamenlijkheid: Cultiveer een sterk gevoel van gezamenlijkheid via regelmatige bijeenkomsten en het bevorderen van gelijkwaardigheid.

Gebruik Activerende Werkvormen: Integreer activerende werkvormen, zoals subgroepen, roulerende voorzitters en anonieme bijdragen via tools zoals Microsoft Whiteboard.

Faciliteer Kennisdeling op Basis van Praktijkervaringen: Moedig studenten aan om praktijkervaringen met betrekking tot onderwijsvraagstukken te delen.

Evalueer en Pas de Sociale Configuratie Aan: Beoordeel en pas de samenstelling en dynamiek van TLGs regelmatig aan op basis van de behoeften en ervaringen van de deelnemers.

Zorg voor Ondersteuning en Begeleiding: Bied deelnemers de nodige begeleiding om effectief bij te dragen aan sociaal-cognitieve interacties en hun SCIV te ontwikkelen. De presentatie heeft tot doel deze bevindingen en aanbevelingen te delen en de implementatie ervan te bespreken om de ontwikkeling van SCIV bij pabostudenten in TLGs te bevorderen.

211. De impact van de digitale wereld op de leraar/opleider; bevorderen van kritisch digitaal burgerschap

David van Alten, Universiteit Utrecht; Saro Lozano Parra, Universiteit Utrecht

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Kritisch Digitaal Burgerschap / Digitale Geletterdheid / Burgerschapsvorming

De digitale wereld heeft een groeiende impact op de school als oefenplaats voor de samenleving. Leraren in opleiding en hun opleiders staan voor de uitdaging om digitale geletterdheid te integreren in hun onderwijs, en kritisch digitaal burgerschap van leerlingen te bevorderen. Hoe doen we dat?

De digitale wereld heeft een groeiende impact op de school als oefenplaats voor de samenleving. Leerlingen die elkaar pesten en bedreigen via sociale media vormen een steeds grotere uitdaging voor scholen (Pijpers, 2023). Ook generatieve kunstmatige intelligentie (GKI) zoals ChatGPT laat elke onderwijsprofessional nadenken over verantwoorde inzet en het toetsen van leerdoelen (Dwivedi et al., 2023; Loos et al., 2023). Als lerarenopleiders staan we voor de uitdaging om hiermee om te gaan. Bewegen we mee, stellen we kaders, en hoe doen we dat? Bovenstaande voorbeelden van recente ontwikkelingen laten zien dat digitale technologieën ongevraagd ieders klaslokaal binnenkomen. Het vraagt veel van de professionele autonomie en het beroepsprofiel van de leraar om zich tot deze technologische ontwikkelingen, en de effecten daarvan in de klas, te verhouden (Pijpers et al., 2020). Wij beargumenteren dat burgerschapsdoelstelling en componenten daarvan verankerd liggen binnen vraagstukken over digitale technologieën. Als wij met onze leraren in opleiding in gesprek gaan over de impact van schadelijke pestaccounts op sociale media, dan hebben we het over hoe we leerlingen willen laten samenleven met elkaar, in de digitale wereld en op school; over digitale opvoeding en de rol van ouders daarin. Hetzelfde geldt voor de impact van GKI op het werk van leraren; ook de inzet daarvan brengt ethische dilemma's met zich mee die we zeker niet moeten vergeten als we onze leraren en hun leerlingen willen opleiden tot kritische digitaal geletterde burgers (Dwivedi et al., 2023; Loos et al., 2023; van Wynsberghe, 2021). Een eerste stap in de richting wordt gezet door de groter wordende focus op digitale geletterdheid als belangrijke basisvaardigheid en het uitwerken van kerndoelen (Tweede Kamer Der Staten-Generaal, 2023). Tegelijkertijd doet dit een groot beroep op zowel de digitale geletterdheid als burgerschapsvorming competenties van elke leraar, ongeacht niveau of vakgebied. Wat hebben onze leraren nodig om kritisch digitaal burgerschap te integreren in hun onderwijs? Hoe kunnen we hen als lerarenopleiders hierin ondersteunen? Wat hebben we zelf nodig om hierin te slagen? In deze interactieve workshop verkennen we deze vragen en diepen ze uit met praktijkgerichte voorbeelden. Samen kunnen we de toekomst van onderwijs in een gedigitaliseerde wereld vormgeven.

Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., Baabdullah, A. M., Koohang, A., Raghavan, V., Ahuja, M., Albanna, H., Albashrawi, M. A., AlBusaidi, A. S., Balakrishnan, J., Barlette, Y., Basu, S., Bose, I., Brooks, L., Buhalis, D., . . . Wright, R. (2023). Opinion Paper: "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative

conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, 71. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642>

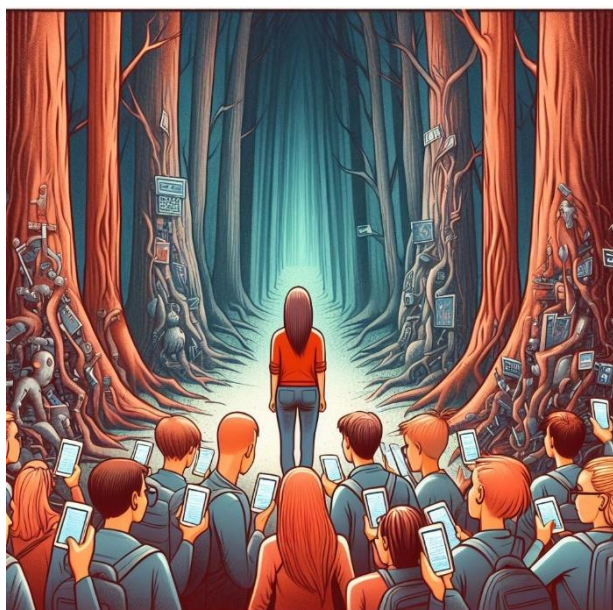
Loos, E., Gröpler, J., & Goudeau, M.L. S. (2023). Using ChatGPT in Education: Human Reflection on ChatGPT's SelfReflection. *Societies*, 13(8). <https://doi.org/10.3390/soc13080196>

Pijpers, R. (2023). Gossip Girlaccounts op TikTok: adviezen voor scholen. Kennisnet. Retrieved 25102023 from <https://www.kennisnet.nl/artikel/21389/gossipgirlaccountsop tiktokadviezenvoorscholen/>

Pijpers, R., Bomas, E., Dondorp, L., & Ligthart, J. (2020). Waarden Wegen; Een ethisch perspectief op digitalisering in het onderwijs. <https://www.kennisnet.nl/app/uploads/kennisnet/publicatie/KennisnetEthiekkompasWaardenwegen.pdf>

Tweede Kamer Der StatenGeneraal. (2023). Masterplan basisvaardigheden voor het funderend onderwijs; doelen en voortgang (kst31293670 ISSN 0921 7371). <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2023D20327>

van Wynsberghe, A. (2021). Sustainable AI: AI for sustainability and the sustainability of AI. *AI and Ethics*, 1(3), 213218. <https://doi.org/10.1007/s43681021000436>

217. Ervaar het kennislab van onderwijsnetwerk Sprong Voorwaarts

Quinta Kools, Fontys Lerarenopleiding Tilburg; Henderijn Heldens, Fontys Hogeschool Kind en Educatie

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Netwerken / Methodiek /

In deze workshop maken deelnemers kennis met de methodiek van 'kennislabs', een werkwijze om een vraagstuk te verkennen en een oplossing(srichting) te vinden. We werken met een verkorte versie waarbij je in 3 'sprints' ervaart wat de potentie is van deze aanpak.

In deze workshop maak je kennis met de methodiek van de kennislabs van onderwijsnetwerk Sprong Voorwaarts. In de afgelopen 4 jaar hebben we deze methodiek met ons netwerk toegepast om ons te verdiepen in vraagstukken van scholen en lerarenopleidingen. Denk aan vraagstukken als: hoe geef je vorm aan didactisch coachen, hoe kan je 'agency' van leraren versterken? De aanpak met kennislabs is geschikt om een thema te verkennen en naar een concrete oplossing toe te denken. In onze kennislabs werkten we met een mix van deelnemers van scholen en lerarenopleidingen. In 8 bijeenkomsten van 2 uur doorliepen we stappen om tot een (ontwerp) voor een oplossing te komen. Naast deze opbrengst in de vorm van een product noemen de deelnemers dat ze nieuwe kennis en nieuwe contacten hebben opgedaan en dat ze nieuwe energie in zichzelf hebben aangeboord. De methodiek is al landelijk gedeeld (zie ook Toolkit | Samen innoveren in een innovatieteam – Platform Samen Onderzoeken), maar we delen het ook graag op het Velon-congres. Doel van de workshop is om deelnemers te laten kennismaken met de methodiek. In de workshop werken we met een verkorte versie waarbij je in 3 'sprints' ervaart wat de potentie is van deze aanpak.

222. Maatschappelijke opdracht voor opvoeding en onderwijs: samenwerken aan ontwikkeling

Karin Diemel, Fontys Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Ecologisch Perspectief / Interprofessionele Samenwerking / Partnerschap

Een opdracht voor inclusief onderwijs is het realiseren van passende samenwerking tussen professionals (onderwijs, jeugdhulpverlening, buurtteams en andere maatschappelijke voorzieningen), opvoeders en kinderen/jongeren bij het creëren van optimale ontwikkelingskansen, omdat geïsoleerde ondersteuning dit doel onvoldoende kan bereiken. Wat kunnen we leren van succesvolle praktijken in verschillende contexten?

Ondanks de focus van het overheidsbeleid op geïntegreerde preventie (OC&W2021) wordt de ondersteuning in opvoeding en onderwijs veelal nog ingevuld vanuit gescheiden systemen. Daarbij is deze vaak gericht op herstel, in plaats van op normalisatie door het bieden van geïntegreerde basisondersteuning in de gehele ecologie rondom kinderen en jongeren. In dit kader deden we eerder onderzoek naar de samenwerking tussen leraren, jeugdhulpverleners en ouders bij basisondersteuning in de klas. Een belangrijke bevinding is dat daadwerkelijk samenwerken aan basisondersteuning bijdraagt aan welbevinden en ontwikkelkansen (Haasen et.al, 2022). In een nog lopend onderzoek kijken we naar succesfactoren voor partnerschap in de driehoek ouder, kind/jongere en professional binnen ambulante en residentiële hulpverlening en het speciaal onderwijs. Hieruit komt naar voren dat investeren op relatie vanaf de start en inzetten op ieders verantwoordelijkheid in de samenwerking bijdraagt aan partnerschap en het versterken van ontwikkelkansen (Leenders, 2023). Als vervolg is een onderzoeksvoorstel in voorbereiding waarbij de focus ligt op het in kaart brengen van succesfactoren van partnerschappen in de ecologie van kinderen en jongeren; de samenwerking van ouders/opvoeders en professionals met als doel het optimaliseren van ontwikkelkansen van kinderen/jongeren en het voorkomen van individuele, op herstel gerichte hulpverlening. De school, het gezin en de wijk zijn centrale contexten. Ieder draagt vanuit zijn haar rol, ervaring, kennis en expertise bij in de driehoek van ouders, kinderen/jongeren en professionals. Studie 1: Om de samenwerking op verschillende scholen/ IKC's in kaart te brengen gaan we een vergelijking maken van basisscholen met een hoge en lage weging, de ondersteuningscontext in de wijk en de verwijzing naar intensieve ondersteuning.

De onderzoeksvraag is: Hoe is de samenwerking tussen onderwijs, maatschappelijke voorzieningen en jeugdhulpverlening in deze contexten? Studie 2: Om werkingsfactoren in kaart te brengen onderzoeken we de partnerschappen van succesvolle scholen/ IKC's (op het gebied van kansrijk onderwijs) met andere voorzieningen in de omgeving. De onderzoeksvraag is: Wat zijn de succesfactoren van de samenwerking, wat kunnen anderen daarvan leren, wat betekent dat voor opleiden van professionals in opvoeding en onderwijs? Vraagstelling :In hoeverre levert de vergelijking in studie 1 een zinvolle bijdrage? Is de benadering in studie 2 een werkzame insteek? Wat kan versterkt worden aan de onderzoeksvragen?

Haasen, M., Leenders, H., Diemel, K., Delsing, M., van den Bergh, L. (2022) Jeugdhulpverlening in de school: Samen praten en vooral samen doen. Eindrapportage maart 2022.

Leenders, H. (2022). Thuis en school goed op elkaar afstemmen? Zorg voor educatief partnerschap. Special Ouderbetrokkenheid LBRT & Oudervereniging Balans 1, 69

OCW (2021). Kamerbrief over afspraken bij samenwerking tussen onderwijs en (jeugd)zorg.<https://open.overheid.nl/documenten/ronl7c0ed286cb354d2387f5262d48859ad1/pdf>

224. Kenmerken en governance van onderwijsregio's

Joke Kiewiet-Kester, HAN Academie Educatie

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Organisatienetwerken / Ecosystemen / Governance

Van scholen, opleidingen en andere organisaties wordt verwacht dat ze gezamenlijke verantwoordelijkheid nemen voor werven, matchen, opleiden, begeleiden en professionaliseren van (aanstaande) professionals om arbeidsmarkttekorten tegen te gaan. De functies van SO&P, RAP en regionale allianties komen hierin samen. Hoe regel je dit goed? Welke keuzes worden gemaakt? Door wie?

In december 2022 publiceerden de toenmalige ministers van onderwijs de Kamerbrief lerarenbeleid december 2022 om het kwantitatief en kwalitatief lerarentekort te agenderen. Inmiddels zijn we geruime tijd verder. RATO's werden onderwijsregio's. Het tijdspad is iets opgerekt. Er zijn voorloperregio's gevormd. Een Realisatie Eenheid is opgericht. En overal in het land worden gesprekken gevoerd om te komen tot een landelijk dekkende hoeveelheid onderwijsregio's in januari 2025.

Tegelijkertijd, minister Wiersma – de initiator van de voortvarende onderwijsregio-aanpak – is afgetreden en kort daarna is het hele kabinet gevallen. Bij het schrijven van dit stukje (oktober 2023) is nog veel onduidelijk over het vervolg. En dan hebben we het nog niet eens over de wereldproblematiek die ongefilterd de scholen in komt. Het is zorgelijk dat we niet genoeg goede leraren en andere onderwijsprofessionals hebben en mede daardoor de kwaliteit van onderwijs niet overal kunnen garanderen. Dat is al geruime tijd een aandachtspunt en in een wereld vol brandhaarden neemt de urgentie alleen maar toe.

Hoe kunnen we in deze turbulente context samen zorgen voor een gedegen aanpak van de onderwijsarbeidsmarkttekorten? Wie is 'we' en wat is 'samen'? Hoe worden inzet en ervaringen vanuit SO&P, RAP en regionale allianties vervlochten met de ontwikkeling van onderwijsregio's? Hoe regelen we dit met genoeg aandacht voor structuurvraagstukken zonder de inhoudelijke uitdaging uit het oog te verliezen? Wat is een passende schaalgrootte? Welke keuzes worden gemaakt? Wie neemt initiatief en hoe zit het met besluitvorming en doorwerking?

Met onderzoek naar kenmerken en governance van onderwijsregio's willen we bijdragen aan beantwoording van deze vragen. Dit doen we participatief en praktijkgericht. Er is een onderzoeksgroep gevormd met betrokkenen vanuit verschillende voorloperregio's. We zijn in theorieën over organisatienetwerken en ecosystemen gedoken en verbinden die met de kenmerken en governance van de 27 voorloperregio's. Ook kijken we naar soortgelijke samenwerkingen in andere sectoren.

Graag doen we in deze workshop verslag van onze bevindingen. In een interactieve werkvorm wordt een koppeling gemaakt met de actuele praktijksituaties van aanwezigen en verkennen we hoe de onderzoeksopbrengsten daarbij als spiegel gebruikt kunnen worden.

Je verlaat de zaal met kennis, inzicht, overzicht en gesprekspunten voor de eigen praktijk.

- * Adner, R. (2016). Ecosystem as Structure: An Actionable Construct for Strategy. *Journal of Management*, 43(1), 3958. <https://doi.org/10.1177/0149206316678451>
- * Brinton Milward, H. P., K.G. (2006). *A Manager's Guide to Choosing and Using Collaborative Networks*.
- * Greven, K., & Andriessen, D. (2019). Practicebased Research Impact Model for Evaluation: PRIME EAIR 41st Annual Forum, Leiden.
- * KiewietKester, J. (2014). Van werkdocument tot eindverslag : praktijkgericht onderzoek doen en beschrijven. Uitgeverij Coutinho. <http://www.coutinho.nl/vanwerkdocumenttoteindverslag>
- * Krishna, R. (2022). Dyadic, network and ecosystem alliances: systematic literature review and research agenda. *Journal of Strategy and Management*, aheadofprint(aheadofprint). <https://doi.org/10.1108/JSMA0520220085>
- * Osborne, S. P., Powell, M., Cui, T., & Strokosch, K. (2022). Value Creation in the Public Service Ecosystem: An Integrative Framework. *Public Administration Review*, 82(4), 634645. <https://doi.org/10.1111/puar.13474>
- * Provan, K. G., & Kenis, P. (2007). Modes of Network Governance: Structure, Management, and Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 18(2), 229252. <https://doi.org/10.1093/jopart/mum015>
- * Raab, J., & Kenis, P. (2009). Heading Toward a Society of Networks. *Journal of Management Inquiry*, 18(3), 198210. <https://doi.org/10.1177/1056492609337493>
- * Raab, J., Mannak, R. S., & Cambre, B. (2015). Combining Structure, Governance, and Context: A Configurational Approach to Network Effectiveness. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(2), 479511. <https://doi.org/10.1093/jopart/mut039>
- * Schuiling, G., & Kiewiet, D. (2016). Action Research: Intertwining three exploratory processes to meet the competing demands of rigour and relevance. *Electronic Journal on Business Research Methods*, 14, 20162111.
- * Snoeren, M. (2021). Professionele werkplaatsen als lerende ecosystemen: de complexiteit van meervoudige samenwerkingen. In F. Hogescholen (Ed.). Eindhoven.

225. De kracht van een hybride professionaliseringstraject rond interactief voorlezen: behind the scenes

Iris Vansteelandt, Iedereen Leest, AP Hogeschool, Universiteit Gent; Jona Hebbrecht, Iedereen Leest, Odisee hogeschool; Silke Vanparys, Universiteit Gent

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Interactief Voorlezen / Hybride Professionalisering /

Hoe wordt interactief voorlezen echt effectief? Hoe zorg je ervoor dat deze methodiek een bouwsteen wordt in de uitrol van een doorgaande lijn op je school? Deze en andere vragen liggen aan de basis van #iedereenvoorlezen, een hybride professionaliseringstraject voor schoolteams uit het basisonderwijs.

De kracht van interactief voorlezen (Inter)nationaal onderzoek toont een dalende trend op vlak van lees- en taalvaardigheid en leesmotivatie bij een steeds grotere groep Vlaamse en Nederlandse leerlingen (OECD, 2019). Dit is alarmerend, aangezien het gaat om sleutelvaardigheden in onze 21e eeuwse informatiemaatschappij. Het urgentiebesef groeit dan ook bij ouders, leraren, schooldirecteurs, bibliotheekmedewerkers, ... om sterker dan ooit in te zetten op de lees- en taalvaardigheid van kinderen en jongeren. Eén van de krachtige en effectieve methodieken om lees- en taalvaardigheid te versterken is interactief voorlezen (Hadley et al., 2021, Vanparys & Vansteelandt, 2022).

#iedereenvoorlezen: aanpak, methodologie en eerste resultaten
Hoewel de voordelen van interactief voorlezen duidelijk zijn, roept het effectief inzetten ervan in de klaspraktijk heel wat (ondersteunings)vragen op. Met het hybride professionaliseringstraject #iedereenvoorlezen beogen we vanuit Iedereen Leest en de onderzoeksgroep Taal, Leren, Innoveren (Universiteit Gent) de competentie van leraren te versterken. Aan de pilot van dit traject nemen veertig schoolteams uit het basisonderwijs deel met een focus op kleuters en kinderen van de eerste graad. De deelnemende schoolteams gaan via acht op elkaar voortbouwende online modules en live schoolspecifieke coaching aan de slag met wetenschappelijke onderbouwde inzichten en leermaterialen. Recent onderzoek naar interactief voorlezen (e.g., Vanparys et al., 2023), toont aan dat een 'one size fits all approach' niet werkt. Doorheen het professionaliseringstraject wordt dan ook consistent de nadruk gelegd op hands-on voorbeelden en differentiatie, aansluitend bij de ondersteuningsnoden van diverse leerlingengroepen. Zestien van de veertig scholen volgen een tweejarig professionaliseringstraject (2022-2024), de andere scholen volgen een traject van één schooljaar (2023-2024). Van de 217 deelnemende leraren die het tweejarige traject volgen, werd een steekproef genomen van 66 leraren. Bij hen werd op basis van de verzamelde kwantitatieve data bij de start van het eerste trajectjaar een diepgaande beginsituatieanalyse gemaakt van hun opvattingen, kennis en vaardigheden gelinkt aan interactief voorlezen (Blömeke et al., 2015). De eerste resultaten van deze beginsituatieanalyse tonen aan dat leraren bij de start van het professionaliseringstraject doorgaans slechts in beperkte mate blijk geven van kennis, positieve opvattingen en effectieve vaardigheden gerelateerd aan interactief voorlezen. Opvallend is de grote focus van leraren op de randvoorwaarden om een kwaliteitsvol interactief voorleesmoment te

realiseren. Deze workshop heeft een tweeledige focus: uitdieping van de gemaakte keuzes in de evidence-based opbouw en inhoud van het professionaliseringstraject enerzijds en presentatie van de onderzoeksresultaten anderzijds.

Blömeke, S., Gustafsson, J.E., and Shavelson, R. J. (2015). Beyond dichotomies. Competence viewed as a continuum. *Zeitschrift für psychology*, 223(1), 313.

Hadley, E.B., Dedrick, R. F., Dickinson, D. K., Eunsook, K., HirshPasek, K., & Golinkoff, R. M. (2021). Exploring the relations between child and word characteristics and preschoolers' wordlearning. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 77.

OECD (2019). PISA 2018 Results. Paris: Organisation for Economic Cooperation and Development https://www.oecd.org/pisa/Combined_Executive_Summaries_PISA_2018.pdf

Vanparys, S., Debeer D., & Van Keer, H. (2023) What's the Difference? Interactive Book Reading With AtRisk and NotAtRisk 1st and 2ndGraders, *Journal of Research in Childhood Education*.

Vanparys, S., & Vansteelandt (2022). Interactief voorlezen doe je zo! *FONS*, 18, 2023.

226. Samen voor krachtig leesonderwijs: Van leesscan tot leesplan

Iris Vansteelandt, Iedereen Leest, AP Hogeschool, Universiteit Gent; Jona Hebbrecht, Odisee Hogeschool, Iedereen Leest

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Leesonderwijs / Leesbeleid / Leesscan

Vele scholen willen hun leesonderwijs versterken, maar hoe begin je daaraan? Om aan die vraag tegemoet te komen, ontwikkelden hogeschool Odisee in samenwerking met AP Hogeschool, Universiteit Gent, Iedereen Leest en de Taalunie een digitale Leesscan. De schoolspecifieke resultaten vormen de basis voor een leesplan: een wegwijzer richting krachtig(er) leesonderwijs.

Pijlers voor krachtig leesonderwijs
Leerlingen die beter lezen, lezen liever en vaker. Leerlingen die gemotiveerd zijn tot lezen, lezen vaker en worden daardoor ook steeds beter in lezen. Er is dus sprake van een 'positieve leesspiraal' (Mol & Bus, 2011; Mol, 2022). Daarnaast wordt het leesproces beïnvloed door de kennis van de wereld en talige bagage van leerlingen (Smith et al, 2021; Verhoeven & Perfetti, 2008). Net zoals lezen, is ook leesonderwijs een complex samenspel waarbij verschillende pijlers op elkaar inwerken. Krachtig leesonderwijs vloeit voort uit een gedragen leesbeleid waarbij je als schoolteam doelgericht inzet op een motiverende leesomgeving, effectieve leesdidactiek en gerichte leesmonitoring (Hebbrecht & Vansteelandt, 2023). Idealiter laat je je hierbij ondersteunen door een breed leesnetwerk. Met behulp van de leesscan krijg je zicht op de sterktes en de uitdagingen voor elk van die pijlers. Van leesscan naar leesplan
De voorbije drie jaar (2021-2023) hebben iets meer dan 1000 scholen de leesscan ingevuld. De resultaten van meer dan 200 scholen werden grondig geanalyseerd (Hebbrecht, De Winne, De Smedt, & Van Keer, 2022) en de leesscan werd gevalideerd. Om nog meer in de diepte na te gaan hoe de leesscan basisscholen op weg helpt bij het uittekenen van een leesbeleid, werden aanvullend bij de kwantitatieve dataverzameling en -analyse ook kwalitatieve gegevens verzameld in de vorm van diepte-interviews bij tien scholen met uiteenlopende scores op de leesscan. Tijdens deze presentatie gaan we dieper op de resultaten van het kwalitatieve onderzoeksluik waar onderstaande vragen centraal stonden: Hoe gaan scholen aan de slag met de leesscan? Helpt de leesscan scholen op weg naar een leesplan? Hoe krijg je je hele team mee op de leeskar? Kunnen we het tij rond lezen nog keren?

231. De Kracht van Design Thinking in Onderwijsontwerp

Anne Potters, Hogeschool Rotterdam; Ivo Vrouwe, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Design Thinking / Design Research / Onderwijsontwerp

In deze workshop ervaar je Design Thinking in onderwijsontwerp met praktische oefeningen voor het aanpakken van complexe uitdagingen. Stapsgewijs verkennen we fasen als analyse, experiment en toepassing binnen jouw onderwijscontext. We sluiten af met een dialoog over kansen voor onderwijs in een wereld met mondiale uitdagingen zoals klimaatverandering en AI.

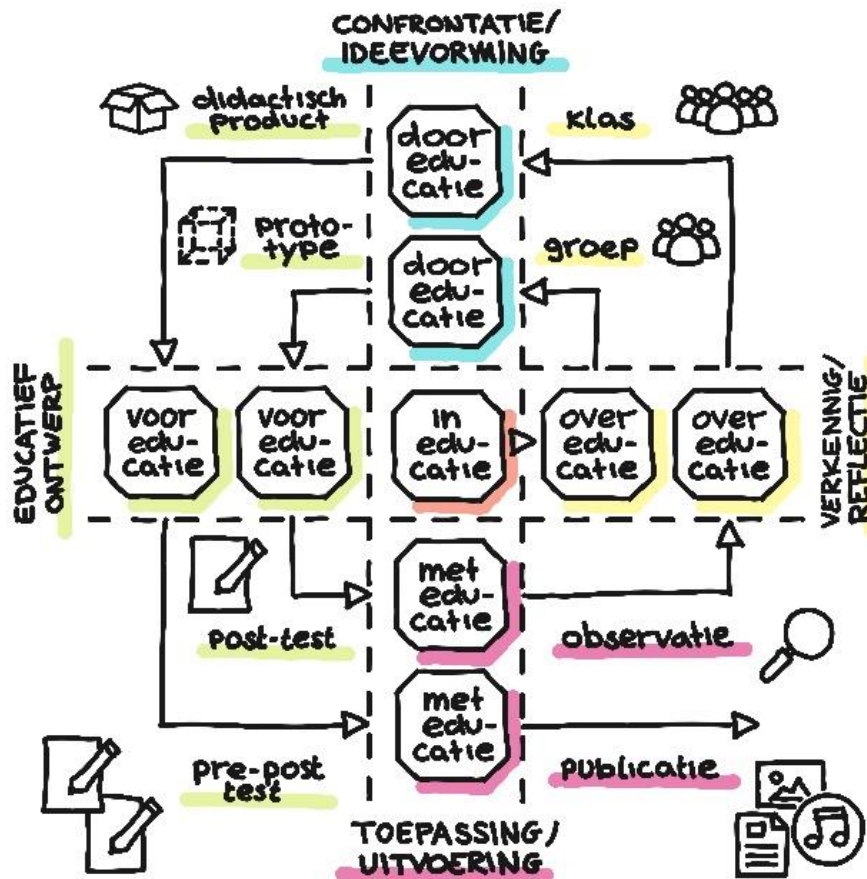
Het thema van deze workshop richt zich op de groeiende relevantie van design thinking in onderwijsontwerp. Het doel is tweeledig: ten eerste, om de praktische waarde van design thinking als een methode om complexe problemen aan te pakken te benadrukken, en ten tweede, om deze benadering te integreren in onderwijsontwerp en docenten en studenten voor te bereiden op de uitdagingen van vandaag. De workshop is gericht op het introduceren van de essentie van design thinking, waarbij de drie hoofdfasen - analyse, experimentatie en implementatie - worden belicht. Het doel is om deelnemers inzicht te geven in de veelzijdigheid van deze aanpak en hen te stimuleren om deze tools en vaardigheden te integreren in hun eigen context. De workshop omvat praktische oefeningen, waarbij de deelnemers kunnen kennismaken met verschillende aspecten van design thinking. De praktische relevantie van deze workshop ligt in de mogelijkheid om de deelnemers de tools te bieden om complexe onderwijsuitdagingen aan te pakken. Specifiek in het onderwijs, biedt design thinking een waardevolle aanvulling op gebruikelijke methoden in onderwijsontwerp om nieuwe ontwikkelingen passend in huidige programma's op te kunnen nemen. Dit is vooral cruciaal in een tijd waarin studenten en studenten worden geconfronteerd met mondiale kwesties zoals klimaatverandering, kunstmatige intelligentie en sociale uitdagingen. Tot slot beoogt de workshop een open dialoog te creëren over hoe design thinking een waardevolle rol kan spelen in de onderwijsomgeving van de deelnemers. Het doel is niet alleen om theoretische concepten te introduceren, maar ook om concrete manieren te verkennen waarop deze benadering geïmplementeerd kan worden in diverse onderwijsomgevingen, waardoor het onderwijs relevanter en studenten beter voorbereid worden op de uitdagingen van de moderne wereld.

Cross, N., 2007. Designerly Ways of Knowing. Birkhäuser Verlag AG, Basel.

Koh, J.H.L., Chai, C.S., Wong, B., Hong, H.Y., 2015. Design thinking for education: conceptions and applications in teaching and learning. Springer, Singapore; Heidelberg.
<https://doi.org/10.1007/9789812874443>

Lawson, B., 2004. What Designers Know. Architectural Press, Oxford.

Pressman, A., 2019. Design thinking: a guide to creative problem solving for everyone. Routledge, London ; New York.

234. www.pedagogame.com: het online pedagogisch prioriteitenspel

Fedorde Beer, Hogeschool Arnhem Nijmegen; Carlos van Kan, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Pedagogiek / Dialoog / Internationalisering

Met www.pedagogame.com, de online versie van het Pedagogisch Prioriteitenspel, voeren (aanstaande) leraren een pedagogische dialoog met medestudenten in binnen- en buitenland. Zij komen zo laagdrempelig in aanraking met een internationaal palet aan pedagogische waarden en idealen en de motivaties daarachter wat hen helpt hun eigen pedagogische visie verder te expliciteren.

De wens vakbekwame, pedagogisch sterke leraren op te leiden, vraagt naast ruime aandacht voor didactisch handelen en vakbekwaamheid óók om het ontwikkelen van een stevig pedagogisch repertoire (Van Kan, 2021). Dit is niet evident en confronteert onze (en vele andere) lerarenopleidingen met de handelingsverlegenheid om de pedagogische dimensie herkenbaar en hanteerbaar te maken voor studenten. Om deze handelingsverlegenheid te verkleinen, is het Pedagogische Prioriteitenspel ontwikkeld (De Beer & Van Kan, 2020). Tijdens het spelen van het Pedagogische Prioriteitenspel legt de student zijn rangorde van gekleurde pedagogische stellingen naast die van zijn medespeler en gaat in dialoog over verschillen en overeenkomsten. Dit motiveert spelers op een laagdrempelige manier om woorden en argumenten te vinden voor wat zij waarom belangrijk vinden in hun onderwijs. Door steeds van partner te wisselen en steeds nieuwe sets kaartjes te kiezen, ontstaan heel verschillende dialogen en krijgt de student als het ware steeds nieuwe (peer)feedback op hetgeen hij inbrengt. Ondertussen wordt het Pedagogisch Prioriteitenspel op de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) en Hogeschool Rotterdam (HR) veelvuldig gebruikt tijdens studieloopbaanbegeleiding en in lessen onderwijskunde en pedagogiek. Door de beperkende Corona-maatregelen kon het spel lange tijd niet worden ingezet en ontstond het idee voor een online-versie vanuit de gedachte dat dit mooie aanknopingspunten biedt voor activerend onderwijs in een online context. Het spel als online-applicatie maakt immers niet alleen het spelen op afstand mogelijk met de eigen medestudenten, maar kan door het online karakter óók laagdrempelig gespeeld worden met studenten van andere hogescholen. Nationaal, zoals tussen studenten van de lerarenopleidingen van de HR en HAN, maar ook internationaal, waardoor studenten laagdrempelig in aanraking komen met een veel breder internationaal palet aan pedagogische waarden en idealen en de motivaties daarachter. Het opent werelden zonder dat studenten hun kamer of stad verlaten en kan een opstap zijn naar deelname aan meer internationaliseringsactiviteiten. Na een tweetal jaar van ontwikkelen en uitproberen is www.pedagogame.com nu voor alle lerarenopleiders vrij beschikbaar in het Nederlands en het Engels. In onze workshop laten we deelnemers kennis maken met de digitale versie van het spel en presenteren manieren van spelen met partners in binnen- en buitenland.

De Beer, F. & Van Kan, C. (2020). Het pedagogische Prioriteitenspel: Studenten verkennen eigen pedagogische waarden en idealen in een internationale context. Tijdschrift voor Lerarenopleiders 41 (3), 202211.

Van Kan, C.A. (2020). Bumpy Moments: Een handreiking voor het verkennen, verwoorden en bespreken van pedagogische waarden. Friesland College.

239. See Through, een belevingscircuit dat bijdraagt aan inclusie en diversiteit.

Bertine de Vroedt, Fontys OSO; Ilonka van der Sommen, Fontys OSO; Antoinette Kroes, Fontys OSO

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Belevingscircuit / Professionaliseren / Design Thinking

In het kader van diversiteit en inclusie in opleidingen, is het van belang dat onderwijsprofessionals zich bewust worden van hun eigen 'bias', gedachten & stereotiepe denken en handelen.

Het belevingscircuit is een eerste stap in een professionaliseringsaanbod over Inclusie en diversiteit dat het Lectoraat Waarden van Diversiteit Fontys OSO ontwikkeld heeft.

'Een hogeschool moet de plaats zijn waar iedereen zich thuis voelt, waar mensen uit álle verschillende sociaal maatschappelijke achtergronden elkaar ontmoeten en inspireren.' Dat is de inzet van het HBO Manifest 2030 (www.vereniginghogescholen.nl), met als doel het realiseren van gelijke ontplooiingskansen voor alle studenten in het hbo. Om gelijke kansen, emancipatie en sociale cohesie te stimuleren, wordt in het manifest benadrukt dat niet alleen de inhoud van een opleiding belangrijk is, maar ook de verbinding met een diverse groep studenten en docenten.

Docentverwachtingen spelen een rol in het creëren van kansen voor studenten en leerlingen. Uit onderzoek blijkt dat het hebben van hoge verwachtingen van alle leerlingen/ studenten zorgt voor meer gelijke kansen.

Hoe bewust zijn wij ons van die eigen opvattingen, stereotiepe beelden en overtuigingen?

Hoe hoog zijn de verwachtingen die we hebben van studenten? Door samen met collega's See through te beleven, komt er ruimte voor bewustwording van je eigen mindset en kan de dialoog worden aangegaan.

Het belevingscircuit See Through is middels het proces van design thinking ontwikkeld in samenwerking met studenten, docenten en partners uit het werkveld en doorontwikkeld door studio Tast.

Doel van de workshop:

De activiteiten spreken alle zintuigen aan en geven mensen zo een inkijkje in de belevingswereld van anderen en hoe het zou kunnen zijn als je te maken krijgt met thema's als: ADHD – Dyslexie – Onder druk staan – Genderbias – Armoede – Self fulfilling prophecy – Stereotyperingen – Culturele verschillen.

Deelnemers doorlopen het circuit en staan per activiteit stil bij wat hun ervaring is en wat zij herkennen in hun eigen zijn en dat van de studenten.

244. Samenstelling van studentgroepen bij samenwerkingsopdrachten: vooral veilig of juist divers?

Mariëlle Theunissen, Hogeschool Rotterdam; Carlos van Kan, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Samenstelling / Studentgroepen / Samenwerkingsopdrachten

In de Rotterdamse context merken we dat als de studenten zelf groepjes voor samenwerkingsopdrachten samenstellen, ze vaak zijn samengesteld op basis van etniciteit. We presenteren ons onderzoek waarmee we in kaart brengen hoe samenwerkingsgroepen worden samengesteld bij het Instituut voor Lerarenopleiding (IvL), vanuit student- en docentperspectief.

Achtergrond:

Opleiden in verbinding in grootstedelijke context begint bij de studenten zelf. In Rotterdam merken we dat als de studenten zelf samenwerkingsgroepen vormen, ze vaak zijn samengesteld op basis van etniciteit. Dat riep vragen op omtrent wenselijkheid, inclusie en kansengelijkheid. Vanuit onze rol als leraar van leraren maken we duidelijk waarom we bepaalde keuzes maken vanuit het principe 'teach as you preach'. Zo ook als we groepjes samenstellen. Op deze manier leren studenten hierover zelf ook nadenken als zij groepjes samenstellen in hun eigen lessen tijdens werkplekleren. Docenten doen er goed aan om te zorgen voor een optimale diversiteit in samenwerkingsgroepen (Kenniserotonde, 2022). Van der Ploeg (2019) maakt duidelijk dat jongeren eerder en gemakkelijker met elkaar omgaan als ze op elkaar lijken. Page (2007) toont aan dat zelfgekozen groepen een groter risico hebben op 'group-think', ofwel dat de deelnemers minder kritisch zijn op elkaars werk en inbreng. Bovendien blijken meer divers samengestelde groepen betere resultaten op te leveren. Onderzoeksvraag:

Welke afwegingen hebben docenten bij het samenstellen van groepen bij samenwerkingsopdrachten? Werkwijze:

Vragenlijstonderzoek met open vragen zowel bij lerarenopleiders van de pabo en tweedegraads lerarenopleidingen van Hogeschool Rotterdam, als bij studenten waarmee we inzicht verkregen in de keuzes waarop docenten zich baseren bij het samenstellen van studentgroepen, welke doelen ze daarbij voor ogen hebben, welke manieren goed werken, en waaruit dat blijkt. Opbrengsten:

Inzichten in de methoden die docenten hanteren bij het samenstellen van samenwerkingsgroepen van studenten, inzichten in de overwegingen waarop deze methoden van groepssamenstelling zijn gebaseerd en inzichten in welke groepssamenstelling de docenten ideaal vinden. Discussiepunten:

We gaan in gesprek over wat we zien op de opleiding: studenten die samenwerken lijken op elkaar, ten opzichte van het vormingsdoel dat we stellen: studenten leren samenwerken met een diversiteit aan mensen. Of laten we studenten op het opleidingsinstituut uit overwegingen van veiligheid juist veel samenwerken met mensen die op hen lijken en laten we het leren samenwerken met mensen die minder op hen lijken over aan het werkplekleren?

Kennisrotonde (2022). Welke uitgangspunten van docenten dragen bij aan evenwichtige diversiteit in samenwerkingsgroepen?

<https://www.kennisrotonde.nl/vraagenantwoord/diversiteitinsamenwerkingsgroepenendebijdragevan docenten>

Page, S. E. (2007). *The difference: How the power of diversity creates better groups, firms, schools, and societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Van der Ploeg, J. (2019). *De sociale ontwikkeling van het schoolkind*. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

245. Een boekenclub als aanjager van de leesmotivatie en de literaire competentie van pabostudenten

Inouk Boerma, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Boekenclub / Leesmotivatie / Pabo

Op pabo's wordt gezocht naar manieren om de leesmotivatie en literaire competentie van aankomend leerkrachten te vergroten. Aangezien het delen van leeservaringen zorgt voor verbondenheid met elkaar en zodoende bijdraagt aan de leesmotivatie (Van Steensel et al., 2016) lijkt het inzetten van een pabo-boekenclub een goede werkwijze.

Uit onderzoek in het voortgezet onderwijs blijkt dat het inzetten van een boekenclub kan bijdragen aan het leesbegrip en de leesattitude van jongeren (Stoop et al., 2015; Tijms et al., 2018). Hierbij speelt waarschijnlijk 'verbondenheid', een van de componenten van de zelfdeterminatietheorie (Deci & Ryan, 2000), een belangrijke rol. In dit onderzoek is bekeken hoe een boekenclub op een pabo, waarin jeugdliteratuur wordt gelezen, kan bijdragen aan de leesmotivatie en de literaire competentie van aankomend leerkrachten. Leerkrachten die zelf in hun vrije tijd veel lezen blijken meer leesbevorderingsactiviteiten in te zetten in hun groep (McKool & Gespass, 2009) en zij kunnen fungeren als leesvoorbeeld voor hun kinderen. Het is dus van groot belang dat pabostudenten liefde voor lezen en kennis van jeugdliteratuur opdoen. Aan het onderzoek hebben zeventien derdejaarsstudenten deelgenomen die de keuzeminor Leesplezier volgden. Zij vormden vier boekenclubs, bestaande uit drie tot vijf studenten. Zij lazen drie jeugdboeken in drie tot vier bijeenkomsten per boek. De studenten selecteerden zelf een boek uit vier opties die werden gegeven, maar mochten ook een ander boek inbrengen. De studenten organiseerden de bijeenkomsten van de boekenclubs zelf (fysiek, via Teams of hybride). Zij hielden een logboek bij aan de hand van richtvragen en schreven na afloop een reflectie. Bij de besprekingen van elk van de drie boeken werd een andere (didactische) werkwijze gehanteerd. Tijdens deze presentatie zal gefocust worden op de werkwijze van Cornelissen (2016): het voeren van literaire gesprekken. Uit de logboeken en reflecties blijkt dat alle studenten enthousiast waren over de boekenclub: Chantal[1]: "Ik vind dit een erg leuke manier om echt te ervaren hoe verschillende personen een boek kunnen lezen." Twee studenten waren iets genuanceerder in hun mening en gaven aan dat het vooral de boekkeuze was, waardoor hun leesplezier verhoogd werd. Uit de eerste analyses blijkt dat studenten goed in staat waren om alle dimensies van literaire competentie (beleving, beoordeling, interpretatie en narratief begrip) met elkaar te bespreken. Het valt op dat veel gesprekspunten betrekking hebben op het narratief begrip, zoals het perspectief, de stijl en de intenties van de auteur: Julie: "Wat ons allemaal heel erg opvalt is dat de schrijfster inspeelt op het benoemen van zintuigen die geprikkeld worden." Daarnaast wordt ook regelmatig verwezen naar hun rol als leerkracht en de kinderen in hun stageklas. De presentatie wordt afgesloten met een discussie over het inzetten van een boekenclub in het opleidingsonderwijs. [1] Namen zijn pseudoniemen.

Cornelissen, G. (2016). Maar als je erover nadenkt... Een jaar literatuuronderwijs in groepen 7 en 8 van de basisschool. Delft: Uitgever Eburon

McKool, S. S., & Gespass, S. (2009). Does Johnny's Reading Teacher Love to Read? How Teachers' Personal Reading Habits Affect Instructional Practices. *Literacy Research and Instruction*, 48(3), pp. 264-276. doi:<https://doi.org/10.1080/19388070802443700>

Stoop, M., Stoop, M., Carter, C., & Tijms, J. (2015). Onderzoeksverslag #BOOK: Bibliotherapie voor jongeren tussen de 12 en 14 jaar. Amsterdam: Stichting Lezen.

Tijms, J., Stoop, M. A., & Polleck, J. N. (2018). Bibliotherapeutic book club intervention to promote reading skills and socialemotional competencies in low SES communitybased high schools: A randomised controlled trial. *Journal of Research in Reading*, 41(3), pp. 525-545. doi:10.1111/14679817.12123

Van Steensel, R., Van der Sande, L., Bramer, W., & Arends, L. (2016). Effecten van leesmotivatieinterventies. Uitkomsten van een metaanalyse. Erasmus Universiteit Rotterdam.

246. Activist, struisvogel of journalist? Wat wil ik zelf in mijn onderwijs met duurzaamheid?

Peter Duifhuis, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Duurzaamheid / Lerarenopleiding / Visie

In deze workshop presenteert lerarenopleider en onderzoeker Peter Duifhuis hoe docenten denken over het vormgeven van Leren voor Duurzame Ontwikkeling en ga je zelf aan de slag met lesmateriaal uit de lerarenopleiding dat ontwikkeld is voor visieontwikkeling ten aanzien van dit thema.

“Maar weet je, als docent probeer ik mezelf altijd vrij neutraal op te stellen omdat nogmaals het er niet echt toe doet wat ik ervan vind. Ik moet die kinderen wat leren en het moet het goede zijn.” - Ursula (techniekdocent in opleiding) Onderwijs wordt gezien als een sociaal kantelpunt in de transitie naar een duurzame samenleving (Otto et al., 2020), maar ook als een systeem dat bijdraagt aan de huidige uitputting van de Aarde (Pedersen et al., 2023). Onderwijs kan leerlingen voorbereiden door kennis met ze te delen, door ze te leren kritisch met informatie en misinformatie om te gaan en door ze te leren hoe ze oplossingsgericht met maatschappelijke vraagstukken aan de gang kunnen. Er zijn verschillende beschrijvingen van waar duurzaamheidsonderwijs uit bestaat, zoals bijvoorbeeld het recente Europese competentieraamwerk GreenComp (Bianchi et al., 2022). Dit onderwijs wijkt af van onderwijstradities en dat brengt spanningen met zich mee (eg. Borg et al., 2012; Pedretti et al., 2008). Onderzoeker en lerarenopleider Peter presenteert opbrengsten uit zijn onderzoek bij de lerarenopleiding: hoe denken studenten over deze spannende aspecten van leren voor duurzame ontwikkeling? Hoe stel je je op bij een politiek beladen thema zoals klimaatverandering? Mag je je leerlingen aanzetten tot duurzaam handelen? Hoe ga je om met leerlingen die boos zijn, wanhopig of hun kop in het zand steken? Vervolgens ga je aan de slag met werkvormen die Peter heeft toegepast in het onderwijs aan de lerarenopleiding. Met behulp van stellingen creëer je een persoonlijk profiel en bespreek je wat dit betekent voor je onderwijs. Je weet na afloop meer over wat je zelf wil, hoe anderen denken en wat je met studenten kan doen om hen te laten nadenken over een toekomst waarin ze zelf zouden willen leven - en hoe ze daaraan willen bijdragen.

247. Schoolbegeleidingstraject Wijze Lessen: Twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek

Dries D'haese, Thomas More; Kristel Vanhoyweghen, Thomas More

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Cpd / Plg'S / Effectieve Didactiek

De leraar is van cruciaal belang voor het leren van leerlingen. In dit tweejarig professionaliseringstraject nemen we het hele schoolteam mee in het bestuderen, inoefenen en duurzaam implementeren van effectieve didactiek op de klasvloer en bij uitbreiding in de hele schoolwerking. Het doel hierbij is elke leerling optimale leeransen bieden.

Het Expertisecentrum Onderwijs en Leren (Thomas More) bouwde een langdurig professionaliseringstraject (CPD) uit om lerarenteams te professionaliseren omtrent effectieve didactiek. Zowel de inhoud van het traject als de opbouw en begeleidingsvormen steunen op robuust wetenschappelijk onderzoek.

Het boek 'Wijze Lessen-twaalf bouwstenen voor effectieve didactiek' vormt de inhoudelijke focus van het professionaliseringstraject. Samen met het hele lerarenteam nemen we een duik in de meest essentiële en recentste wetenschappelijke inzichten rond leren en instructie, samen met twaalf kansrijke didactische principes (=bouwstenen) die uit die inzichten voortvloeien.

In vier sessies verdeeld over twee jaar leiden we het lerarenteam doorheen de twaalf Wijze Lessen. Tussen de verschillende sessies gaan de leraren aan de slag binnen een vooropgesteld kader om deze bouwstenen in de klaspraktijk toe te passen. Dit gebeurt via leerteams (PLG's). Deze leerteams komen systematisch samen om elkaar te inspireren, te motiveren en te ondersteunen. Ook collegiale lesbezoeken met het oog op gesprekken en kennisdeling over didactiek en de verbetering van de eigen praktijk staan hierbij op het programma. Hiernaast krijgt het lerarenteam een aantal oefentoetsen voorgeschoteld om de inhoud gespreid in de tijd in te oefenen en zichzelf te testen (spaced retrieval practice). Dit alles wordt in goede banen geleid door een kernteam dat nauw samenwerkt met de schoolleiding en ons expertisecentrum.

Dit kernteam bestaat uit enthousiaste, sterke leraren die erop gebrand zijn om zichzelf inhoudelijke te verdiepen in de wereld van effectieve didactiek en de cognitieve psychologie. Zij vormen samen een lerend netwerk binnen de school, en houden het traject (in nauwe samenwerking met ons expertisecentrum) on track. De schoolleiding zorgt voor de omkadering van het traject. Zij doen er alles aan om het traject prioriteit te geven, zodat de leraar zich ten volle kan concentreren op het professioneel bijleren en het implementeren van effectieve praktijken, zodat het leren van elke leerling kan verbeteren. Naast het professioneel leren van het hele lerarenteam, voorzien we ook ondersteuning en kennisrijke input voor zowel de schoolleiding als het ICT-team. Zij krijgen eveneens één-op één-vormingen die volledig zijn afgestemd op hun specifieke leernoden en -vragen op dat moment.

249. Vakdidactiek cultuurwetenschappen: museale inclusiviteit voor jongeren met migratieachtergrond

Eef Rombaut, UGent

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Vakdidactiek Cultuurwetenschappen / Inclusie / Cultureel Kapitaal

Een casusanalyse van het Museum Dr. Guislain in Gent onderzoekt de toegankelijkheid van Vlaamse cultuurhistorische musea voor jongeren met een migratieachtergrond. Een praktijkoefening door studenten vakdidactiek cultuurwetenschappen (UGent) reikt beleidsmakers, de museumsector en onderwijsinstellingen concrete aanknopings- en aandachtspunten aan om inclusieve cultuureducatie in een diverse samenleving te bevorderen.

Dit onderzoek onderzoekt de relatie tussen cultuureducatie en het welbevinden van jongeren met een migratieachtergrond in Vlaamse cultuurhistorische musea. Dit onderzoek, specifiek gericht op OKAN-leerlingen, positioneert zich in een hedendaags spanningsveld binnen de diverse samenleving. Een beperkte, herkenbare representatie in musea kan leiden tot verminderde interesse en betrokkenheid van deze jongeren, waardoor het waarborgen van hun welbevinden tijdens museumbezoeken curciaal is. Hoe kunnen musea en scholen tegemoet komen aan de cultuur-educatieve behoeften van leerlingen met een migratieachtergrond? Aan de hand van een casusanalyse van het Gentse Dr. Guislainmuseum wil dit onderzoek vanuit de vakdidactiek cultuurwetenschappen de toegankelijkheid van musea voor deze jongeren vergroten en hun culturele participatie bevorderen. De studie maakt gebruik van kwalitatief onderzoek en een theoretische analyse. Aan de hand van een casusanalyse van het Dr. Guislainmuseum in Gent vanuit de vakdidactiek cultuurwetenschappen, maken studenten van de Educatieve Master Cultuurwetenschappen (UGent) een educatieve hertaling van objecten en archiefstukken uit de vaste opstelling die ze vervolgens testen bij een publiek van 25 jongeren met een migratieachtergrond tussen 14-18 jaar in een stedelijke context (OKAN Leerlingen, St-Niklaas). Onderzoek toont aan dat naast het gezin ook het onderwijssysteem een significante rol speelt bij het bevorderen van culturele participatie. De analyse richt zich op de percepties van de jongeren met betrekking tot de toegankelijkheid van musea, ondersteund door Bourdieu's kapitaaltheorie. Verder roepen de bevindingen vragen op over de effectiviteit van bestaande educatieve benaderingen en benadrukken ze de behoefte aan een meer doordachte en afgestemde cultuureducatie. Concrete aanbevelingen benadrukken de noodzaak van een inclusieve aanpak binnen scholen en culturele instellingen om de culturele kloof te verkleinen. Ten slotte benadrukt dit onderzoek de noodzaak om zelfuitsluiting onder jongeren met een migratieachtergrond te voorkomen. Een doordachte cultuureducatie en een meer gelijkwaardige culturele participatie in de hedendaagse diverse samenleving kan maar door de erkenning en waardering van cultureel kapitaal, ongeacht de achtergrond of herkomst.

Agirdag, Orhan, et al, Sociologen over onderwijs. Inzichten, praktijken en kritieken (Leuven 2016).

Agirdag, Orhan, *Onderwijs in een gekleurde samenleving* (Leuven 2020).

Beunen, Sofie, Siongers, Jessy en John Lievens, *Cultuur leren smaken. Een onderzoek bij Vlaamse jongeren naar cultuurparticipatie en cultuureducatie* (Gent 2016).

Bourdieu, Pierre, 'The forms of capital', in: John Richardson, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (Santa Barbara 1986) 241–58.

Jacobs, Marc, Meeus, Wil, Janssenwillen, Paul, Wolfaert, Indra en Lore Suls, 'Antwerp museums response to super diversity. A study of multiperspective cultural education for secondary school students: learning revisited', *International Journal of Heritage Studies* 27 (2021) afl. 9, 120.

Ogbu, John, *Black American Students in an Affluent Suburb: A Study of Academic Disengagement* (Londen 2003)

Sermant, Nordin Loung en Jessy Siongers, 'Cultuurparticipatie voor allen ... of toch niet? Een studie naar drempels voor cultuurparticipatie bij jongeren met en zonder migratieachtergrond in Vlaanderen', *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten* (2021) afl. 4, 4472.

Yosso, Tara, 'Whose Culture Has Capital? A Critical Race Theory Discussion of Community Cultural Wealth', *Race, Ethnicity, and Education* 8 (2005) afl. 1, 69–91.

251. Onderwijs vanuit hoge verwachtingen: Sprintje trekken?

Anneke Luijten, Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg; Linda van den Bergh, Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg; Floor Nijhuis, Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Hoge Verwachtingen / Professionalisering / Design Thinking

De verwachtingen die je als leraar of opleider hebt van je leerlingen of studenten, hebben invloed op hun ontwikkeling. Deze invloed kan positief of negatief zijn. Tijdens deze workshop ontwerp je een tool die bijdraagt aan onderwijs vanuit hoge verwachtingen, via een ‘pressure cooking’ versie van ontwerpgericht denken.

Leraarverwachtingen worden gedefinieerd als ‘de inschatting van de leraar over het toekomstig schoolsucces en/of de schoolse capaciteiten van een individuele leerling’. Hierbij kunnen lage verwachtingen leiden tot lagere prestaties en hoge verwachtingen tot hogere prestaties. De vorming van verwachtingen wordt beïnvloed door kenmerken van de leerling, kenmerken van de leraar en kenmerken van de klas en school. Wat betreft de leerling gaat het met name om diens eerdere leerprestaties. Verder hebben de motivatie en inzet invloed en achtergrondkenmerken zoals sociaaleconomische status, etniciteit, gender en diagnostische labels, zoals specifieke leer- en gedragsproblemen (Wang et al., 2018). Een kenmerk van de leraar dat een rol speelt, is diens stereotiepe beelden over sociale groepen. Van effecten van negatieve stereotiepe beelden, ofwel vooroordelen, zijn veel voorbeelden uit onderzoek te noemen (Denessen et al, 2020a). Vooroordelen ten aanzien van een groep werken door in de verwachtingen van een leerling die tot die groep behoren. Deze verwachtingen worden gecommuniceerd, vaak onbewust en non-verbaal. Lage verwachtingen leiden bijvoorbeeld tot minder, en minder warme, interacties met leerlingen (Rubie-Davies, 2014) en tot meer sturende en taakgerichte feedback, met minder ruimte voor het maken van eigen keuzes (Denessen et al., 2020b). Soms worden verwachtingen ook expliciet gecommuniceerd, bijvoorbeeld door het plaatsen van een leerling in een niveaugroep (Francis et al., 2017). Ondanks dat het meeste onderzoek naar verwachtingen heeft plaatsgevonden in het po en vo, is het zeer aannemelijk dat deze processen in het mbo en hbo niet anders zijn. Oftewel, de verwachtingen die lerarenopleiders hebben van hun studenten, doen er evenzeer toe (Li & Rubie-Davies, 2018). Omdat we weten dat verwachtingen kunnen leiden tot zichzelf waarmakende effecten is het belangrijk dat onderwijs gegeven wordt vanuit hoge verwachtingen. Daarom zijn hoge verwachtingen sinds augustus 2023 verplicht, opgenomen in het toezichtkader voor po en vo van de Onderwijsinspectie. Voor toekomstige leraren is het dus belangrijk dat zijzelf opleidingsonderwijs vanuit hoge verwachtingen krijgen en dat zij goed voorbereid worden om onderwijs vanuit hoge verwachtingen te geven. Deze workshop start met een korte lezing over de theorie en praktijk van hoge verwachtingen. Daarna gaan de deelnemers actief aan de slag in subgroepen. Iedere subgroep ontwerpt een (opzet van een) tool die bijdraagt aan onderwijs vanuit hoge verwachtingen via drie sprints in een ‘pressure cooking’ versie van ontwerpgericht denken. Sprint 1: verkennen thema en keuze focus, sprint 2: verdiepen focus en keuze tool, sprint 3: ontwerp.

Denessen, E., Hornstra, L., van den Bergh, L., & Bijlstra, G. (2020b). Implicit measures of teachers' attitudes and stereotypes, and their effects on teacher practice and student outcomes: A review. *Learning and Instruction*, 101437.

Denessen, E., Keller, A., van den Bergh, L., & van den Broek, P. (2020a). Do teachers treat their students differently? An observational study on teacherstudent interactions as a function of teacher expectations and student achievement. *Education Research International*, 2020, 18.

Francis, B., Archer, L., Hodgen, J., Pepper, D., Taylor, B., & Travers, M. C. (2017). Exploring the relative lack of impact of research on 'ability grouping' in England: A discourse analytic account. *Cambridge Journal of Education*, 47(1), 117.

Zheng Li & Christine M. RubieDavies (2018) Teacher expectations in a university setting: the perspectives of teachers, *Educational Research and Evaluation*, 24:35, 201220.

RubieDavies, C. (2014). *Becoming a high expectation teacher: Raising the bar*. Routledge.

Wang, S., RubieDavies, C. M., & Meissel, K. (2018). A systematic review of the teacher expectation literature over the past 30 years. *Educational Research and Evaluation*, 24(35), 124179.

252. Het creëren van verbinding door duurzame begeleiding van startende leerkrachten.

Sandra Driessens, Thomas More Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Begeleiden / Verbinden / Duurzaam

TMH Rotterdam leidt studenten op met focus op theorie en praktijk. Begeleiding gebeurt via zelf opgenomen praktijklessen met tijdgebonden feedback. Ook wordt er live video gebruikt, o.a. om assessments af te nemen. Dit bespaart tijd en levert kwaliteit op. Sandra deelt haar ervaringen en geeft tips in deze workshop.

Thomas More Hogeschool Rotterdam (TMH) leidt zo'n 1000 studenten op in een groot gebied. Binnen onze visie is een goede balans tussen theorie en praktijk belangrijk, en ook de keuzevrijheid van de student staat hoog in het vaandel. Goede begeleiding kost echter veel tijd, die er niet altijd is. Om dit vraagstuk het hoofd te bieden is er een zelfgecreëerde leeromgeving ontwikkeld waarin studenten opgeleid worden tot start-bekwame leerkrachten. Binnen deze omgeving besparen we tijd én reistijd, kunnen we consistentere feedback geven en gaat de kwaliteit van begeleiding omhoog. Goede begeleiding vraagt om regelmatige lesbezoeken. We liepen er in de praktijk tegenaan dat het onmogelijk was om iedere student de aandacht te geven die hij of zij verdient. Begeleiders zaten sommige dagen langer in de auto dan dat zij bij een les aanwezig waren. De begeleiding wordt door TMH daarom nu frequent via video gedaan. Studenten nemen hun eigen lessen op en delen deze, voorzien van gemarkeerde (leer)momenten, met hun begeleiders. De begeleider kan de praktijklessen bekijken waar en wanneer het uitkomt. Door gebruik te maken van de mogelijkheden binnen het video platform kan een begeleider eenvoudig springen naar waar een hulpvraag staat, of naar een moment waar vaardigheden van de student getoond worden. Daar kan dan ook weer feedback op gegeven worden. Een bijkomend voordeel voor studenten is dat de video een objectief en eerlijk beeld geeft van hoe het er in de praktijk aan toegaat. Naast het veilig opnemen en delen van de lespraktijk maakt TMH ook gebruik van live videobeelden. Zo geven vakdocenten ook lessen op locatie die live door studenten in de klas op de hogeschool meegekeken worden. Tijdens deze les kunnen ze dan vragen stellen aan hun begeleider in de klas, en op gezette tijden ook aan de vakdocent op locatie. Ten tijde van de pandemie zijn er zelfs assessments door middel van live video afgenomen. Opleiden in verbinding. Waar zijn wij allemaal tegenaan gelopen? Welke nieuwe vaardigheden moeten onze mensen hiervoor leren? Wat heeft het ons opgeleverd? Hoe maak je opnames met zoveel studenten? Daarnaast komen ook vragen op het vlak van privacy en veiligheid aan bod. In deze workshop neemt Sandra Driessens je graag mee in haar ervaringen, laat voorbeelden zien en staat klaar voor vragen en praktische tips.

254. Geïntegreerd taalonderwijs in het VO: curriculumuitdagingen voor vo-docenten en lerarenopleiders

Carmelde De Groot, Hogeschool Leiden; Anna van der Want, Hogeschool Leiden

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Taal / Nederlands / Geïntegreerd Taalonderwijs

Geïntegreerd taalonderwijs is een hot item in het PO en kan ook in het VO mogelijk bijdragen aan het vergroten van de taalvaardigheid van leerlingen. Welke voorbeelden, kansen en uitdagingen zijn er voor vo-docenten en lerarenopleiders om taal in een rijke context een plek te geven in lerarenopleidingen en scholen?

Aanleiding & Achtergrond

Uit onder andere de analyse van het PISA-onderzoek komt naar voren dat Nederlandse leerlingen bij begrijpend (en diep) lezen niet goed scoren. Bijna 25% van de 15-jarige scholieren in Nederland heeft moeite met het (diep) lezen van geschreven teksten (Staat van het Onderwijs, 2022). Hierdoor krijgen scholieren tijdens en ook na hun middelbare school problemen, omdat zowel school als samenleving zijn ingericht op een bepaald niveau van leesvaardigheid.

Onderwerp

De aanpak van ‘taal in context’ wordt al wordt toegepast in het basisonderwijs en kan ook in het voortgezet onderwijs bijdragen aan het vergroten van de taalvaardigheid van leerlingen (Ertugruloglu, Mearns & Admiraal 2023; Guthrie 2007; Van Koeven en Smits, 2020). Vanuit de visie dat taal een middel is om toegang te krijgen tot de vakinhoud, zijn taalbegrip en leesvaardigheid bij deze ‘taal in context’- aanpak in alle vakken geïntegreerd. Hamvraag hierbij is: Wat vraagt dit van docenten en lerarenopleiders? Bij de Hogeschool Leiden ontwikkelen we rondom ‘taal in context’ voor taal (PO)/Nederlands (VO) een master getiteld “Master Docent Nederlands PO-VO”. Deze master richt zich op PO-leerkrachten die zich willen specialiseren in taal/Nederlands en hun tweedegraads bevoegdheid voor Nederlands op het VO willen behalen. Praktische relevantie Het vergroten van de taalvaardigheid van leerlingen is niet alleen meer voorbehouden aan taaldocenten. Het is een voorbeeld van een van de urgente taken die in het veranderende beroepsbeeld van alle docenten erbij is gekomen. Het vraagt ook om een sterke uitwisseling tussen school en opleiding over deze nieuwe ontwikkeling. Kernvragen voor het gesprek:

- Welke mooie voorbeelden, kansen en uitdagingen zijn er voor docenten en lerarenopleiders om taal in een rijke context een plek te geven in de lerarenopleiding en in de school?
- Wat vraagt het van docenten en lerarenopleiders om taal in een geïntegreerde context aan te bieden?
- Hoe begeleiden we studenten hierbij?
- Welke kansen zijn er voor professionalisering?

Literatuurverwijzingen

Ertugruloglu E.O., Mearns T.L. & Admiraal W.F. (2023), Scaffolding what, why and how?: A critical thematic review study of descriptions, goals, and means of language scaffolding in Bilingual education contexts, *Educational Research Review* 40: 100550. Guthrie, J. T., McRae, A., & Klauda, S. L. (2007). Contributions of concept oriented reading instruction to knowledge about interventions for motivations in reading. *Educational Psychologist*, 42(4), 237-250. Koeven, E. van en Smits. A. (2020) *Rijke Taal. Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom. Onderwijsinspectie (2022). *Peil. Leesvaardigheid einde (speciaal) basisonderwijs 2020-2021*. Utrecht.

Ertugruloglu E.O., Mearns T.L. & Admiraal W.F. (2023), Scaffolding what, why and how?: A critical thematic review study of descriptions, goals, and means of language scaffolding in Bilingual education contexts, *Educational Research Review* 40: 100550.

Guthrie, J. T., McRae, A., & Klauda, S. L. (2007). Contributions of concept oriented reading instruction to knowledge about interventions for motivations in reading. *Educational Psychologist*, 42(4), 237-250.

Koeven, E. van en Smits. A. (2020) *Rijke Taal. Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom.

Onderwijsinspectie (2022). *Peil. Leesvaardigheid einde (speciaal) basisonderwijs 2020-2021*. Utrecht.

255. Een vakdidactisch observatie-instrument voor communicatief vreemdetalenonderwijs.

Irene de Kleyn; Marleen Ijzerman; Charline Rouffet

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Observatieinstrument / Communicatief Taalonderwijs / Moderne Vreemde Talen

Het lectoraat Meertaligheid & Onderwijs van Hogeschool Utrecht heeft een vakdidactisch observatie-instrument voor Moderne vreemde talen ontwikkeld waarin de principes van communicatief taalonderwijs zijn verwerkt. In de workshop lichten we de achtergrond van het instrument toe en ervaar je hoe het instrument ingezet kan worden in de onderwijspraktijk.

Het lectoraat Meertaligheid & Onderwijs van Hogeschool Utrecht heeft een vakdidactisch observatie-instrument ontwikkeld specifiek voor de Moderne Vreemde Talen. Studenten, lerarenopleiders en werkplekbegeleiders ervaren dat er een kloof is tussen wat er op de lerarenopleidingen geleerd wordt en hoe dit terug te zien is in de praktijk. Dit instrument is ontwikkeld om een gezamenlijk vakdidactisch referentiekader te hebben om die kloof tussen theorie en praktijk te verkleinen. In dit observatie-instrument zijn de principes van communicatief taalonderwijs verwerkt en vertaald naar zichtbaar docenthandelen. Het observatie-instrument voor Moderne Vreemde Talen is een welkome aanvulling op observatie-instrumenten die algemeen didactisch-pedagogisch van aard zijn. Tevens kan het instrument als houvast dienen bij het ontwerpen van een communicatieve taalles. Het instrument bestaat uit indicatoren voor communicatief taalonderwijs en descriptoren waar o.a. concrete voorbeelden worden gegeven van de inzet van het meertalig repertoire van lerenden bij het leren van een vreemde taal. In juni is in *Levende Talen Tijdschrift* ons artikel verschenen over de ontwikkeling en de inzetbaarheid van het observatie-instrument. In de workshop lichten we kort de achtergrond van het instrument toe en bespreken hoe het instrument ingezet kan worden in de praktijk.

256. Ontdek je rol als lerarenopleider door de dialoog en het spel aan te gaan met elkaar.

Henk Spaan, Windesheim; Bruno Oldeboom, Windesheim; Michel Greven, Windesheim

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Professionalisering / Beroepsprofiel / Interactief

Aan de hand van een interactieve spelvorm gaan de spelers met elkaar het gesprek aan over hun eigen rol als lerarenopleider. Hierin staat de reflectieve dialoog centraal. Leg je eigen functioneren als lerarenopleider uit aan je medespelers. En natuurlijk probeer het spel te winnen!

Het thema van de workshop is gericht op het onderzoeken van de eigen rol als lerarenopleider waarbij een spelvorm als instrument wordt ingezet. Tijdens het spelen van het spel gaan de deelnemers samen onderzoeken hoe de verschillende rollen worden ingezet in de dagelijkse praktijk en in de verschillende contexten. Als lerarenopleider krijg je te maken met verschillende rollen en taken in je dagelijkse werk. Aan de hand van de literatuur (bijv. Lunenberg) zijn deze verschillende rollen verwerkt in het spel. De doelstelling van de workshop is erop gericht dat de spelers met elkaar de reflectieve dialoog aangaan. In het spel zijn de rollen van een lerarenopleider gespecificeerd. Het spel wordt net als bij monopoly gespeeld met stellingen (kans) en vaardigheid (algemene fonds) vragen. Op basis hiervan gaan de spelers met elkaar de reflectieve dialoog aangaan. Het spelen van het spel geeft zo inzicht in eigen handelen en gedrag als lerarenopleider. Het is een meerwaarde dat je met elkaar hierover de dialoog aangaat. Hierdoor wordt inzicht verkregen in de verschillende contexten waarin een lerarenopleider zich kan bevinden. Door de inzet van een spelvorm krijgt de speler op een dynamische en boeiende manier inzicht in de verschillende rollen van een lerarenopleider en hoe deze terug kunnen komen in de eigen context. In het spel zijn de rollen beschreven vanuit de literatuur (bijv. Lunenberg) en gekoppeld aan het eigen handelen. Daarnaast geven de stelling- en vaardigheidskaarten inzichten in de vertaling richting het eigen handelen. Professionaliseren van lerarenopleiders is van essentieel belang. Door het spelen van dit spel komt de speler op een speelse, interactieve en effectieve manier in gesprek met andere deelnemers over de eigen rol en hoe deze zich verhoudt tot de eigen context. Het spel is laagdrempelig en bevordert de professionalisering van een lerarenopleider. Niet alleen individueel maar juist ook op teamniveau.

258. De Voorleesrobot: uitdagingen op het gebied van meertaligheid en programmeren

Rianne van den Berghe, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Robots / Meertaligheid / Programmeren

De Voorleesrobot is een sociale robot die gebruikt wordt om meertalige kinderen voor te lezen. Dit gebeurt op school in hun thuistaal, om thuistalen actief te betrekken in het onderwijs. Bij deze poster wordt in gesprek gegaan over wat de inzet van de Voorleesrobot en andere robots betekent voor leerkrachten.

Sinds enkele jaren is er een omslag gaande in onderwijsland waarbij er steeds meer aandacht komt voor de voordelen van het actieve gebruik van diverse talen in het onderwijs, in plaats van de school als een volledig Nederlandstalige omgeving te beschouwen. In het Voorleesrobotproject wordt onderzoek gedaan naar de inzet van een sociale robot om thuistalen van meertalige kinderen een actieve plek te geven in het onderwijs. De robot wordt daarbij ingezet als een pre-teachingmiddel: voorafgaand aan het reguliere, klassikale Nederlandstalige lezen door de leerkracht, leest een sociale robot meertalige kleuters hetzelfde boek in hun thuistaal voor. De kinderen ontvangen op die manier extra input in hun thuistaal en een extra mogelijkheid om het boek te begrijpen. Onderzocht wordt hoe de inzet van de robot als pre-teachingmiddel de taalontwikkeling en het welzijn van de kinderen beïnvloedt. De nadruk van dit project ligt op het onderzoeken van kindeffecten, maar de inzet van dergelijke robots heeft natuurlijk ook gevolgen voor leerkrachten. In dit onderzoek komen meerdere spanningsvelden naar voren rondom de veranderende rol van de leerkracht. Hoe staan leerkrachten bijvoorbeeld tegenover het actief gebruiken van andere talen dan het Nederlands? En hebben leerkrachten voldoende programmeer- en technische vaardigheden om een degelijke robot in te zetten in hun klas? Op niet alle lerarenopleidingen wordt al voldoende ingezet op het opdoen van kennis en handvatten rondom de omgang met enerzijds meertalige kinderen en anderzijds nieuwe technologieën. De poster wordt ingezet als uitnodiging om met leraren en lerarenopleiders in gesprek te gaan over deze onderwerpen.

259. Evidence-informed ontwikkelen van onderzoekend vermogen van lerarenopleiders en pabostudenten

Suzan van Brussel, Avans Hogeschool; Sabine Krah, Avans Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Praktijkonderzoek / Onderzoekend Vermogen / Evidenceinformed

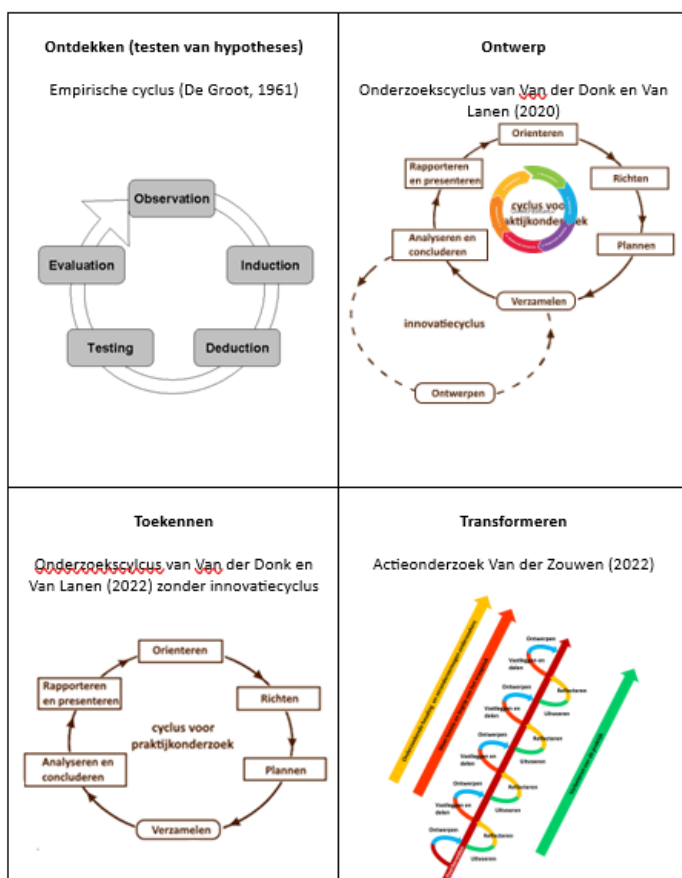
Om onderzoekend vermogen te implementeren heeft Pabo Avans Hogeschool een curriculumkader ontwikkeld. Hierbij wordt uitgegaan van het evidence-informed werken aan beroepsproducten en -prestaties. Om dit te concretiseren is het kwadrant model van Van der Auweraert (Avans, 2018) geoperationaliseerd met bijpassende onderzoeksmethodieken. Aan de hand van studentpersona's wordt dit model toegelicht.

Onderwijsonderzoek biedt een emancipatorische kracht voor pabostudenten, leerkrachten en lerarenopleiders waardoor zij evidence-informed kunnen oordelen en handelen (Biesta, 2021). Dit, en het denken vanuit beroepsprestaties leidt tot de noodzaak om onderzoekend vermogen in het curriculum van de pabo op te nemen. Het ontwikkelen van onderzoekend vermogen zorgt voor een stimulans en richting van de persoonlijke ontwikkeling van een student én de verbetering van diens onderwijspraktijk (Biesta, 2021; Van Katwijk, 2020; Munneke et al., 2023). Kritisch nadenken over het eigen onderwijs, het uitvoeren van evidence-informed interventies en het systematisch evalueren van deze interventies zijn aspecten van onderzoekend vermogen die in het nieuwe, flexibele curriculum van de pabo van Avans Hogeschool expliciet nodig zijn om leeruitkomsten te behalen. Onderzoeksactiviteiten worden gedurende de gehele opleiding gedaan met daarbij een opbouw in complexiteit en zelfstandigheid. Studenten leren met passende grondigheid praktijkonderzoek uit te voeren en leveren (deel)producten op passend bij de ontwikkelingsfase waarin ze zitten en bij de te behalen leeruitkomsten. Het is een complexe opdracht om het pabocurriculum zodanig te ontwikkelen dat alle leeruitkomsten voldoen aan de wensen en eisen van de instelling, het werkveld, de flexibiliseringsbehoeften van de studenten en landelijke eisen zoals de generieke kennisbasis. Op basis van een theoretische verkenning en het bevragen van stakeholders (studenten, werkveld, opleiders), hebben we een kijkkader ontwikkeld waarop op NQLF5 en NQLF6 het onderzoekend vermogen ontrafeld wordt voor de initiële fase, de hoofdfase en de afstudeerfase van de pabo én voor onze studenten die ook modules van de pre-master onderwijskunde volgen. De vraag die hieruit ontstond was welke deelproducten opgeleverd kunnen worden op basis van mogelijke onderzoeksmethodieken, passend bij het gewenste beroepsproduct bij de betreffende leeruitkomsten. Hiervoor hebben we het kwadrantenmodel van Van der Auweraert (Avans, 2018) geoperationaliseerd met bijpassende onderzoeksmethodieken (bijlage 1). Als deze onderzoekstypen aan bod zijn gekomen in de initiële en hoofdfase van de opleiding, dan kan de student in de afstudeerfase een beroepsproduct of boundary object ontwikkelen, passend bij diens eigen wensen om te flexibiliseren op inhoud, rekening houdend met de stakeholders, waardoor de student met impact op en als change-agent (Van der Heijden, 2017) in het werkveld kan afstuderen. Het doel van deze interactieve presentatie is anderen te inspireren met onze zienswijze en om feedback op te halen om onze operationalisatie aan te scherpen. Aan de hand van studentpersona's wordt het

kwadrantenmodel voor de pabo tijdens de presentatie toegelicht en kunnen deelnemers met elkaar in discussie over onze aanpak.

- Biesta, G. (2021). Onderwijsonderzoek. Een onorthodoxe introductie. Boom Hoger Onderwijs.
- Munneke, L., Rozendaal, J.S. & Van Katwijk, L. (2023). Onderzoekend vermogen ontwikkelen tijdens je lerarenopleiding. Boom Hoger Onderwijs.
- Van der Auweraert, A. (2018). Passend onderzoek in het HBO. Diversiteit aan onderzoeksbenaderingen. Avans Hogeschool.
- Van der Donk, S. & Van Lanen, B. (2020). Praktijkonderzoek in de school. Coutinho.
- Van Graft, M., Klein Tank, M., & Beker, T. (2014). Wetenschap & technologie in het basis en speciaal onderwijs Richtinggevend leerplankader bij het leergebied Oriëntatie op jezelf en de wereld. SLO.
- Van der Heijden, H. R. M. A. (2017). Teachers who make a difference: an investigation into teachers as change agents in primary education. [Phd Thesis 1 (Research TU/e / Graduation TU/e), Eindhoven School of Education]. Technische Universiteit Eindhoven
- Van Katwijk, L. (2020). Empowering preservice teachers through inquiry: Development of an inquiry stance in intended, implemented and attained curriculum of primary teacher education. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.13332712>
- Van der Zouwen, T. (2022). Actieonderzoek doen. Boom Hoger Onderwijs.

Bijlage 1: kwadrantenmodel en onderzoeksmethodieken

263. Het versterken van vaardigheden van leraren (in opleiding): hoe en waarom?

Jeroen Bishesar, Ithaka; Annemarie Schep, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Vaardigheden / Lerareninopleiding / Opleidingsdidactiek

In de lerarenopleidingen is relatief weinig aandacht voor het aanleren van basisvaardigheden voor lesgeven. In het partnerschap het Opleidingshuis hebben we een leerlijn vaardigheden opgezet, waarin we met leraren (in opleiding) oefenen op pedagogische en didactische vaardigheden. We presenteren deze leerlijn en oefenen een 'vaardighedenlab' met deelnemers tijdens het congres.

Lerarenopleidingen richten zich in hun curriculum veelal op het aanbieden van kennis die van belang is voor het vak van leraar. Voor het simuleren van de praktijk en het aanleren van vaardigheden die van belang zijn voor effectieve beroepsuitoefening, passend bij het kwadrant 'geconstrueerde participatie' (Zitter, 2010) is relatief weinig aandacht. Dit zien we terug in de praktijk, maar het blijkt ook uit onderzoek (Grossman et al., 2009). Daarmee ontstaat het risico dat leraren (in opleiding) veel kennis hebben, maar nog niet voldoende geprepareerd zijn op de uitdagingen binnen het vak als leraar, zoals ook Kennedy (2016) constateert in het artikel *Parsing the Practice of Teaching*. Daarmee verliest de opleiding van leraren effectiviteit.

Het is van groot belang dat leraren hun kennis over het vak, de didactiek én de pedagogiek effectief kunnen verbinden aan de complexe en veranderlijke praktijk van het onderwijs. Gegeven deze complexiteit, is het een doel om docenten op te leiden die ten alle tijden vanuit intuïtie en tact kunnen handelen in de praktijk. Vanuit die constatering hebben we in het Opleidingshuis een leerlijn basisvaardigheden opgezet, waarin is uitgewerkt welke vaardigheden voorwaardelijk zijn om onderwijs te verzorgen. In deze leerlijn staat het oefenen in een veilige omgeving centraal. Binnen de leerlijn is het mogelijk te verschillen in niveau/diepgang. Daarmee is de leerlijn toegankelijk en relevant voor alle leraren (in opleiding) die zich in verschillende fasen van ontwikkeling bevinden. Het oefenen van deze vaardigheden doen we in het Opleidingshuis door middel van vaardighedenlabs. Deze labs zijn vraaggestuurd ingericht waarin de leraar (in opleiding) in de regie is om te oefenen met de vaardigheid waarop ontwikkeling nodig is. De opleidingsdidactiek is erop gericht om leraren (in opleiding) zo veel mogelijk te laten oefenen met een specifiek geïsoleerde vaardigheid. Opleiders spelen daarom (soms samen met andere leraren (in opleiding)) leerlingen na. Zij richten zich in dit 'tegenspel' specifiek op de geïsoleerde vaardigheid. Daarnaast worden door opleiders doorlopend aanwijzingen gegeven tijdens het oefenen. Hiermee vergroten we de effectiviteit van het aanleren van de specifieke vaardigheid. In de workshop presenteren we de leerlijn en bespreken we de praktische en theoretische relevantie, waarbij we dieper ingaan op het oefenen van vaardigheden van leraren (in opleiding). Ook geven we een concrete handreiking naar het actief ontwerpen van vaardighedenlabs. Tenslotte zullen we met elkaar aan de slag gaan met het uitvoeren en oefenen van de vaardighedenlabs om zo de opleidingsdidactiek en praktijk te ervaren.

265. Inzicht in de uitvoering van vijf vernieuwende lerarenopleidingen in Nederland

Ingrid Paalman-Dijkenga, Hogeschool Viaa; Quinta Kools, Fontys Lerarenopleiding Tilburg; Marco Snoek, Hogeschool van Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Beroepsprofiel / Boundary Crossing / Vernieuwende Praktijken

In deze workshop brengen we u op de hoogte van de resultaten van het onderzoek naar vernieuwende onderwijspraktijken, grenspraktijken tussen werkveld en opleiding van vijf lerarenopleidingen. De workshop geeft inzicht vanuit het beoogde curriculum (het plan) in de daadwerkelijke uitvoering van de vernieuwende curricula van vijf praktijken in Nederland.

Steeds meer scholen zoeken naar mogelijkheden om het onderwijssysteem beter aan te passen aan het leren en de belangen van de leerling en kiezen voor andere onderwijsconcepten. Dit heeft gevolgen voor de rollen van leraren: er wordt een beroep gedaan op andere kwaliteiten en vaardigheden. Deze ontwikkelingen leiden ertoe dat lerarenopleidingen en scholen samen op zoek gaan naar nieuwe opleidingsroutes voor leraren die aansluiten bij die veranderingen in de onderwijspraktijk. In het onderzoeksproject 'Samen Vernieuwen Opleiden' worden vijf innovatieve opleidingsinitiatieven in de periode 2021-2025 gevolgd en geportretteerd. In het onderzoek bekijken we hoe het curriculum van de opleidingen eruitziet, waarbij we met name geïnteresseerd zijn in de trits beoogd- uitgevoerd-gerealiseerd (Goodlad, 1979). In 2022 is per casus in kaart gebracht wat het beoogde curriculum is: wat was de aanleiding, welke doelen worden nagestreefd? In 2023 zijn alle casussen opnieuw bezocht en stond het uitgevoerde curriculum centraal. In deze fase kijken we hoe het beoogde en het uitgevoerde curriculum zich tot elkaar verhouden en welke dilemma's en fricties zich daarbij voordoen. In de workshop geven we eerst een korte presentatie van de bevindingen van deze fase in het onderzoek. Daarna gaan we in gesprek over de 'uitdagingen' tussen beoogd en gerealiseerd curriculum en hoe verschillende betrokkenen zoals studenten/ opleiders/ werkveld dat ervaren. Deelnemers krijgen informatie over de uitvoering vanuit genoemde praktijken, kunnen deze ervaringen als spiegel gebruiken voor eigen vernieuwingspraktijken en gaan gezamenlijk in gesprek/ op zoek naar welke aandachtspunten, krachten en dilemma's van belang zijn in vernieuwingspraktijken in samen opleiden.

266. Workshop Iedere lerarenopleider een taal(bewuste) opleider

Johannes Monheim, Fontys Lerarenopleiding Tilburg; Dorien Doornebos-Klarenbeek, Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Taalniveau / Referentiekader / Geschreven Teksten

Goede taalbeheersing vergroot het studiesucces, maar hoe schrijft de student? In de workshop kijken wij aan de hand van een aantal studentteksten naar het taalniveau en nodigen wij jullie uit om samen kritisch te kijken naar de bijdrage die wij als opleiders kunnen leveren om te beoogde taalniveau te realiseren.

ThemaOp 25 oktober 2021 staat in de Volkskrant een column “Ook in het hbo is taalonderwijs hard nodig.” (Truijens, 2021) In de Trouw van 30 januari 2023 verschijnt van de hand van Carel Janssen (2023) “Het doorgaans povere Nederlands van studenten kunnen we ons niet permitteren” een vergelijkbare oproep. De tendens van beide artikelen is dat taalniveau van de studenten te laag is. Aan het einde van de lerarenopleiding veronderstellen wij dat een student de Nederlandse taal minimaal op niveau 4F (Referentiekader taal & rekenen, 2009). Wij mogen verwachten dat de student: een betogende, uitzettende en beschouwende tekst kan schrijven, vanuit een vraagstelling een verslag, werkstuk of artikel kan schrijven waarbij een argument wordt uitgewerkt en daarbij kan redenen aangeven voor of tegen een bepaalde mening en de voor- en nadelen van verschillende keuzes uitleggen, informatie uit verschillende bronnen in een tekst kan synthetiseren (Referentiekader taal & rekenen, 2009). Echter de dagelijkse praktijk is anders. Veel eindproducten, die studenten moeten opleveren bestaan uit geschreven teksten. Deze teksten roepen allerlei vragen op over het verschil tussen het beoogde en gerealiseerde taalniveau; hier moeten wij als hoger onderwijs en in het bijzonder als lerarenopleiding onze taak nemen en studenten ondersteunen bij de verdere ontwikkeling van hun taalniveau (Nederlandse Taalunie, 2022) Doelen Doel van deze workshop is om collega’s inzicht te geven in de schriftelijke tekstenkenmerken van de verschillende taalniveaus en deze kenmerken in studentteksten al dan niet te identificeren. Daarmee willen wij het bewustzijn voor de kwaliteit van het schriftelijke taalgebruik van studenten vergroten en mogelijke oplossingen formuleren die het taalbewustzijn en het taalniveau van studenten kunnen verbeteren. Opzet In deze workshop gaan we praktisch aan de slag met teksten van studenten. Wij kijken naar hoe deze teksten zich verhouden tot het Referentiekader taal en rekenen (Referentiekader taal & rekenen, 2009) en waar de tekortkomingen van studenten liggen. Aansluitend kijken wij naar wat er nodig is om studenten naar een hoger niveau te tillen. Praktische relevantie In onze dagelijkse praktijk zien wij studenten en docenten worstelen om te komen tot het vereiste taalniveau. Deze problemen vragen een gezamenlijke aanpak om helder te krijgen welke problemen opleiders ervaren bij het lezen van teksten van studenten en welke middelen zij nodig hebben om de schriftelijke taalvaardigheid van studenten naar het beoogde eindniveau te brengen. Eerdere try-outs van deze workshop hebben laten zien dat het taalbewustzijn van opleiders hierin een belangrijke rol speelt.

BaksteenVan den Berg, M., Bremen, A., Drapers, J., & te Slaa, D. (2019). Taalontwikkelen lesgeven. Bijdrage aan inclusief onderwijs en studiesucces. Geraadpleegd op 24 oktober 2023.

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj5tMW59ZOCaxWPiv0HHeq2CM8QFnoECBQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.nro.nl%2Fonderzoekprojecten%2Ftaalontwikkelenlesgevenvoorinclusiviteitinstudiesucces&usg=AOvVaw1M8gVOvBGdanPInEKAK&opi=89978449>

Janssen, C. (2023, 30 januari). Het doorgaan van arme Nederlanders van studenten kunnen we ons niet permitteren. Trouw. Geraadpleegd op 24 oktober 2023.

<https://www.trouw.nl/opinie/hetdoorgaanvanarmenederlandervanstudentenkunnenweonsnietpermitteren~ba2a7542/>

Ministerie van OCW (2009). Referentiekader taal & rekenen. Geraadpleegd op 24 oktober 2023.

<https://www.slo.nl/thema/vakspecifiekethema/nederlands/referentiekadertaal/>

Nederlandse taalunie (2022). Taalcompetent in het hoger onderwijs. Kader voor een taalcompetentieversterkend aanbod aan universiteiten en hogescholen. Geraadpleegd op 24 oktober 2023. <https://taalunie.org/publicaties/212/taalcompetentinhogeronderwijs>

Truijens, A. (2021, 21 oktober). Ook in het hbo is taalonderwijs hard nodig. Volkskrant. Geraadpleegd op 24 oktober 2023, van

<https://www.volkskrant.nl/columnsopinie/ookinhethboistaalonderwijshardnodig~be9a2ddd/>

268. Zelfregulerend leren voor leerlingen én leerkrachten: toerusten voor een leven lang leren

Pieterneel Dijkstra, Strategie voor Leren; Petra Bunnik, Strategie voor Leren

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Zelfregulerend Leren / Leerstrategieën /

Zelfregulerend leren is van belang voor elke lerende: niet alleen de leerling of student maar ook de leerkracht die werkt aan de eigen professionalisering. In deze workshop ervaart en leert de deelnemer hoe lerenden op evidence-based én laagdrempelige wijze gestimuleerd kunnen worden om zelfregulerend te leren.

Thema: Zelfregulerend leren houdt in dat een leerling of student het eigen leren in goede banen kan leiden, evalueren, bijsturen en zichzelf weet te motiveren voor het leren. ZRL maakt de leerling of student zelfstandig in het leren: hij of zij kan ook leren of studeren als er niemand in de buurt is die hem of haar vertelt wat er moet gebeuren en op welke manier en rust leerlingen en studenten toe voor een leven lang leren. Zelfregulerend leren ontstaat door het effectief inzetten van leerstrategieën. Leerstrategieën zijn concrete manieren van leren die een leerling of student bewust kan inzetten om het leren zo soepel mogelijk te laten verlopen. Op basis van wetenschappelijk onderzoek kunnen 14 leerstrategieën worden onderscheiden. Relevantie: Uit wetenschappelijk onderzoek is bekend dat, naarmate leerlingen en studenten leerstrategieën effectiever weten in te zetten, zij beter presteren, meer gemotiveerd zijn en een beter welzijn ervaren als het gaat om leren. Voor leerkrachten en leerkrachtopleiders is zelfregulerend leren dan ook, op minimaal 2 manieren, van belang: *Leerkrachten kunnen leerlingen helpen om de 14 leerstrategieën effectief in te zetten in het leren. * Leerkrachtopleiders kunnen leerkrachten helpen om de 14 leerstrategieën effectief in te zetten in de eigen professionalisering. Doel: Doel van de workshop is om kennis over te brengen over zelfregulerend leren en leerstrategieën en deelnemers te laten ervaren hoe lerenden (leerlingen én leerkrachten) op evidence-based wijze kunnen worden gestimuleerd om leerstrategieën in te zetten tijdens het leren en studeren. Ook wordt aandacht besteed aan hoe, op betrouwbare wijze, kan worden vastgesteld welke leerstrategieën een lerende al voldoende inzet en welke nog niet, en waar dus, als het gaat om leerstrategieën, de aandacht naar uit zou moeten gaan. We bespreken daartoe de Nederlandse Vragenlijst Effectieve Leerstrategieën (NVEL). We geven de deelnemers tijdens de workshop bovendien verschillende, inspirerende tools om mee te oefenen en die meteen de volgende dag ingezet kunnen worden in de onderwijspraktijk. NB. Voor het wetenschappelijk onderzoek waar in deze abstract naar wordt verwezen verwijzen we naar de boeken die worden vermeld onder de referenties.

Dijkstra, P. (2019). Effectiever studeren voor het hoger onderwijs. Boom.

Dijkstra, P., Bunnik, P. & Krikke, A. (2021). Zelfregulerend leren: Effectiever leren met leerstrategieën. Boom.

270. Ontdekkingsreis in samenwerking: verbinden door participatief onderzoek in het onderwijsdomein.

Elke Emmers, University of Hasselt; Lindsay Everaert, University of Hasselt; Katrien Hermans, University of Hasselt; Liesbet Saenen, University of Hasselt

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Participatief Onderzoek / Case Studies /

De huidige dynamische onderwijsomgeving, gekenmerkt door voortdurende uitdagingen, maakt het noodzakelijk om duurzame interactie en verbinding tussen onderwijs en onderzoek te realiseren. Deze studie onderzoekt en benadrukt het belang van participatieve onderzoeksbenaderingen om de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk te overbruggen.

Achtergrond

De interactie tussen onderwijs en onderzoek kan diepgaande inzichten en innovatieve ontdekkingen genereren. Deze synergie sluit aan bij het concept van 'engaged scholarship' dat de nadruk legt op actieve samenwerking tussen onderwijzers, onderzoekers en de bredere samenleving (Ebbutt et al., 2000; Lodico et al., 2010). Onze studie onderzoekt de betekenis van participatieve benaderingen bij het benutten van de collectieve kennis van belanghebbenden, geïnspireerd door kritische pedagogie en actieonderzoek (Creswell, 2012). Methode Vier casestudies illustreren participatief onderzoek alsook ethische complexiteiten, verantwoordelijkheden en activiteiten gerelateerd aan collaboratief onderzoek. Case Study 1: Photovoice: een weg naar eigenaarschap en empowerment. Door studenten actief te betrekken bij onderzoek via 'Photovoice' (Wang & Burris, 1997), worden studenten mede-onderzoekers, versterken we hun perspectieven en koesteren we eigenaarschap en empowerment. Ethische zorgen worden aangepakt met prioriteit voor onder andere de rechten van de deelnemers. Case Study 2: Samen dromen: inclusieve leeromgevingen in het hoger onderwijs. In de tweede casestudie bevragen onderzoekers studenten en docenten in het hoger onderwijs via focusgroepen om inclusieve online en offline leeromgevingen te ontwerpen. Gebaseerd op 'Appreciative Inquiry' (Giles & Kung, 2010; Scott & Armstrong, 2019), worden dromen en ambities gedeeld m.b.v een semi-gestructureerde mindmap, die visueel overeenkomsten en tegenstellingen blootlegt en leidt tot interessante discussies en leermogelijkheden. Case study 3: Verweven kennis: 'learning community' en onderzoek in harmonie Deze studie richt een 'learning community' op waarin directies, als co-onderzoekers, gezamenlijk innovatieve oplossingen verkennen voor een gemeenschappelijke uitdaging. De ontwikkeling alsook het verloop van deze 'community' past zich, in de loop der tijd, aan in functie van de evoluerende behoeften van de deelnemers, waarbij groepsdiscussies als onderdeel van het proces worden geanalyseerd. Case Study 4: Een interdisciplinaire benadering voor een actieve klaservaring. Bewegend leren, verwijzend naar het uitvoeren van fysieke activiteit tijdens het leren, wordt in deze studie besproken als een interdisciplinaire onderzoeksbenadering die onderwijs, wetenschap en klasontwerp met elkaar verbindt. Verschillende mixed-method concepten zoals exploratieve kwalitatieve benaderingen, visualisatietechnieken en focusgroepen worden toegelicht en benadrukken de doeltreffendheid van deze interdisciplinaire aanpak. Resultaten Door ethiek, emancipatie, gedeeld eigenaarschap en co-creatie samen te brengen, benadrukt onze studie dat participatieve onderzoeksmethoden

betekenisvolle verbindingen en interacties in onderwijsonderzoek versterken. 'Opleiden in verbinding' gaat verder dan onderwijs en onderzoek; het staat voor een toewijding aan holistische, ethische en impactvolle methoden.

Dit onderstreept onze toewijding om de cruciale interactie van onderwijs en onderzoek te verkennen en te bevorderen, met als doel een toekomst waarin bloeiende verbindingen de norm zijn.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson Education, Inc.

Ebbutt, D., Robson, R., & Worrall, N. (2000). Educational research partnership: Differences and tensions at the interface between the professional cultures of practitioners in schools and researchers in higher education. *Teacher Development*, 4(3), 319-338.
<https://doi.org/10.1080/13664530000200129>

Giles, D., & Kung, S. (2010). Using Appreciative Inquiry to explore the professional practice of a lecturer in higher education: Moving towards lifecentric practice. *Australian Journal of Adult Learning*, 50(2), 308-322.

Lodico, M. G., Spaulding, D. T., & Voegtler, K. H. (2010). *Methods in educational research: From theory to practice*. John Wiley & Sons.
<https://books.google.be/books?hl=nl&lr=&id=JaNet5eEFoC&oi=fnd&pg=PA19&dq=The+Impact+of+Educational+Research+on+Practice:+What+Do+Practitioners+Want&ots=EiuSRTgDR8&sig=rqWCiK6yZe9rULMHjN22FppG4>

Scott, J. T., & Armstrong, A. C. (2019). Disrupting the deficit discourse: Reframing metaphors for professional learning in the context of appreciative inquiry. *Professional Development in Education*, 45(1), 114-124. <https://doi.org/10.1080/19415257.2018.1452780>

Wang, C., & Burris, M. A. (1997). Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment. *Health Education & Behavior*, 24(3), 369-387.
<https://doi.org/10.1177/109019819702400309>

271. Met vertrouwen effectieve oudergesprekken leren voeren met behulp van een blended leerarrangement

Suzan van Brussel, Avans Hogeschool; Renske Pals, Avans Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Oudergesprekken / Pabostudent / Technologie

De condities waaronder oudergesprekken geoefend kunnen worden tijdens het werkplekleren variëren aanzienlijk. Hierdoor kunnen pabostudenten zich onzeker voelen en gespreksvaardigheden missen. Een blended leerarrangement waarin oefenen met VR of 360-graden video's aangeboden wordt, kan bijdragen aan het zelfvertrouwen en de gespreksvaardigheden. In deze interactieve sessie presenteren we dit blended onderwijsontwerp.

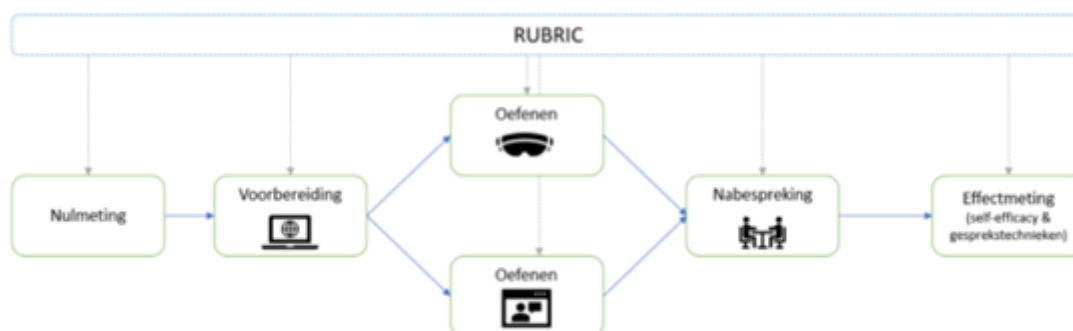
Voor de optimale ontwikkeling van leerlingen dient een basisschoolleerkracht diens pedagogisch handelen tijdens het voeren van oudergesprekken af te stemmen met ouders [1]. Binnen het pabocurriculum van Avans variëren de oefencondities tijdens de stage aanzienlijk. Uit gesprekken blijkt dat (startende) leerkrachten en pabostudenten onvoldoende toegerust zijn om zelfstandig een effectief oudergesprek te voeren [2-4]. Hierdoor kunnen studenten zich onzeker voelen en gespreksvaardigheden missen. Ze richten zich vooral op informatieoverdracht en het brengt spanning met zich mee terwijl voor effectieve oudergesprekken vertrouwen en ruimte voor uitwisseling nodig is [5,6]. In ons project staat een innovatie centraal die de gespreksvaardigheden en het (zelf)vertrouwen vergroot door pabostudenten via simulaties veelvoorkomende oudergesprekken te laten ervaren en oefenen. Het doel van dit experiment is om een optimale digitale didactiek te ontwikkelen voor het leren voeren van oudergesprekken door pabostudenten. Het (zelf)vertrouwen van pabostudenten kan gerealiseerd worden door een aanbod van tijd- en plaatsonafhankelijke simulaties binnen een blended leerarrangement met digitale tools, zoals Virtual Reality (VR) en 360-graden video's [7]. Een pabostudent kan dan 'just-in-time' en in een veilige setting van dit aanbod gebruik maken dat losstaat van de mogelijkheden die de stageschool al dan niet aanbiedt. Wanneer de mogelijkheden er wel zijn op de stageschool kan de student zich naar diens leerbehoefte verder ontwikkelen. VR vormt een veilige leeromgeving waarin de student kan uitproberen welk effect verschillende gedragingen hebben op de ander, zodat daarna effectieve gesprekstechnieken kunnen worden toegepast in de praktijk [8]. Er blijkt nog geen materiaal te zijn dat effectief, just-in-time en breed inzetbaar is én dat als open leermateriaal gedeeld wordt zodat alle (Nederlandstalige) pabostudenten hier gebruik van kunnen maken. We ontwikkelen hiervoor een authentiek, interactief en gemakkelijk, volledig en gratis te gebruiken blended leerarrangement: het VIDEO (Virtueel, Interactief, Digitaal, Exploratief en Open) leerarrangement. We testen welke vorm van digitale didactiek binnen dit leerarrangement het meest effectief is: met VR óf interactieve 360°-video's waarbij de leercondities hetzelfde zijn (bijlage 1). In deze sessie vertellen we meer over het project en presenteren we het eerste ontwerp van het VIDEO-leerarrangement. We gaan met het publiek in gesprek om het aan te scherpen en om manieren te bespreken waarop het materiaal open source gedeeld kan worden (o.a. handleiding, interactieve leeromgeving, scripts van gesprekscategorieën en rubrics). Met dit blended leerarrangement werken we evidence-informed aan het verduurzamen en

het vergroten van de leeromgeving van de leraren-in-opleiding waar zowel de studenten, de opleiding als het werkveld van profiteren.

Literatuurlijst

- [1] Ministerie van OCW. Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek. Houdbaar voor de toekomst. 2019.
- [2] Oostdam R, de Vries P. Samen werken aan leren en opvoeden: Basisboek over ouders en school. Uitgeverij Coutinho. 2014.
- [3] Deslandes R, Barma S, Morin L. Understanding Complex Relationships between Teachers and Parents. 2015;9.
- [4] Stormont M, Herman KC, Reinke WM, David KB, Goel N. Latent profile analysis of teacher perceptions of parent contact and comfort. 2013;28: p. 195.
- [5] Lemmer EM. Who's doing the talking? Teacher and parent experiences of parentteacher conferences 2012;32: p. 83–96.
- [6] Hoe moeten oudergesprekken worden ingevuld naar tevredenheid van zowel ouders als leraren? n.d. <https://wijleren.nl/oudergesprekverwachtingenouderbeleidafspraken.php> (geraadpleegd 2022).
- [7] Scarparolo G, Mayne F. Mixedreality simulation as a tool to enhance parentteacher conferencing in initial teacher education. 2022, 38(5),72
- [8] Bergwerff C. Gebruik van VR in het onderwijs. Persoonlijke communicatie. 2022.

Figuur 1: Weergave van het experiment

272. Beleef het samen leren, in een leernetwerk op de opleidingsschool

Alette Ouwens, Hogeschool Utrecht; Janneke Geurts, Christelijk Gymnasium Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Leernetwerken / Leren In De Praktijk / Praktijk En Theorie Verbinden

Het lerarentekort, weerbaarheid en veerkracht van docenten/studenten en behoud van docenten in de inductiefase. Het zijn grote uitdagingen waar we samen voor staan. Het afgelopen jaar heeft Hogeschool Utrecht, GST en meerdere partnerscholen het Leernetwerk Op School geïntroduceerd. In deze workshop duiken we in wereld van dit samenwerkende leernetwerk.

Tijdens deze workshop over het Leernetwerk Op School van de Hogeschool Utrecht/GST, duik je in de belevingswereld van de student. We beleven samen waarom een leernetwerk werkt! Hoe zorgen wij voor een veilige plek waar studenten samen kunnen leren op de school? Hoe is het om te leren vanuit de praktijk, zelfsturing te ontwikkelen, samen te werken, en samen op de school bezig te zijn met persoonlijke ontwikkeling. Ons doel is Het tegengaan van het kwantitatief -, en kwalitatief lerarentekort in de regio Utrecht. Dit willen we bereiken door stages te verstevigen dmv het Leernetwerk Op School, waarin verschillende doelgroepen in de verschillende opleidingstrajecten zich kunnen ontwikkelen. Dit doen we in een veilige groep, op de Opleidingsschool, onder begeleiding van de instituutopleider en schoolopleider. In de opleiding tot leraar zijn instituut en school (werkplek; stageplaats) onlosmakelijk met elkaar verbonden. Om een startbekwame leraar te worden is het niet voldoende om alleen colleges te volgen, lessen te verzorgen aan medestudenten of bijvoorbeeld onderzoek te doen. Evenzeer geldt dat een school voor voortgezet of beroepsonderwijs niet voldoende mogelijkheden biedt om stagiaires een volledige HBO-opleiding te bieden en boven de vakinhoud uit te stijgen. Hierbij is het belangrijk op te merken dat instituut en school allebei kennisbronnen zijn én beiden een plaats bieden om ervaring op te doen. Het vereist collegiale samenwerking, ondersteuning en afstemming met anderen in de omgeving van de leerling. Om dit te laten slagen faciliteren wij voor derde en vierdejaars studenten, zij-instromers en startende docenten binnen de leerwerkplek een hecht netwerk waarbij de ontwikkeling van de student met hun leervragen voorop staat. Naast studenten van Hogeschool Utrecht, begeleiden en beoordelen we op een groot aantal scholen de universitaire (master)studenten van Universiteit Utrecht. Bovendien zijn 3e en 4e jaars van andere instituten van harte welkom bij de bijeenkomsten van het leernetwerk, zodat ook zij een veilige basis om te leren vinden op de werkplek. De kern binnen het leernetwerk is dat studenten collectief leren in de context van de school waarbij de student, startende- en onbevoegde docent zich als professional leert ontwikkelen door een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de school. De studenten werken in een professioneel leernetwerk onder begeleiding van een LOS-instituutopleider. Het leernetwerk bestaat uit een groep van maximaal 15 studenten, de schoolopleider en instituutopleider die zich inzetten en gestructureerd samenwerken vanuit deze gemeenschappelijke visie.

273. Opleiden in Verbinding: Studenten als Partners bij Curriculumontwikkeling

Julia Kroon, Projectonderzoeker; Rutger Kappe, Lector Studiesucces; Manon Joosten, Educational Designer and Lecturer

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Studentparticipatie / Curriculumontwikkeling / Cocreatie

We laten de eerste inspanningen zien van een lopend onderzoek naar hoe studenten op niveau van curriculumontwikkeling gelijkwaardig aan de tekentafel van hun eigen opleiding zitten. Naast de SaP-theorie, delen we ook onze aanpak, obstakels en versnellers. Voor onderwijsprofessionals, beleidsmakers en onderzoekers op zoek naar innovatieve curriculumontwikkeling en studentenparticipatie.

In een tijd waarin onderwijsinstellingen geconfronteerd worden met een snel veranderend onderwijslandschap en beroepenveld, is het essentieel om onderwijs te heroverwegen en te herontwerpen. Curriculumontwikkelingsprocessen falen echter vaak om redenen zoals onvoldoende betrokkenheid, gebrek aan flexibiliteit, beperkte evaluatie en feedback, te theoretische benadering, budgettaire en tijdsbeperkingen, en tekortkomingen in communicatie 1,2. Succes vereist actieve betrokkenheid van belanghebbenden, flexibiliteit, voortdurende evaluatie, praktische toepasbaarheid en effectieve communicatie. Maar hoe? In deze presentatie 'Opleiden in Verbinding: Studenten als Partners bij Curriculumontwikkeling' presenteren we onze aanpak en eerste bevindingen hoe de stem van de student een sterke plek inneemt in een grootschalige curriculumvernieuwing van de pabo. Onze aanpak kent twee routes: Route I 'wij komen naar hen' en route II 'Zij komen naar ons'. Onze presentatie richt zich vooral op de tweede route. Hier schuiven studenten aan de tekentafel aan. Verspreid over vijf ontwerpteams ontwerpen zij samen met docenten en praktijk verschillende grote onderwijseenheden. Diverse interventies worden ingezet die bijdragen aan een gelijkwaardig aandeel in het ontwerpproces. Route II kent in dit collegejaar 3 feedbackmomenten met ruim 10 groepen/klassen verdeeld over verschillende varianten van de opleiding, waar de voorlopige ontwerpen van het nieuwe curriculum synchroon en a-synchroon worden voorgelegd. Naar analogie van Students as Partners filosofie kunnen studenten direct dan wel indirect invloed uitoefenen. Door de inzet van deze routes verwachten we volgend jaar een responsief, aantrekkelijk en divers curriculum te hebben dat ruimte biedt aan de student en waar samen opleiden in de driehoek centraal staat. Het betrekken van studenten, docenten, professionals uit het werkveld, en onze hogeschool lectoraten bij onze curriculumontwikkeling combineert theoretische kennis met praktische expertise, waardoor een evenwichtig en relevant curriculum ontstaat. Deze benadering bevordert een interdisciplinaire aanpak en bereidt studenten voor op de arbeidsmarkt 3,4. "Students as Partners" is een onderwijsbenadering die studenten betreft als gelijkwaardige partners in curriculumontwikkeling. Het erkent studenten als experts in hun eigen leerproces en promoot samenwerking tussen studenten en docenten. Dit leidt tot een inclusievere, meer gepersonaliseerde leeromgeving. Belangrijke principes zijn gedeelde verantwoordelijkheid, wederzijds respect en betrokkenheid van studenten als mede-ontwerpers 5,6. Onze presentatie zal de deelnemers meenemen op een reis waarin we het gehele proces van gezamenlijke curriculumontwikkeling toelichten. We zullen de eerste resultaten van ons lopende onderzoek

toelichten waaronder de beleving van studenten, docenten en werkveld. Tevens streven we ernaar dat studenten en praktijk aanwezig zijn om hun ervaringen te delen en te illustreren en om vragen van deelnemers te beantwoorden.

- Bovill, C., & Bulley, C. J. (2011). A model of active student participation in curriculum design: Exploring desirability and possibility. *Innovations in Education and Teaching International*, 48(2), 115-126.
- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university*. McGrawHill Education (UK).
- Barnett, R. (2009). *Knowing and becoming in the higher education curriculum*.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*.
- CookSather, A., Bovill, C., & Felten, P. (2014). *Engaging students as partners in learning and teaching: A guide for faculty*. John Wiley & Sons.
- Healey, M., Flint, A., & Harrington, K. (2014). *Engaging students through partnership: Students as partners in learning and teaching in higher education*. The Higher Education Academy.

275. Samen professionaliseren: Werken aan een gezamenlijke aanpak voor het lerarentekort Duits

Eva Knopp, Radboud Universiteit; Doris Abitzsch, Universiteit Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Lerarentekort / Talenstudies / Motivatie

In het kader van het groeiende lerarentekort en zorgen over dalende aantallen taalstudenten, met name bij Duits, delen wij resultaten van ons onderzoek naar de motivatie voor talenstudies onder jongeren. We bespreken de rol van vo-docenten, de omgeving en (leraren)opleidingen die de taak hebben om toekomstige taalexperpts op te leiden.

In Nederland dalen de instroomcijfers van talenstudies al jaren, en dit geldt ook voor studies (met) Duits. Het interesse voor Duitse taal en cultuur en het vak van taaldocent blijkt tanende en staat daarmee in contrast met het groeiende interesse van Duitse leerlingen en studenten voor de Nederlandse taal en cultuur (van Jansen/Vogelaar 2020). Dit baart zorgen bij diverse belanghebbenden in de Nederlandse samenleving. Vooral het groeiende lerarentekort voor het vak Duits in het voortgezet onderwijs is reden tot zorg (zie bijvoorbeeld Abitzsch/Knopp/Michel 2023, Centerdata 2023, Auswärtige Amt 2020, Veul 2019).

In deze presentatie delen we de resultaten van ons onderzoek waarin we gebruik maken van een vierdelige enquête- en interviewstudie onder leerlingen in het vo, studenten Duitse taal- en cultuur in het wo en studenten in de hbo lerarenopleiding. We vroegen ze naar hun motivatie voor de studiekeuze en hebben zo inzicht verkregen in de redenen waarom sommige leerlingen/studenten wel voor een taalstudie kiezen en anderen niet. Wat maakt het voor leerlingen aantrekkelijk om een taal te studeren, of juist niet? En welke factoren beïnvloeden deze keuze? Waarom volg je een studie tot talendocent? En welke invloed hebben verschillende personen in je omgeving op deze keuze? In het tweede deel van de presentatie laten we zien welke rol docenten en wijzelf als opleiders spelen voor de toekomstige generaties taalstudenten en -docenten. We delen inzichten, ideeën en oplossingen die we samen met docenten hebben verzameld om leerlingen, ouders, leraren en de samenleving te mobiliseren. Centraal staat daarbij onze inzet om docenten als ambassadeurs van hun vak in hun kracht te zetten en zo de samenwerking met taal- en lerarenopleidingen te bevorderen, met als doel de komende generatie taalexperpts en taaldocenten te waarborgen.

Afsluitend willen we de daaruit voortvloeiende vraagstukken voorleggen om in vervolgonderzoek (zoals bijvoorbeeld ontwerponderzoek) meer antwoorden en good practices te ontwikkelen. De aanstaande actualisatie van de kerndoelen en eindtermen (vakvernieuwing) nemen we in deze discussie mee.

Abitzsch, D., Knopp, E., & Michel, M. (2023, 4 oktober). Juist nu hebben we ze nodig: jongeren die leraar Duits willen worden. NRC.

<https://www.nrc.nl/nieuws/2023/10/04/juistnuhebbenwezenodigjongerendielaardaarduitswillenwordena4176165#/krant/2023/10/05/#118>

Auswärtige Amt (2020). Deutsch als Fremdsprache weltweit. Datenerhebung 2020. Berlin.

Centerdata (2023). Personeelstekorten voortgezet onderwijs.

<https://www.aanpaklerarentekort.nl/documenten/rapporten/2023/03/16/personeelstekortenvoortgezondenonderwijspeildatum1oktober2022>

Jansen, A., De Vogelaer, G. (2020). Waarom überhaupt Nederlands? Studiekeuzemotieven van de studenten neerlandistiek aan de Westfälische WilhelmsUniversität Münster. *Nachbarsprache niederländisch*. 35(1). 3570.

Veul, R. (2019). Talenstudies: tevredenheid en toekomstperspectief. Onderzoek naar talenstudies en het werkveld onder studenten, alumni en werkgevers. Nationaal platform voor de talen.

276. Samenwerking in beweging. Hoe een consortium beweegt door hogescholen en basisscholen heen.

Ingrid Paalman, Viaa; Renske Tijhof, Julianaschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Samenwerken / Verbinden / Fricties

In deze workshop willen we uitleg geven over hoe het consortium SPRONG vanuit het thema: waardengericht handelen in een context van diversiteit, invulling geeft aan de procesmatige, inhoudelijke en organisatorische kant van het ontwikkelen van een consortium en een netwerk van leren, ontwikkelen en onderzoeken te zijn.

Samenwerking, werken in een netwerk, is een gegeven om bepaalde doelstellingen te realiseren. Echter zo gemakkelijk als we samenwerking in de mond nemen zo ingewikkeld en weerbarstig blijkt soms de praktijk van samenwerking binnen een netwerk, te zijn.

Radiant, een overkoepelende naam voor zeven kleine hogescholen verspreid over Nederland, is door middel van een SPRONG aanvraag die vanuit de lerarenopleidingen wordt gevormd, een samenwerking, consortium, met elkaar aangegaan om invulling te geven aan het thema 'waardengedreven handelen in een context van diversiteit in de klas'. Deze samenwerking is in de hogescholen en met de praktijkscholen (Veelal scholen voor primair onderwijs die ook onderdeel uitmaken van samen opleiden met betreffende hogescholen). In deze workshop worden de fricties gedeeld die het vormen van een netwerk rondom het thema waardengedreven handelen in een context van diversiteit in zich kunnen hebben. We nemen de deelnemers mee in de fricties van het vormen van een consortium en de manier waarop het inhoudelijke thema van belang is geweest voor het bouwen van het consortium. We willen de deelnemers laten zien hoe we de weg naar samenwerking hebben gevonden en wat hiervoor nodig was aan de hand van praktijkvoorbeelden.

Aan de hand van het reflectie model van samen opleiden en professionaliseren (170508-VSLS-Achtergrondboekje_digitaal.pdf (platformsamenopleiden.nl), gaan we met elkaar in gesprek over uitdagingen en kansen die het vormen van een netwerk met verschillende opleidingen en basisscholen met zich meebrengen. Welke verschillende perspectieven daarbij op het spel staan: de leerkracht, de opleider en de bestuurders van primair- als hoger onderwijs. Samengevat: We delen de uitdagingen en succeservaringen in de samenwerking binnen een consortium. Vervolgens vragen we deelnemers om perspectief in te nemen van leerkracht, HBO onderzoeker, HBO bestuurder en schoolleider, om mee te denken hoe je vanuit de verschillende belangen, tot een gezamenlijk belang kunt komen. Met elkaar denken we mee hoe een onderzoeksnetwerk voor alle betrokkenen zoveel mogelijk meerwaarde heeft. Werkvorm 'aan tafel':

Er staat één tafel in het midden, en vier tafels daaromheen. Elke tafel staat voor één perspectief (leerkracht, schoolleider, HBO onderzoeker en HBO bestuurder). De centrale tafel is het gemeenschappelijke belang. Mensen kunnen naar de tafel gaan, om vanuit dat perspectief de belangen uit te denken. Als bij alle perspectieven iets staat, kan het gemeenschappelijke belang worden ingevuld.

https://www.platformsamenopleiden.nl/wpcontent/uploads/2017/05/170508VSLSAchtergrondboekje_digitaal.pdf

277. Professionaliseren in partnerschappen: praktische tools voor starters en wijze lessen voor opleiders

Christine Kemmeren, Hogeschool Saxion; Maaïke Vervoort, Hogeschool Saxion

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Inductie / Netwerklernen / Samen Professionaliseren

Lerarenopleiders en startercoaches uit partnerschappen van Saxion hebben kennisobjecten ontworpen voor de begeleiding van starters en afstudeerders. In deze workshop experimenteer je met kennisobjecten voor vier thema's: ouderbetrokkenheid, klassenmanagement, onderwijsondersteuningsbehoefte en werkdruk. We delen inzichten over netwerklernen en hoe lerarenopleiding en werkveld samen de kwaliteit van de inductiefase kunnen versterken.

Deze bijdrage gaat over de inhoudelijke en concrete vormgeving van 'Samen Professionaliseren van startende leraren', een urgent thema met het oog op het behoud en de doorontwikkeling van startende leraren. De aansluiting van afstudeer- en inductiefase staat centraal in dit project dat wordt uitgevoerd in de partnerschappen van Hogeschool Saxion. Lerarenopleiders en startercoaches uit verschillende partnerschappen vormen een professioneel netwerk. Voor de begeleiding van starters en afstudeerders hebben zij gezamenlijk kennisobjecten (boundary objects) ontworpen bij vier voor starters relevante thema's: ouderbetrokkenheid, klassenmanagement, onderwijsondersteuningsbehoefte en werkdruk. Deze hebben de vorm van een spel, website, flipover en digitale flowchart. Formatieve evaluatie van de kennisobjecten is in een vergevorderd stadium. Dit project volgen we ook onderzoeksmatig, waarbij we focussen op netwerklernen. In de eerste fase van het project hebben we ons gericht op het leren van de deelnemers aan de ontwerpteams: in hoeverre leidt het werken in een ontwerpteam tot uitbreiding van hun professionele netwerk? Ook kijken we naar de dynamiek binnen het ontwerpteam en hoe de informatie-uitwisseling plaatsvindt voor het ontwerpen van kennisobjecten. In een latere projectfase gaan we na welke impact deze kennisobjecten hebben op de bestaande praktijk van startersbegeleiding.

Doel In deze workshop experimenteer je met de ontworpen kennisobjecten en lever je een bijdrage aan de formatieve evaluatie. Duidelijk wordt hoe lerarenopleiding en werkveld gezamenlijk verantwoordelijkheid kunnen nemen voor doorgaande leerlijnen en wat de kracht van netwerklernen is. Je doet inspiratie op voor het vormgeven van doorgaande leerlijnen en professionalisering van starters in jouw eigen context om zo de inductiefase kwalitatief te versterken.

Gekozen presentatievorm We beginnen de workshop met een korte toelichting op de inhoud en aanpak van het project, namelijk het gezamenlijk ontwerpen van kennisobjecten ten behoeve van de doorlopende professionalisering van startende leraren. Daarna gaan we actief aan het werk:- Je experimenteert met de kennisobjecten;- De ontwerpteams vragen je mening en feedback;- We delen inzichten/praktische tips: Hoe kunnen beroepsveld en opleiding gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor de professionalisering van starters?- We laten zien wat ons onderzoek naar netwerklernen oplevert: Wat vinden de deelnemers van deze wijze van samenwerken, samen ontwerpen en samen leren? Praktische relevantie Met dit project wordt een concrete bijdrage

geleverd aan de professionalisering (en niet alleen aan de begeleiding) van starters en aan de doorgaande lijn van afstudeer- en inductiefase. Bovendien worden praktische tips gegenereerd voor het netwerkleren door ervaren lerarenopleiders en startercoaches die bijdraagt aan hun professionele ontwikkeling.

Akkerman, S.F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of Educational Research*, 81(2), 132-169.

Kemmeren, C.M., & Suasso de Lima de Prado, E. (2021). Kennisnetwerk Lerende Leraren. Samen professionaliseren in netwerken: de Twentse wijze. <https://www.platformsamenopleiden.nl/wp-content/uploads/2021/05/KaternKennisnetwerkLerendeLerarenDeTwentsewijze.pdf>

Van den Berg, E. (2020). Connective Teacher. Leren in netwerken voor een toekomstbestendig beroep. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren. <https://www.platformsamenopleiden.nl/wp-content/uploads/2020/06/De-connectiveteacher.pdf>

279. Een wereldcafé over kansrijk onderwijs in de overgang po-vo

Elvira Folmer, HAN; Henderien Steenbeek, Hanzehogeschool; Linda van den Bergh, Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg; Patrick van Schaik, HZ

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Doorlopende Leerlijnen / Overgang Povo / Wereldcafé

Het Landelijke Expertisecentrum PO-VO wil uitgangspunten voor het handelen voor iedere professional die werkt met 8 tot 14 jarigen formuleren. Dit vraagt om gezamenlijke kennisdeling en – ontwikkeling door opleiders, onderzoekers en onderwijsprofessionals. In de workshop gaan we in een wereldcafé in op de belangrijkste thema's voor samen opleiden en professionaliseren.

Doorlopende leer- en ontwikkellijnen, kansrijk adviseren, later selecteren; slechts een greep uit de vraagstukken die spelen in het onderwijs voor 8 tot 14-jarigen. Het pas gestarte Landelijke Expertisecentrum PO-VO (LEPOVO) streeft naar het formuleren van uitgangspunten voor het handelen voor iedere professional die werkt met 8 tot 14 jarigen. Deze uitgangspunten kunnen door opleidingen gebruikt worden voor de formulering van beroepsbeelden en leeruitkomsten en door de overheid voor het nemen van beleidsbeslissingen. Hiermee hopen we een bijdrage te leveren aan verdere verbetering van het onderwijs aan deze doelgroep en aan de opleiding en professionalisering van de (toekomstige) professionals die met hen werken. Om deze doelen te bereiken, hebben we de kennis en ervaringen van professionals uit scholen, opleidingen en onderwijsonderzoek nodig. Deze brengen we samen in de drie onderzoeklijnen: 1) Volgen van acht- tot veertienjarigen in hun ontwikkeling, 2) Anders sturen op kansengelijkheid en 3) Samen onderwijsprofessionals voor acht- tot veertienjarigen opleiden. In deze workshop organiseren we een wereldcafé waarin we in gesprek gaan over de belangrijkste thema's binnen deze onderzoeklijnen. Voor de lijn over kansengelijkheid zijn dat bijvoorbeeld de thema's bewustwording van de eigen opvattingen, verwachtingen en de impact daarvan op de ontwikkeling van leerlingen en het versterken van (inter)professionele samenwerking in krachtige teams. Na een korte introductie door de drie lectoren die verantwoordelijk zijn voor de onderzoeklijnen, verdeelt de groep zich over zes tafels. Op de tafels liggen flaps, post-its en stiften. In twee rondes van ieder 20 minuten wisselen de deelnemers van tafel. Eén persoon per tafel (de host) blijft aan dezelfde tafel zitten. Hij of zij deelt kort de inzichten van de vorige groep met de nieuwe tafelgenoten. Dan wordt het gesprek vervolgd, waarbij voortgebouwd wordt op de eerdere inzichten. Na de tweede ronde worden de inzichten met elkaar gedeeld door de hosts. Het doel van deze workshop is het activeren en ophalen van de kennis en ervaring van de deelnemers met betrekking tot de onderzoeksthema's. De kracht van een wereldcafé zit in de kruisbestuiving van ideeën door het wisselen van tafels. Het uitgangspunt is dat de aanwezige kennis, ervaring en creativiteit door uitwisseling leidt tot gezamenlijk leren. Daarnaast zorgt de dialoog ervoor dat persoonlijke relaties worden aangegaan (Fouché & Light, 2010; Migchelbrink, 2016). De deelnemers kunnen de nieuwe inzichten en reflecties meenemen naar hun opleidingspraktijk in de lerarenopleiding en opleidingscholen. Het expertisecentrum benut de input en nieuwe relaties in het vervolg binnen de drie onderzoeklijnen.

Fouché, C., & Light, C. (2010). An invitation to dialogue. 'The world cafe' in social work research. *Qualitative Social Work*, 10(1), 2848.

Migchelbrink, F. (2016). *De kern van participatief actieonderzoek*. Uitgeverij SWP.

282. Docenten in opleiding voorbereiden op het omgaan met verschillen in de klas.

Lambrecht Spijkerboer, STA

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Kansenongelijkheid / Omgaan Met Verschillen / Diversiteit In De Samenleving

Deze workshop biedt een interactieve verkenning hoe we docenten in opleiding kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen van vaardigheden en inzichten die essentieel zijn voor het creëren van een inclusieve leeromgeving die recht doet aan de diversiteit van leerlingen in de klas van vandaag. We gebruiken daarvoor het nieuwe differentiatiediamanten-model.

Titel: Docenten in opleiding voorbereiden op het omgaan met verschillen in de klas.
Abstract: In een steeds diverser wordende onderwijsomgeving staan leraren voor de uitdaging om effectief om te gaan met de toenemende verschillen tussen leerlingen. Deze workshop biedt een interactieve verkenning van die veranderende uitdagingen. We verkennen hoe de groeiende kansenongelijkheid onder leerlingen en de toenemende diversiteit in de samenleving zich manifesteren in de klas, en hoe docenten in opleiding kunnen worden voorbereid om hier effectief mee om te gaan. We gebruiken daarvoor, tijdens de workshop, het nieuwe differentiatiediamanten-model, dat recht doen aan verschillen benadert vanuit meerdere perspectieven. Dit model biedt praktische en concrete handvatten voor docenten in opleiding om differentiatie op een doeltreffende en inclusieve manier te integreren in hun onderwijspraktijk. In de workshop gaan we met elkaar in gesprek, verkennen we verschillende mogelijkheden en voorzien we je van bruikbare strategieën en middelen die direct toepasbaar zijn in jouw dagelijkse praktijk. We nodigen je uit om deel te nemen aan deze sessie en samen met ons te verkennen hoe we docenten in opleiding kunnen ondersteunen bij het ontwikkelen van vaardigheden en inzichten die essentieel zijn voor het creëren van een inclusieve leeromgeving die recht doet aan de diversiteit van leerlingen in de klas van vandaag.

Bruyckere, P. de, Kirschner, P. A. en Hulshof, C. D. (2015). *Urban Myths about Learning and Education*. Elsevier Science Publishing Co Inc.

Eikeland, I & Ohna, S. E. (2022). Differentiation in education: a configurative review. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, vol. 8, p. 157170.

Kennisrotonde. (2020). Wat is het effect op de leerprestaties van voleerlingen wanneer zij een deel van hun lessen flexibel kunnen invullen? (KR. 901) Den Haag: Kennisrotonde.

Kennisrotonde. (2016). Welk leerkrachtgedrag is effectief om zelfgestuurd leren te bevorderen? (KR.094) Den Haag: Kennisrotonde.

van Ast, M., de Loor, O. & Spijkerboer, L. *Effectief leren, de docent als regisseur* (2020) Noordhoff.

285. Interprofessioneel Opleiden: Bouwstenen en werkplaatsen

Carolien van Riswijk, Iselinge Hogeschool; Trynke Keuning, Hogeschool KPZ

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Interprofessioneel / Boundary Crossing / Grenscompetenties

Hoe kunnen we toekomstige professionals voorbereiden op samenwerking in interprofessionele teams? Op verschillende plekken in Nederland werken hbo- en mbo-opleidingen samen om studenten deze voorbereiding vorm te geven. Dit symposium schetst twee praktijkvoorbeelden: bouwstenen voor een interprofessioneel curriculum in het domein kind en educatie en een interprofessionele academische werkplaats.

In het domein van kind en educatie wordt interprofessioneel samenwerken steeds belangrijker (Keuning & Nitert, 2021). De duurzame en actieve samenwerking tussen professionals uit diverse disciplines, zoals onderwijs, opvang, jeugdzorg en zorg, is van cruciaal belang voor de optimale ontwikkeling van het kind. Deze samenwerking is gebaseerd op complementariteit, waarbij elke professional bijdraagt vanuit zijn of haar expertise (Van Dongen & Fanchamps, 2021). De opkomst van interprofessioneel samenwerken vereist nieuwe kennis en vaardigheden van professionals. Zo wordt gesproken over een "T-shaped" professional, iemand met diepgaande expertise in een specifiek vakgebied en tegelijkertijd de capaciteit om samen te werken met professionals uit andere disciplines. Het is daarbij belangrijk dat je zicht hebt op je eigen kunnen en dat van de andere professional, en de vaardigheid hebt om over de grenzen van je eigen vakgebied te kijken. Dit symposium richt zich op de manieren waarop we professionals kunnen ondersteunen in het vormgeven van interprofessionele samenwerking. In de eerste bijdrage bespreken we hoe opleidingen een essentiële rol kunnen spelen bij het voorbereiden van toekomstige professionals op interprofessionele samenwerking. We presenteren bouwstenen voor interprofessionele competenties die zijn afgeleid van zowel de praktijk als recente inzichten.

Echter, het opleiden van nieuwe professionals is slechts een stap in de juiste richting. Het is even belangrijk om professionals in het werkveld bewust te maken van het belang van interprofessioneel samenwerken en hen de manieren te bieden om hier actief aan bij te dragen. Het tweede symposium richt zich op het werken met interprofessionele academische werkplaatsen, waar professionals van mbo- en hbo-opleidingen gezamenlijk met professionals uit het werkveld werken aan vraagstukken die interprofessionele samenwerking vereisen. Dit biedt een platform voor kennisdeling, praktijkgericht onderzoek en het ontwikkelen van effectieve samenwerkingsstrategieën.

In dit symposium worden good practices uit twee verschillende contexten gedeeld. Het symposium wordt afgesloten met een discussie, ingeleid door discussiant ...

Bouwstenen voor een interprofessioneel curriculum in het domein kind & educatie Trynke Keuning (t.keuning@kpz.nl), Lianne Post (l.post@kpz.nl) Achtergrond Van professionals in het domein kind en educatie wordt steeds meer interprofessionele samenwerking verwacht. Onder interprofessioneel samenwerken wordt duurzame en actieve samenwerking tussen professionals vanuit verschillende disciplines verstaan. Het idee hiervan is dat professionals samen meer kunnen bereiken dan alleen

(Van Dongen & Fanchamps, 2021, Morgan et al., 2015). Samenwerken over de grenzen van je eigen werkveld heen is uitdagend, omdat het van professionals vraagt om buiten hun eigen werkveld te denken en in dat van een ander te stappen (Suchman, 1993). Daarom is het nodig om toekomstige professionals op te leiden in interprofessionele vaardigheden. Hoewel steeds meer opleidingen de meerwaarde van interprofessioneel samenwerken onderschrijven, is dit nog niet altijd duidelijk te zien in curricula. Innovatiecluster Kind & Educatie heeft daarom een overzicht gemaakt van interprofessionele competenties die toekomstige kindprofessionals zouden moeten ontwikkelen om in de praktijk interprofessioneel te kunnen samenwerken: De Bouwstenenbox. Werkwijze De 'building blocks' van Hogeschool Zuyd zijn gebruikt als startpunt. Deze zijn ontwikkeld voor interprofessioneel samenwerken in het zorgdomein en bestaan uit thema's en daarbinnen vaardigheden ('building blocks' of 'bouwstenen') die oplopen in complexiteit (EIPEN, 2020; Werkgroep Interprofessionele Educatie, 2016). Deze zijn aangepast aan de context van het domein kind en educatie. Als onderbouwing is gebruik gemaakt van literatuur over grenscompetenties (Akkerman & Bakker, 2011) en professionele identiteit (Ruyter, 2015). Bovendien is input verzameld uit de praktijk, waaronder: Focusgroepsessies met een expertisegroep waarin personen uit het werkveld hebben meegedacht over belangrijke competenties voor interprofessionele samenwerking, te onderscheiden thema's en het verschil tussen relatief eenvoudige en complexe vaardigheden. "Werkplaatsen" waar curriculumbouwers van verschillende opleidingen in regio Zwolle samenkwamen om competenties te bespreken, aan te vullen en te onderzoeken hoe interprofessioneel opleiden opleiding-overstijgend mogelijk is. Opbrengsten De Bouwstenenbox bevat een overzicht van de interprofessionele competenties die nodig zijn voor interprofessionele samenwerking in domein kind en educatie. Deze kunnen op verschillende manieren worden ingezet: Als controle-instrument voor curriculumontwikkelaars om te beoordelen of het huidige curriculum al aandacht besteedt aan deze competenties. Als inspiratie om het interprofessionele curriculum beter vorm te geven. Als aanmoediging voor opleiders om samen te werken met andere opleidingen aan interprofessioneel opleiden. Discussiepunten Tijdens VELON gaan we graag in gesprek over onderstaande discussiepunten: In hoeverre is een interprofessioneel curriculum dat alle opleidingen overstijgt wenselijk en haalbaar? Hoe kunnen de Bouwstenen worden toegepast in de dagelijkse praktijk van lerarenopleiders?

Het voeren van een interprofessionele dialoog over inclusie Carolien van Riswijk (carolien.vanriswijk@iseling.nl). Achtergrond Binnen het Partnerschap ISOP (Interprofessioneel Samen Opleiden en Professionaliseren) geven het pedagogisch-educatieve werkveld en verwante mbo- en hbo-opleidingen gezamenlijk vorm aan interprofessioneel werkplekleren. In 25 organisaties, waarin kinderopvang en onderwijs samenwerken, maar ook ruimte is voor andere organisaties, werken en leren studenten samen in interprofessionele leerteams. Zij hebben gezamenlijk intervisie, er is ruimte voor collegiale consultatie en ze werken aan zelfgekozen opdrachten die passen bij individuele en gezamenlijke leerdoelen. Binnen de academische werkplaats Interprofessioneel samenwerken voor een inclusief aanbod wordt parallel aan deze ontwikkeling gedurende twee jaar ontwerpgericht onderzoek gedaan naar de hypothese dat interprofessioneel samenwerken onmisbaar is bij het vormgeven van een inclusief aanbod (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2023). In deze werkplaats doorlopen professionals uit de jeugdzorg, het onderwijs en de kinderopvang en studenten de fasen van ontwerpgericht onderzoek van Reeves en McKenney (McKenney & Reeves, 2019) Werkwijze In de fase van analyse en exploratie, waarvoor een jaar wordt uitgetrokken, zijn onder andere bezoeken zijn gebracht aan organisaties die intensief interprofessioneel samenwerken en/of al ver zijn in het vormgeven van een inclusief aanbod, zoals De Wijde Wereld in Uden (De Wijde Wereld, z.d.) en de Talentencampus in Venlo (Leraar24, 2022).

Op basis van de analyse en exploratie is bij aanvang van het tweede jaar een onderzoeksvraag geformuleerd: Wat helpt teams om de interprofessionele dialoog te voeren over inclusie? In de fase ontwerp en constructie zijn op basis van theorie- en praktijkonderzoek ontwerpprincipes geformuleerd, waarna via prototypes in verschillende ontwerpcycli toegewerkt wordt naar een definitief ontwerp. Opbrengsten Tijdens VELON zal naar verwachting een prototype beschikbaar zijn. Op de website [lieverinclusiever.nl](https://www.lieverinclusiever.nl) zijn prikkels te vinden om in teams de dialoog over een inclusiever aanbod te voeden. Die prikkels zijn er onder andere in de vorm van podcasts met toonaangevende sprekers op het gebied van inclusief onderwijs en interprofessioneel samenwerken en bijbehorende mini-posters, die het doorpraten na het beluisteren van de podcast stimuleren. De prikkels kunnen op verschillende manieren worden ingezet: Als gespreksinstrument in bijvoorbeeld een IKC dat meer wil samenwerken aan een inclusief aanbod; Als inspiratiebron voor individuele (aspirant) professionals; Als bron voor docenten in mbo- en hbo-opleidingen om aandacht te besteden aan inclusief onderwijs en interprofessioneel samenwerken. Discussiepunten Tijdens VELON gaan we graag in gesprek over onderstaande discussiepunten: In hoeverre stimuleren de 'prikkels' de interprofessionele dialoog over inclusie? Welke aanvullingen zijn nog nodig en/of verrijkend?

Literatuur

- Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of Educational Research*, 81(2), 132–169. <https://doi.org/10.3102/0034654311404435>
- De Wijde Wereld. (z.d.). Speelleercentrum De Wijde Wereld. Geraadpleegd op 30 oktober 2023 van <https://www.dewijdewereld.eu/>
- EIPEN (2020, september), EIPEN key competences for interprofessional practice in health and social care, versie 2.1. Geraadpleegd van: <https://www.eipen.eu/keycompetences>
- Fanchamps, N., & van Dongen, J. (2021). Optimale ontwikkeling van het kind centraal. Interprofessionele samenwerking. *JSW*, 2021(9). <https://www.jsw.nl/professionalisering/interprofessionelesamenwerking/>
- Hogeschool Zuyd, Werkgroep Interprofessionele Educatie (2016), Interprofessional competence model and interprofessional building blocks. Heerlen: Zuyd University of Applied Sciences.
- Keuning, T., & Nitert, E. (2021). Interprofessionele Samenwerking in het Domein Kind en Educatie. In I. Pauw & W. Jongstra. Een leraar met een eigen kleur. Ontwikkeling van professionele identiteit (pp. 121 tot 132). Gompel & Scavina.
- Leraar24. (2022). Passend onderwijs in de praktijk. Geraadpleegd op 30 oktober van <https://www.leraar24.nl/422054/passendonderwijsindepraktijk/>
- McKenney, S., & Reeves, T. (2019). *Conducting Educational Design Research*. (2nd ed.) Routledge
- Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023). *Werkagenda Route naar inclusief onderwijs 2035*. Geraadpleegd op 30 oktober 2023 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/03/17/werkagendaroutenaarinclusiefonderwijs2035>
- Morgan, S., Pullon, S., & McKinlay, E. (2015). Observation of interprofessional collaborative practice in primary care teams: An integrative literature review. *International Journal of Nursing Studies*, 52(7), 1217–1230. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2015.03.008>
- Ruijters, M.C.P. (2015). Professionele identiteit. In Ruijters, M.C.P. (Red.), *Je Binnenste Buiten* (pp. 191-240). Management Impact.
- Suchman, L. Working relations of technology production and use. (1993). *Comput Supported Coop Work*. 2, 21–39. <https://doi.org/10.1007/BF00749282>
- Van Dongen, J. J. J., & Fanchamps, W. (2021). Interprofessionele samenwerking. *JSW*, 3335.

286. Contextleren als de kracht van werkplekleren

Sabine van Heesch, Mill Hill College; Judith Koppelman, Fontys Lerarenopleiding; Ellen Mes, Fontys Lerarenopleiding; Bob Koster, Fontys Lerarenopleiding Tilburg; Sjef Hendriks, TRION; Annet Meinen, Fontys Lerarenopleiding; Bregje Mulders-Jennen, Fontys L

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Contextleren / Inzichten / Handvatten

Ingegaan wordt op het prikkelen van studenten om kennis en praktijk te verbinden, om optimaal gebruik te maken van de vo-mbo context én van de context buiten de school. Doel is om inzichten en handvatten mee te geven waarmee opleiders het contextbewustzijn en contextrijk handelen bij hun studenten kunnen versterken.

De workshop wordt verzorgd door leden van het onderzoeksnetwerk 'Contextrijk Leren' waarin school- en instituutsopleiders participeren die actief zijn binnen vo en mbo-partnerschappen, en waarbinnen ze praktijkonderzoeken uitvoeren naar thema's die met contextleren te maken hebben. Contextleren vormt een bouwsteen voor een rijke leeromgeving. Doel van de workshop is om inzichten en handvatten mee te geven waarmee opleiders het contextleren bij hun studenten kunnen versterken en daarmee kwalitatief hoogwaardige en wendbare professionals af te leveren. Het gaat om het ontwikkelen van contextbewustzijn en contextrijk handelen bij aanstaande leraren. De workshop start met het schetsen van een kader ten aanzien van het concept Contextrijk Leren 5 minuten): aangegeven zal worden wat het concept inhoud (zie Koster, ea 2022) en welke elementen bij de context onderscheiden kunnen worden (zie Hammerness & Graig, 2016; WAUW, 2022). Daardoor hebben de deelnemers een gemeenschappelijk beeld en taal om naar de deelthema's te kijken. Via vier korte pitches van maximaal 1 minuut zal de kern van het onderzoek naar de vier deelthema's gepresenteerd worden. Deze vier deelthema's zijn: het verbinden van kennis en praktijk binnen authentieke situaties; hoe kunnen studenten optimaal gebruik maken van de vo of mbo context; leren van de context buiten de school; en contextleren in instituutsbijeenkomsten. Vervolgens krijgen de deelnemers aan de workshop de gelegenheid om een keuze te maken voor één van deze vier deelthema's. In vier subgroepen zullen inzichten, bronnen en aanpakken uit de praktijkonderzoeken worden gedeeld ten aanzien van het specifieke thema én krijgen de deelnemers de gelegenheid hierover van gedachten te wisselen en met de ontwikkelde handvatten ervaring op te doen. Dit gebeurt in een ronde van 25 minuten zodat de deelnemers echt de diepte in kunnen. In het laatste kwartier van de workshop vindt de plenaire afsluiting plaats: vanuit elke subgroep vindt een korte terugkoppeling plaats en op basis daarvan worden een aantal conclusies getrokken. Deelnemers bespreken in tweetallen wat ze hieruit meenemen voor hun praktijk van de komende tijd en schrijven dat op een briefkaart die ze aan zichzelf adresseren. Deze worden ingenomen en een paar weken na de workshop op de post gedaan. We denken dat deze workshop een grote praktische relevantie heeft gezien degenen die de workshop verzorgen (allemaal opleiders), gezien de urgentie van het onderwerp contextleren (wat we zien als de kracht van het onderdeel werkplekleren) en de aanpakken die gedeeld worden en die in de praktijk ontwikkeld en uitgetoetst zijn.

Referenties

Hammerness, K. & Craig, E. (2016). ContextSpecific Teacher Preparation for New York City. *Urban Education*, 51(10). p. 12261258.

Koster, B., Gerritsen, F., Lucassen, P., van der Plas, M. & Verspiek, M. (2022). *Bouwstenen voor de leeromgeving van Samen Opleiden. Parels uit de praktijk 3. Platform Samen Opleiden en Professionaliseren*, Utrecht.

WAUW (2022). *Waarden van Authentiek en Uniek Werkplekieren*. Fontys, Tilburg.

287. Scholen en lerarenopleidingen als inclusieve communities

Marco Snoek, Hogeschool van Amsterdam; André Koffeman, Hogeschool van Amsterdam; Anne Eggink, Hogeschool van Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Inclusieve Communities / Student Voice / Gedeeld Leiderschap

In deze workshop presenteren we het ERASMUS+project 'Developing Inclusive School Communities', gericht op het versterken van de betrokkenheid van verschillende actoren in en rond de school met behulp van een toolbox. Vervolgens verkennen we met u hoe deze toolbox ook bruikbaar kan zijn voor studenten en voor teams van lerarenopleiders.

Scholen en ook lerarenopleidingen zijn te beschouwen als communities waarin verschillende actoren een bijdrage leveren om samen tot goed onderwijs te komen. Het is van belang dat al die actoren zich verbonden en betrokken voelen op de gezamenlijke opdracht. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is een inclusieve community waarin verschillende stemmen vertegenwoordigd zijn en zich gehoord weten: leerlingen, leraren, schoolleiders, ouders, actoren in de omgeving van de school, ...Het is echter niet vanzelfsprekend dat elk van die actoren zich gehoord en serieus genomen voelt. Het vraagt onder meer om aandacht voor 'student voice', partnerschap met ouders, een cultuur van gedeeld leiderschap, etc. Om scholen hierin te ondersteunen wordt binnen het ERASMUS+project 'Developing Inclusive School Communities' door vertegenwoordigers van zeven landen (Nederland, Zwitserland, Liechtenstein, Estland, Roemenië, Finland en Canada) een toolbox ontwikkeld met een aantal onderdelen: conceptuele handvatten rond inclusieve communities en rond schoolontwikkeling, inspirerende voorbeelden en een instrument voor zelf-analyse. Deze onderdelen worden voorzien van concrete handreikingen en gebruikssuggesties. In de workshop presenteren we de conceptversies van deze onderdelen en willen we samen met opleiders verkennen of en hoe de toolbox ook te gebruiken is binnen de lerarenopleiding en onder welke condities, bijvoorbeeld: Als handvat voor studenten in bachelor- of masteropleidingen rond de vraag hoe zij de inclusiviteit binnen hun school kunnen verkennen of versterken. Als handvat voor teams van lerarenopleiders rond de vraag in welke mate hun opleiding te beschouwen is als inclusieve community en hoe dit versterkt zou kunnen worden. In de workshop willen we ook input ophalen om de laatste slag te maken met de conceptversie van de toolbox.

288. Samen werken aan leeruitkomsten digitale geletterdheid binnen de pabo

Gerard Dummer, Hogeschool Utrecht; Age Wesselijs, NHL Stenden

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Digitale Geletterdheid / Netwerken / Opleidingsdidactiek

Het Netwerk Lerarenopleiders Digitale Geletterdheid van de Pabo heeft leeruitkomsten geformuleerd voor digitale geletterdheid binnen de pabo. In dit rondetafelgesprek presenteren we kort de werkwijze van het netwerk, de opzet van de leeruitkomsten en gaan we in gesprek over leeruitkomsten en implementatie van deze leeruitkomsten in de opleiding.

Het Netwerk Lerarenopleiders Digitale Geletterdheid is een netwerk van meer dan 50 lerarenopleiders digitale geletterdheid op de meeste pabo's van Nederland. Doel van het netwerk is het gezamenlijk ontwikkelen van het aanbod digitale geletterdheid op de pabo. Middelen om dit te doen, zijn het formuleren van gezamenlijke leeruitkomsten en kennisbasis. Binnen het netwerk worden ook leeractiviteiten ontwikkeld en wisselen we opleidingsdidactieken met elkaar uit. Vanuit het netwerk hebben we leeruitkomsten geformuleerd voor vier domeinen: het vak digitale geletterdheid (zoals gegeven op de basisschool), digitale didactiek (onderwijs verzorgen met behulp van digitale technologie), organiseren met digitale technologie (waaronder leerlingvolgsystemen) en professionalisering. In dit rondetafelgesprek geven we informatie over de achtergrond van het netwerk, de leeruitkomsten die we geformuleerd hebben en de ontwikkelingsstappen van de kennisbasis. Ook maken we twee opleidingsdidactieken inzichtelijk, waarbij we ons focussen op het eerste domein: het vak digitale geletterdheid. Hiermee willen we de uitwisselingen openen over de elementen voor de kennisbasis voor studenten, wat dit vraagt van lerarenopleiders en verschillende mogelijkheden waarop digitale geletterdheid geïmplementeerd kan worden in de opleiding. Met de komst van de kerndoelen digitale geletterdheid wordt wettelijk verplicht dat basisscholen en het voortgezet onderwijs aandacht besteed aan het vak digitale geletterdheid. Het is cruciaal dat we onze studenten hier op de lerarenopleiding op voorbereiden en leerkrachten in de praktijk hierin meenemen. Deze voorbereiding is niet alleen een taak van de lerarenopleiders digitale geletterdheid maar van alle opleiders. Zowel binnen de opleiding als in de praktijkscholen. Het integreren van digitale geletterdheid vraagt om een aanscherping van het aanbod en verdere professionalisering.

290. Om de onderwijskwaliteit in verbinding te verhogen?!

Wilma Willems, OnderwijsMens; Edith van Montfort, SAAM* Scholen

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Expertleraar / Professionaliseren / Onderwijskwaliteit

Onderwijsteams vragen om expert-leraren, om vanuit inhoudelijke expertise leiding te kunnen geven. Denk aan een rekenexpert, een taal-leesexpert, een expert Ondersteuning of een expert Onderwijskwaliteit.

Wat vragen deze expert-leraren van een opleiding? Vragen zij een lerarenopleider Next level?

We nemen je graag mee in onze inzichten en ervaringen.

Realiseren van onderwijskwaliteit ligt opgesloten in de bekwaamheid van leraren. Het faciliteren van de leerloopbaan van leraren, via start- en vakbekwaam, naar de expert-leraar is wezenlijk voor de ontwikkeling van onderwijskwaliteit en schoolteams. Doel van deze workshop is om tot inzichten te komen vanuit opleidings- én werkgeversperspectief in het opleiden van kwaliteitsbewuste expert-leraren. We denken in de basis vanuit de betrokkenheidstheorie (van den Berg) van IK als expert-leraar, mijn TAAK als expert-leraar naar ANDER-betrokkenheid in de beroepsontwikkeling. In lijn met een uitbreiding van de context, van leidinggeven aan lerende leerlingen, naar een lerend team en een lerende organisatie. Wat vraagt dit van een expert-opleidingsroute? En wat vraagt dit van een lerarenopleider? We typeren de relevantie vanuit een werkgever in een onderwijsorganisatie én we schetsen een expert-opleidingsroutes vanuit opleidingsperspectief. Daarna zoomen we in op een relevante kennisbasis, op handelings- en denkreperoire en de noodzaak voor het ontwikkelen van zelfregulerend vermogen, om je eigen bekwaamheid systematisch en planmatig te leren (en blijven) ontwikkelen. Om als expert-leraar bovenal regisseur van je eigen professionele ontwikkeling te worden, in verbinding met de organisatie en de gevraagde kwaliteitsontwikkeling in het onderwijs. Wat maak je zichtbaar en merkbaar? Vanuit onze ervaring weten we dat het opleiden van leraren een ander repertoire vraagt van een lerarenopleider, dan het opleiden van expert-leraren. Welke inzichten hebben wij hierbij opgedaan? We bouwen de workshop op vanuit een uitdagende IK-vraag om jouw persoonlijke leerervaringen als startpunt te nemen. Daarna leiden we in met essenties uit onze ervaringen en inzichten om leerloopbanen te faciliteren. We brengen vier perspectieven bij elkaar, van leraren, werkgever/bestuur/onderwijs, opleiding en lerarenopleiders. Hierbij verbinden we onze inzichten aan opvattingen over onderwijskwaliteit en onderzoek naar professionalisering. Met doorgroeimogelijkheden van leraren naar lerarenopleider? En van lerarenopleiders naar expert-lerarenopleiders? In het middendeel van de workshop nodigen we je uit om in een tafelgroep in gesprek te gaan over een specifiek kwaliteitsvraagstuk rondom het opleiden en faciliteren van expertleraren. Met twee slotvragen: Wat vraagt het opleiden van (start-bekwame) leraren anders dan het opleiden van expert-leraren? Wat vraagt het opleiden van expert-leraren anders van lerarenopleiders, dan het opleiden van leraren? We sluiten af met een samenvattend advies aan elkaar om mee te nemen naar je eigen organisatie. Om jezelf als organisatie de maat te nemen: Welke verbinding mag of moet bij ons anders of sterker in dienst van het opleiden van expert-leraren?

294. Op zoek naar opleidingspraktijken gericht op ‘diversiteit en gelijke kansen’.

Lieke Jager, Radboud Docenten Academie

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Diversiteit / Inclusiviteit / Opleidingspraktijken

Lerarenopleidingen bereiden hun studenten voor op het lesgeven aan verschillende leerlingen. De mate waarin en de manier waarop aandacht wordt besteed aan deze diversiteit tussen leerlingen verschilt tussen lerarenopleidingen. Voor een Europese project (Erasmus+) verzamelen we diverse opleidingspraktijken die (beginnende) leraren expliciet voorbereiden op deze taak.

Van lerarenopleidingen en lerarenopleiders wordt verwacht dat zij een bijdrage leveren aan het voorbereiden van leraren voor onderwijs aan leerlingen met uiteenlopende achtergronden en leerbehoeften. Lerarenopleidingen en lerarenopleiders, zowel binnen het instituutsonderwijs als het werkplekleren, spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van (werkplek)curricula en pedagogisch-didactische opleidingspraktijken die daar een positieve bijdrage aan leveren (Cochran-Smith et al., 2016; Grudnoff et al., 2017). Op welke manieren er binnen lerarenopleidingen vorm gegeven wordt aan curricula en opleidingspraktijken gericht op diversiteit en gelijke leeransen lijkt divers. Zowel waar het gaat om opleidingsvisie, de inbedding in opleidingsprogramma's als concrete praktijken (werkvormen, bronnen, opleidingsdidactiek) zijn er verschillen tussen opleidingen (Guðjónsdóttir & Óskarsdóttir, 2020). Het Equity and Diversity in Teacher Educator Professional Development (ED-TED) project (Erasmus+) heeft als doel om een internationale kennisbank vorm te geven met uiteenlopende praktijken uit verschillende opleidingen (PO en VO). Hiertoe worden in zeven Europese landen (waaronder Nederland) praktijken verzameld gericht op het voorbereiden van beginnende leraren op het lesgeven in de context van diversiteit en gelijke kansen. In het rondetafelgesprek zullen we kort voorbeelden uit een reeks geïnventariseerde (internationale) praktijken bespreken. We zijn vooral benieuwd naar praktijken, initiatieven en ervaringen van de deelnemers waar het gaat om het opleiden van studenten in het kader van diversiteit en inclusiviteit. Zowel naar mooie initiatieven en ervaringen binnen het werkplekleren, het instituutsonderwijs en waar deze zich expliciet met elkaar verbinden. Richtvragen voor het rondetafelgesprek: Welke concrete opleidingspraktijken ken je die in de databank terecht moeten komen? Wat zijn belangrijke opleidingsvisies en/of opleidingsprincipes onderliggend aan deze praktijken? Wat zijn uitdagingen (organisatorisch, beleidsmatig, opleidings-didactisch, agogisch) die men ervaart m.b.t. deze praktijken? Welke behoeften (aan praktijken, aan ondersteuning) liggen er (nog) m.b.t. het opleiden voor diversiteit en gelijke kansen? Middels dit rondetafelgesprek beogen we mooie opleidingsvoorbeelden te ontsluiten die we na verdere verkenning gedeeld kunnen worden in de databank. Daarnaast beogen we zicht te krijgen op de diversiteit aan opleidingsvisies, principes en ondersteuningsbehoeften die aan praktijken ten grondslag liggen.

Referentielijst:

CochranSmith, M., Ell, F., Grudnoff, L., Haigh, M., Hill, M., & Ludlow, L. (2016). Initial teacher education: what does it take to put equity at the center? *Teaching and Teacher Education*, 57, 6778. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.03.006>

Grudnoff, L., Haigh, M., Hill, M., CochranSmith, M., Ell, F., & Ludlow, L. (2017). Teaching for equity: Insights from international evidence with implications for a teacher education curriculum. *The Curriculum Journal*, 28(3), 305326. <https://doi.org/10.1080/09585176.2017.1292934>

Guðjónsdóttir, H. & Óskarsdóttir, E. (2020). 'Dealing with diversity': debating the focus of teacher education for inclusion. *European Journal of Teacher Education*, 43, 95109. <https://doi.org/10.1080/02619768.2019.1695774>

297. Hoe word je een vakdidactisch rolmodel?

Eefje Smit, Hogeschool Utrecht; Joost van Damme, Fontys Lerarenopleiding Tilburg; Alienke Jansen, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Vakdidactische Kennis / Rolmodel / Lerarenopleiders

Als lerarenopleider ben je een vakdidactisch rolmodel. Studenten leren vakdidactiek van dat wat jij voor doet (modelt) in je lessen. Dat gebeurt vaak impliciet, maar het leereffect is groter wanneer je dit expliciteert. In deze workshop oefenen we hoe je deze rol bewust in kan zetten en verder uit kunt diepen.

Vakdidactische kennis is de kennis die je als docent nodig hebt om een specifieke vakinhoud te vertalen naar een specifieke doelgroep (Gess-Newsome, 2015). Uit onderzoek blijkt dat docenten met goede vakdidactische kennis en kunde hun leerlingen betere resultaten laten behalen en hen beter weten te motiveren. Het ontwikkelen van vakdidactische kennis is echter een kwetsbaar proces dat enkele jaren in beslag neemt. Leraren-in-opleiding leren vakdidactisch handelen zowel op het instituut als op de werkplek (Evens et al., 2015; Smit&Tuithof, 2020). Zo leren zij van het samenwerken met mede-studenten en van het reflecteren op hun lessen. Op het instituut leren zij van vakdidactische cursussen, maar ook van lerarenopleiders die vakdidactiek modelleren in hun lessen. Dat gebeurt zowel in vakdidactische als vakinhoudelijke cursussen.

Echter, is veel van deze vakdidactische kennis tacit knowledge: het is moeilijk grijpbaar en vaak impliciet aanwezig. Om als lerarenopleider een vakdidactisch rolmodel te kunnen zijn is het belangrijk dat je a) gebruik maakt van passende didactische strategieën en b) expliciteert welke vakdidactische keuzes je maakt bij het uitvoeren van deze strategieën. Die keuzes kunnen zowel gebaseerd zijn op je (vakdidactische) kennis, ervaringen als op je emoties. Lunenberg et al. onderzochten reeds in 2006 de onderwijspraktijk van 10 lerarenopleiders van verschillende vakken en instituten.

Zij onderscheiden vier vormen van modelling:

- Impliciet modelling
- Expliciet modelling
- Expliciet modelling, waarin een koppeling wordt gelegd naar de onderwijspraktijk van studenten
- Expliciet modelling, waarin een koppeling naar relevante literatuur wordt gelegd.

In het onderzoek uit 2006 bleken slechts enkele lerarenopleiders hun handelen te expliciteren. Terwijl uit ander onderzoek (Powell, 2017) juist bleek dat leraren-in-opleiding modelling niet altijd herkennen. Lerarenopleidingen kiezen steeds vaker voor het aanbieden van verkorte en meer geïntegreerde trajecten zoals dubbele bevoegdheden. In dit licht is het belangrijk dat lerarenopleiders zich nadrukkelijk(er) presenteren als vakdidactisch rolmodel. Wij, als lerarenopleiders, zien dat op verschillende manieren om ons heen gebeuren. Bijvoorbeeld in de vorm van het 'dubbele bodemprincipe' of het uitgangspunt 'practice what you preach'.

In deze workshop bespreken we de theoretische achtergrond van modellering. Hoe werkt het en hoe kun je modellering optimaal inzetten in je werk als lerarenopleider? We wisselen ervaringen uit en oefenen we met het expliciteren van het vakdidactisch handelen. Je krijgt concrete handvatten mee die je morgen al in je eigen lespraktijk kunt inzetten.

299. Verbinding als speerpunt en uitdaging in de Brabantse Opleidingschool (BOS)

Sabijn Vijlbrief, Brabantse OpleidingsSchool; Mado Remkes, Brabantse OpleidingsSchool; Sanne van Wingerden, Brabantse OpleidingsSchool

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Brede Doelgroep / (In)Formeel Leren / Communicatielijnen

De doelgroep van onze opleidingschool verandert van voornamelijk studenten voltijd naar studenten deeltijd, kop, zij-instroom, minor, master, international etc. Daarnaast groeit het partnerschap in het aantal vestigingen en instituten. De uitdaging waar we voor staan is: hoe blijven we deze mensen in verbinding met elkaar, vanuit een gemeenschappelijke visie opleiden?

Tijdens deze workshop gaan vertegenwoordigers van de Brabantse OpleidingsSchool (BOS) graag op interactieve wijze met de deelnemers in gesprek over de uitdagingen waar wij als opleidingschool voor staan: Door de verandering in de doelgroep (grotere diversiteit van studenten) van de opleidingschool dient ook het aanbod en de begeleidingsstructuur van de opleidingschool te veranderen. Hoe bereik je de groep onbevoegde collega's en neem je hen mee in de opleidingschool zonder ze te overvragen, maar door ze wel goede begeleiding en een vangnet te bieden? Daarnaast hebben we te maken met een groeiende opleidingschool, zowel door toename van het aantal vestigingen als door toename van de aangesloten instituten. Hoe zorgen we ervoor dat iedereen vertegenwoordigd is, dat we iedereen mee blijven nemen en dat we allemaal vanuit dezelfde kernwaarden en visie blijven werken? Hoe zorgen we voor verbinding? Hoe zorgen we ervoor dat niet alleen de direct betrokkenen de opleidingschool een warm hart toedragen, maar dat iedere collega de meerwaarde ziet, dat er samen geprofessionaliseerd wordt en we echt gezamenlijk zorgen voor het aantrekken, opleiden en behouden van de beste leraren? Genoeg uitdagingen in ons partnerschap waar we graag met geïnteresseerden over in gesprek gaan. Tijdens deze workshop zullen we na een korte kennismaking eerst inzoomen op hoe wij op bovenstaande uitdagingen inspelen, daarna gaan we in groepen aan de slag om onderling ervaringen te delen en input op te halen om elkaar te inspireren en concrete ideeën en zaken mee terug te nemen naar het eigen partnerschap, instituut of school.

300. Samen leren in groepsgewijze registratietrajecten met focus op professie van lerarenopleiders!

Jeannette Geldens, Hogeschool de Kempel; Marijke Gommers, Velon; Bob Koster, Fontys

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Samen / Registratietrajecten / Professie

Binnen het BRLO-project 'Focus op Professie' onderzoeken we op welke wijze registratietrajecten meer betekenis kunnen krijgen voor lerarenopleiders en werkgevers.

We delen op interactieve wijze de eerste inzichten van twee pilots.

In de pilots ligt de focus op samen leren van lerarenopleiders in groepsgewijze registratietrajecten en experimenteren met vormvrije registratieaanvragen.

Rondom de beroepsstandaard van lerarenopleiders is veel in ontwikkeling. Binnen het project 'Focus op Professie' zijn we niet alleen de beroepsstandaard aan het herijken, maar ook aan het onderzoeken op welke wijze nieuwe vormen van registratietrajecten meer betekenis kunnen krijgen voor zowel lerarenopleiders als wel hun werkgevers. Met het vernieuwde register ontstaat een leidraad voor professionalisering en profilering van lerarenopleiders. Het Beroepsregister Lerarenopleiders (BRLO) laat hiermee duidelijk zien waar lerarenopleiders voor staan: gewaarborgde professionele ontwikkeling van lerarenopleiders en kwaliteit (BRLO, 2023). Dit sluit aan bij waarborg 3 'Organisatie' uit het Kwaliteitskader Samen Opleiden, waar onder meer wordt aangegeven dat een aanpak van professionele ontwikkeling voor de verschillende actoren in het partnerschap Samen Opleiden van belang is voor de basiskwaliteit van partnerschappen (Ontwikkelteam, 2021). In deze workshop delen we vanuit twee pilots onze eerste inzichten van samen leren in groepsgewijze registratietrajecten van lerarenopleiders en het experimenteren met vormvrije registratieaanvragen. Het betreft een pilot van vier Radiantlerarenopleidingen (Kempel, Driestar, IPABO en VIAA) en een pilot van de Radbouduniversiteit waaraan 78 resp. 12 lerarenopleiders (instituufoopleiders en schoolopleiders) deelnemen. De pilots zijn ontworpen vanuit de uitgangspunten voor het nieuwe beroepsregister lerarenopleiders (Derksen et al, 2023). Doel van deze workshop is kennis en inzicht met elkaar te delen over de wijze waarop groepsgewijze registratietrajecten kunnen worden ingezet en doorontwikkeld om lerarenopleiders betekenisvol te professionaliseren.

In deze workshop bespreken we allereerst met elkaar het doel, de inhoud en de werkwijze van twee pilots groepsgewijze registratietrajecten die in 2023-2024 plaatsvinden. Ook delen we vanuit verschillende perspectieven (die van pilotprojectleiders, trajectbegeleiders, deelnemende lerarenopleiders en hun werkgevers) de opgedane ervaringen.

Op basis van deze input, verkennen we vervolgens op interactieve wijze in groepen de meerwaarde van groepsgewijze registratietrajecten om lerarenopleiders betekenisvol te professionaliseren. Ten slotte bespreken we plenair de opgedane inzichten vanuit de diverse groepen en hebben deelnemers de gelegenheid om hun opbrengsten te verzilveren. Deze workshop levert kennis en inzicht op over de wijze waarop groepsgewijze registratietrajecten kunnen worden ingezet en doorontwikkeld om lerarenopleiders betekenisvol te professionaliseren. Deelnemers kunnen de opbrengsten van deze workshop meenemen naar de eigen lerarenopleiding en/of het eigen partnerschap Samen Opleiden.

Referenties

BRLO (2023). Projectplan: Focus op professie. Naar een nieuwe registratiesystematiek voor lerarenopleiders. Velon.

Derksen, K., Derks, M., Geldens, J., Gommers, M., Koster, B., Oldeboom, B. (2023). Whitepaper Naar een nieuwe registratiesystematiek voor lerarenopleiders. Velon.

Ontwikkelteam Kwaliteitskader (2021). Kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie en werkwijze peer review. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

302. De hybride docent als win-win voor onderwijs en bedrijfsleven.

Ellen Koop-Spoor, Fontys Hogeschool; Sandra Janssen, Fontys Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Hybride Docentschap / /

In deze presentatie worden inzichten uit de Brainport pilot 'de hybride tech docent' gedeeld, waarbij technici voor een dag per week in het onderwijs werken. We presenteren ontwikkelde tools die dit hybride docentschap versterken. Tenslotte gaan we in gesprek over de rol van lerarenopleidingen bij het opleiden van hybride docenten.

Achtergrond

Maatschappelijke veranderingen en innovaties vragen om een nauwe samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven. Mensen die banen binnen en buiten het onderwijs combineren kunnen hierin een belangrijke schakel vormen. Zij worden hybride professionals, hybride opleiders of hybride docenten genoemd. In Brainport Eindhoven is de afgelopen jaren geëxperimenteerd met een 'lichte vorm' van hybride docenten. Meer dan 160 technici hebben aan deze pilot deelgenomen waarbij ze voor 4 tot 8 uur per week naar een onderwijsinstelling werden gedetacheerd (van primair onderwijs tot universiteit). In het RAAK-Publiek project 'De hybride tech docent als verbinder tussen onderwijs en bedrijfsleven' zijn de ervaringen van hybride docenten en betrokken uit onderwijs en bedrijfsleven onderzocht.

Vraagstelling

Hoe kunnen de ervaringen van hybride tech docenten en betrokken actoren vertaald worden naar tools om hybride tech docenten te faciliteren in hun professionele ontwikkeling als docent? Werkwijze

Met een vragenlijst zijn van 72 potentiële hybride docenten zijn de verwachtingen gepeild voordat zij gedetacheerd werden naar een onderwijsinstelling. Van 52 hybride docenten zijn de ervaringen achteraf in kaart gebracht (respons 37%). Met 11 hybride docenten zijn diepte-interviews gehouden over hun ervaringen. Bij 4 van hen zijn ook de betrokken begeleiders vanuit beide werkgevers geïnterviewd. In totaal zijn daarmee 38 interviews gehouden.

Opbrengsten

Hoewel men over het algemeen tevreden is over het werken als of met hybride docenten, is er verbetering nodig in de begeleiding vanuit de school en het bedrijf, bijvoorbeeld door het inzetten van een buddy. Het combineren van banen wordt als een duidelijke meerwaarde gevoeld voor zowel de professional zelf als voor leerlingen/studenten, bijvoorbeeld bij het bevorderen van professionele vaardigheden van studenten. Daarnaast is het belangrijk om de meerwaarde voor de werkgever buiten het onderwijs explicieter te maken of te vergroten. De geleerde lessen die binnen de Brainport regio zijn opgedaan, zijn gecombineerd met inzichten uit andere regionale pilots en eerdere onderzoeken naar hybride docenten. Deze zijn vervolgens vertaald naar een praktische handreiking en tools om het hybride docentschap een win-win-win te maken voor de professional, het onderwijs

en het bedrijfsleven. In de presentatie delen we de resultaten uit zowel en kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek en gaan we in op de highlights uit de handreiking. Discussiepunten

Na afloop van de presentatie gaan we de discussie aan over twee punten:

-Welke rol kunnen lerarenopleidingen spelen in het opleiden en professionaliseren van hybride docenten?

-Welke rol kunnen hybride docenten spelen in het opleiden en professionaliseren van leraren(opleiders)?

303. Leerpracht: Motivatie, voorbereiding en ondersteuning van startende leraren in Overvecht

Kaoutar El Khattouti, Hogeschool Utrecht; Nina Smit Duijzentkunst, SPO Utrecht; Ada van Dalen, Marnix Academie; Mees Kok, Hogeschool Utrecht; Tamar Tas, Hogeschool Utrecht; Karin Wessel, SPO Utrecht

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Grootstedelijk Onderwijs / Professionalisering Van Leraren (In Opleiding) / Cultureel Responsief Onderwijs

Leerpracht: Hoe kunnen aanstaande en startende leerkrachten worden gemotiveerd, voorbereid en ondersteund om onderwijs te verzorgen met aandacht voor de grootstedelijke context van Overvecht in Utrecht, rekening houdend met de kenmerken van de wijk en de behoeften en talenten van haar diverse leerlingen? Een posterpresentatie over opgedane en verzamelde inzichten.

Deze posterpresentatie belicht onderzoek dat gedaan en verzameld is in de context van Leerpracht. Leerpracht is een samenwerking van onderwijsbesturen (SPO Utrecht, SOZKO, KSU en PCOU), de Marnix Academie, het Instituut voor Onderwijs en Orthopedagogiek van de Hogeschool Utrecht en de Universiteit Utrecht, mogelijk gemaakt met Regiodealmiddelen van het Rijk. Lerarenopleidingen, leerkrachten, school(op)leiders en onderzoekers werken samen voor het opleiden van goede leraren op hoog-diverse scholen. Binnen Leerpracht is veel praktische kennis gecreëerd én gebundeld die nodig is om het bovenstaande doel te bereiken. De onderstaande vraag staat centraal. Hoe kunnen aanstaande en startende leerkrachten worden gemotiveerd, voorbereid en ondersteund om onderwijs te verzorgen met aandacht voor de grootstedelijke context van Overvecht, rekening houdend met de kenmerken van de wijk en de behoeften en talenten van haar diverse leerlingen? Belangrijke dimensies voor het lesgeven in de grote stad: Verschillende componenten zijn belangrijk bij lesgeven in de grote stad (Gaikhorst et al., 2017). Taalontwikkeling, adaptief lesgeven, lesinhoud en kritische kennisconstructie, sociale processen en ongelijkheid, samenwerken met ouders, interprofessioneel samenwerken en de context van de school zijn daarin aandachtsgebieden. Hierin wordt dus specifiek handelen verwacht van aanstaande en startende leerkrachten wanneer zij in een wijk als Overvecht gaan werken. Het enthousiasmeren van aanstaande en startende leerkrachten om hun rol in de context van Overvecht geëngageerd te vervullen: Uit onderzoek in de wijk Overvecht blijkt dat startende leerkrachten professionalisering missen voor omgaan met diversiteit in het onderwijswerk en dat zij hierdoor de werkdruk als hoog ervaren (Dolmans & Kok, 2020; Dolmans, 2020; Kok, 2020). Goede voorbereiding en ondersteuning is essentieel voor het behoud van motivatie. Opleiden, professionaliseren en ondersteunen van aanstaande en startende leraren om adequaat les te kunnen geven in de grootstedelijke context: Voor het lesgeven in Overvecht zijn verschillende ontwikkelingsgebieden geformuleerd in op basis van onderzoek in de wijk dat is verwerkt in een theoretisch kader (meerdere onderzoeken Leerpracht, niet gepubliceerd). Dit is de ruggengraat van het opleidings-, professionaliserings- en ondersteuningsaanbod dat wordt ontwikkeld. Werkzame aspecten van samen opleiden, professionaliseren en ondersteunen in de wijk Overvecht: Goede opleiding professionalisering en ondersteuning van leerkrachten in Overvecht

heeft inbedding in de praktijk nodig. Een hoog-diverse context als Overvecht kun je maar in beperkte mate simuleren. Hierom is het belangrijk dat (aanstaande) leerkrachten kunnen leren in de context waar ze lesgeven én dat leerkrachten blijven leren terwijl zij lesgeven. Inzichten uit Samen Opleiden vormt hiervoor het kader (Timmermans, 2022).

Dolmans, E. (2022). Klaar voor de start in Overvecht: Beleving van startende leerkrachten in opleiding en begeleiding op urban schools in Overvecht. Universiteit Utrecht.

Dolmans, E., & Kok, E. (2022). Klaar voor de start in Overvecht. LeerPracht Urban Education.

Gaikhorst, L., Beishuizen, J., Roosenboom, B., & Volman, M. (2017). The challenges of beginning teachers in urban primary schools. *European Journal of Teacher Education*, 40(1), 46–61.
<https://doi.org/10.1080/02619768.2016.1251900>

Kok, E. (2022). LeerPracht Overvecht: Beleving van startende leerkrachten in opleiding en begeleiding op urban schools in Overvecht. Universiteit Utrecht.

Leerpracht (niet gepubliceerd) Cultuursensitieve professionals opleiden in grootstedelijk onderwijs in Leerpracht Overvecht. Een theoretisch kader.

Leerpracht (niet gepubliceerd) Conclusies en aanbevelingen met betrekking tot ervaren leerkrachten.

Leerpracht (niet gepubliceerd) Lesgeven in de grootstedelijke context, in het pabocurriculum in Utrecht.

Timmermans, M. (2022). Samen opleiden op zijn kop (p. 24). Marnix Academie.

305. SOS: Ontwikkeling van een Student Ontwikkel Systeem voor onderzoekend vermogen

Lidewij van Katwijk, NHL Stenden

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Onderzoekend Vermogen / Formatieve Toetsing /

Voor een Comeniusproject heb ik een eerste ontwerp gemaakt voor een digitaal reflectie-instrument om ontwikkeling van onderzoekend vermogen zichtbaar te maken. Dit heet het student ontwikkel systeem (SOS) onderzoekend vermogen. In dit rondetafelgesprek wil ik ingaan op óf en hoe we dit kunnen inzetten en bij het (samen) opleiden.

Steeds meer lerarenopleidingen proberen toe te werken naar een omslag van studentonderzoek waarbij het onderzoeksverslag het doel lijkt te zijn, naar de ontwikkeling van onderzoekend vermogen. Lerarenopleidingen zijn niet bedoeld om onderzoekers op te leiden, maar goede, nieuwsgierige en kritische professionals die leerlingen adequaat begeleiden en hen kunnen uitdagen de wereld om hen heen laten ontdekken en begrijpen. Hierbij staan een onderzoekende houding en het onderzoekend handelen in de praktijk centraal. Ondanks de worsteling van het studentonderzoek zijn zowel studenten als opleiders ervan overtuigd dat het leren uitvoeren van praktijkonderzoek bijdraagt aan betere aanstaande leraren basisonderwijs (Van Katwijk, 2020). Al met al hebben zowel studenten als opleiders behoefte aan een onderwijs- en toetsvorm die beter aansluit bij het toekomstig beroep (Schilder et al., 2019). In het Comeniusproject 'bewijs van onderzoekend vermogen' verleggen we de focus van het onderzoeksverslag als afstudeerwerk naar bewijs van onderzoekend vermogen gedurende de gehele opleiding. Onder onderzoekend vermogen verstaan we het vermogen om in professionele situaties voor jezelf vast te kunnen stellen wat je wel en niet weet en kunt, en waar nodig deze ontbrekende kennis met een passende grondigheid te kunnen vinden of creëren, én bruikbaar te maken voor en met anderen in de beroepssituatie waarin jij werkt (Munneke et al., 2023). De ontwikkeling van onderzoekend vermogen start meteen bij aanvang van de opleiding en vormt een natuurlijk element door de gehele opleiding heen in alle programma-onderdelen. Iedere lus van het lemniscaatmodel (zie afbeelding 1) kun je zien als een periode in de tijd. De ervaringen die een student in de praktijk van de stageschool opdoet zorgen voor de stimulans en richting van de theoretische verdieping. De toename aan kennis over allerlei zaken die met onderwijs te maken hebben draagt bij aan de mogelijkheid om bevindingen uit eerder onderzoek toe te passen in de eigen praktijk en die daarmee te versterken. (Van Katwijk, 2020).

Op basis van verschillende aspecten van onderzoekend vermogen (Van Katwijk et al., 2019) zijn we bezig met de ontwikkeling van een didactisch instrument voor begeleiding en formatieve beoordeling van onderzoekend vermogen waarmee de student zelf, alsook opleiders en begeleiders in het werkveld zicht krijgen op de ontwikkeling ervan. Dit heet het student ontwikkel systeem (SOS) onderzoekend vermogen (afbeelding 2). De vraag is of dit zicht op ontwikkeling bijdraagt aan het leren. In dit rondetafelgesprek wil ik ingaan op óf en hoe we dit instrument kunnen inzetten en bij het (samen) opleiden.

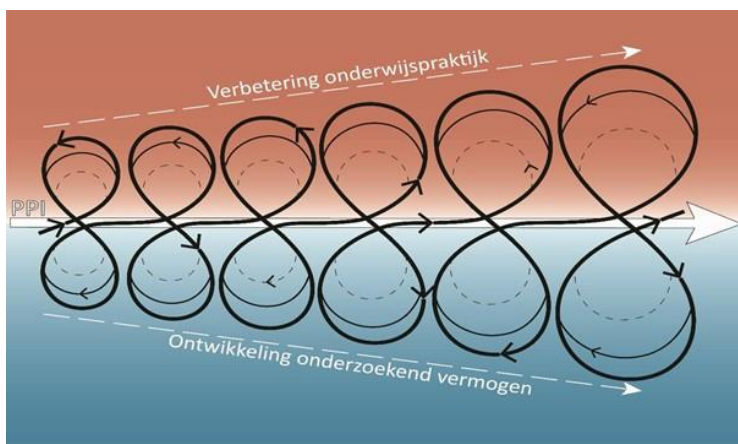
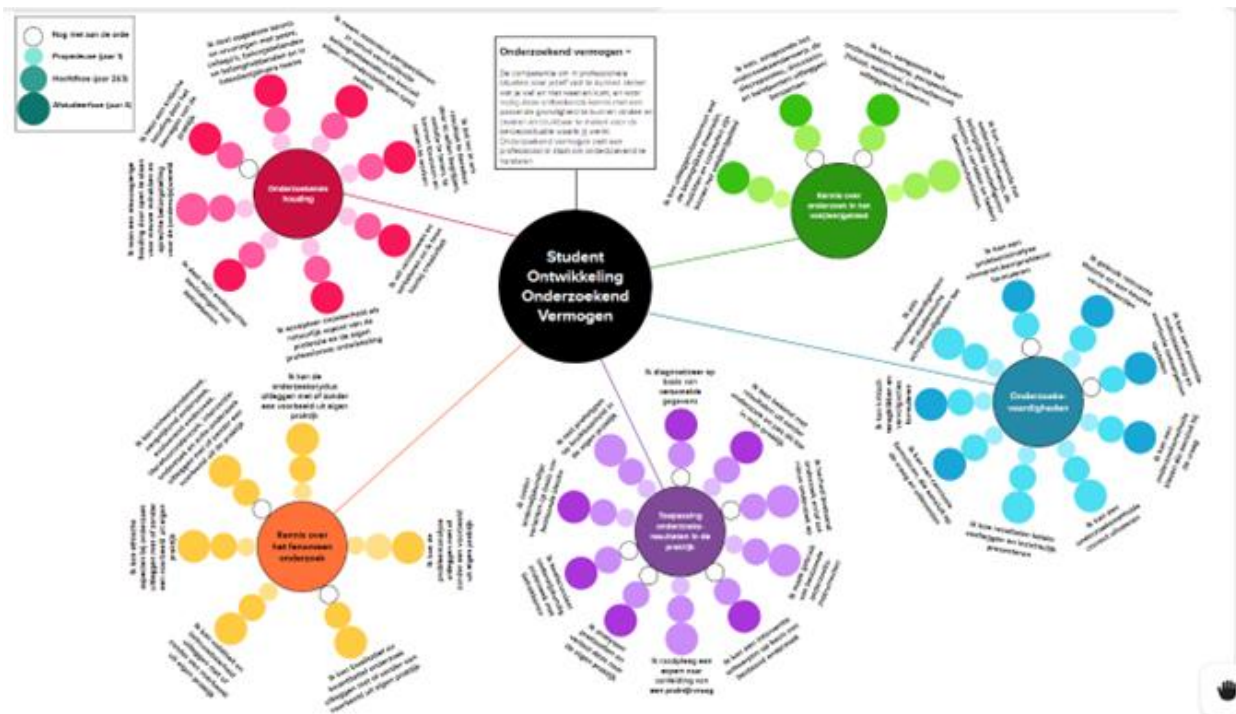

Munneke, L., Rozendaal, J.R., & van Katwijk, L. (2023). Onderzoekend vermogen ontwikkelen tijdens je lerarenopleiding. Boom.

Schilder, P., Munneke, L., & Andriessen, D. (2019). Maak afstudeerwerk relevant voor opleiding én praktijk: Andere kijk op het beoordelen van afstudeerwerk. TH&MA Hoger Onderwijs, 2019(3), 6469.

Van Katwijk, L.C. (2020) Empowering preservice teachers through inquiry. Development of an inquiry stance in intended, implemented and attained curriculum of primary teacher education (Doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Groningen).

Van Katwijk, L., Jansen, E., & Van Veen, K. (2019). Ontwikkeling van kritische en nieuwsgierige leraren? Onderzoekend vermogen in leerlijnen onderzoek van lerarenopleidingen basisonderwijs. Pedagogische studiën, (96) 330348.

307. Leren voor Duurzame Ontwikkeling, vraagt om de docent van de toekomst!

Stan Frijters, Aeres Hogeschool Wageningen

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Burgerschapsvorming En Duurzame Ontwikkeling / Onderzoekend En Ontwerpend Leren / Leerling Sturing.

Tijdens de workshop “Leren voor Duurzame Ontwikkeling, vraagt om de docent van de toekomst!” wordt ingegaan op de wijze waarop docenten leeractiviteiten faciliteren. Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO) kenmerkt zich door een ontwikkelingsgerichte didactiek die betekenisvol- en onderzoekend leren realiseert. Dit vraagt om specifieke docentvaardigheden.

Het Nederlandse onderwijs is wettelijk verplicht om zowel duurzame ontwikkeling als burgerschapsvorming in het curriculum te implementeren. De overheid, is met verwijzing naar vrijheid van onderwijs en autonomie van scholen terughoudend bij verdere concretisering. Unesco heeft met een beschrijving van Leren voor Duurzame Ontwikkeling in 2005 eerste indicaties voor leeractiviteiten gegeven waarmee de lerende kennis, vaardigheden en houding ontwikkelen om te kunnen participeren in duurzame ontwikkeling. Omdat de Sustainable Development Goals SDG's verbonden zijn

met LvDO en het handelen van de leerlingen is er een directe verbinding met Burgerschapsvorming.

Stan Frijters beschreef samen met andere onderzoekers en docenten ontwerprichtlijnen voor

LvDO. Het gaat daarbij op hoofdlijnen om een gerichtheid op:

- De lerende (belevingswereld en cognitie)
- Waarden en kritisch denken
- Participatie en samenwerking
- Actie- en handelingsgericht
- Complexiteit en samenhang
- De onderzoekende houding

Op basis hiervan zijn verschillende leertrajecten ontworpen en beproefd.

In de workshop zullen we de uitgangspunten en leertrajecten voor Leren voor Duurzame Ontwikkeling bespreken om samen te onderzoeken welke plek ‘Leren voor Duurzame Ontwikkeling’ in de lerarenopleidingen zou kunnen krijgen.

Frijters, S. (2016) Leren voor Duurzame Ontwikkeling; gewoon doen! Aeres Hogeschool Wageningen.

Frijters, S., & Laarveld, K. (2018). Leren voor Duurzame Ontwikkeling: Een pedagogische opdracht voor de lerarenopleidingen en opleidingsscholen. In In F. Boeij & M. Willems (Reds.), Kennisbasis Lerarenopleiders. Katern 6: Vorming in de lerarenopleidingen (pp. 4759). Breda: VELON.

www.lerarenopleider.nl/velon/wpcontent/uploads/2018/12/H4_FrijtersLaarveld.pdf

Frijters, S. (2023) Duurzame Ontwikkeling in het primair onderwijs, een toekomst en ontwikkelingsgericht perspectief. Schoolleidersregister PO Utrecht.

308. Vakinhoud Verbindt!

Afstemmen via het inzetten van waardengerichte verbindingskaarten

Marjolijn Peltenburg, Marnix Academie; Christa Dekker, Marnix Academie; Carolien Duijzer, Marnix Academie

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Waardengerichte Dialoog / Partnerschap / Vakinhoudelijke Verbinding

"Ik voel mij gevangen tussen twee werelden"(uitspraak pabo-student). Om verbindingen tussen de wereld van de opleidingsinstelling en de wereld van de onderwijspraktijk verder te versterken, ontwikkelden we een innovatieve set verbindingskaartengebaseerd op het voeren van een waardengerichte dialoog. Welke kansen zie jij met deze verbindingskaarten in jouw praktijk?

"Ik voel mij gevangen tussen twee werelden" aldus een student uit jaar drie van de deeltijdvariant van de opleiding tot leerkracht basisonderwijs. Regelmatig bemerkt zij hoe ideeën en opvattingen die ten grondslag liggen aan het onderwijs op de opleidingsinstelling niet per definitie dezelfde zijn als de ideeën en opvattingen in de onderwijspraktijk. Zij kan maar moeilijk duiden waarom zo verschillend gedacht kan worden over, in haar beleving, dezelfde vakinhouden en het ogenschijnlijk zelfde onderwijs. Dat wat goed onderwijs is binnen de opleidingsinstelling wordt niet altijd gezien als goed onderwijs binnen haar stageschool. De ervaren discontinuïteit door deze student weerspiegelt de uitdaging waar studenten op de Marnix Academie en binnen het partnerschap POO mee te maken hebben. Als opleiding hebben we stappen te zetten om de verbinding tussen deze twee werelden verder te versterken om zo de student beter te kunnen begeleiden. We creëerden een platform genaamd VONC (Verbinden, Opleiden, Netwerken, Creëren) waar ruimte was om als opleiders uit de opleidingsinstelling en opleiders uit de onderwijspraktijk met elkaar uit te wisselen over mogelijkheden die er zijn om het leren van de studenten op de opleidingsinstelling nog sterker te verbinden aan het leren van studenten in de onderwijspraktijk, en vice versa. Vanuit VONC ontstond de behoefte aan een verdere toespitsing op het creëren van verbindingen op vakinhoud en vakdidactiek. Binnen het traject VONC: Vakinhoud Verbindt! (start september 2023) krijgen opleiders vanuit de Marnix Academie de mogelijkheid nauw samen te werken met opleiders in de onderwijspraktijk. Echter, gesprekken over vakinhoud en vakdidactiek – bijvoorbeeld taal of rekenen-wiskunde – zijn niet altijd gemakkelijke gesprekken. Deze gesprekken raken aan de eigen professionele identiteit. Daarom passen we de principes toe van waardengericht werken (Andersen et al., 2022) om via de waardengerichte dialoog elkaar beter te begrijpen, met als doel de begeleiding van studenten te verbeteren. Hiervoor hebben wij een innovatieve set verbindingskaarten ontwikkeld, die de opleiders aan het denken zetten over hun waarden binnen het Samen Opleiden. Deze verbindingskaarten zetten de opleiders ertoe aan om met elkaar uit te wisselen wat ze belangrijk vinden in hun onderwijs en hoe ze hieraan vormgeven. In deze workshop delen we onze ervaringen binnen dit traject en gaan we aan de slag met de verbindingskaarten, zodat de deelnemers kennismaken met het aangaan van de verbinding middels de waardengerichte dialoog. Tevens zijn we erg benieuwd naar welke kansen de deelnemers zien om deze kaarten in de eigen praktijk toe te passen.

Andersen, I., UiterwijkLuijk, L., & Van der Vloed, K. (2022). *Woorden, waarden en werkelijkheid*. Huizen: Pica onderwijsmanagement.

311. Waardengedreven onderwijs en reken-wiskundeonderwijs: op zoek naar verbinding

Janneke Buikema-Visscher, NVORWO; Willemien Eikelboom, Hogeschool KPZ; Jeroen van Rumpt, Driestar educatief; Ronald Keijzer, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Waardengedreven / Rekenenwiskunde / Burgerschap

In de wereld waarin wij leven neemt digitale technologie een steeds grotere rol in. Wiskunde is in deze digitale technologie vaak onzichtbaar aanwezig en beïnvloedt ongemerkt onze waarden en keuzes. In onze opleidingen moeten wij aanstaande leerkrachten leren hoe zij kinderen hierop voorbereiden.

In het hedendaagse onderwijs is er een groeiende erkenning voor de rol van waardengedreven onderwijs en het belang van socialisatie in het leerproces (Biesta, 2015). Waardengedreven onderwijs legt de nadruk op het ontwikkelen van competenties en persoonlijke waarden bij studenten. Hoogland (2017) geeft aan dat bij goed onderwijs wordt gehandeld vanuit waarden. Dit overstijgt het enkel werken naar prestaties en benadrukt dat de ontwikkeling van karakter, ethiek en maatschappelijke betrokkenheid van belang zijn. Dit geldt met name voor het reken-wiskundeonderwijs. Francis Su (2020) roept op tot een koersverandering. Wiskundeonderwijs moet zich niet langer enkel richten op het aanleren van procedures, maar veel meer op 'human flourishing'. De conceptkerndoelen rekenen en wiskunde vragen om meer aandacht voor de rol van rekenen-wiskunde in zowel het dagelijks leven, de maatschappij als de digitale wereld (Prenger, et al., 2023). Door middel van rekenen en wiskunde ontstaat diepgaand inzicht in de steeds complexere wereld om ons heen. (Buijsman, 2018). Het reken-wiskundeonderwijs moet kinderen bewust maken van de onzichtbare wiskunde en hen voorbereiden zich hiertoe te verhouden. Het dient als een krachtig middel om kritisch denken, probleemoplossend vermogen en ethische besluiten te bevorderen. Om zo competenties en persoonlijke waarden te ontwikkelen bij de kinderen om weerbaar te zijn. Wiskundige vragen stellen en iets na rekenen is in het dagelijks leven en voor de maatschappij van groot belang (Sinninge & Spoelstra, 2022). Het luisteren naar elkaar en het stellen van goede vragen kunnen bijdragen aan de ontwikkeling tot toekomstige kritische burgers die verantwoordelijkheid kunnen nemen in onder andere financiële beslissingen, milieubewustzijn en maatschappelijke rechtvaardigheid. In het huidige reken-wiskundeonderwijs zien we nog weinig aandacht voor de digitalisering van de wereld en de invloed daarvan op onze keuzes, waarbij ook waarden in het geding zijn. In het rondetafel gesprek worden leraren en lerarenopleiders vanuit verschillende achtergronden uitgedaagd om vanuit meerdere perspectieven informatie uit te wisselen en te discussiëren over de plek van waardengedreven onderwijs in het reken-wiskunde onderwijs. Het gesprek zal focussen op cruciale vragen: Wat houdt waardengedreven onderwijs in het reken-wiskundeonderwijs in? Hoe kunnen we waardengedreven reken-wiskunde integreren in het onderwijs (zie figuur) om het bewustzijn van burgerschap en maatschappelijke verantwoordelijkheid bij studenten en leerlingen te bevorderen? Ook zullen we uitdagingen bespreken en mogelijke oplossingen verkennen. Deze bijeenkomst biedt een unieke kans om

diepgaande inzichten te verwerven. Samenwerking tussendiverse achtergronden zal onze discussie verrijken.

Biesta, G. (2015). Het prachtige risico van onderwijs. Phronese

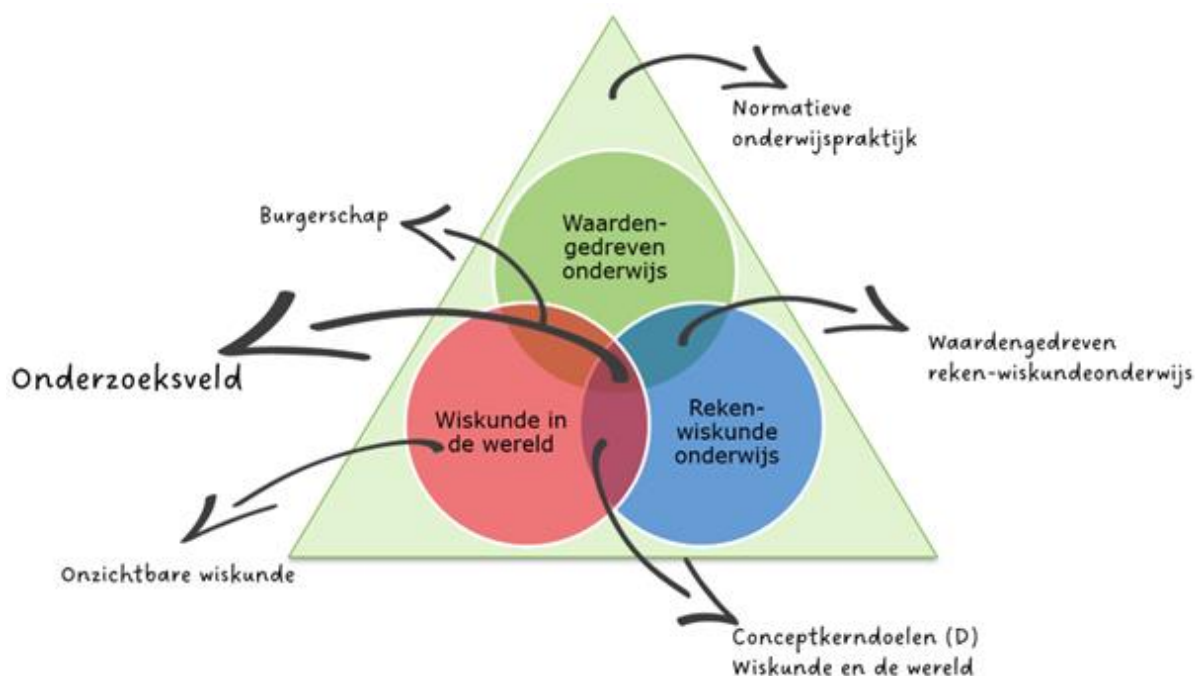
Buijsman, S.(2018). Plussen en minnen. Wiskunde en de wereld om ons heen. De bezige bij

Hoogland, J. (2017). Onderwijs als waardengedreven praktijk. In J. Hoogland (Ed.), Tevreden met goed onderwijs?: De beperkte maakbaarheid van onderwijs (pp. 3951). Buijten en Schipperheijn.

Prenger, J., Pleumeekers, J., Van Zanten, M., Schmidt, V., Teunis, B., Brand, M., & Bron, J. (2023). Conceptkerndoelen Nederlands en rekenen en wiskunde. SLO.

Sinninge, A. & Spoelstra, T. (2022). Burgerschap in de klas. Koninklijke van Gorcum

Su, F. (2020). Mathematics for human flourishing. Yale University Press

313. Een (gedeeltelijk) gezamenlijke inductie opleidingsschool breed, mogelijkheden en knelpunten

Brenda Bier; Pim Voerman

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Inductiebeleid / Opleidingsschoolbreed / Ontwikkelen

Wij nemen je mee in de ontwikkelingen rondom het verkennen en ontwerpen van een (gedeeltelijk) gezamenlijk inductieprogramma voor onze gehele opleidingsschool, OSOF. Welke partijen zitten aan tafel? Waar staan we en waar willen we naartoe? We vertellen hoe we dit doen, maar vragen ook naar jullie ideeën rondom dit thema.

De OSOF heeft de wens om als opleidingsschool een herkenbaar en gezamenlijk inductieprogramma te ontwikkelen voor haar nieuwe werknemers. Vanuit het kwaliteitskader samen opleiden & inductie wordt deze verwachting ook geformuleerd. Met dit gegeven in het achterhoofd zijn wij als opleidingsschool hier over gaan nadenken en brainstormen in de stuurgroep. Er is immers een groot tekort aan (goede) (startende) leraren, dus boeien en binden is nog nooit zo urgent geweest als nu. De krachten bundelen en echt samen opleiden en professionaliseren vanuit de opleidingsschool als geheel is het uitgangspunt. Hetgeen waar de opleidingsschool vooral ook voor bedoeld is, het opleiden en behouden van leraren, willen we als opleidingsschool gezamenlijk aanpakken. Hoe te beginnen? Als opleidingsschool hebben wij een breed aanbod aan onderwijstypen (VO, SVO en MBO) en dus ook verschillende expertises aan boord. De vraag om een (gedeeltelijk) gezamenlijke inductie te ontwerpen, heeft geresulteerd in het betrekken van partijen die direct te maken hebben met en het werven en professionaliseren, HRM, en de leidinggevenden, het MT. In deze presentatie laten we de stappen van het proces tot nu toe zien, inclusief opbrengsten. Naast enthousiasme en het zien van kansen, zijn er ook uitdagingen die gezien worden. De verschillende partijen kijken vanuit verschillende perspectieven en dit brengt discussie(s) op gang. Deze punten, en een aantal vragen zoals ook voorgelegd aan de verschillende partijen in het proces tot nu toe, willen wij voorleggen en bespreken in deze presentatie.

316. Actualiseren van het onderwijs doen we samen.

Gitte Hoogland; Gerdineke van Schilfhout; Gerrit Beunk; Mirjam Brand

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Actualisatie Kerndoelen / Herijking Kennisbases / Verbinding/Samenwerking

Om leerlingen in het basis en voortgezet onderwijs en studenten van lerarenopleidingen goed voor te bereiden op de toekomst is actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's van cruciaal belang. Deze vernieuwingen moeten worden geïntegreerd in de curricula van de lerarenopleidingen. De SLO en 10voordeleraar sloegen de handen ineen.

Actuele kerndoelen en examenprogramma's dragen bij aan gelijke kansen voor leerlingen, goede doorstroom naar het vervolgonderwijs en het kunnen functioneren in de maatschappij. Een breed generieke deel in de kennisbases voor de lerarenopleidingen draagt bij aan een snelle doorstroom naar een tweede bevoegdheid. Daarin worden de actuele ontwikkelingen met betrekking tot de basisvaardigheden meegenomen. Ook in het vakdeel van de kennisbasis is het noodzakelijk om de actuele ontwikkeling van de kerndoelen en examenprogramma's mee te nemen. Daarom is samenwerking een must en het geeft beide partijen ook energie. In deze workshop presenteren we hoe collega's van SLO samen met het werkveld de actualisatie van kerndoelen en examenprogramma's realiseert. Daarnaast zal 10voordeleraar het herijkingproces van de kennisbases samen met de lerarenopleidingen toelichten. Tenslotte laten we zien hoe de SLO en 10voordeleraar samen werken aan de actualisatie van het onderwijs. Het werkveld dat betrokken is bij de ontwikkeling van de nieuwe doelen zorgt er zo voor dat opleidingen hun curricula toekomstbestendig kunnen inrichten. Tegelijkertijd zijn de lerarenopleiders ook betrokken bij de actualisatie van de doelen zodat de versterking van het proces wederzijds is. Deze unieke kans om de curricula van het po en vo gelijktijdig af te kunnen stemmen met de lerarenopleidingen die met de herijking van hun kennisbasis bezig zijn is een echte kwaliteitsimpuls. Wat hebben lerarenopleidingen nodig vanuit het po en vo om curricula zo in te richten dat leraren voorbereid zijn op het geactualiseerde curriculum in po en vo? Daarover willen van gedachten wisselen met instituutopleiders en schoolopleiders, maar ook met managers en lectoren. En in het bijzonder willen we studenten uitnodigen om met ons mee te komen denken. Zo delen we onze eigen ervaringen en gaan we het gesprek aan over de manier waarop de samenwerking verloopt. Daarna gaan we in een interactieve werkvorm zien in hoeverre de geactualiseerde kerndoelen en eindtermen de curricula van de lerarenopleidingen beïnvloeden. Wat betekent dit voor de basisvaardigheden? We denken aan Nederlands, rekenen en wiskunde, digitale geletterdheid en burgerschap/maatschappijleer, maar er komt nog veel meer voorbij.

317. Verbindend leren met intervisie-werkvormen

Claire van der Voort; Margreet Christians

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Intervisie / Passie / Professionele Identiteit

Elke leraar leert en heeft een lerende verantwoordelijkheid, naar zijn leerlingen/studenten toe, maar ook naar zichzelf. Wanneer een leraar zich verbindt met zijn passie, verbindt hij zich met zichzelf en de mensen met wie hij werkt. Middels onze workshop laten we deelnemers hun eigenheid in beeld brengen middels activerende werkvormen.

In de driehoek van leerling – leraar – lerarenopleider heeft iedereen steeds de verantwoordelijkheid om zich lerend op te stellen (Simons & Ruijters, 2014). Leren begint met het verbinden met je eigenheid – wie ben ik, wat doe ik, wat kan ik en vooral wat wil ik? In verbinding met je taken, verantwoordelijkheden, talenten en kernwaarden kan verbinding ontstaan met de mensen om je heen waaronder collega's en leerlingen (Ruijters et al., 2015). In deze workshop willen we middels speelse intervisievormen stilstaan bij de kracht van ieder individu in zijn/haar professe om vervolgens gezamenlijk (letterlijk) in beweging te zoeken naar de verbinding in een organisatie/het collectief. De intervisievormen zorgen ervoor dat de deelnemers voorbij hun grenzen kijken en gezamenlijk mogelijkheden gaan verkennen. Na het volgen van de workshop hebben de deelnemers verbinding ervaren en handvatten gekregen om richting te geven aan hun profiel/beroep/werk vanuit hun persoonlijke drijfveren.

Geerdink, G. & Gommers, M. (2021). Met studenten als partners worden lerarenopleiders beter en effectiever in het rolmodelen. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 42(2), 2741.

Knezic, D. & Meijer, P. (2022). Drie soorten dialogen om actief en constructief van de eigen onderwijspraktijk te leren. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 43(1), 103118.

Kools, Q. & Koster, B. (2016). Hoe blijf je als lerarenopleider in ontwikkeling? In: G. Geerdink, & I. Pauw (Eds.), *Kennisbasis Lerarenopleiders, Katern 1. De lerarenopleider* (pp. 5160).

Kools, Q. & Wessum, L. (2020). 'En wat heb je geleerd?' Een model om in gesprek te gaan over professionalisering. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 41(3), 193201.

Korthagen, F., Koster, B., Melief, K., & Tigchelaar, A. (2002). Niveaus in reflectie: naar maatwerk in begeleiding. *VELON*, 23(1), 2938.

Koster, B., & Oldeboom, B. (2019). Leraar van leraren: hoe kan de lerarenopleider de ontmoeting met studenten vormgeven? In G. Geerdink, & I. Pauw (Eds.). *Kennisbasis voor Lerarenopleiders. Katern 7. Opleidingsdidactiek: Hoe leiden we leraren op?* (pp. 2942).

Ruijters, M. C. P. (Ed.). (2015). *Je binnenste buiten. Over professionele identiteit in organisaties*. Deventer: Vakmedianet.

Simons, P.R.J., Ruijters, M.C.P. (2014). The Real Professional is a Learning Professional. In: Billett, S., Harteis, C., Gruber, H. (eds) *International Handbook of Research in Professional and Practicebased Learning*. Springer International Handbooks of Education. Springer, Dordrecht.

https://doi.org/10.1007/9789401789028_35

318. Pilot valideringsassessment voor studenten met werkervaring door middel van holistisch valideren

Jannie Lensen-Botter, Windesheim

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Assessment / Holistisch / Valideren

Windesheim, domein B&E, start in 2023 een pilot Valideringsassessment voor studenten met werkervaring. Dit houdt in: het holistisch leerwegonafhankelijk beoordelen van iemands leerervaringen en het adviseren over het verdere leertraject. We gaan onderzoeken hoe langstudeerders met meerjarige, onbevoegde leservaring gestimuleerd en gefaciliteerd kunnen worden bij het afronden van hun leraaropleiding.

Windesheim, domein B&E, start in 2023 een pilot Valideringsassessment voor studenten met werkervaring. Het valideringsassessment houdt in: het holistisch leerwegonafhankelijk beoordelen van iemands leerervaringen en het adviseren over het verdere leertraject. Op grond van de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek (WHW) bestaat de mogelijkheid voor studenten om naast de reguliere vrijstellingsregeling ook vrijstellingen te verkrijgen voor buitenschoolse, oftewel werkervaring, leerervaringen. In Hoofdstuk 7. Onderwijs, Artikel 7.13. Onderwijs- en examenregeling 2, lid r ... staat nl. "In de onderwijs- en examenregeling worden, onverminderd het overigens in deze wet terzake bepaalde, per opleiding of groep van opleidingen de geldende procedures en rechten en plichten vastgelegd met betrekking tot het onderwijs en de examens. Daaronder worden ten minste begrepen: r. de gronden waarop de examencommissie voor eerder met goed gevolg afgelegde tentamens of examens in het hoger onderwijs, dan wel voor buiten het hoger onderwijs opgedane kennis of vaardigheden, vrijstelling kan verlenen van het afleggen van een of meer tentamens, ..."

Ter voorbereiding op het valideringsassessment werkt de student aan het eigen portfolio en verzamelt relevante bewijsmaterialen van kennen en kunnen. Als het assessment heeft plaatsgevonden rapporteren assessoren hun bevindingen en geven advies over de validering van de opleidingsspecifieke (onderdelen van) onderwijseenheden of eenheden van leeruitkomsten. Op basis van de algemene rapportage van het valideringsassessment en het opleidingsspecifieke advies over het vrijstellen van bepaalde onderwijseenheden of eenheden van leeruitkomsten, besluit de examencommissie over vrijstelling en zorgt voor toewijzing hiervan. In deze pilot onderzoeken we hoe langstudeerders met meerjarige, onbevoegde leservaring gestimuleerd en gefaciliteerd kunnen worden bij het afronden van hun leraaropleiding. Uitgangspunt is dat we hierbij zoveel mogelijk rekening willen (leren) houden met de informele leerervaringen die de studenten werkendeweg hebben opgedaan zodat de opleiding daar rekening mee kan houden en maatwerk kan bieden. Zo proberen we onnodig onderwijs te voorkomen en vertrouwen te creëren in het buitenschoolse leren. Uiteindelijk doel is een integrale aanpak voor alle studenten te realiseren waarin het eigenaarschap van de student over het leertraject gedeeld wordt met de opleiding. Maatwerk-oplossingen en waardering van buitenschoolse leerervaringen zorgen voor stroomlijning van het leertraject 'naar de maat van de student'. Jannie Lensen – Botter en Lourens van der Leij

320. Support voor het begeleiden van reflectie, verbinden en afstemmen in de schoolstage

Iris Pauw, Lerarenacademie Vrije Universiteit; Hanna Westbroek Westbroek, Lerarenacademie Vrije Universiteit; Esther Stronkhorst Stronkhorst, Kohnstamm Instituut

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Praktische Ondersteuning / Begeleiden Op De Werkplek / Vo En Po

In een 3-jarig NRO-praktijkonderzoek door Amsterdamse lerarenopleidingen en opleidingsscholen zijn tools ontwikkeld die de WPB/mentor ondersteunen met het ontwikkelen van de begeleidingspraktijk. De tools helpen de WPB/mentor met evalueren en door-ontwikkelen van de eigen begeleidingspraktijk, en zijn gericht op: reflecteren; verbinden van theorie met praktijk; afstemmen van theorie met persoon.

Voor aanstaande leraren is het belangrijk om theorie met praktijk betekenisvol met elkaar te verbinden (Korthagen e.a., 2006). Aanstaande leraren ervaren vaak een kloof tussen de theorie die zij in de lerarenopleiding leren en de praktijk op de school. De werkplekbegeleider (VO) en de mentor (PO) kan een belangrijke rol innemen in het dichten van deze kloof (Nieuwenhuis et al., 2017; Kroeze, 2018). De werkplek biedt idealiter een leeromgeving die de aanstaande leraar stimuleert om redeneringen en motieven t.a.v. de eigen lespraktijk te expliciteren en te onderzoeken door verbindingen te maken met theoretische noties. Daarbinnen kunnen drie leerprocessen onderscheiden worden: reflectie (verbinding persoon met praktijk), verbinding (verbinding theorie met praktijk) en afstemming (verbinding theorie met persoon) (zie Figuur 1; Koster & Stappers, 2019). Uit onderzoek blijkt dat werkplekbegeleiders het vaak lastig vinden om hun praktijkkennis te combineren met theorie en zijn ze lang niet altijd genoeg voorbereid voor hun taak (Hennissen, 2011; Clarke, 2014). Met dit voor ogen is in een consortium met verschillende lerarenopleidingen en opleidingsscholen voor PO en VO een aantal tools ontwikkeld die werkplekbegeleiders moeten gaan ondersteunen met het evalueren en ontwikkelen van hun begeleidingspraktijk. De eerste tool, de TPP-zelfscan, brengt in kaart in welke mate werkplekbegeleiders aandacht besteden aan het leggen van de verbinding tussen theorie (T), praktijk (P) en de persoon (P) van de aanstaande leraar, en de leerprocessen die hiermee gepaard gaan. Deze tool zal kort worden toegelicht in de workshop. De tweede tool staat centraal in de workshop, en betreft praktische hulpkaarten die laten zien welke vragen centraal staan in een begeleidingspraktijk gericht op respectievelijk reflectie, verbinden of afstemmen. Met deze tool kan de werkplekbegeleider vaststellen welke vragen hij/zij/hen nog niet (zo vaak) stelt aan de LIO. Op basis daarvan kan de werkplekbegeleider een (nieuwe) begeleidingspraktijk voorbereiden. De derde tool, concrete voorbeelden van begeleidingspraktijken waarin reflectie, verbinden en/of afstemmen wordt gestimuleerd, laten we voor nu buiten beschouwing. In de workshop gaan we aan de hand van de hulpkaarten aan de slag: hoe zijn de hulpkaarten ontworpen? hoe helpen de kaarten met het ontwikkelen van de begeleidingspraktijk? Welke ondersteuning is daarvoor nodig? Samengevat: deelnemers gaan de hulpkaarten in een activiteit uitproberen en evalueren. In een professionele dialoog worden ervaringen uitgewisseld en wordt er een koppeling gemaakt met het doel van de hulpkaarten: werkplekbegeleiders (VO en PO) helpen met het gericht verder ontwikkelen van hun begeleidingspraktijk (reflectie; verbinden; afstemmen).

Clarke, A., Triggs, V., Nielsen, W. (2014). Cooperating teacher participation in teacher education: A review of the literature. *Review of Educational Research*, 84(2), 163–202.

Hennissen, P. (2011). *In de nesten werken: opleiden van leraren op de werkplek*. Lectorale rede. Heerlen: Zuyd Hogeschool.

Korthagen, F., Loughran, J., & Russell, T. (2006). Developing fundamental principles for teacher education programs and practices. *Teaching and Teacher Education*, 22, 1020–1041.

Koster, B., & Stappers, J. (2019). *Het transformatorhuisje. Inzichten en methodieken voor het opleiden van aanstaande leraren op de werkplek*. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

Kroeze, C. (2014). *Georganiseerde begeleiding bij opleiden in de school. Een onderzoek naar het begeleiden van werkplekleren van leraren in opleiding*. Proefschrift. Nijmegen: HAN.

Kroeze, C. (2018). *Begeleiding in de opleidingsschool*. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

Nieuwenhuis, A., Hove, A., Nijman, D., & Van Vlokhoven, H. (2017). *Pedagogischdidactische vormgeving van werkplekleren in het initieel beroepsonderwijs: een internationale reviewstudie*. Nijmegen: Kenniscentrum Kwaliteit van Leren.

321. THEMAGROEP Lesson Study integreren in de lerarenopleiding

Siebrich de Vries, NHL Stenden Hogeschool; Sui Lin Goei, Hogeschool Windesheim; Iris Willems, AP Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Lesson Study

Lesson Study is een professionaliseringsaanpak waarin (aanstaande) leraren in kleine teams met elkaar leren van hun leerlingen. In deze workshop maken we kennis met Lesson Study, en verkennen we aan de hand van een ontwerptool hoe Lesson Study in de lerarenopleiding geïntegreerd kan worden.

Het opleiden van leraren kent vele uitdagingen waaronder het verbinden van theorie en praktijk, het organiseren van toegang tot praktijkkennis van ervaren leraren/experts, de mogelijkheid om in de praktijk te oefenen, het inzicht krijgen in leerprocessen van leerlingen, het ontwikkelen van onderzoekend vermogen, en het geven van handvatten voor een 'leven lang ontwikkelen'. In deze workshop stellen we Lesson Study centraal als een mogelijk antwoord op genoemde uitdagingen. Lesson Study is een professionaliseringsaanpak waarin (aanstaande) leraren in kleine teams met elkaar leren van hun leerlingen. Lesson Study richt zich op a) het inzicht krijgen in het leren van leerlingen, b) het onderzoeken van de eigen onderwijspraktijk, c) het verbinden van theorie en praktijk, d) het leren door samen te werken en e) het jezelf door blijven ontwikkelen vanwege het cyclische karakter. Deze vijf aspecten vormen samen de big ideas van Lesson Study (Goei et al., 2021). Belangrijke vraag in deze workshop is hoe je lesson Study integreert en implementeert in de lerarenopleiding. Andriessen (2014) adviseert om studenten steeds de hele cyclus te laten doorlopen, en indien mogelijk een opbouw te maken in complexiteit. Het 4C/ID (Vier Componenten Instructie Ontwerp) van Van Merriënboer (1997) is behulpzaam om Andriessens advies te concretiseren: het 4C/ID-model bestaat uit vier gerelateerde componenten, ten eerste de leertaak bestaande uit deeltaken, ten tweede ondersteunende informatie, ten derde procedurele informatie en ten slotte deeltaakoefeningen. In deze workshop maken we kennis met Lesson Study en de big ideas aan de hand van het onlangs bij Boom verschenen Basisboek Lesson Study in de lerarenopleiding (De Vries et al., 2023). Met hulp van een ontwerptool verkennen we hoe Lesson Study in de lerarenopleiding geïntegreerd kan worden. Deze workshop wordt georganiseerd vanuit de themagroep Lesson Study van Velon/Velov.

Andriessen, D. (2014). Praktisch relevant én methodisch grondig. Dimensies van onderzoek in het HBO.

De Vries, S., Goei, S.L., & Verhoef N.C. (2023). Basisboek Lesson Study in de lerarenopleiding. Boom.

Goei, S. L., van Joolingen, W. R., Goetsch, F., Khaled, A., Coenen, T., in 't Veld, S., de Vries, S., & Schipper, T.M. (2021). Online lesson study: virtual teaming in a new normal. *International Journal for Lesson & Learning Studies*, 10(2), 217229.

Van Merriënboer, J. J. (1997). Training complex cognitive skills: A fourcomponent instructional design model for technical training. *Educational Technology*.

322. Lesgeven in burgerschapshoudingen? De nieuwe kerndoelen en het veranderende beroepsbeeld v/d leraar

Eline Veldt, Hogeschool Inholland; Luuk Kampman, Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO); Matthijs Driebergen, Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO); Marietje Beemsterboer, Hogeschool Inholland

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Burgerschap / Pedagogische Opdracht / Didactisch Handelen

In tegenstelling tot de huidige kerndoelen die zich vooral richten op kennis, vaardigheden en attitudes, vragen de nieuwe kerndoelen burgerschap om kinderen bepaalde 'handelingsperspectieven' aan te leren. Wat vraagt het aanleren van 'handelingsperspectieven' van leraren? Hoe doe je dat in diverse schoolpopulaties en op scholen met een sterk religieuze identiteit?

De huidige kerndoelen zijn bijna 20 jaar geleden geformuleerd en worden op dit moment geactualiseerd. Daarbij worden voor het eerst ook kerndoelen ontwikkeld voor burgerschap. In tegenstelling tot de eerder geformuleerde kerndoelen die zich vooral richtten op kennis, vaardigheden en attitudes, vragen de nieuwe kerndoelen burgerschap daarnaast ook om kinderen bepaalde 'handelingsperspectieven' aan te leren in het kader van burgerschap. Wat vraagt het van leraren om een 'handelingsperspectief' aan te leren? Hoe doe je dat in een diverse schoolpopulatie? En hoe doe je dat in een homogene schoolpopulatie? Deze workshop is een collectief aanbod van curriculumexperts van het kerndoelenteam burgerschap van SLO en lerarenopleiders en onderzoekers van Hogeschool Inholland. Na een korte introductie over de nieuwe kerndoelen bespreken we met de aanwezigen de dilemma's waar je als lerarenopleider tegen aanloopt bij het vormgeven aan burgerschap in de pabo. We richten ons daarin vooral op de contextspecifieke kenmerken van onderwijs; wat vraagt de context waarin je lesgeeft van een leraar en hoe ga je daarmee om in het kader van burgerschap? Ons doel is enerzijds op te halen waar de gevoeligheden liggen zodat we daar als curriculumexperts en onderzoekers van op de hoogte zijn en anderzijds collectief te leren van de in zaal aanwezige expertise en good practices. Eline Veldt, docent bij Hogeschool Inholland en onderzoeker bij lectoraat de Pedagogische Opdracht laat in de workshop zien hoe zij met teams van (aanstaand) leraren spreekt over burgerschap, persoonsvorming en contextbewustzijn en hoe zij het handelingsrepertoire van leraren op dit gebied vergroot.

Marietje Beemsterboer, ook docent bij Hogeschool Inholland en onderzoeker bij lectoraat de Pedagogische Opdracht, bespreekt de spanning tussen de vrijheid van onderwijs en de burgerschapsopdracht en laat zien welke discrepanties leraren op scholen met een sterke religieuze identiteit kunnen ervaren ten aanzien van de burgerschapsopdracht.

323. Klassenmanagement in de lerarenopleiding

Tom Adams, Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Klassenmanagement / Werkplekleren / Zijinstromers/Po/Vo

In dit symposium staat de aandacht die lerarenopleidingen besteden aan klassenmanagement in het curriculum en op de leerwerkplek centraal.

Veel aanstaande leraren worstelen met klassenmanagement en gedragsvraagstukken. Het omgaan met (probleem)gedrag van leerlingen en gebrekkige klassenmanagementvaardigheden spelen een rol bij voortijdige uitval van startende leraren, naast het omgaan met ouders en gebrek aan collegiale ondersteuning en feedback (Curry et al., 2016; den Brok et al., 2017; Helms-Lorenz et al., 2016; Kutsyuruba et al., 2019). Om aanstaande leraren goed toe te rusten voor hun onderwijspraktijk is het dus van groot belang hier in de opleiding aandacht aan te besteden. In deze presentaties gaan we in op de aandacht en positie van het aanbod van klassenmanagement in het curriculum van de lerarenopleiding en op de leerwerkplek.

Om een goed klassenmanagement te ontwikkelen, moeten leraren zich bekwamen in de volgende vijf vaardigheden: (1) Het interpersoonlijk lerarengedrag, en daarmee een relatie creëren met en tussen leerlingen, (2) Een productief leerklimaat creëren, denk daarbij aan de organisatie in de klas, het bedenken en uitvoeren van activiteiten en werkvormen. Differentiëren hoort daar ook bij, (3) Een veilig klimaat creëren in de klas, waarmee duidelijkheid is ten aanzien van de regels en er sprake is van rust en overzicht in de klas, (4) De ontwikkeling van sociale vaardigheden en zelfregulatie ondersteunen. Daarbij moet je ook denken aan preventieve maatregelen om gewenst leerlingengedrag te bevorderen, en (5) Optreden bij gedrags- of ordeproblematiek. Daarbij moet vooral gedacht worden aan reactieve maatregelen om ongewenst leerlingengedrag bij te sturen. De beide onderzoeken laten zien dat de aandacht voor klassenmanagement in het curriculum versnipperd is en kan verschillen, afhankelijk van de context en opleiders, terwijl de vraag vanuit (aanstaande) leraren op de leerwerkplek urgent is. Tijdens dit symposium willen we het hebben over de vraag waar, wanneer en op welke wijze klassenmanagement aan wordt geboden in het curriculum van de lerarenopleiding en op de leerwerkplek. Centrale vragen daarbij zijn: is er een volgorde van belangrijkheid van de verschillende thema's? Zo ja, wanneer bieden we wat aan? (Hoe zorgen we voor een gelijktijdig en congruent aanbod in curriculum en op de leerwerkplek?

In het primair onderwijs is momenteel sprake van een groeiend lerarentekort, ondanks de toename in aanmeldingen voor de pabo en de aantallen zij-instromers in het beroep van leraar basisonderwijs. Vroegtijdige uitval van startende leraren, zoals zij-instromers, voert de druk van het lerarentekort op. Belangrijke redenen voor deze uitval zijn problemen in de omgang met klassenmanagement- en gedragsvraagstukken. In hun opleiding ervaren zij-instromers dat er onvoldoende aandacht is voor hun specifieke ondersteuningsbehoeften als volwassen 'leerders' met eerder verworven competenties. Gerichte begeleiding is nodig om vroegtijdige uitval in het beroep een halt toe te roepen. Het doel van dit onderzoek is het samen met lerarenopleiders een onderwijseenheid te

ontwerpen en uitvoeren die aansluit bij de specifieke ondersteuningsbehoeften van zij-instromers in de omgang met klassenmanagement- en gedragsvraagstukken. Op basis van een systematische literatuurreview en semi-gestructureerde interviews met zij-instromers en opleiders zijn ontwerprichtlijnen geformuleerd, waarbij de elementen samenwerkend leren, peer- en expert support, in-de-klas-leren en gerichte oefening een belangrijke rol spelen. Deze ontwerprichtlijnen zijn door vier lerarenopleiders gebruikt om een onderwijseenheid te ontwikkelen, waarbij Lesson Study voor gedragsvraagstukken (LS-G) de basis vormde. LS is een professionaliseringsaanpak waarbij kleine groepjes leraren onder leiding van een procesbegeleider, aan de hand van een gerichte, gezamenlijk ervaren praktijkvraag, een passende aanpak ontwikkelen voor een specifieke klas, deze live uitvoeren, en evalueren met elkaar. Op basis van gezamenlijk uitgevoerde klassen- en leerlingobservaties wordt de aanpak bijgesteld, waarna de cyclus zich herhaalt voor een andere klas (o.a. (Goei et al., 2021). Ook binnen lerarenopleidingen wordt LS ingezet (de Vries et al., 2023). In eerdere studies is onderzoek gedaan naar de toepassing van LS voor gedragsvraagstukken (Nelen et al., 2023; Pronk et al., 2020). In schooljaar 2022-2023 hebben vier lerarenopleiders deze onderwijseenheid uitgevoerd. Op basis van individuele interviews met de opleiders en focusgroep interviews met deelnemende zij-instromers is de onderwijseenheid bijgesteld om in schooljaar 2023-2024 opnieuw aan te bieden aan zij-instromers. Aan het einde van het project formuleren opleiders richtlijnen voor onderwijs aan zij-instromers op het vlak van gedrags- en klassenmanagement ter verbetering van het opleidingsaanbod voor zij-instromers. Tussentijdse opbrengsten worden gepresenteerd evenals de manier waarop de ontworpen onderwijseenheid klassenmanagement adresseert. Voorlopige resultaten laten zien dat zij-instromers het samen sparren over alledaagse situaties in de klas en het gezamenlijk ontwikkelen van een gedragsinterventie (doorgaans een gedragsles) waarderen. Het gebruik van filmbeelden om de gezamenlijk ontworpen les te observeren wordt als krachtig leermiddel ervaren. Feedback van peers en de procesbegeleider wordt gewaardeerd.

Het grip krijgen op klassenmanagement is voor aanstaande leraren een belangrijk aspect van hun stage in de lerarenopleiding. Er is echter nog weinig bekend over hoe klassenmanagement tijdens het werkplekleren voor aanstaande leraren voor het middelbaar onderwijs wordt ontwikkeld. In dit onderzoek is de aandacht voor klassenmanagement in de literatuur, het curriculum van de lerarenopleiding en op de leerwerkplek in kaart gebracht. Tevens zijn in deze studie leerprocessen van aanstaande zijn gereconstrueerd waarmee in kaart is gebracht wat belangrijke elementen zijn in het klassenmanagement leerproces van aanstaande leraren op de leerwerkplek, waarbij ook gekeken is wat de specifieke focus ten aanzien van klassenmanagement was gedurende het leerproces op de leerwerkplek. In de eerste fase van het onderzoek is gedefinieerd wat klassenmanagement is, is onderzocht wat de potentiële aandacht zou kunnen zijn vanuit de beschikbare literatuur en is dit vergeleken met de daadwerkelijke aandacht in het curriculum van de lerarenopleiding, gericht op het werkplekleren.

De aandacht in de literatuur en in de praktijk gaat vooral uit naar 'interpersoonlijk lerarengedrag', 'de ontwikkeling van sociale vaardigheden en zelfregulatie van leerlingen' en 'optreden bij gedrags- of ordeproblematiek', terwijl in het curriculum van de lerarenopleiding de aandacht beperkt was tot 'interpersoonlijk lerarengedrag' en 'een productief leerklimaat creëren'. Vervolgens zijn periodes van het werkplekleren van 24 aanstaande leraren gereconstrueerd waarin met name hebben gekeken is naar hoe leerprocessen in de bekwaming van het klassenmanagement eruit zien en welke leeruitkomsten dat oplevert. Dit leverde inzichten op over onder andere de wijze waarop aanstaande leraren literatuur gebruiken, wat ze van lerarenopleiders (en collega's en peers) nodig hebben en de

wijze waarop zelfregulatie van aanstaande leraren een rol speelt. Daarbij is gekeken naar hoe dit zich verhiel tot het leerproces en de specifieke focus die aanstaande leraren hadden ten aanzien van de aandacht voor de verschillende componenten van het klassenmanagement. Uit de analyse bleek dat hoewel de aanstaande leraren aan het begin van het studiejaar leerdoelen beschreven die relateerden aan alle componenten van klassenmanagement, gaandeweg het schooljaar het 'interpersoonlijk lerarengedrag' de meest dominante bleek te zijn in hun leerproces. Mogelijk duidt dit erop dat de aandacht hiervoor in het curriculum te abstract is en dat het pas echt gaat leven wanneer het urgent wordt in de authentieke leeromgeving, waarin aanstaande leraren met de praktijk en ook met zichzelf worden geconfronteerd.

- Adams, T., Koster, B. & den Brok, P. (2022). Patterns in student teachers' learning processes and outcomes of classroom management during their internship. *Teaching and Teacher Education*, 120 (3): 103891. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103891>
- Curry, J. R., Webb, A. W., & Latham, S. J. (2016). A content analysis of images of novice teacher induction: Firstsemester themes. *Journal of Educational Research and Practice*, 6(1), 43-65. <https://doi.org/10.5590/JERAP.2016.06.1.04>
- den Brok, P., Wubbels, T., & van Tartwijk, J. (2017). Exploring beginning teachers' attrition in the Netherlands. *Teachers and Teaching*, 23(8), 881-895. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1360859>
- Evertson, C. M., & Weinstein, C. S. (2006). Classroom management as a field of inquiry. In C. M. Evertson and C. S. Weinstein (Eds.), *Handbook of classroom management: Research practice, and contemporary issues* (pp. 316). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Goei, S. L., Norwich, B., & Dudley, P. (2021). *Lesson Study in inclusive educational settings*. WALRoutledge Lesson Study Series.
- HelmsLorenz, M., van de Grift, W., & Maulana, R. (2016, Jun). Longitudinal effects of induction on teaching skills and attrition rates of beginning teachers. *School Effectiveness and School Improvement*, 27(2), 178-204. <https://doi.org/10.1080/09243453.2015.1035731>
- Kutsyuruba, B., Walker, K. D., & Godden, L. (2019). Contextual factors in early career teaching: A systematic review of international research on teacher induction and mentoring programs. *Journal of Global Education and Research*, 3(2), 85-123. <https://doi.org/10.5038/2577509X.3.2.1057>
- Lecat, A., Raemdonck, I., Beusaert, S., & März, V. (2019). The what and why of primary and secondary school teachers' informal learning activities. *International Journal of Educational Research*, 96, 1001-110. <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2019.06.003>
- Nelen, M. J. M., Willemsse, T. M., Goei, S. L., Kamstra, J., Engelsman, L., & Hurenkamp, R. (2023). *Schoolbreed samen werken aan gedrag. Onderzoek naar de toepassing van Lesson Study voor gedragsvraagstukken*.
- Pronk, J., Jongejan, W., Bosma, T., & Goei, S. L. (2020). *Competentieversterking van docenten met PestPlotter en Lesson Study: samenwerken aan sociale veiligheid in de klas. Eindrapportage*. NRO.

van Tartwijk, J., & Hammerness, K. (2011). The neglected role of classroom management in teacher education, *Teaching Education* 22(2), 109-112.
<https://doi.org/10.1080/10476210.2011.567836>

de Vries, S., Goei, S. L., & Verhoef, N. C. (2023). *Basisboek Lesson Study in de lerarenopleiding*.

Wubbels, T. (2011). An International Perspective on Classroom Management: What Should Prospective Teachers Learn?, *Teaching Education*, 22(2), 113-131. <https://doi.org/10.1080/10476210.2011.567838>

325. Het verduurzamen van Inclusief Onderwijs in Meertalige Contexten

Kitty Leuverink, Marnix Academie; Maaïke Pulles, NHL Stenden

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Inclusief Onderwijs / Meertaligheid / Netwerkleren

In deze sessie lichten we de werkwijze en activiteiten van het Sprong-Meertaligheidsconsortium toe én delen we de opgeleverde onderzoeksagenda. Graag gaan we daarna met jullie in gesprek over logische vervolgstappen en het landelijk verduurzamen van inclusief onderwijs in meertalige contexten.

In de afgelopen vier jaar is er door een landelijk consortium – Sprong Meertaligheid – onderzoek gedaan naar inclusief onderwijs in meertalige contexten (IOMC). Het consortium bestaat uit vier hogescholen, en per regio (noord, midden, zuid) scholen voor mbo, vo en po. Onder inclusief onderwijs in meertalige contexten verstaan we onderwijs dat: uitgaat van potentieel in plaats van beperkingen of achterstanden, gebaseerd is op gelijkwaardigheid met oog voor talige diversiteit, adaptief is, en optimale ontwikkelkansen en deelname van iedereen aan onderwijs bevordert. In het Sprong-Meertaligheidsconsortium is gewerkt aan versterking van IOMC op de betrokken scholen aan de hand van vragen uit die praktijk. In de drie regio's vonden bijeenkomsten plaats tussen deelnemers uit diverse onderwijssectoren (hbo, mbo, po, vo). Er werd gewerkt in 'sprints': korte deelstudies van twee à drie maanden waarin concrete vragen of knelpunten werden geïdentificeerd, en waarin oplossingsrichtingen werden verkend. Alle ervaren vragen en knelpunten zijn geregistreerd met behulp van het framework van boundary crossing (Akkerman & Bakker, 2011). De ervaringen, bevindingen en middelen (o.a. lesmateriaal, instrumenten) vanuit de regiobijeenkomsten werden landelijk gedeeld om gezamenlijke kennis op te bouwen. Deze kennis heeft een plek gevonden in het Kennishuis waarover we graag meer vertellen in de sessie. Daarnaast hebben we een vragenlijst ontwikkeld en uitgezet met als doel te toetsen in hoeverre de praktijkvragen uit de regio's breder gedragen worden in het landelijke onderwijsveld. Ongeveer 110 experts uit de diverse onderwijssectoren hebben in de vragenlijst aangegeven wat voor hun de meest urgente behoeften zijn aan onderzoek op het gebied van IOMC. De resultaten vormden input voor een breedgedragen, landelijke onderzoeksagenda IOMC. Op basis daarvan heeft het Sprong-Meertaligheidsconsortium ten doel gesteld om een onderzoeksagenda op te stellen die voorziet in vraagarticulatie voor de komende jaren. We zochten antwoord op de vraag: Welke vragen leven er in het onderwijsveld op het gebied van inclusief onderwijs in meertalige contexten? En welke van die vragen verdienen prioriteit in wetenschappelijk onderzoek én praktijkonderzoek? In deze sessie gaan we in op (1) uitdagingen en successen op het gebied van IOMC die we hebben geïdentificeerd in de regio's, en (2) de uitkomsten van de vragenlijst.

Vervolgens willen we met de deelnemers in discussie over de volgende vragen:

- Hoe kunnen we rond de gepresenteerde vraagstukken meer kennis genereren en meer kennis laten circuleren?
- Hoe kunnen lerarenopleidingen een rol spelen in het duurzaam verankeren van onze visie en onze opbrengsten vanuit IOMC?

Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary crossing and boundary objects. *Review of Educational Research*, 81, 132169

327. Circulair Opleiden: Een ontdekkingsreis tijdens werkplekieren

Petra van Beveren, Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam; Bob Koster, Bob Koster

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Professionele Identiteitsontwikkeling / Contextleren / Opleiden In Brede Conceptscholen

Circulair opleiden betekent dat studenten gestimuleerd worden om met verschillende contexten tijdens werkplekieren kennis te maken. Contexten die verschillen ten aanzien van visie op leren/type onderwijs. We hebben een vijf gevolgd en gekeken wat dit doet met hun identiteitsontwikkeling. We delen de inzichten en gaan in gesprek over circulair opleiden.

Het leren op de werkplek betreft een interactieproces tussen de aanstaande leraar en de context. Dit onderzoek richt zich op het verloop van de professionele identiteitsontwikkeling van aanstaande leraren in conceptonderwijs en draagt daarmee bij aan kennis over de ontwikkeling van de professionele identiteit in deze context. De centrale vraag in dit onderzoek is in hoeverre het circulair opleiden, met andere woorden het bewust kiezen voor het werkplekieren in verschillende contexten van steeds andere conceptscholen, van invloed is op de professionele identiteitsontwikkeling van de aanstaande leraar. Vijf aanstaande leraren worden gevolgd die gedurende hun opleiding ervoor hebben gekozen om hun werkplekieren telkens in een ander concept te doen binnen hetzelfde partnerschap.

Conceptschool is in dit onderzoek een verzamelnaam voor scholen in het voortgezet (speciaal) onderwijs met uitgesproken pedagogisch didactische onderwijsconcepten en visies. De aan dit onderzoek deelnemende scholen zijn brede conceptscholen van de Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam (NOA) met een ruim onderwijsaanbod van vmbo tot gymnasium. Bij NOA krijgt de aanstaande leraar de kans om in verschillende schoolcontexten opgeleid te worden, volgens dezelfde methodiek, maar wel in een andere schoolcontext. Zo maken aanstaande leraren kennis met de inspiratiebronnen die verborgen liggen achter de concepten waar de partnerscholen mee werken én zullen ze geleerde theorie kunnen verbinden met de praktijk. Het is de ambitie om aanstaande leraren kennis te laten maken met een zo breed mogelijk palet aan zowel schoolsoorten als onderwijsvisies. De meerwaarde van deze brede oriëntatiemogelijkheid wordt benut door aanstaande leraren te stimuleren om circulaire opleidingsplaatsen te vervullen om de verschillende onderwijstypen en -concepten te leren kennen. Het doel is dat aanstaande leraren niet slechts uitvoerders zijn van wat van hen verwacht wordt, maar dat ze uitgroeien tot authentieke ontwerpers van het onderwijs binnen de conceptschool waar ze een opleidingsplaats hebben. Op deze manier kunnen zij tijdens het werkplekieren ontdekken welke context het beste bij hen past en in welk onderwijstype zij zich thuis gaan voelen. Het betreft een interviewstudie onder vijf aanstaande leraren. De vraag die centraal staat is, hoe aanstaande leraren hun professionele identiteitsontwikkeling ervaren en welke betekenis zij eraan toekennen. Omdat deze studie gericht is op unieke ervaringen van respondenten, wordt gekozen voor individuele semi-gestructureerde interviews. Tijdens de ronde tafel presenteren we de uitkomsten van het oriënterende onderzoek en gaan we in gesprek over het belang van circulair opleiden en manieren om dat eventueel te stimuleren.

Beijaard, D. (2009). *Leraar worden en leraar blijven: over de rol van identiteit in professioneel leren van beginnende docenten*. Eindhoven: Technische Universiteit Eindhoven.

Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching*, 15(2), 257–272. <https://doi.org/10.1080/13540600902875332>

Korthagen, F., Koster, B., Melief, K., & Tigchelaar, A. (2002). *Docenten leren reflecteren:*

Systematische reflectie in de opleiding en begeleiding van leraren. Soest: Nelissen.

Leeferink, H., Koopman, M. M., Beijaard, D., & Schellings, G. (2018). Overarching professional identity themes in student teacher workplace learning. *Teachers and Teaching*, 25(1), 69–89.

<https://doi.org/10.1080/13540602.2018.1527762>

Rodgers, C. R., & Scott, K. H. (2008). The development of the personal self and professional identity in learning to teach. In *Handbook of Research on Teacher Education* (pp. 732–755). Macmillan.

<https://doi.org/10.4324/9780203938690.ch40>

Stenberg, K. (2011). *Working with identities promoting student teachers' professional development*.

Java: University of Helsinki, Faculty of Behavioural Sciences, Department of Teacher Education. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24379/Workingw.pdf>

328. Het begeleiden van Lesson Study als afstudeerwerk: de ontwikkeling van twee instrumenten

Lidewij van Katwijk, NHL Stenden; René Streutker, NHL Stenden Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Praktijkonderzoek / Lesson Study / Reflectie

In deze workshop gaan we aan de slag met twee begeleidingsinstrumenten die bedoeld zijn om diepgang van studentonderzoek te vergroten en reflectie op het leerproces te verdiepen. Beide instrumenten zijn ontwikkeld voor Lesson Study in de afstudeerfase, maar zouden ook ingezet kunnen worden bij andere vormen van praktijkonderzoek.

Op verschillende plaatsen binnen de tweedegraads lerarenopleidingen van NHL Stenden Hogeschool doen studenten hun afstudeeronderzoek in de vorm van Lesson Study, een vorm van ontwerponderzoek waarbij een zogenaamde onderzoeksles centraal staat en de focus ligt op het leerproces van de leerlingen (De Vries et al., 2023). Zowel studenten als opleiders zijn positief hierover, onder andere doordat gestelde leeruitkomsten behaald worden, terwijl er minder studievertraging optreedt dan bij andere typen afstudeeronderzoeken. We zien echter ook punten voor verbetering, bijvoorbeeld wat betreft de diepgang van de praktijkonderzoeken en de kwaliteit van de reflecties op de gedane Lesson Study. We experimenteren daarom al enkele jaren met twee instrumenten die de Lesson Study van studentleraren kunnen ondersteunen (Streutker & Van Katwijk, 2023). Tijdens deze workshop introduceren we beide instrumenten en kunnen deelnemers kiezen met welk instrument ze aan de slag willen gaan. Het eerste instrument is een grafisch hulpmiddel, gebaseerd op conjecture mapping (Sandoval, 2014), om studenten te helpen bij het ontwerpen van hun onderzoeksles, specifiek wat betreft het vaststellen van de kernelementen van hun onderzoeksles, welke (leer)processen die stimuleren en welk leren dit zou moeten opbrengen. Studenten hebben hier moeite mee, terwijl we denken dat het scherp hebben van deze oorzaak-gevolg redeneringen erg belangrijk is voor de kwaliteit van de onderzoeksles. We vragen de deelnemers om met een praktijkonderzoek uit eigen praktijk het verwachtingenschema toe te passen. Na tijd bespreken we welke drempels en inzichten worden ervaren. Het tweede instrument is een gespreksstructuur voor groepsreflecties op basis van gesprekskaarten, gericht op de eigen professionele ontwikkeling en de ontwikkeling van onderzoekend vermogen als gevolg van de uitgevoerde Lesson Study (Munneke et al., 2023). Als begeleider ondersteunen we het gesprek, bijvoorbeeld door (begeleidings)vragen te stellen en samen te vatten. Hierbij is het idee dat gezamenlijk reflecteren diepgang in reflectie kan geven (Hoedemakers & Nijgh, 2023). We hebben dit instrument ontwikkeld omdat we zien dat studenten veelal oppervlakkig reflecteren. Onder andere omdat het meestal als individuele activiteit wordt ondernomen. We werken nu twee jaar met dit instrument en we zien dat de studenten veel beter zicht krijgen op hun professionele ontwikkeling als gevolg van het doen van Lesson Study. We verwachten dat dit ook toepasbaar is bij andere vormen van praktijkonderzoek. We vragen de deelnemers welke begeleidingsvragen zij zouden stellen bij het gebruik van dit instrument.

De Vries, S., Goei, S. L., & Verhoef, N. (Red.). (2023). Basisboek Lesson Study in de lerarenopleiding. Boom.

Hoedemakers, J., & Nijgh, L. (2023). Reflecteren met de hofnar. Boom.

Munneke, L., Rozendaal, J. S., & Katwijk, L. van. (2023). Onderzoekend vermogen ontwikkelen tijdens je lerarenopleiding. Boom.

Sandoval, W. (2014). Conjecture Mapping: An Approach to Systematic Educational Design Research. *Journal of the Learning Sciences*, 23(1), 1836. <https://doi.org/10.1080/10508406.2013.778204>

Streutker, R., & Van Katwijk, L. (2023). Het faciliteren van Lesson Study in de afstudeerfase: De ontwikkeling van twee begeleidingsinstrumenten. *Didactiek voor Vak en Beroep*, 3, 5461.

329. Uitdagingen voor lerarenopleiders bij het integreren van onderzoekend vermogen

Marloes van Dijk, Marnix Academie; Belinda Ommering, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Onderzoekend Vermogen / Lerarenopleiders / Professionele Ontwikkeling

In deze presentatie gaan we in op uitdagingen van lerarenopleiders bij het integreren van onderzoekend vermogen. Uit interviews met lerarenopleiders van de Marnix Academie zijn drie hoofdthema's ontstaan: 1) Curriculumontwikkeling en beoordeling van onderzoekend vermogen, 2) Supervisie-gerelateerde vraagstukken, 3) Nieuw en oud denken over onderzoek en onderzoekend vermogen.

Lerarenopleidingen proberen studenten op te leiden tot leerkrachten die kunnen omgaan met complexe beroepssituaties en daarbij gebruik maken van onderzoekend vermogen (HBO-raad, 2009; Losse & Nahuis, 2016; Munneke et al., 2023). Om te zorgen dat studenten onderzoekend vermogen inzetten in hun dagelijkse praktijk is tijdens de opleiding meer nodig dan alleen het aannemen van de onderzoekersrol. Lerarenopleidingen hebben een geïntegreerde leerlijn onderzoekend vermogen nodig die laat zien hoe onderzoekend vermogen noodzakelijk is voor de dagelijkse onderwijspraktijk. Het ontwikkelen van een dergelijke leerlijn onderzoekend vermogen is dan ook fundamenteel onderdeel van de recente voltijd curriculumvernieuwing van de Marnix Academie. Meer specifiek werd de afstudeerfase doorontwikkeld - waarbij een los praktijkonderzoek niet meer plaatsvond - maar in plaats daarvan onderzoekend vermogen werd geïntegreerd in de afstudeeropdrachten. Parallel aan deze doorontwikkeling werd actieonderzoek uitgevoerd om antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: Welke uitdagingen komen lerarenopleiders tegen bij het integreren van onderzoekend vermogen in afstudeeropdrachten? Om uitdagingen te identificeren die lerarenopleiders tegenkomen bij de doorontwikkeling van de afstudeerfase hebben we, als onderdeel van actieonderzoek, semigestructureerde interviews gehouden met 13 lerarenopleiders. Uit de getranscribeerde interviews zijn tekstfragmenten geselecteerd waarin uitdagingen naar voren kwamen. Deze uitdagingen zijn geclusterd tot overkoepelende categorieën en vervolgens tot hoofdthema's. De uitdagingen zijn te categoriseren in drie hoofdthema's. Het eerste thema bevat uitdagingen die te maken hebben met curriculumontwikkeling en beoordeling van onderzoekend vermogen. Het gaat bijvoorbeeld over wat lerarenopleiders mogen verwachten en vragen van studenten op dit gebied. Het tweede thema bevat supervisie-gerelateerde vraagstukken, zowel van pedagogische/didactische aard (bijvoorbeeld hoe op maat te begeleiden?) als motivationele aard (bijvoorbeeld hoe studenten de toegevoegde waarde van onderzoekend vermogen laten erkennen?). Uitdagingen in het derde thema hebben betrekking tot nieuw en oud denken over onderzoek en onderzoekend vermogen, bijvoorbeeld afwegingen over methodologische grondigheid en praktische relevantie. Uit het onderzoek blijkt dat lerarenopleiders de nieuwe visie op onderzoekend vermogen omarmen, maar de concrete vertaalslag naar de eigen onderwijspraktijk moeilijk vinden. Samen werken richting een gedeelde visie en het ontwikkelen van gezamenlijke taal op de drie hoofdthema's lijkt een passende vervolgstap. Hierbij is het ook belangrijk dat lerarenopleiders zelf hun eigen onderzoekend vermogen verder kunnen ontwikkelen, omdat de

huidige veranderingen ook om deze competentie bij lerarenopleiders vragen. Behalve de resultaten gaan we in deze presentatie in gesprek over wat de resultaten betekenen voor het handelen van lerarenopleiders: Welke rol spelen zij in het stimuleren en ondersteunen van de ontwikkeling van onderzoekend vermogen?

HBOraad. (2009). Kwaliteit als opdracht. HBOraad.

Losse, M., & Nahuis, R. (2016). Professional products as curricular backbone: A model for contextualizing research abilities in higher education. In A. TeijaKaisa, K. Komulainen, A. Majakulma & S. NiinistöSivuranta (Eds.), *Crossing borders and creating future competences*. (pp. 5867). Laurea University of Applied Sciences.

Munneke, L., Rozendaal, J. S., & Van Katwijk, L. (2023). *Onderzoekend vermogen ontwikkelen tijdens je lerarenopleiding*. Boom Uitgevers.

330. Aan de slag met beroepsgerichte didactiek

Anne Khaled, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen; Haske van Vlokhoven, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Beroepsgerichte Didactiek / Docentenprofessionalisering /

Opleiden voor een beroep vraagt didactische en pedagogische flexibiliteit van docenten. De Spiegel Beroepsgerichte didactiek is een hulpmiddel voor opleidingsteams in beroepsonderwijs om te onderzoeken of hun eigen opleiding voldoende aansluit op de reële beroepspraktijk. In deze workshop gaan we aan de slag met het instrument

Praktische relevantie De kennisbasis in de huidige lerarenopleidingen wordt vooral ontleend aan de vakdisciplines in het algemeen onderwijs en is minder gericht op handelingskennis in het beroepsonderwijs (De Bruijn, 2019). Breed gedragen is dat deze leemte moet worden opgevuld: zie bv het beroepsbeeld mbo (sinds 2019), uitstroomprofielen beroepsonderwijs op de lerarenopleidingen en het ontstaan van steeds meer (aspirant) mbo-opleidingsscholen. Desondanks is het nodig dat lerarenopleiders meer kennis krijgen van het (voorbereidend) beroepsonderwijs (van Vlokhoven & Aalsma, 2021). Thema Hét onderscheidend kenmerk van beroepsonderwijs is dat leren en het begeleiden van leren plaatsvindt op school én op de werkplek (en in variaties daarvan zoals simulaties binnen de school of leerafdelingen in het bedrijf). Naast een diversiteit aan leercontexten is er ook een diversiteit aan opleiders die vaak verschillende routes hebben gevolgd naar het docentschap (van Vlokhoven & Aalsma, 2021). Dit maakt dat de beroeps-didactische expertise binnen opleidingsteams erg kan verschillen. Beroepsgerichte didactiek is de kennis- en handelingsbasis voor opleiders in initiële en post-initiële opleidingssituaties gericht op de beroepsuitoefening. Opleiden voor een beroep vraagt didactische en pedagogische lenigheid. Net die beroepsgerichtheid van de didactiek blijkt geen vanzelfsprekendheid (Hoeve, van Vlokhoven & Nijman, 2021; Khaled & Mazereeuw, 2022).

Doel en invulling workshop Binnen de Gelderse Professionaliseringsagenda, een consortium van het Gelders mbo en de HAN, bleek behoefte aan een extra impuls professionalisering. Daartoe is o.a. de Spiegel Beroepsgerichte Didactiek ontwikkeld. De Spiegel geeft een team zicht op de mate waarin zij de beroepsgerichtheid hebben vormgegeven en geborgd. En laat zien op welke onderdelen zij zich kunnen versterken (Hoeve, van Vlokhoven & Nijman, 2021). In deze workshop presenteren we het instrument en gaan de deelnemers zelf aan de slag. Zij maken zo kennis met de verschillende inhouden van beroepsgerichte didactiek en worden ze geïnspireerd en geprikkeld om de beroeps-didactische expertise van hun eigen team te spiegelen.

Referenties De Bruijn, E. (2019). Leren van en voor werken: de waarde(n) van beroepsonderwijs. [Inaugurale rede]. Open Universiteit, Heerlen. Hoeve, A. van Vlokhoven, H. Nijman, D.J. (2021). Pilot Spiegel Beroepsgerichte Didactiek. Rapportage. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Khaled, A. & Mazereeuw, M. (2022). Begeleiden van wendbaar vakmanschap in hybride leeromgevingen in het mbo. Eindrapport. Eindrapport-Begeleiden-van-wendbaar-vakmanschap-in-hybride-leerwerk-omgevingen-in-het-mbo.pdf (husite.nl) Van Vlokhoven & Aalsma (2021). Het extended opleidingsteam. In: A. Hoeve, H. van Vlokhoven, L. Nieuwenhuis, & P. Den Boer (2021). Handboek beroepsgerichte didactiek. Effectief opleiden in het mbo en hbo. Uitgeverij PICA. 174-188.

332. Best of Both Worlds – The Game: de optimale combinatie van mens en techniek in het onderwijs

Hans van der Heijden, Avans Hogeschool; Suzan van Brussel, Avans Hogeschool; Esther Van der Stappen, Avans Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Onderwijsontwerp / Game / Technologie

Best of Both Worlds: wat is in jouw onderwijs(ontwerp) de optimale combinatie tussen mens en techniek? Deze vraag staat centraal bij het spelen van 'Best of Both Worlds' tijdens deze workshop. Verken elkaars perspectieven over een praktijkcasus en bepaal vanuit jouw rol hoe het onderwijskundig doel het best wordt bediend

Best of Both Worlds: wat is in jouw onderwijs(ontwerp) de optimale combinatie van mens en techniek? Deze vraag staat centraal tijdens het spelen van Best of Both Worlds tijdens deze workshop. Het lectoraat Digitale Didactiek van het expertisecentrum Future-proof Education van Avans Hogeschool constateerde dat technologische ontwikkelingen in het onderwijs niet vanzelf leiden tot een goed gesprek over de meerwaarde ervan (1,2). Ook spelen belemmerende en bevorderende overtuigingen van onderwijsprofessionals een rol in dit proces (3). Bij de implementatie van technologie in het onderwijs zijn mensen met verschillende perspectieven en kennis betrokken. Het is daarom belangrijk om een open gesprek hierover te voeren. Om dergelijke gesprekken tussen onderwijsprofessionals te verdiepen is het spel 'Best of Both Worlds' ontwikkeld. Het spel biedt inzicht in vragen zoals: waar kunnen mens en technologie elkaar aanvullen? Hoe organiseer je dat concreet? En waar moet je op letten? In deze workshop gaan we het spel spelen. Aan de hand van een casus uit de onderwijspraktijk worden elkaars perspectieven verkend. Vanuit dit gesprek, in verschillende rondes, wordt steeds meer duidelijk hoe de optimale leeromgeving kan worden gecreëerd en kan de casusinbrenger met concrete voorbeelden aan de slag om diens onderwijspraktijk te verbeteren. Voor de overige deelnemers levert het spelen van het spel kennis over en inzicht in het samenspel tussen mens en technologie in het onderwijs. De praktijkcasus is een bestaand of nog te ontwikkelen onderwijseenheid waarin technologie wordt toegepast. Denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van een blended leerarrangement voor de lerarenopleiding om oudergesprekken te oefenen met behulp van Virtual Reality (VR). De casueigenaar brengt deze technologie in en aan de hand van een filmpje achter een QR-code wordt de technologie nader toegelicht. De praktijkcasus wordt toegelicht en het spel kan beginnen. De deelnemers overleggen welke meerwaarde de gekozen technologie heeft en welk onderwijskundig doel wordt gediend. Vervolgens worden de overige rollen verdeeld. De spelleider kan als advocaat van de duivel bijvoorbeeld overtuigingen ter discussie stellen. De spelers gaan in verschillende rondes aan de hand van de kaarten op het spelbord in discussie over de meerwaarde van mens en technologie voor het onderwijsontwerp. Vanuit het perspectief van de student en docent kunnen vragen aan elkaar worden gesteld en worden besproken zaken geprioriteerd. Aan het eind van het spel hebben de spelers meer inzicht in hoe technologie kan worden ingezet in het onderwijs op zo'n manier dat het ons mensen versterkt en verder helpt. Let's play!

[1] Kirkwood, A., & Price, L. (2014). Technologyenhanced learning and teaching in higher education: What is 'enhanced' and how do we know? A critical literature review. *Learning, Media and Technology*, 39(1), 636. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17439884.2013.770404>

[2] Van der Stappen, E. (2022). Keuzes maken in blended en flexibel onderwijs: #hoedan? Avans Hogeschool. <https://www.avans.nl/onderzoek/expertisecentra/standalonelectoraten/lectoraten/digitaledidactiek/lectoralerede>

[3] Gremmen, M. & Van der Stappen, E. (2024). De docent als schakel: helpende en Belemmerende docentovertuigingen bij blended onderwijs. *Tijdschrift voor onderwijspraktijkstudies TOPS*

333. Samen bouwen aan de leerbrug tussen school en lerarenopleiding.

Vicky Willegems, Vrije Universiteit Brussel; Eva Lauwers, Vrije Universiteit Brussel; Karolien Silverans, Vrije Universiteit Brussel

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Schooluniversiteitspartnerschap / Collaboratief Praktijkonderzoek / Samen Opleiden

Onderzoekende School?! presenteert een partnerschapsmodel op basis van tien jaar empirisch onderzoek. Het benadrukt het cruciale belang van sterke hybride onderzoekende leergemeenschappen tussen lerarenopleidingen en scholen, waarin theorie en praktijk versmelten, en zo de leerbrug tussen school en opleiding verder versterken.

Partnerschappen tussen scholen en lerarenopleidingen worden internationaal erkend als een sleutel voor complexe onderwijsvraagstukken, zoals het voorbereiden van toekomstige leerkrachten op de onderwijspraktijk om voortijdige uitstroom te voorkomen, het versterken van levenslange professionalisering van huidige leerkrachten om ze aan boord te houden en het bevorderen van evidence-informed onderwijs in scholen om het leren van leerlingen op een effectieve wijze te ondersteunen. De sprekers verkennen de rol van dergelijke partnerschappen bij het creëren van een continuüm voor levenslange professionele ontwikkeling, wat op termijn kan bijdragen aan de retentie van leerkrachten in het onderwijs. Ze verkennen de krachten uit verschillende internationale inzichten en partnerschapsmodellen. Vervolgens bundelen de sprekers inzichten uit hun eigen empirisch onderzoek, waarbij ze de nadruk leggen op het belang van een krachtige hybride leeromgeving tussen lerarenopleiding en scholen. Als concreet voorbeeld belicht deze presentatie een bestaand partnerschapsmodel tussen een dertigtal grootstedelijke scholen en de lerarenopleiding van de Vrije Universiteit Brussel, genaamd Onderzoekende School?!. Binnen dit partnerschap voeren toekomstige leerkrachten, huidige leerkrachten, lerarenopleiders en onderzoekers samen collaboratief praktijkonderzoek uit om onderbouwde antwoorden te vinden op uitdagingen die voor de school en de leerkrachten van belang zijn. Tenslotte introduceren de sprekers een verrijkt partnerschapsmodel waarin de inzichten uit zowel theorie als praktijk samensmelten en de leerbrug tussen school en opleiding een gelaagde betekenis krijgt. De sprekers pleiten voor investeringen in duurzame partnerschappen tussen lerarenopleidingen en scholen om leerkrachten gedurende hun hele loopbaan te ondersteunen in hun professionele groei met als einddoel het bevorderen van de kwaliteit van onderwijs en het leren van leerlingen. Partners dragen samen verantwoordelijkheid voor professionele ontwikkeling en het monitoren van onderwijskwaliteit en schoolontwikkeling. Het ontwikkelen van een evenwaardige partnerschap tussen school en universiteit heeft als doel een ruimte te creëren waar collectief leren kan plaatsvinden en waarbij alle betrokken belanghebbenden (toekomstige, startende en ervaren leerkrachten, schoolleiders, lerarenopleider en leerlingen) elkaar versterken met het gezamenlijke doel om onderwijs te versterken. Het partnerschap heeft ook als doel een continuüm van professionalisering te creëren waarbij (toekomstige) leerkrachten de strategieën verwerven om als professionals in een schoolteam te functioneren. Door nauwe samenwerking, wederzijdse ondersteuning en gedeelde verantwoordelijkheid kunnen scholen en lerarenopleidingen een

leerbrug creëren die leerkrachten in staat stelt om succesvol te navigeren tussen theorie en onderwijspraktijk en een leven lang leren omarmen.

Willegems, V., Consuegra, E., Struyven, K., & Engels, N. (2016). How to become a broker: The role of teacher educators in developing collaborative teacher research teams. *Educational Research and Evaluation*, 22(3–4), 173–193. doi: 10.1080/13803611.2016.1247721

Willegems, V., Consuegra, E., Struyven, K., & Engels, N. (2017). Teachers and preservice teachers as partners in collaborative teacher research: A systematic literature review. *Teaching and Teacher Education*, 64, 230–245. doi: 10.1016/j.tate.2017.02.014

Willegems, V., Consuegra, E., Struyven, K., & Engels, N. (2018). Preservice teachers as members of a collaborative teacher research team: A steady track to extended professionalism? *Teaching and Teacher Education*, 76, 126–139. doi: 10.1016/j.tate.2018.08.012

Willegems, V. (2020). Inside stories of collaborative teacher research teams: spaces for developing extended professionalism in schooluniversity partnerships. *Dissertatie, Vrije Universiteit Brussel.*

334. De Kunst(matige intelligentie) van Onderwijs

Janneke van der Loo, Tilburg Center of the Learning Sciences; Tjeerd van de Laar, Tilburg Center of the Learning Sciences; Rian Aarts, Tilburg Center of the Learning Sciences

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Generatieve Ai / Professionalisering / Innovatie

De opkomst van generatieve artificiële intelligentie roept fundamentele vragen op bij docenten in het voortgezet onderwijs: Wat moeten leerlingen nu eigenlijk kunnen en kennen? In deze presentatie bespreken we de opzet en inhoud van een professionaliseringsactiviteit voor docenten in het voortgezet onderwijs over de impact van ChatGPT op het onderwijs.

AchtergrondSinds de introductie van ChatGPT in november 2022 wordt generatieve artificiële intelligentie (GenAI) op grote schaal gebruikt door leerlingen in het voortgezet onderwijs: leerlingen gebruiken GenAI om te brainstormen, om uitleg te krijgen over complexe onderwerpen en zelfs voor het schrijven van complete opdrachten (Van der Loo & Kamoen, 2023). De eerste reacties in het onderwijs waren gemengd: sommige docenten zagen direct het potentieel van GenAI voor leren, andere uitten hun zorgen over zaken als fraude, 'unlearning' en ethische aspecten (Kasneci et al., 2023). Daarnaast is er ook nog een aanzienlijk aantal docenten dat zich nog niet uitvoerig met deze ontwikkeling heeft bezig gehouden. De komst van GenAI roept fundamentele vragen op over wat leerlingen moeten kunnen en weten wanneer ze de school verlaten, en welke waarden ten grondslag liggen aan ons onderwijs. Daarnaast is het de vraag welke kennis, vaardigheden en attitudes docenten nodig hebben om leerlingen voor te bereiden op een toekomst waarin GenAI een rol speelt. In deze presentatie bespreken we een professionaliseringsactiviteit die specifiek is ontworpen om docenten in het voortgezet onderwijs voor te bereiden op de impact van ChatGPT op het onderwijs. Vraag Hoe ziet een effectieve professionaliseringsactiviteit gericht op de impact van ChatGPT op voortgezet onderwijs eruit? Werkwijze Het Tilburg Center of the Learning Sciences (TiCeLS) heeft een professionaliseringsactiviteit ontwikkeld waarin aan bod wat GenAI is, wat het kan (en wat niet), en welke kansen, uitdagingen, en ethische vraagstukken deze technologie met zich meebrengt voor de onderwijspraktijk. Tijdens de activiteit analyseren deelnemers in hoeverre GenAI bedreigingen of kansen vormt, en ze ontwikkelen concrete lesactiviteiten waarin gebruik wordt gemaakt van GenAI. Opbrengsten Tijdens de presentatie zullen we ingaan op de inhoudelijke keuzes die zijn gemaakt bij de ontwikkeling van de activiteit en de didactische aanpak die we hebben gevolgd. We laten hierbij zien hoe we gebruikmaken van kennis over effectieve kenmerken van professionalisering, zoals het centraal stellen van de inhoud en de rol van actief en samenwerkend leren (Darling-Hammond et al., 2017) en van kennis over leerprocessen van leraren, waarin zowel handelen als reflectie van belang zijn en waarin de context een cruciale rol speelt (Clarke & Hollingsworth, 2002). Discussiepunten Welke kennis, vaardigheden en attitudes hebben docenten nodig om hun leerlingen adequaat voor te bereiden op een toekomst waarin GenAI een rol speelt? En welke kennis, vaardigheden en attitudes moeten lerarenopleiders dan zelf ontwikkelen om docenten effectief te ondersteunen in deze veranderende context?

Clarke, D., & Hollingsworth, H. (2002). Elaborating a model of teacher professional growth. *Teaching and teacher education*, 18(8), 947-967.

DarlingHammond, L., Hyster, M. E., Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.

Kasneci, E., Seßler, K., Küchemann, S., Bannert, M., Dementieva, D., Fischer, F., ... & Kasneci, G. (2023). ChatGPT for good? On opportunities and challenges of large language models for education. *Learning and Individual Differences*, 103, 102274. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2023.102274>

Van der Loo, J.M., & Kamoen, N. (2023). *ChatGPT Use and Writing Selfefficacy* [Unpublished raw data]. Tilburg University.

335. Boundary Crossen doe je samen!

Zita Albon, Universiteit Utrecht; Astrid de Regt, Hogeschool Utrecht; Karin Wessel, Stichting Primair Onderwijs Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Gemeenschapsvorming / Professionele Leergemeenschappen / Academische Leraren

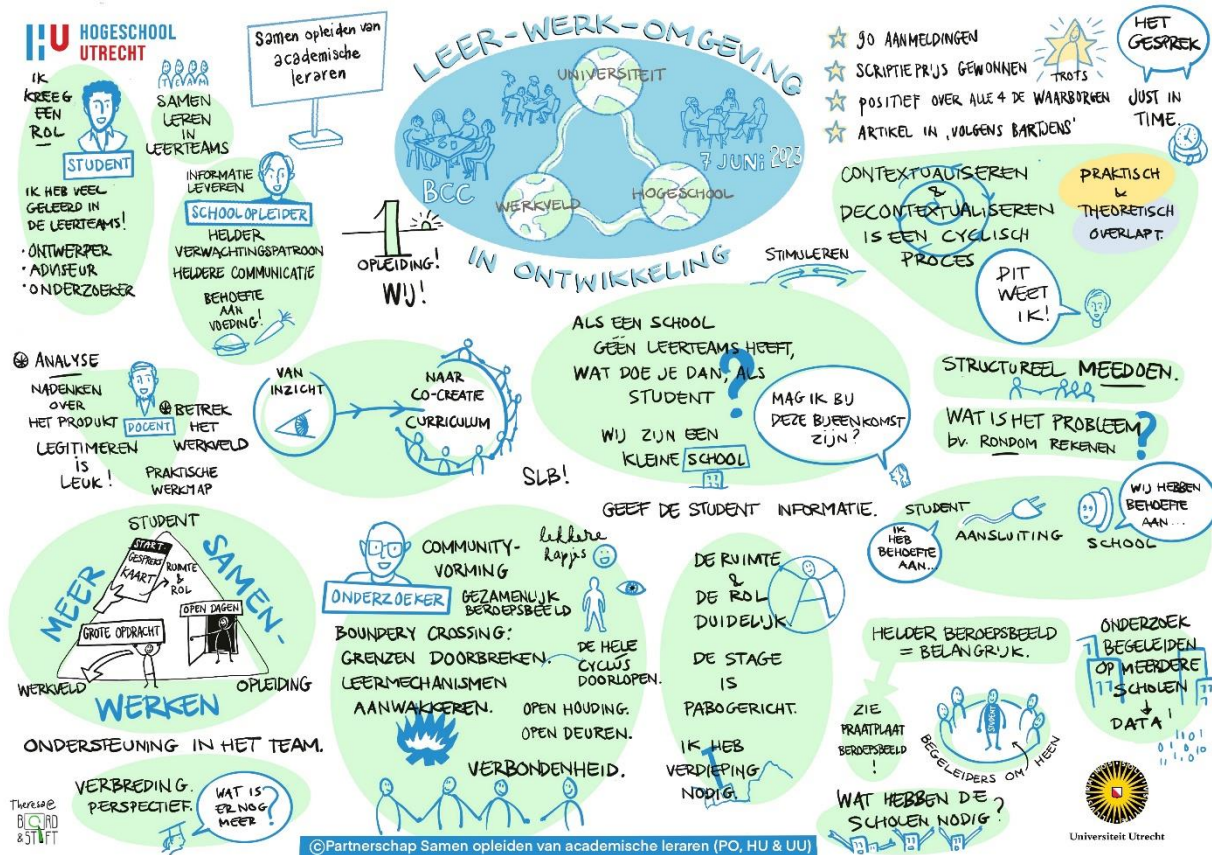
Samenwerking in netwerken vraagt dat alle deelnemers over de grenzen van de eigen werkomgeving heen elkaar willen ontmoeten en resultaten behalen. Wij hebben als aspirant opleidingsschool ervaring opgedaan met het bewust grenzen overschrijden middels een Boundary Cross Café. Tijdens de workshop ervaar je zelf hoe wij leren in deze setting.

Hoe komen we tot gezamenlijk opleiden als de praktijk is dat we collega's-in-opleiding confronteren met drie totaal verschillende leeromgevingen met ieder een eigen taal en mores? Hoe doe je recht aan de eigenheid en diversiteit binnen het geheel én kom je wel tot een gezamenlijke taal? Traditioneel gezien starten verandering met een projectplan met tijdplan. Wij zijn gestart met de ontmoeting: Wat vind je belangrijk vanuit jouw expertise en waar word je enthousiast van als je luistert naar mijn perspectief? Welke mogelijkheden zien we? Welke ambities hebben we? De energie die vrijkomt vanuit de ontmoeting leidt tot de volgende stap en nieuwe plannen. Het leek zo simpel: 'we willen binnen de Opleidingsschool Samen opleiden van academische leraren gezamenlijk academische leerkrachten op leiden en duurzaam positioneren in het veld. Uitgangspunt hierbij is dat de academische leerkracht een brug kan maken tussen de onderzoekspraktijk en de beroepspraktijk (Verhoef, Volman en Gaikhorst, 2020).' Het was echter eerst noodzakelijk dat we zelf deze brug gingen verkennen. Hoe verbinden we zelf de onderzoeks- en de beroepspraktijk? Hoe verwachten we dat de academische leerkracht dat gaat doen in het werkveld? De inzichten vanuit communityvorming hebben ertoe geleid dat we 'boundary crossen' bewust hebben ingezet om tot een gezamenlijk beroepsbeeld te komen. Middels Boundary Cross Cafés ervaren én creëren we een hybride (leer)omgeving waarin professionals uit verschillende praktijken de rol van bruggenbouwer vervullen en gezamenlijke leerprocessen mogelijk maken (Bakker & Akkerman, 2016). Binnen de hybride leeromgeving die we voor de lerende creëren wordt op verschillende manieren en in verschillende contexten geleerd. Het levert op dat we komen tot afspraken maar ook tot gezamenlijkheid, zoals één van de deelnemers het deelnemen aan een Boundary Cross Cafés aangaf: "Het is (...) een (gedegen en mooi systematische!) werkvorm om tot een stevige community te komen (...)" Het doel van deze workshop is op een laagdrempelige wijze zelf kennis te maken met de theorie én een praktische uitwerking van 'boundary crossen'.

Bakker, A. & Akkerman, S. (2016). Het leerpotentieel van grenzen: Een theoretische basis.

Verhoef, L., Volman, M., & Gaikhorst, L. (2020). The contribution of teachers of researchintensive teacher education programmes to a culture of inquiry in primary schools. *Professional Development in Education*, 117.

Stan, L. (2023). Community vorming tijdens het opleiden van academische leerkrachten. Utrecht: Hogeschool Utrecht

339. Kansen voor de academische leerkracht: diversiteit in teams met de komst van academische leraren.

Alma Roos, Vrije Universiteit; Yolinde van Paridon, Universiteit Leiden; Channah Nieuwenhuis, Vrije Universiteit

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Empo / Academische Leerkracht / Teamdiversiteit

De toegevoegde waarde van academische leerkrachten wordt in de huidige onderwijspraktijk nog onvoldoende benut. We bespreken het 'wat en hoe' van de opleiding Educatieve Master Primair Onderwijs (EMPO), wie de EMPO-student is en welke kansen, taken en verantwoordelijkheden er zijn voor academische leerkrachten, ook in tijden van een lerarentekort.

De academische leerkracht wordt sinds de start van universitaire pabo's steeds gangbaarder in het basisonderwijs. Deze leerkrachten met hun academische vaardigheden kunnen van meerwaarde zijn in het onderwijs. Ze worden opgeleid tot goede leerkrachten met een onderzoekend, innovatief werk- en denkvermogen, die complexe problemen kunnen signaleren, duiden en aanpakken. Uit onderzoek van Berenschot, uitgevoerd in opdracht van het ministerie van OCW en in samenwerking met de BAB (2020), blijkt dat deze toegevoegde waarde van academische leraren in de huidige onderwijspraktijk te weinig wordt benut. De rol en de positie van de academische leerkracht is niet of nauwelijks duidelijk vorm te geven in de tijd van lerarentekorten. Ook weten schoolbesturen en directie niet altijd van welke meerwaarde een academische leerkracht kan zijn op een school of in een bestuur. Als academische leerkrachten hun vaardigheden niet goed kunnen inzetten, is de kans bovendien groot dat zij het onderwijs verlaten (Dijkema, 2020). In dit rondetafelgesprek gaan we in op de opleiding: Educatieve Master Primair Onderwijs (EMPO) en op het profiel van de EMPO-student. Verder vragen we aan de genodigden om mee te denken over de kansen, taken en verantwoordelijkheden die er liggen voor academische leerkrachten in scholen, met name in de grote steden en de specifieke problematiek die daar speelt, zoals kansenongelijkheid, onderwijsachterstanden en de toenemende culturele en sociale diversiteit.

De leidende vragen voor het gesprek zijn: Hoe kunnen academische leerkrachten duurzaam worden ingezet in de school? Hoe kan ook bij lerarentekorten de diversiteit van het schoolteam zo goed mogelijk benut worden? Wat kunnen scholen/besturen doen om de academische leerkrachten goed in te zetten en ook aan zich te binden?

Educatieve Master
Primair Onderwijs

340. De impact van praktijkonderzoek op leraren in opleiding en hun toekomstige beroep

Michiel Dam, Universiteit Leiden, ICLON; Micha Ummels, Universiteit Utrecht, FI

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Lerarenopleiding / Praktijkonderzoek / Onderzoekende Houding

Om leraren voor te bereiden op een veranderend beroep is het praktijkonderzoek een verplicht onderdeel van lerarenopleidingen. De hier gepresenteerde studie is erop gericht in kaart te brengen welke doelen docenten-in-opleiding nastreven met praktijkonderzoek in relatie tot hun toekomstig beroep. Uitkomsten laten verschillende manieren zien waarop praktijkonderzoek van waarde is.

Achtergrond en probleemstelling Praktijkonderzoek is de afgelopen jaren een cruciaal onderdeel geworden van het lerarenberoep en is verplicht in bijna alle lerarenopleidingen. In een praktijkonderzoek verkennen docenten-in-opleiding praktijkproblemen vanuit theorie en praktijk en ontwerpen ze onderbouwde interventies om deze in hun lessen te testen. Het hoofddoel is het opdoen van inzichten in praktijkproblemen en de effecten van het eigen handelen in de klas, welke later in de loopbaan benut worden om lessen te verbeteren en beter in te spelen op actuele ontwikkelingen (Zwart, Smit & Admiraal, 2015). Toch blijkt uit onderzoek dat praktijkonderzoek vaak weinig plaatsvindt in het latere leraarsberoep (Westbroek et al., 2022). Omdat eerstegraads leraren wel worden gezien als aanjagers van het uitvoeren van een onderzoek op school is het van belang om beter te begrijpen welke doelen docenten-in-opleiding nastreven met praktijkonderzoek in relatie tot hun toekomst.

Onderzoeksvragen Wat voor soort doelen vinden leraren-in-opleiding vanuit hun praktijkonderzoek van belang voor hun toekomstige beroep? Hoe dragen de verschillende fasen van praktijkonderzoek bij aan het bereiken van deze doelen? **Werkwijze** In een verkennende studie werden deelnemers van twee universitaire lerarenopleidingen (n=11) geïnterviewd met behulp van een 'laddering interview' om hun doelen voor praktijkonderzoek te verduidelijken (Westbroek et al., 2022). Deze doelen werden vervolgens in een doelsysteem geplaatst, bestaande uit een hiërarchie van doelen. Hierdoor konden we de doelen geordend in kaart brengen en begrijpen in relatie tot tot de hoogste doelen. **Opbrengsten en discussie** De deelnemers verschilden nogal in het soort doelen dat ze het meest waardeerden. Sommige studenten gebruikten hun onderzoeksproject om de samenwerking/kennisuitwisseling op school te bevorderen en anderen vooral voor de eigen onderwijspraktijk. Bovendien verschilden studenten ook wat betreft de fasen in het onderzoeksproces die het meest hielpen: sommigen waardeerden fase A (literatuurstudie, zie figuur 1) het meest, terwijl anderen meer leerden van fasen D en E (data verzamelen en analyseren). We bevinden ons nu in de fase van doelen categoriseren en relateren aan verschillende onderzoeksfasen. Een eerste analyse hiervan onthulde een driedelig mechanisme waarmee praktijkonderzoek invloed heeft op het latere beroep (doelen met betrekking tot een onderzoekende houding, gevolgd door doelen over didactisch handelen en identiteitsdoelen, zie figuur 1). Op de conferentie worden aanbevelingen gedaan met betrekking tot de rol en plaats van praktijkonderzoek in lerarenopleidingen.

342. Normatieve reflectieve professional

Violet Best, HAN University of Applied Sciences

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Normatieve Reflectieve Professional / Professionele Ontwikkeling /

Binnen onze master pedagogiek werken studenten aan professionele identiteitsontwikkeling. De student onderzoekt wie hij/zij als professional is, wil zijn of worden. Persoonlijke professionele leerwensen krijgen de ruimte en normatieve professionalisering krijgt aandacht. Zo rusten wij student toe professionele ruimte en verantwoordelijkheid te nemen en bij te dragen aan pedagogische beweging.

Normatieve reflectieve professional De complexe veranderende maatschappij en de ontwikkelingen binnen het sociaal pedagogische domein vragen om professionals, master pedagogen, die in staat zijn taai pedagogische vraagstukken op te lossen. Dit vraagt om onderzoekende, normatieve, reflectieve professionals (Van Ewijk & Kunneman, 2015) die niet alleen vakbekwaam zijn en over een actuele (wetenschappelijke) kennisbasis beschikken, maar ook praktische wijsheid hebben over moreel - politieke vragen rondom de professie en over de maatschappelijke machtsverhoudingen van organisatie waarin zij als professionals werken. De persoonlijke kenmerken van de professional dienen als basis voor de professionele ontwikkeling. In de 'pedagogische paragraaf' (Stevens, 2010) wordt gesteld dat het in de pedagogiek niet gaat om persoonlijkheidsontwikkeling, maar om de vraag van de vrijheid. In dialoog met de wereld rondom steeds checken of de vrijheid van het eigen handelen het goede is voor het zelf, de ander en de hele wereld rondom. In de doorlopende leerlijn Professionele Ontwikkeling onderzoekt student, middels supervisie en intervisie wie zij als professional is, wil zijn of worden. Zelfsturing, autonomie en authenticiteit m.b.t. eigen professioneel handelen nemen hierdoor toe, alsook de mate waarin men verantwoordelijkheid kan nemen voor dit handelen. Doordat de maatschappij voortdurend in beweging is, veranderen ook de beroepsopgaven. Het zich als professional kunnen verhouden tot deze veranderingen in de maatschappij en de maatschappelijke opdracht die bij de het leraarschap hoort, is een belangrijke competentie die we studenten willen laten ontwikkelen. Binnen het vak normatieve reflectieve professionaliteit wordt de eigen waardeoriëntatie onderzocht als moreel kompas. De master pedagoog stelt niet alleen de vraag 'doen we het goed', maar ook de vraag 'doen we het goede' en wil binnen de eigen organisatie een bijdrage leveren aan het gezamenlijk leren rondom deze vraag. Doel van onze leerlijn is master studenten meer ruggengraat te laten ontwikkelen om zichtbaar te zijn in het werk, vanuit een krachtige persoonlijke professionele identiteit. Positioneren en profileren zijn nodig om pedagogische beweging te creëren en dit kan enkel krachtig op een authentieke wijze. Daarnaast moet de leraar als master pedagoog, aanjager van pedagogische beweging, vaardig zijn in het voeren van de dialoog zowel in de horizontale lijn (team) als de verticale lijn (MT, bestuur). We geven graag een inkijkje hoe wij hieraan werken met onze master studenten! Bronnen Stevens, S. (2010). Zin in onderwijs. Uitgeverij Maklu. Van Ewijk, H. & Kunneman, H. (2015). Praktijken van normatieve professionalisering (tweede druk). SWP.

343. Ervaringen in het opleiden van zij-instromers vanuit het perspectief van actoren in de scholen

Ilona van Heijst, Universiteit van Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Opleiders Zijinstromers / Professionalisering /

Tijdens de workshop delen we de eerste resultaten van het onderzoek naar de ervaringen van actoren in scholen (n = 53) met het opleiden van zij-instromers. Vervolgens nodigen we opleiders uit mee te denken over professionaliseringsactiviteiten zodat opleiders van zij-instromers beter voorbereid zijn op hun rol.

Om het lerarentekort te bestrijden, worden zij-instromers aangetrokken om de overstap naar het onderwijs te maken (Williams, 2013). Helaas stopt een aanzienlijk aantal zij-instromers vroegtijdig (Ministerie OC&W, 2021) doordat zij spanningen tegenkomen ten aanzien van het opleidingstraject in het opleidingsinstituut en in de school (Van Heijst et al., onder reviewa). Eerder onderzoek heeft uitgewezen dat de schoolcontext, met name voor zij-instromers, een cruciale rol speelt in hun opleiding en de ontwikkeling van hun professionele identiteit als leraar (Bar-Tal et al., 2020; Coppe et al., 2022; Van Heijst et al., onder reviewb). Echter laat het onderzoek dat ik uitvoer samen met Monique Volman en Frank Cornelissen zien dat scholen ambivalente ervaringen hebben ten aanzien van het opleiden van zij-instromers. Enerzijds ervaren actoren in scholen (rectoren, conrectoren, schoolopleiders, mentoren/werkplekbegeleiders en sectieleden) de positieve bijdrage die zij-instromers leveren aan de school en het team door de kennis en vaardigheden die zij meenemen. Anderzijds ervaren scholen ook uitdagingen om zij-instromers goed te kunnen begeleiden. Het opleiden van zij-instromers in de schoolcontext vereist andere vaardigheden en een andere aanpak dan het opleiden van reguliere leraren in opleiding. Dit wordt onder andere veroorzaakt door de grote diversiteit in behoeftes, kennis en vaardigheden waarmee zij-instromers de school binnenkomen. Opleiders in scholen geven aan het lastig te vinden om deze behoeftes, kennis en vaardigheden in kaart te krijgen en daar vervolgens op in te spelen. In deze workshop delen we de eerste resultaten van deze studie waarin we hebben onderzocht welke positieve bijdrage en welke uitdagingen actoren in scholen ervaren wanneer zij werken met zij-instromers? Vervolgens willen we samen met deelnemers brainstormen en inzichten vergaren over hoe deze kennis over de ervaringen van opleiders in scholen kan worden vertaald naar mogelijke professionaliseringsactiviteiten. In deze vertaling gaan we in op professionaliseringsactiviteiten zowel voor opleiders van scholen als binnen opleidingsinstituten.

BarTal, S., Chamo, N., Ram, D., Snapir, Z., & Gilat, I. (2020). First steps in a second career: characteristics of the transition to the teaching profession among novice teachers. *European Journal of Teacher Education*, 34(5), 660675. <https://doi.org/10.1080/02619768.2019.1708895>

Coppe, T., Sarazin, M., März, V., Dupriez, V., & Reamdonck, I. (2022). (Second career) teachers' work socialization as a network process: New empirical and methodological insights. *Teaching and Teacher Education*, 116, 113. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103766>

Dutch Ministry of Education (2021). Trend report labor market teachers primary school, high school and vocational studies 2021 (Tendrapportage arbeidsmarkt leraren po, vo en mbo, 2021). Retrieved March 4, 2022, from <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/12/09/tendrapportagearbeidsmarktlerarenpovenmbo2021>

Van Heijst, I., Cornelissen, F., & Volman, M. (n.d.)a Tensionevoeking experiences of secondcareer student teachers at the start of their training program. Under review.

Van Heijst, I., Volman, M., & Cornelissen, F. (n.d.)b Coping strategies used by secondcareer student teachers. Under review.

345. Leren(d) impact maken: Tool voor het in beeld brengen en vergroten van impact

Anne Khaled, HAN University of Applied Sciences; Haske van Vlokhoven, HAN University of Applied Sciences

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Interprofessioneel Leren / Samenwerken / Werkplekleren

De opdracht van leraren(opleidingen) is om grensoverstijgend samen te werken. Leren(d) impact maken is een tool waarmee hbo-docenten en studenten samen de impact van nieuwe onderwijspraktijken in kaart kunnen brengen en vergroten, ontwikkeld in de context van zorg en welzijn opleidingen. Hoe relevant is deze tool voor leraren(opleidingen)?

Praktische relevantieMaatschappelijke vraagstukken rondom kinderen en jongeren vragen om samenwerkingen tussen verschillende professionals, zoals school, wijk en zorg. Leraren(opleidingen) worden daarom uitgedaagd om samenwerkingen over de grenzen van de school te gaan intensiveren. Maar hoe zorg je dat zulke samenwerkingen een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken? Met het onderzoek Leren(d) impact maken hebben de auteurs een tool en werkwijze ontwikkeld waarmee hbo-docenten en studenten (van een onderwijsinnovatie op de HAN in drie academies en 10 opleidingen) samen de impact in kaart kunnen brengen en vergroten. Zij vragen zich af hoe toepasbaar deze tool is voor leraren(opleidingen).AchtergrondDe context van het onderzoek was de onderwijsmodule Praktijkinnovatie Zorg en Welzijn van de HAN. Drie academies werken samen met de praktijk en hebben een bredere interprofessionele onderwijsmodule vormgegeven waarin gemengde groepen een praktijkgericht onderzoek uitvoeren om een authentieke vraag uit de praktijk te beantwoorden. Voor de ontwikkeling van de tool zijn een literatuurverkenning, vier expertinterviews, een impactevaluatie en validatie sessies uitgevoerd. Dit heeft geleid tot de volgende definitie van impact: ‘de toegevoegde waarde van een onderwijsinnovatie in het hbo volgens de betrokkenen op de beroepspraktijk en maatschappij, het hbo-onderwijs en het onderzoek’ (Khaled et al., 2023). We zien impact als iets dat al tijdens het ontwerp en tijdens de uitvoering gebeurt (Spaapen & Van Drooge, 2011; Van Vliet, 2022), in een rijke leeromgeving meer kans heeft (Impact at the Core, z.d.), gebeurt in de driehoek van hbo-onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk (Coombs & Meijer, 2021; Munneke et al., 2022), onverwacht en verrassend kan zijn (Van Vliet, 2022) en waarvan geleerd kan worden (Khaled et al., 2023).Het uitgangspunt van de tool zijn vijf impactdomeinen: betrokken zijn bij de doelgroep; werken met samenwerkingspartners; omgaan met complexiteit; interprofessioneel samenwerken; verschillende perspectieven combineren. Op een groot canvas (zie bijlage) wordt voor elk van de vijf domeinen, door het leggen van kaartjes, in kaart gebracht welke activiteiten zijn uitgevoerd, op welke plaatsen en met welke resultaten tot gevolg.KernvragenDe tool is ontwikkeld in de context van zorg en welzijn opleidingen en nog niet eerder besproken in de context van lerarenopleidingen. Gezien de opdracht van leraren en lerarenopleidingen, om meer over grenzen te gaan samenwerken, zien wij de relevantie van deze tool voor leraren(opleidingen). Tijdens het rondetafelgesprek willen wij de tool presenteren en met deelnemers bespreken of en op welke manier de tool en de werkwijze relevant zijn voor leraren(opleidingen).

Coombs, S. K., & Meijer, I. (2021). Towards evaluating the research impact made by universities of applied sciences. *Science and public policy*, 48(2), 226234.

Impact at the Core (z.d.). Designing impactdriven education. Verkregen op 21 juni 2023, van <https://www.eur.nl/en/impactatthecore/researcheducation/designingimpactdriveneducation>

Khaled, A., Van Vlokhoven, H., Van Teunenbroek, G., & Kuijer, W. (2023). Leren(d) impact maken: Een tool voor het identificeren en verbeteren van de impact van een onderwijsinnovatie in het hbo. Rapportage. Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. <https://www.han.nl/projecten/2023/lerendimpactmaken/>

Munneke, L., Van der Pool, E., Van der Zouwen, T., Trampe, D., Olde, N. & Zweekhorst, P. (2022). Op weg naar impactvol afstuderen Afstudeertrajecten in het hart van de kennisdriehoek. NRO

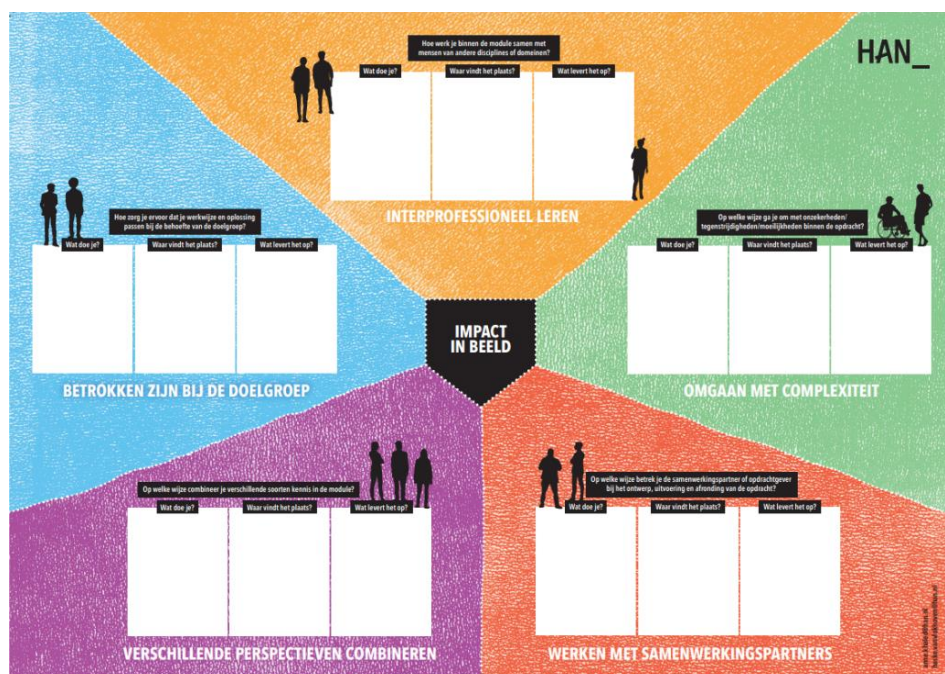
Eindrapportage impactvol afstuderen in het hoger economisch onderwijs – afstudeertrajecten in het hart

van de kennisdriehoek. (Projectnummer 40.5.18650.067)

Spaapen, J. & van Drooge, L. (2011). Introducing ‘productive interactions’ in social impact assessment, *Research Evaluation*, Volume 20, Issue 3, pp. 21118

<https://doi.org/10.3152/095820211X12941371876742>

Van Vliet, H. (2022). De Voorbeschouwing. Over impact, valorisatie en doorwerking. Lectorale Rede. Hogeschool van Amsterdam.

347. Beroepsbeelden van leraren

Majanne Hagedoorn, Landstede; Loes van Wessum, Windesheim; Fix Linda, Viaa; Karin Messelink, Landstede; Martijn Willemse, Windesheim; Shirine Bousaid, KPZ; Lara Engelsman, Windesheim; Ingrid Paalman, Viaa

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Beroepsbeeld / Doorgaande Professionele Ontwikkeling / Lerarenopleiding

Deze bijdrage betreft de ervaringen en percepties van 1609 leraren in het po, vo en mbo ten aanzien van hun beroepsbeeld en ontwikkelbehoeften. Op basis van eerder onderzoek, is in focusgroepen gezocht naar duiding van en oplossingsmogelijkheden voor dilemma's die leraren ervaren en de betekenis daarvan voor hun doorgaande professionalisering.

Het Nederlandse onderwijs staat onder druk. Er is sprake van een structureel lerarentekort (Onderwijsinspectie, 2022) en een hoge uitval van beginnende leraren (Den Brok et al., 2017; Onderwijsinspectie, 2022;). De leerlingresultaten dalen en de kansengelijkheid neemt toe (McKinsey & Company, 2020). In tegenstelling tot landen waar de kwaliteit van het onderwijs en de prestaties van leerlingen hoog zijn, kent Nederland geen algemene standaarden voor het beroep van leraar en ontbreekt structureel beleid als het gaat om doorgaande professionele ontwikkeling. Juist standaarden kunnen leraren houvast geven, inzicht geven in de eigen professionele kwaliteit en professionele ontwikkelingsbehoeften en bijdragen aan evaluatie en het geven van rekenschap (Darling-Hammond, 2020). Standaarden kunnen ook richting geven aan de inhoud van curricula van lerarenopleidingen (Tucker, 2019). Naast de summier omschreven kwaliteitseisen van de overheid heeft Nederland wel een door het veld en wetenschap voorgesteld beroepsbeeld (Snoek et al., 2017). Onderzoek naar hoe leraren denken over dit beroepsbeeld heeft echter nog nauwelijks plaatsgevonden. Juist de beelden die leraren hebben, of de (extra) taken of verwachtingen die ze van buitenaf ervaren ten aanzien van het beroep kunnen voor leraren stress en identiteitsspanningen oproepen (Pillen et al., 2013). In het kader van de Regionale Aanpak Personeelstekort in Zwolle is er in 2021 gezamenlijk onderzoek gedaan naar de ervaringen en percepties van leraren in het po, vo en mbo ten aanzien van hun beroepsbeeld en ontwikkelbehoeften. Middels interviews (N=19) met HR-medewerkers, schoolleiders, beginnende en ervaren leraren uit het po, vo en mbo, en een survey (N=1609) onder leraren po, vo en mbo zijn inzichten verkregen in opvattingen van leraren over hun taken, rollen, professionalisering en ontwikkelbehoeften. Resultaten laten zien dat leraren veel extra taken ervaren die gericht zijn op administratie, zorg en samenwerking met stakeholders. Resultaten met betrekking tot professionele ontwikkeling laten een divers beeld zien: leraren kiezen het liefst voor intervisie of een opleiding, maar geven tegelijkertijd aan te weinig tijd voor professionalisering en te weinig ondersteuning van hun leidinggevenden te ervaren. Om deze uitkomsten beter te kunnen duiden, en samen met het veld te zoeken naar oplossingsrichtingen, zijn er in 2023 zes focusgroepen georganiseerd (Patton, 2015) met bestuurders, schoolleiders en HRM-medewerkers waarin uitkomsten besproken, geverifieerd en gevalideerd werden. Daarnaast werden deelnemers gevraagd naar beproefde of mogelijke oplossingsrichtingen. Tijdens het Velon-congres worden de uitkomsten van deze focusgroepen gedeeld en reflecteren we op de betekenis ervan voor

beroepsbeelden van leraren, de doorgaande professionele ontwikkeling en de rol van de opleidingen.

DarlingHammond, L. (2020) Accountability in Teacher Education, *Action in Teacher Education*, 42:1, 6071, DOI: 10.1080/01626620.2019.1704464
De Onderwijsinspectie (2022) De Staat van het Onderwijs. IvHO Staat+vh+Onderwijs+2022_BOEK_def.pdf

Den Brok, P.J., Wubbels, T., & van Tartwijk, J. (2017). Exploring beginning teachers' attrition in the Netherlands. *Teachers and Teaching*, (23), 115. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1360859>

McKinsey & Company (2020). Een verstevigd fundament voor iedereen Een onderzoek naar de doelmatigheid en toereikendheid van het funderend onderwijs (primair en voortgezet). Retrieved from:
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/eenverstevigdfundamentvooriedereen>

Snoek, M., De Wit, B., Dengerink, J., Van der Wolk, W., Van Eldik, S., & Wirtz, N. (Red.) (2017). Een beroepsbeeld voor de leraar: over ontwikkelrichtingen en groei van leraren in het Onderwijs. Steunpunt opleidingsscholen.

Tucker, M. (2019). *Leading HighPerformance School Systems Lessons from the World's Best*. ASCD.

350. Schoolopleider in het VO, van taak naar functie?!

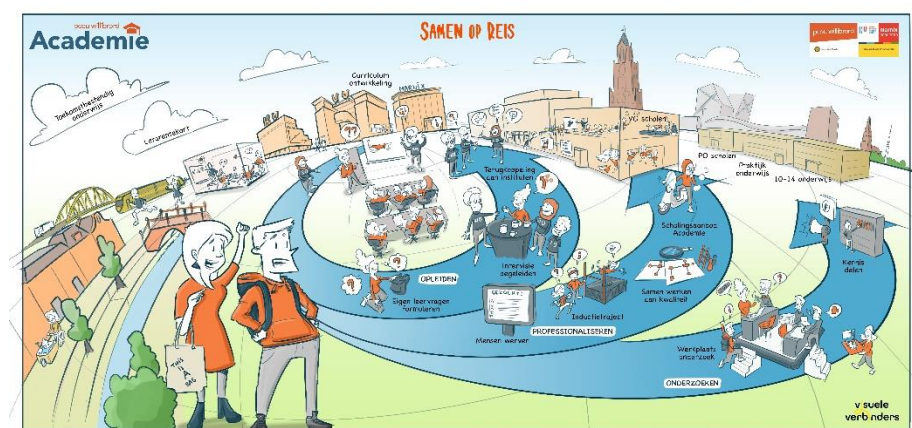
Gosien Schouten, *Partnerschap Op Reis*; Janneke Geurts, *Partnerschap Op Reis*

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Schoolopleider / Professionele Ontwikkeling / Beroepsprofiel

Ons rondetafelgesprek verkent de evolutie van het beroepsprofiel van de schoolopleider VO en de implicaties daarvan voor hun professionele ontwikkeling. De aanleiding van dit rondetafelgesprek ligt in de veranderende context van het opleiden. Zoals het leren in netwerken en de diversiteit aan leraren in opleiding.

Het doel van ons rondetafelgesprek is om, met schoolopleiders en begeleiders uit het werkveld van het opleiden in het voortgezet onderwijs, het veranderende profiel van een schoolopleider aan te scherpen. In deze interactieve sessie bespreken we aan de hand van stellingen welke kwaliteiten, vaardigheden en verantwoordelijkheden het huidige onderwijslandschap van een schoolopleider vraagt. Van collega's en studenten wordt meer en op andere gebieden veerkracht gevraagd. Het lerarentekort stelt ons voor nieuwe uitdagingen. Wij ervaren in het Utrechtse opleiden de afgelopen jaren een intensievere samenwerking tussen de schoolopleider en de opleidingsinstituten. Wat doet dit met de rol van de schoolopleider in het speelveld van opleiden van aanstaande leraren? We zullen gebruikmaken van stellingen om informatie te verzamelen ter aanscherping van dit nieuwe profiel. Opbrengsten van het gesprek: Het in kaart brengen van de veranderende behoeften en verwachtingen ten aanzien van schoolopleiders in het voortgezet onderwijs. Het definiëren van de benodigde competenties en vaardigheden voor schoolopleiders in een veranderend onderwijslandschap. Het verzamelen van input die kan bijdragen aan de aanscherping van het beroepsprofiel van de schoolopleider.

351. VR als toepassing voor het leren van leraren in opleiding

Kyle van den Langenberg, HAN; Andrea Oudkerk Pool, Fontys; Marjoleine Dobbelaer, HAN

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Virtual Reality / Feedback / Aanstaaende Leraren

Virtual Reality (VR) wordt steeds vaker ingezet in het onderwijs, ook in de lerarenopleidingen. In hoeverre studenten daadwerkelijk leren van de VR leeromgeving is mede afhankelijk van de feedback die de studenten ontvangen. In ons onderzoek hebben we de leerervaring bij drie soorten feedback (docentfeedback, peerfeedback en voorgeprogrammeerde feedback) vergeleken.

Virtual Reality (VR) heeft in toenemende mate aandacht van de lerarenopleidingen. VR kent inmiddels uiteenlopende toepassingen die rijke leerervaringen opleveren (Mouw, Fokkens-Bruinsma, & Verheij, 2020; Stavroulia et al., 2018, & Theelen et al., 2019). Studenten waarderen het gebruik van de mogelijkheden van VR (Madden et al., 2020) en ervaren de leerervaring als veilig (Van der Zijpp et al., 2018). Het centraal kunnen stellen van individuele leerbehoeften en –processen, en om tijd-, plaats- en eventueel docentonafhankelijk te kunnen oefenen zijn belangrijke voordelen voor het leren van aanstaande leraren in VR. Het biedt de mogelijkheid om te leren handelen in complexe omgevingen, waarvan de toegankelijkheid niet altijd vanzelfsprekend is, en er kan just-in-time voorbereid worden op een specifieke context van het beroep. Het gebruik van VR draagt alleen bij aan leerprocessen als voorzien wordt in feedback die de student tijdens de leerervaring optimaal ondersteunt (Hattie & Timperley, 2007; Van Ginkel et al., 2020). De wijze waarop feedback wordt gegeven binnen VR is afhankelijk van de ontwerpkeuzes die gemaakt worden bij het ontwikkelen van VR-scenario's. Zo is er de mogelijkheid om feedback vooraf te programmeren en om docenten of medestudenten real-time feedback te laten geven. Nog niet eerder is onderzocht welke bijdrage de verschillende verschijningsvormen van feedback binnen VR hebben op de leerervaring van studenten. De vraag die daarom centraal stond in ons onderzoek is: Hoe dragen de verschillende feedbackvormen binnen een VR-context bij aan het versterken van de leerervaring van leraren in opleiding? Door TU Delft is een open access omgeving gebouwd, waarin meerdere scenario's doorlopen kunnen worden door studenten, geschikt voor aanstaande leraren van zowel de Pabo (bovenbouw) als Tweedegraads lerarenopleidingen. In dit onderzoek hebben 72 studenten drie scenario's doorlopen, waarbij zij binnen ieder scenario een ander feedbackvorm ontvangen: docentfeedback, peerfeedback of geautomatiseerde feedback. De resultaten laten zien wat de leerervaring is geweest van studenten bij de verschillende feedbackvarianten. Ook beschrijven we hoe studenten en docenten in verschillende scenario's de feedbackvarianten hebben ervaren. We zoomen in op de leerervaring van de feedbackgever en -ontvanger en bekijken welke studenten het meeste baat lijken te hebben bij het leren in de VR omgeving. In de discussie zullen we bespreken op welke wijze VR een meerwaarde kan hebben voor aanstaande leraren in lerarenopleidingen basis- en voortgezet onderwijs. Zo dragen we bij aan kennisontwikkeling ten aanzien van innovatieve leeromgevingen in VR en de gewenste feedbackvorm passend bij de optimale leerervaringen en leerbehoeften.

Madden, W., Green, S., & Grant, A. M. (2020). A pilot study evaluating strengths-based coaching for primary school students: Enhancing engagement and hope. *Coaching researched: A coaching psychology reader*, 297312.

Mouw, J. M., FokkensBruinsma, M., & Verheij, G. J. (2020, June). Using Virtual Reality to promote preservice teachers' classroom management skills and teacher resilience: A qualitative evaluation. In *Proceedings of the 6th International Conference on Higher Education Advances (HEAd'20)*. (pp. 325332). Universitat Politècnica de València.

Stavroulia, K. E., Baka, E., Lanitis, A., & MagnenatThalmann, N. (2018). Designing a virtual environment for teacher training: Enhancing presence and empathy. In *Proceedings of Computer Graphics International 2018* (pp. 273282).

Theelen, H., Van den Beemt, A., & den Brok, P. (2019). Classroom simulations in teacher education to support preservice teachers' interpersonal competence: A systematic literature review. *Computers & Education*, 129, 1426.

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of educational research*, 77(1), 81112.

Van der Zijpp, T., Wouters, E. J., & Sturm, J. (2018). To use or not to use: The design, implementation and acceptance of technology in the context of health care. *Assist. Technol. Smart Cities*.

Van Ginkel, S., Ruiz, D., Mononen, A., Karaman, C., De Keijzer, A., & Sitthiworachart, J. (2020). The impact of computer-mediated immediate feedback on developing oral presentation skills: An exploratory study in virtual reality. *Journal of Computer Assisted Learning*, 36(3), 412422.

353. Integraal beoordelen in lerarenopleidingen: wat is het en hoe doe je dat?

Harmen Schaap, Radboud Docentenacademie; Tamara van Woezik, Radboud Docenten Academie; Roald Verhoeff, Radboud Docentenacademie

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Integraal Beoordelen / Holistisch Toetsen / Expertoordeel

Lerarenopleidingen maken in toenemende mate gebruik van een integraal oordeel. Het ontwikkelen en implementeren hiervan is echter geen sinecure, vanwege kwesties over validiteit, samenhang en werk- en studeerbaarheid. In dit rondetafelgesprek worden deze kwesties geïllustreerd en bediscussieerd vanuit het perspectief van toets- en feedbackgeletterdheid van zowel studenten als lerarenopleiders.

Introductie Lerarenopleidingen willen flexibel opleiden en recht doen aan het ontwikkelproces van studenten. Het leertraject moet daarbij transparant zijn, waarbij authentieke opdrachten de beroepspraktijk van de beginnende leraar weerspiegelen (Sluijsmans & Van der Klink, 2017). In plaats van losse cursusbeoordelingen die een gefragmenteerd beeld schetsen van wat de student weet en kan, biedt integraal oordelen de mogelijkheid om het leerproces op een geïntegreerde manier te beoordelen. Casus De Radboud Docenten Academie heeft het integrale oordeel geïntroduceerd in de lerarenopleidingen voor het vo. Het curriculum is opgebouwd uit verschillende cursussen, waarin studenten werken aan beroepsproducten die verbonden zijn aan één of meerdere van de totaal tien kernpraktijken, zoals begeleiden van leerprocessen in het schoolvak en leidinggeven aan groepen leerlingen (Kennedy, 2016). In elke cursus krijgen studenten voor alle kernpraktijken die van toepassing zijn feedback en een beoordeling van hun niveau. Zo ontstaat er een verzameling van beoordelingen over de kernpraktijken. Voor het bepalen van het integraal oordeel worden de oordelen over de tien kernpraktijken vanuit alle cursussen verzameld en gewogen tot een overall-beoordeling van alle kernpraktijken. Deze beoordeling wordt als input voor de begeleiding van studenten gebruikt, en het hieruit voortkomende cijfer wordt meegenomen in het judicium. Het implementeren van een integraal oordeel is een doorlopend ontwikkelproces. Zo dienen opleiders en de examencommissie deze manier van beoordelen te integreren in hun handelen. Momenteel wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan de transparantie en de flexibiliteit van het integrale oordeel en wordt nagedacht over de gevraagde toets- en feedbackgeletterdheid van studenten en opleiders. Ook is er een conceptuele discussie over bijvoorbeeld het onderscheid met holistisch beoordelen en hoe het zich verhoudt tot ontwikkelingsgericht toetsen. Discussie Het integraal oordeel weerspiegelt een omvangrijke leeropbrengst. Risico's zijn een grotere complexiteit, verminderde transparantie en verhoogde kalibratiedruk. Hoe ga je om met deze spanning en wat vraagt dit van de toets- en feedbackgeletterdheid van opleiders? Verder worden integraal beoordelen en leerwegaafhankelijk leren met elkaar in verband gebracht, maar wat betekent dit? Hoe flexibel is integraal beoordelen en wat vraagt dit van de begeleiding en beoordeling van opleiders? Aansluiting bij congres thema Het integraal beoordelen doet een sterk beroep op een beroepsbeeld (lijn 1) en op de verdere samenwerking tussen het werkveld en instituten (lijn 4), en vraagt de nodige expertise van lerarenopleiders (lijn 2), omdat het raakt aan flexibilisering en leeruitkomsten.

Kennedy, M. (2016). Parsing the Practice of Teaching. *Journal of Teacher Education*. 67(1), 617.

Sluismans, D., & Van der Klink, M. (2017). Het beoordelen van de beroepsbekwaamheid van startende leraren: naar een evenwichtig samenspel tussen opleidingsinstituut en school. In: M. Timmermans & C. van Velzen (eds.). *Kennisbasis Lerarenopleiders, katern 4: Samen in de school Opleiden*. Eindhoven: Velon.

354. Anders Afronden: een betekenisvolle ervaring van de student als vertrekpunt voor onderzoek

Klaas-Jan Lammers, Inholland; Colleen Clinton, Inholland; Diana Wester, Inholland; Wytzke van der Leij, Inholland

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Betekenis / (Praktijk)Onderzoek / Ervaring

Ontdek het vuur van Anders Afronden! Als lerarenopleider wil je studenten helpen bij het ontwikkelen van hun onderzoekend vermogen en professionele identiteit. Doe mee aan onze workshop, gebaseerd op de principes van partnerschap de Noord-Hollandse Samenscholing. Bereid je voor op een inspirerende workshop om studenten te begeleiden naar betekenisvol (praktijk)onderzoek.

Geen enkele lerarenopleiding heeft als doel onderzoekers op te leiden. Toch is het sluitstuk van veel pabo's het doen van (praktijkgericht) onderzoek. Dit proces resulteert vaak in uitgebreide onderzoeksverslagen waarbij de relatie met de beroepspraktijk niet altijd duidelijk is. Studenten zien doorgaans niet de relevantie van onderzoek door de formele manier waarop dit is aangeleerd en getoetst. Bovendien ligt hun focus in de eerste jaren vooral op lesgeven zelf (Van Katwijk, 2020).

Hoe kunnen we onderzoek meer dienend laten zijn aan de onderwijspraktijk en het meer betekenisvol maken voor de (aanstaande) leraar? Een aantal lerarenopleiders van pabo Inholland Alkmaar heeft de overtuiging dat activiteiten in de afstudeerfase als lanceerplatform zouden moeten worden ervaren, in plaats van laatste hindernissen. Het afstuderen zou (aanstaand) leraren moeten ondersteunen in het verwezenlijken van hun professionele ambities passend bij de leraar die zij willen zijn en worden. Afronden wordt dan een betekenisvolle en impactvolle activiteit waarbij studenten hun onderzoekend vermogen aanspreken en bevorderen en werken aan hun professionele identiteit.

De workshop richt zich op hoe lerarenopleiders bij de afstudeermodule Praktijkonderzoek meer expliciet vertrekken vanuit de (praktijk)ervaring van studenten. De centrale vraag: hoe wakkeren we bij studenten een vuurtje aan en daarmee de wens om zich onderzoeksmatig te willen verdiepen in een onderwijskundig thema om zo hun onderwijs en pedagogisch-didactisch handelen – en dat van praktijkcollega's - te verbeteren?

Anders Afronden is gebaseerd op de principes van de Noord-Hollandse Samenscholing (NHS). De NHS is een partnerschap van Hogeschool Inholland Alkmaar en vijf regionale schoolbesturen. Zij streeft ernaar leraren op te leiden die beschikken over onderzoekend vermogen door ervaringsleren en collectief leren te stimuleren (Enthoven, 2020). De workshop geeft lerarenopleiders inzicht in conceptuele kaders die hieraan ten grondslag liggen en biedt tools om studenten te helpen reflecteren op voor hun betekenisvolle praktijkervaringen (Schön, 1983). Deze 'split second' situaties zijn aanknopingspunt voor verder (praktijk)onderzoek. Er worden verschillende leeractiviteiten en

instrumenten besproken, zoals ervaringsreconstructie, het bureaublad, het 5G-format, de inspiratiekring en verdiepende gesprekken.

De praktische relevantie van de workshop is duidelijk. Goed onderwijs kent geen recept. Het 'goede' doen is niet zwart-wit, maar afhankelijk van de specifieke context, behoeften van de leerlingen en persoonlijke overtuigingen van de leraar (Enthoven, Clinton & Beemsterboer, 2021). De workshop biedt inzicht in hoe lerarenopleiders studenten kunnen begeleiden bij het onderzoeksmatig verkennen van deze complexe aspecten om zo beter aan te kunnen sluiten bij de behoeften van hun leerlingen en hun professionele identiteit.

Enthoven, M. (2020). Bedachtzaamheid na actie. Leraar willen zijn vanuit een krachtig collectief (lectorale rede). Hogeschool Inholland

Enthoven, Clinton & Beemsterboer (2021). Kansen in context: contextbewust onderwijs en onderzoekend vermogen om als leraar pedagogisch betekenis te kunnen geven aan sociologische analyses van kansenongelijkheid. Tijdschrift voor Lerarenopleiders 42(4)

Katwijk, van L. (2020). Empowering preservice teachers through inquiry. Development of an inquiry stance in intended, implemented and attained curriculum of primary teacher education (proefschrift).

Schön, D. (1983). The reflective practitioner. London: Temple Smith

355. Geschiktheidsonderzoek en zijinstroomtraject 2.0

Jessie de Groot

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Zijinstroom / Onderwijs Innovatie / Samen Opleiden

Hogeschool Utrecht presenteert een innovatief traject dat zijinstromers een dynamische leeromgeving biedt. Dit vernieuwde geschiktheidsonderzoek en opleidingstraject, waarin “Samen Opleiden” centraal staat, plaatst de regie over het leerproces in handen van de zijinstromer. De nadruk ligt op de keuze van een eigen leerroute, programmatisch toetsen en ontwikkelingsgericht leren.

Geschiktheidsonderzoek en zijinstroom-traject 2.0 Het huidige lerarentekort vraagt ons om oplossingen te vinden om zowel snel als gedegen leerkrachten voor het basisonderwijs op te leiden. Daarnaast vraagt het bestuursakkoord om flexibilisering van lerarenopleiding en borging van de kwaliteit van zijinstroom-opleiding, maar ook om maatwerk en het rekening houden met de ervaring en achtergrond van deze zijinstromers. Hogeschool Utrecht presenteert een innovatief traject dat zijinstromers een dynamische leeromgeving biedt. Dit vernieuwde geschiktheidsonderzoek en opleidingstraject, waarin “Samen Opleiden” centraal staat, plaatst de regie over het leerproces in handen van de zijinstromer. De nadruk ligt op de keuze van een eigen leerroute, programmatisch toetsen en ontwikkelingsgericht leren met de mogelijkheid om te versnellen, door middel van concentrisch toetsen. Leeruitkomsten staan centraal waardoor het eindniveau van de lerende wordt geborgd, en de voortgang wordt gemonitord. Dit traject is ontwikkeld samen met de PO-scholen en de zijinstromers zelf waardoor deze goed aansluit op de dagelijkse beroepspraktijk. Hoe gaan we de huidige uitdagingen van het lerarentekort samen aan? Hoe zorgen we ervoor dat zijinstromers een zachte landing maken in hun uitdagende nieuwe baan? Hoe zorgen we ervoor dat de talenten van deze zeer diverse maar ook interessante groep nieuwe collega’s worden gewaardeerd en benut. Hoe houden we elkaar vast en werken we optimaal samen? Hoe maken we daarbij gebruik van de laatste onderwijskundige inzichten in het HBO-onderwijs? Samen gaan we op een zoektocht naar de antwoorden op deze vragen. Benieuwd? Kom dan naar onze presentatie!

356. Inzet van bachelorstudenten in het VO

Ralph Meulenbroeks, Universiteit Utrecht

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Instroom Lerarenopleidingen / Onderwijs Anders Organiseren / Differentiatie In De Klas

Met de inzet van reguliere bachelor-studenten in het VO kun je werkdruk van docenten verlichten en studenten te enthousiasmeren voor het werk in het onderwijs. Binnen StudentinzetopSchool worden de studenten bovendien begeleid vanuit de lerarenopleidingen. Samen onderzoeken we in deze workshop naar manieren om dat zo effectief mogelijk te doen.

Tijdens deze workshop krijg je inzicht in hoe studenten op een duurzame manier ingezet worden in onderwijsteams. Deze workshop wordt geleid door StudentinzetopSchool, een not-for-profit platform gesteund door de VO-raad en UNL. Met hun uitgebreide praktijkkennis en nauwe samenwerking met lerarenopleidingen brengen zij de mogelijkheden, kansen en uitdagingen van studentinzet helder in kaart. Daarnaast ga je onder begeleiding van ervaringsexperts in kleine groepjes aan de slag om deze kennis in te zetten en te verdiepen aan de hand van concrete casussen. Een belangrijk doel van de initiatieven binnen StudentinzetopSchool is het bekend maken van reguliere bachelor-studenten met het VO en het volgen van een lerarenopleiding, bijvoorbeeld een educatieve minor. De inbreng van lerarenopleiders is op twee manieren van belang: (1) in de effectieve begeleiding van de studenten die als bijbaan in het VO werken en (2) in de vaak warme contacten die lerarenopleiders hebben met (opleidings-)scholen waar deze studenten geplaatst kunnen worden, waardoor ze als ambassadeurs kunnen optreden.

357. Kwesties in het vormgeven van inductie van startende leraren: aanzet tot een professionele dialoog

Harmen Schaap, Radboud Docentenacademie; Helma Oolbekkink-Marchand, Hogeschool Arnhem & Nijmegen

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Inductie / Startende Leraren / Kwesties

Het vormgeven van krachtige inductieprogramma's wordt steeds belangrijker, maar is een complex proces waarin verschillende afwegingen en keuzes een rol spelen. In dit rondetafelgesprek worden vier kwesties over eigenaarschap, maatwerk, complexiteit en beginnende professionals geïntroduceerd en bediscussieerd, met als doel de professionele dialoog te verdiepen en te verbreden.

Scholen maken in toenemende mate werk van het vormgeven van krachtige inductieprogramma's en aanvangsbegeleiding (in het kort: inductie). Inductie verwijst naar min of meer geformaliseerde trajecten om starters in de eerste periode in het leraarsberoep te ondersteunen. Dit vanuit het besef dat het ondersteunen van beginnende leraren bij kan dragen aan het beperken van (ongewenste) uitval in het beroep enerzijds en aan de verdere professionalisering in de loopbaan anderzijds (Helms-Lorenz, Van der Grift & Maulana, 2016). Tegelijkertijd komt inductie vaak in de verdrinking, o.a. door het lerarentekort, uitval en verschillende regionale ontwikkelingen. Het vormgeven van inductie is daarmee ook een complex ontwerpproces waarin verschillende uitdagingen en dilemma's een rol spelen. De opkomst van de onderwijsregio's biedt kansen voor het verder vormgeven van inductie, maar roept ook vragen en uitdagingen op. Denk bijvoorbeeld aan wie er eigenaar wordt van inductieprogramma's. Deze bijdrage laat een aantal kwesties zien die in meer of mindere mate een rol spelen bij inductie. Deze kwesties zijn gebaseerd op wetenschappelijke literatuur, bestaande inductiepraktijken en zijn gevalideerd door middel van een expertraadpleging (cf., VO-raad, 2023). De kwesties zijn: Eigenaarschap voor inductie. Deze kwestie gaat over eigenaarschap voor (het vormgeven van) inductie, waarbij dit eigenaarschap zowel individueel belegd moet zijn als collectief gevoeld moet worden. Ontwerpen van maatwerk. Deze kwestie gaat over het ontwerpen van inductie waarbij enerzijds een geformaliseerd, vaststaand onderwijsprogramma wordt aangeboden en anderzijds voldoende aandacht is voor maatwerk. Deze kwestie gaat erover dat veel inductieprogramma's na een jaar minder intensief worden terwijl tegelijkertijd starters meer verantwoordelijkheden en complexere taken krijgen in de school. De beginnende professional. Deze kwestie gaat over toenemende diversiteit aan instroom en gezien willen worden als een professional die iets kan toevoegen aan de schoolorganisatie. Discussievragen Een professionele dialoog kan helpen deze kwesties te wegen door verschillende actoren bij elkaar te brengen. Dit kan leiden tot betere keuzes in ontwerpprocessen en meer eigenaarschap. In dit rondetafelgesprek willen we ingaan op de volgende vragen: 1) hoe kan deze professionele dialoog in gang worden gezet, waarbij het eigenaarschap gedeeld wordt en blijft?, 2) hoe kan er binnen inductie zo goed mogelijk recht worden gedaan aan verschillen tussen starters?, 3) zijn er meer kwesties te identificeren en verschillen ze per onderwijssector? Aansluiting bij congres thema Deze discussiebijdrage sluit expliciet

aan bij het congressthema samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren (4e lijn) en de steeds groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding, 3e lijn).

HelmsLorenz, M., van de Grift, W., & Maulana, R. (2016). Longitudinal Effects of Induction on Teaching Skills and Attrition Rates of Beginning Teachers. *School Effectiveness and School Improvement*, 27(2), pp. 178-204.

VOraad (2023). Inductie van startende leraren. VOraad, Utrecht. Zie <https://www.voraad.nl/nieuws/nieuwkaterninductievanstartendeleraren>.

364. Stedelijk expertiseteam Nieuwkomers PO in de stad Utrecht

Mary Aben; Jenny Olsthoorn

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Doorgaande Lijn Nieuwkomers / Expertise Deling / Stedelijk Netwerk

Het verzorgen van een doorlopend onderwijsaanbod aan nieuwkomers vraagt om een meerjarige visie waarin breedgedragen samenwerking zorgt voor o.a. vergroten van kennis en expertise.

Taalschool Utrecht (PCOU Willibrord) en de samenwerking binnen de stad Utrecht binnen het stedelijk expertiseteam onder de vleugels van het SWV Utrecht biedt een good practise.

De afgelopen jaren zien we landelijk – en zo ook in de stad Utrecht- een toename van nieuwkomers in de basisschoolleeftijd. Theorie onderbouwt dat het verzorgen van een passend onderwijsaanbod in een doorlopende lijn vraagt om een meerjarige visie. Binnen Nederland zijn er verschillende ‘smaken’ waarin het nieuwkomersonderwijs georganiseerd wordt. Vanuit de PO-Raad biedt het LOWAN ondersteuning aan scholen die eerste opvang onderwijs verzorgen. Zorg dragen voor een passend (onderwijs) aanbod vanuit een meerjarige visie vraagt om een breed gedragen samenwerking waarin kennis&expertise plaats krijgt. Delen van good practices biedt een inspiratievorm dat input biedt tot het voeren van het gesprek om binnen eigen setting hiertoe te komen. Taalschool Utrecht (PCOU Willibrord) en de samenwerking binnen de stad Utrecht binnen het stedelijk expertiseteam onder de vleugels van het SWV Utrecht is zo’n good practise. Taalschool Utrecht biedt eerste opvang onderwijs nieuwkomers in de stad Utrecht in de leeftijd van 5,5 tot 12 jaar en leerlingen van 4-5,5 jaar met een oudere broer of zus op de Taalschool. Na de Taalschool stromen leerlingen uit naar een vervolgonderwijs, waar zij hun schoolloopbaan voortzetten. Een passend (onderwijs)aanbod verzorgen dat bijdraagt aan de doorlopende ontwikkeling en aansluit bij de behoefte van deze leerling kent verschillende uitdagingen. Voor een doorgaande lijn is samenwerking, kennis en expertise een voorwaarde. Taalschool Utrecht biedt voor een goede overgang naar de vervolgschool haar diensten aan vanuit het expertise team. Tegelijkertijd is het vanuit de gedachte van een meerjarige visie en het bieden van een doorgaande (leer)lijn voor de nieuwkomers leerling vergroten van de handelingsbekwaamheid binnen de vervolgscholen zelf de (ultieme) stip op de horizon. Om hiertoe te komen is in de afgelopen twee schooljaren door de werkgroep en stuurgroep (aanbod) nieuwkomers Utrecht PO gewerkt aan samenwerkingsafspraken ten aanzien van het aanbod aan nieuwkomers in de basisschoolleeftijd binnen Utrecht. Deze samenwerkingsovereenkomst is in oktober 2023 door verschillende partijen ondertekend. Vanuit de samenwerking wordt een netwerk van nieuwkomersspecialisten ontwikkeld binnen de Utrechtse scholen. Hiervoor worden binnen de Utrechtse scholen nieuwkomersspecialisten getraind.

Het aanbod wordt verzorgd door het Stedelijk Expertiseteam Nieuwkomers (Taalschool Utrecht en International School Utrecht) in samenwerking met het Instituut voor Onderwijs en Orthopedagogiek (HU) en de Marnix Academie. Het aanbod is bedoeld voor mensen die werken met kleuters met een nieuwkomersachtergrond (of leerlingen met soortgelijke ondersteuningsbehoeften), bijvoorbeeld in de rol van leerkracht of intern begeleider. Binnen de huidige rondes nemen ook consultants van het SWV deel.

366. De Oriëntatiestage, een brede oriëntatie in het eerste jaar

Randy Heilbron, Alberdingk Thijm Scholen / ATOS; Christina Melsert, Alberdingk Thijm Scholen / ATOS; Mieke van Berkel, Hogeschool Utrecht / ATOS

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Stage / Partnerschap / Leerwerkplek

In het partnerschap lopen onze eerstejaars stage op vier verschillende scholen. Tijdens deze oriëntatiestage zien zij verschillende onderwijstypen en -stijlen. De begeleiding wordt geboden door school- en instituutsopleiders. Tijdens de presentatie bespreken we de opzet en bespreken we de nadelen en voordelen van de oriëntatiestage.

De Alberdingk Thijm OpleidingsSchool (ATOS) biedt eerstejaars studenten een uitdagend stageprogramma, waarbij diverse scholen worden bezocht. In totaal worden 4 scholen bezocht, waardoor de studenten een goed beeld vormen van verschillende scholen en typen onderwijs. In de eerste periode wordt twee weken achter elkaar dezelfde school bezocht. De studenten lopen dan in tweetallen mee met een klas. Op deze manier leren ze de school, de leerlingen en de schoolcultuur kennen. Ze zien dan ook veel onderwijsstijlen en wat de invloed kan zijn van een docent op een klas. In de tweede periode wordt elke school nog driemaal bezocht. De studenten lopen mee met een vakdocent en verzorgen in de tweede en derde week een les(moment). Hier leren ze welke stijl bij hun past en hoe een klas op ze (als docent!) reageert. In de oriëntatiestage is de leeromgeving van de leerwerkplek dus niet beperkt tot één enkele locatie, maar elke eerstejaars HBO-student leert 4 verschillende scholen kennen. Onder de scholen bevinden zich reguliere havo/ vwo-scholen, VMBO-scholen en internationale scholen. Door de verschillende scholen, verschillende docenten en ook verschillende vakken zien de studenten dat er op zeer veel verschillende manieren kan worden lesgegeven en hoe leerlingen op die verschillen reageren. Bij de oriëntatiestage vindt de stage plaats, niet individueel plaats, maar in een groep. De groep bestaat uit 4-8 studenten van verschillende vakken (max. 2 per vak). De begeleiding is wekelijks, in vorm van intervisie op school of individuele begeleiding. De begeleiding wordt geboden door de schoolopleider van de bezochte school, de instituutsopleider en de werkplekbegeleider. Doordat een groot deel van de begeleiding in groepsverband plaatsvindt is er veel ruimte voor uitwisseling en leren van elkaars ervaringen en inzichten. Door de koppeling aan vakdocenten in het tweede deel van de stage is er voldoende ruimte en gelegenheid om te werken aan de opdrachten vanuit de opleiding en de ontwikkeling van de eigen professionele identiteit als docent. Tijdens de presentatie bespreken we de voor- en nadelen, waarbij we in elk geval het volgende punt aan bod willen laten komen: in de oriëntatiestage is het door de schoolwissels lastig om te werken aan de pedagogische relatie met de leerlingen. Onze vraag tijdens de presentatie is hoe we dit deel van het leraarschap een plek kunnen geven in onze stage-opzet.

367. Ready to teach: met vertrouwen het nieuwe schooljaar in.

Harriët Kok, Alberdingk Thijm Scholen; Maïke van der Linden, Alberdingk Thijm Scholen; Randy Heilbron, Alberdingk Thijm Scholen / ATOS; Martine Veenendaal, Alberdingk Thijm Scholen / ATOS

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Inductie / Begeleiding / Onboarding

Op de Alberdingk Thijm Scholen is er voor docenten met weinig of zelfs geen ervaring voor de start van het schooljaar een training: de Ready to teach (RTT). Deze training wordt al jaren zeer goed gewaardeerd. In de presentatie bespreken we de succesfactoren en hoe we de training kunnen verbeteren.

Op de Alberdingk Thijm Scholen is er speciaal voor docenten met weinig of zelfs geen ervaring (de zij-instromer!) voor de start van het schooljaar een training: de Ready to teach (RTT). Het belangrijkste doel van de RTT is om ervoor te zorgen dat de docenten de week erop met voldoende vertrouwen starten aan het schooljaar. Hierbij leren de docenten ook elkaar kennen en geven ze elkaar opbouwende feedback. In de presentatie bespreken we de opzet, de evaluaties en de succesfactoren van deze training. Daarnaast bespreken we hoe we de training nog kunnen verbeteren en kunnen inbedden in het volledige inductieprogramma.

368. De Onderwijsproef “Van proeven naar begeleid werken in het onderwijs”

Harriët Kok, Alberdingk Thijm Scholen; Maïke van der Linden, Alberdingk Thijm Scholen; Randy Heilbron, Alberdingk Thijm Scholen / ATOS; Martine Veenendaal, Alberdingk Thijm Scholen / ATOS; Bovan Altena, Alberdingk Thijm Scholen

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Zijinstroom / Geschiktheid / Lerarentekort

In de Onderwijsproef worden potentiële zij-instromers voorbereid op het werken en studeren in het onderwijs. Door 4 dagen mee te lopen op 2 verschillende scholen en 5 trainingsavonden leren zij het onderwijs en het werk als docent kennen. Hierna worden zij verder begeleid richting geschiktheidsonderzoek en werken in het onderwijs.

Binnen het onderwijs is het lerarentekort nog steeds een groot probleem. Een van de mogelijke oplossingen is het werven en begeleiden van potentiële zij-instromers. Binnen de Alberdingk Thijmscholen gaan we bieden we de potentiële zij-instromers de Onderwijsproef. Hier kunnen ze zonder verplichtingen nagaan of het werken in het onderwijs bij hun past. Voorafgaand aan de Onderwijsproef gaan we in gesprek met de potentiële deelnemers. In het PO volgt hierna nog een speeddate om een zo sterk mogelijke match te maken tussen school en deelnemer. De Onderwijsproef bestaat zelf uit 5 trainingsavonden, 4 stagedagen en verschillende praktijkopdrachten. In het PO worden kandidaten op 1 school gekoppeld aan een praktijkopleider en de schoolopleider. In het VO lopen kandidaten eerst 2 dagen met een klassen op twee verschillende scholen mee en vervolgens met een vakdocent. Een belangrijk deel van het traject is de uitwisseling van ervaringen tussen de kandidaten onderling. Het doel van de Onderwijsproef is voor de kandidaat om te onderzoeken of het leraarsvak én het zij-instroomtraject daadwerkelijk passend zijn. Voor de AT-scholen is het doel om te onderzoeken of zij voldoende potentie in de kandidaat zien om te gaan investeren in de opleiding en begeleiding van de kandidaat. Potentiële zij-instromers leren: de AT Scholen, het onderwijs en het beroep leraar kennen, wie je wilt zijn als leraar, hoe je lessen ontwerpt en verzorgt en hoe je reflecteert op observeren en lesgeven. Na de Onderwijsproef begeleiden we de potentiële zij-instromers voor op het geschiktheidsonderzoek. Na het (geslaagde!) geschiktheidsonderzoek kunnen de deelnemers een aanstelling krijgen als docent, waarbij ze tijdens de opleiding ook op de werkplek begeleid worden. In het PO en VO zijn er nu al diverse zij-instromers gestart, in opleiding of zelfs al klaar met het zij-instroomtraject! Aan de hand van stellingen willen we bespreken hoe we deze opzet kunnen versterken en wat de succesfactoren zijn, zodat anderen ook zij-instromers kunnen werven en begeleiden.

369. Samen nieuwe verhalen maken over goed onderwijs, met een goed teamklimaat als basis.

Ellen Nillezen, Marnix Academie; Willemijn Schless, Marnix Academie; Janneke Waelen, Vrije Universiteit Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Teamklimaat / Lerarentekort / Samenwerking

Hoe leer je studenten bij te dragen aan een fijn teamklimaat? Hoe creëer jij een fijn teamklimaat? In deze workshop ontrafelen we het verhaal van een inspirerende teamleider en introduceren we het instrument 'Iemniscaat teamklimaat'. Je gaat naar huis met een concrete actiestap om jullie teamklimaat een boost te geven.

Oplopende kwantitatieve en kwalitatieve lerarentekorten zorgen ervoor dat schoolteams gedwongen worden anders te werken. Dit vraagt om extra aandacht voor samenwerking, wanneer een team onderwijs wil blijven maken vanuit de visie van de school. Een goed teamklimaat is een belangrijke factor voor samenwerking (Derksen, 2021). Het betreft houding en gedrag van teamleden ten opzichte van elkaar. Volgens Ekvall (1996; 1998) zorgt een goed teamklimaat voor welzijn, energie en steun binnen het team. Toch leiden we studenten in het huidige curriculum van de PABO voornamelijk op tot vaardige leerkrachten in het domein van de klas. Aandacht mist voor het domein van de school, met leerkrachten die zichzelf zien als teamspelers. Teamspelers die samen onderwijs blijven ontwikkelen volgens de visie van de school. Dit vraagt om verandering in het opleiden van nieuwe leerkrachten. De theorie van Ekvall (1996) over teamklimaat draagt bij als middel om de samenwerkende houding van studenten als toekomstige leerkrachten te bevorderen én geeft iedere onderwijsprofessional inzichten voor krachtige samenwerking in diens eigen team. Vanuit Lectoraat Leren & Innoveren (Radiant) doen wij onderzoek naar teamklimaat in het basisonderwijs. Wij haalden krachtige verhalen op bij lerarenteams en wij ontwikkelden het model 'Iemniscaat teamklimaat'. Dit model helpt in kaart te brengen op welke aspecten het team sterk is en waar nog kansen liggen om het teamklimaat te bevorderen. Het model is ook een middel om het gesprek tussen teamleden te ondersteunen. Samen verhalen delen over de visie van de school en de good practices van het team, blijkt een krachtig middel om tot onderwijs te komen volgens de visie van de school. Tjepkema et al. (2022) geven aan dat je door verhalen te vangen, ontrafelen en zichtbaar te maken, je er samen toe kan verhouden en ervoor kan kiezen om nieuwe plotlijnen te ontwikkelen'. Tijdens de workshop ontrafelen we samen het verhaal van Janneke Waelen, directeur van het VU Center for Teaching & Learning, en een inspirerend voorbeeld op het gebied van het neerzetten van een krachtig teamklimaat. Je verbindt je eigen verhaal aan het verhaal van Janneke en aan het model 'Iemniscaat teamklimaat' om zo tot nieuwe plotlijnen te komen voor jouw werkcontext. Aan het einde van de workshop weet je welke concrete stap je zelf kunt zetten om de samenwerking in je eigen team te bevorderen en studenten hierin te inspireren.

Ekvall, G. (1996). Organizational climate for creativity and innovation. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(1), 105-123. Ontleend aan: van https://www.academia.edu/673511/Organizational_climate_for_creativity_and_innovation

Derksen, K. (2021). *Goed teamwerk. Hoe teams beter kunnen presteren en floreren*. Meppel: Uitgeverij Boom

Tjepkema, S., Kabalt, J., van Ooijen, M., Verheijen, L., Weber, K., & Scheepers, L. (2022). *Verhalen veranderen. Beweging brengen in teams en organisaties*. Meppel: Uitgeverij Boom.

370. Succesvol Samen Opleiden van Zij-Instromers: Werken vanuit de Gouden Driehoek op bestuursniveau

Sonja Mathijssen, Avans Breda; Daan Buijsen, Lowys Porquin Stichting; Marlies Bax, INOS

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Gouden Driehoek / Samen Opleiden / Zijinstroom

Binnen ons partnerschap zijn we ervan overtuigd dat betekenisvol onderwijs alleen kan plaatsvinden in de context van het beroepenveld. Hoe kom je met alle betrokkenen tot optimale afstemming in de begeleiding van de zij-instroomer?

In 2018 is de Pabo Avans gestart met een traject voor zij-instromers in het beroep. Dit traject is ontwikkeld in co-creatie met werkveldpartners en is vanaf de start een kwalitatief succesvol traject. Het biedt mensen uit een andere beroepscontext de mogelijkheid over te stappen naar het onderwijs (onderwijsloket, 2023). De zij-instroomer start vanuit een maatwerktraject meteen in het beroep. Hij* ontwikkelt zich binnen twee jaar tot een innovatieve professional die met de blik vanuit die andere beroepscontext een wezenlijke innovatie bijdrage kan leveren aan het onderwijs (arbeidsmarktplatform, 2023). Vanwege de nauwe samenwerking met werkveldpartners en de continue afstemming en doorontwikkeling is de uitval binnen dit traject nihil.

Binnen het partnerschap delen we de visie dat de doorgaande ontwikkeling als leraar plaatsvindt middels een sociaal constructivistisch proces (van der Veen, van der Wal, Dalm V., Hof I. 2020). De authentieke beroepssituatie speelt daarbij een belangrijke rol; leren voor en van een beroep is vooral leren op de werkplek. De werkplek is dan ook bij uitstek de plek om beroepsbekwaamheden te leren, omdat de leraar (in opleiding) juist daar wordt geconfronteerd met complexe authentieke situaties (Klarus, 2004; Timmermans, 2018).

Binnen het partnerschap leiden we samen nieuwe leerkrachten op binnen de context van het beroepenveld. We voelen gezamenlijk de noodzaak om ieders specifieke kennis in te brengen. De afgelopen jaren is het partnerschap flink uitgebreid. In het samen opleiden binnen het zij-instroomtraject merken we dat werkveldpartners soms nog niet goed weten hoe ze de concrete begeleiding met zij-instromers moeten vormgeven. De schoolbesturen INOS en LPS, die al vanaf de start van het zij-instroomtraject in 2018 betrokken zijn, presenteren hoe zij op een geheel eigen wijze vormgeven aan de afstemming met alle betrokkenen. Daarbij is het opleiden vanuit de gouden driehoek (Timmermans, 2018) het uitgangspunt. INOS kiest hierbij voor een driehoeksgesprek en LPS voor een kringgesprek. Het inhoudsrijk gesprek wordt bij beiden ingezet als middel om tot verdere afstemming te komen. Met gespreksonderwerpen over wie vanuit welke rol, en op welke wijze, welke taken en verwachtingen heeft, kunnen verschillende ervaringen in perspectief worden gezet en kunnen we met alle betrokkenen tot een gezamenlijk beeld komen ten aanzien van het begeleiden van de zij-instroomer. Het doel voor de zij-instroomer is dat diegene optimaal kan worden begeleid in zijn ontwikkeling tot startbekwame leraar basisonderwijs. Voor alle betrokkenen geldt dat wordt geleerd binnen de gouden driehoek en dat dit bijdraagt aan elkaars professionalisering.

371. Samen verschillen in verbinding.

Navigerend tussen polariteiten het groepspotentieel benutten

Nanda Deen, Hogeschool Inholland; Guido Stompff, Hogeschool Inholland; Manon Joosten, Hogeschool Inholland

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Onderwijsinnovatie / Polariteiten / Deep Democracy

Innovatie vindt vooral plaats waar verschillende werelden elkaar ontmoeten. Maar verschillen vinden we vaak lastig. Doe mee met ons en ontdek in deze workshop de polariteiten in onderwijsinnovaties. Leer ze te waarderen en te benutten, zodat de innovatiekracht van teams vergroot wordt.

Literatuuronderzoek bevestigt dat curriculumherziening een complexe opgave is. Het raakt het hele onderwijssysteem: de leerlingen of studenten, de leraren voor de groep, de ontwikkelaars van lesmateriaal, de onderwijsondersteunende diensten, de collega's uit de praktijk en zelfs de controlerende instanties binnen het onderwijs. Het is als een spinnenweb. Een tik aan een bepaalde draad wordt gevoeld in het hele web. "Alle spelers hebben daarbij hun eigen rol, maar staan ook weer in verbinding met andere partijen binnen het onderwijssysteem" (Nieveen et al. 2022, p.4). Het pleit voor het hanteren van een dynamisch multi-actor perspectief in onderwijsinnovatieprocessen, maar meerdere actoren betekent verschillen. Uit de innovatieliteratuur is bekend dat innovaties juist daar ontstaan waar verschillen zijn. "Raken, botsen, zoeken en schuren" (Mars, 2021, p.10) brengt niet alleen een team verder, maar ook het teamlid zelf. Door uit de comfort zone te stappen en op zoek te gaan naar waar het schuurt, benutten we innovatiekracht. Essentieel is om de verschillen te omarmen en ze niet weg te poetsen, zodat ze productief worden ingezet om tot curriculuminnovatie te komen. Daarbij is het de kunst om het onderscheid te kunnen maken tussen wrijving die glans geeft en wrijving die krassen veroorzaakt - zowel in het team als het teamlid. Waarderen van de verschillen zorgt ervoor dat verbinding blijft en dat er betere ideeën ontstaan.

In deze workshop ervaren we de kracht van werken met polariteiten in onderwijsinnovaties. Na een korte introductie op het onderwerp, verkennen we eerst bij de deelnemers de polariteiten die aanwezig zijn in (hun) onderwijsinnovatieprocessen. Deze leggen we naast de gevonden polariteiten in een case study: de grootschalige curriculumvernieuwing van De Inholland Pabo. Enkele ervaringen uit het lopende ontwerp onderzoek over hoe te navigeren tussen polariteiten worden gedeeld.

Middels een embodied oefening achterhalen we welke door hen benoemde polariteiten het meest aanwezig zijn en welke kant van de polariteit hun persoonlijke voorkeur geniet en welke kant ze het lastigste vinden. Door het uitvoeren van enkele korte opdrachten ervaren ze de toegevoegde waarde van beide kanten van de polariteit. Een belangrijk deel van de workshop wordt gewijd aan het creëren van (kleine) interventies rondom zelf gekozen polariteiten waar te weinig beweging is en die de innovatiekracht van een team en teamlid beperken. In de afsluiting bespreken we wat iedere deelnemer meeneemt naar zijn of haar eigen praktijk.

- Brand – Gruwel, S. (2019). Innovatie in het hoger onderwijs: hoe succes te maximaliseren?. Onderwijsinnovatie. September editie, 13. Accessed on 17042023 on:
<https://youlearn.ou.nl/documents/187754984/268136810/Innovatie+in+het+hoger+onderwijshoe+succes+te+maximaliseren.pdf/35c76afc65c5a11ce4451ea6b600645f?t=1625212100213&download=true>
- Coppoolse, R., Kloet, E., Kat, K., Vreeburg, A. & van Stralen, L. (2022). De veranderkaleidoscoop. Naar een wendbaar veranderrepertoire voor veranderaars. Zestor. Accessed on 17042023 on:
https://zestor.nl/media/publicaties/eindrapport_de_veranderkaleidoscoop.pdf
- Mars, A. (2021). De functie van frictie. Zoek de wrijving op die glans geeft, zonder dat je krassen maakt. Assen. Koninklijke Van Gorcum BV.
- Moerkerken, S. (2022). Conflict eren. Conflict inzetten om verandering te veroorzaken. Amsterdam, Boom.
- Nieveen, N., McKenney, S., Visscher, A., Spiele, S., Wakamiya, R. & Frissen, J. (2022). Perspectives on curriculum change: An overview study to provide insights for the Dutch context. Enschede: University of Twente. A summary. Accessed on 17042023 on:
https://www.nro.nl/sites/nro/files/mediafiles/Publiekssamenvatting%20Perspectieven%20op%20curriculumverandering_0.pdf
- Worteldoek, van Oeffelt, T., and Ruijters, M. (2021). De kunst van samen bepalen wat goed is. TvOO September 3. 6471. Accessed on 17042023 on:
<https://freerk.net/wpcontent/uploads/2021/09/Dekunstvansamenbepalenwatgoedis.WortelboerVanOeffeltenRuijters.pdf>

372. Focus op Professie: Herziening registratieprocedures met oog voor diversiteit en ontwikkelpaden.

Chris Kroeze, HAN; Burno Oldeboom, Windesheim

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Diversiteit / Ontwikkelpaden / Professie

Binnen het BRLO-project 'Focus op Professie' zetten we in op het erkennen van diversiteit binnen de beroepsgroep van lerarenopleiders. Samen met lerarenopleiders en werkgevers verkennen we de wijze waarop we dat gaan doen. De input van deelnemers is van belang om vanuit een breed draagvlak de herziening te kunnen realiseren.

Rondom de beroepsstandaard van lerarenopleiders is veel in ontwikkeling. Vanuit het dringende verzoek vanuit het werkveld is het project 'Focus op Professie' van start gegaan. Daarin zijn we niet alleen de beroepsstandaard aan het herijken, maar ook aan het onderzoeken op welke wijze nieuwe vormen van registratietrajecten meer betekenis kunnen krijgen voor zowel lerarenopleiders als hun werkgevers. Met het vernieuwde register ontstaat een leidraad voor professionalisering en profilering van lerarenopleiders. Het Beroepsregister Lerarenopleiders (BRLO) laat hiermee duidelijk zien waar lerarenopleiders voor staan: gewaarborgde professionele ontwikkeling van lerarenopleiders en kwaliteit (BRLO, 2023). Dit sluit aan bij het Kwaliteitskader Samen Opleiden, waar onder meer wordt aangegeven dat een gezamenlijke aanpak voor professionele ontwikkeling rondom (aanstaande) leraren en lerarenopleiders in een partnerschap Samen Opleiden van belang is voor de basiskwaliteit van het partnerschappen (Ontwikkelteam, 2021). In deze workshop gaan we met de deelnemers aan de slag rondom verschillende persona's en uitgangspunten onder de aanpassing van de registratieprocedures (Derksen et al, 2023). Met de deelnemers willen we onderzoeken of registratie daarmee betekenisvoller wordt vanuit het perspectief van de individuele lerarenopleider en de werkgever. De toekomstige werkwijze moet partnerschappen beter in staat stellen om vanuit een organisatieanalyse tot een gezamenlijk professionaliseringsbeleid te komen met diverse ontwikkelpaden voor lerarenopleiders binnen het partnerschap. Doel van deze workshop is kennis en inzicht met elkaar te delen over toekomstige registratietrajecten en de wijze waarmee we meer recht kunnen doen aan diversiteit en beter aan kunnen sluiten op toekomstige ontwikkelpaden voor zowel lerarenopleiders uit de beroepspraktijk als lerarenopleiders binnen opleidingsinstituten. Gekozen presentatievorm In deze workshop bespreken we plenair het doel van de herziening van de huidige registratieprocedures. Dan gaan we in groepen aan de slag met vragen rondom de verschillende persona's. Ten slotte bespreken we plenair de opgedane inzichten voor de inrichting van een nieuwe pilot waarmee nieuwe ervaringen opgedaan kunnen worden rondom het beter erkennen van diversiteit binnen het Beroepsregister Lerarenopleiders (BRLO) Praktische relevantie Deze workshop levert kennis en inzicht op over de wijze waarop lerarenopleidingen en partnerschappen de herziening van registratietrajecten voor lerarenopleiders in de toekomst beter kunnen benutten voor een gezamenlijk professionaliseringsbeleid van (startende) lerarenopleiders.

Referenties

BRLO (2023). Projectplan: Focus op professie. Naar een nieuwe registratiesystematiek voor lerarenopleiders. Velon.

Derksen, K., Derks, M., Oldeboom, B. e.a. (2023). Whitepaper Naar een nieuwe registratiesystematiek voor lerarenopleiders. Velon.

Ontwikkelteam Kwaliteitskader (2021). Kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie en werkwijze peer review. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

374. Waardegedreven handelen van leerkrachten in een digitale context.

Haitske de Visser; Jos van den Brand; Ronald Keijzer; Michiel Veldhuis; Anouk Wezendonk-Brouwer; Pieter Boshuizen

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Digitale Geletterdheid / Normatieve Professionalisering / Rekenenwiskundedidactiek

Wat vraagt het van leerkrachten om zich bewust te zijn van de waarden die op het spel staan bij de inzet van digitale technologie? Met een casuonderzoek en een ontwerponderzoek, willen wij daar meer zicht op krijgen. In dit symposium gaan we daarover in gesprek.

In een razendsnel tempo digitaliseert de wereld om ons heen. Ook leerkrachten (in opleiding) moeten zich tot deze digitaliserende wereld verhouden. In 2021 zijn wij als Radiant Lerarenopleidingen het onderzoeksconsortium ‘waardengedreven handelen[1]’ gestart. In het consortium werken basisscholen en de Radiant Lerarenopleidingen samen bij het opzetten van praktijkonderzoek. In die praktijkonderzoeken staat de leerkracht als waardengedreven professional centraal. Eén van de thema’s waar wij de komende jaren praktijkonderzoek in willen gaan doen, is ‘het goede doen met digitale technologie’. Wat vraagt het van leerkrachten om zich bewust te zijn van de waarden die op het spel staan bij de inzet van digitale technologie? En hoe kun je leerkrachten ondersteunen om bij het gebruik van digitale technologie in verbinding te blijven met wat zij wenselijk vinden? Die vragen komen steeds terug bij de onderzoeken die wij willen starten. Tijdens dit symposium gaan we met deelnemers in gesprek over twee van onze onderzoeksprojecten; een casuonderzoek en een ontwerponderzoek. In het casuonderzoek staat de vraag centraal hoe je binnen een school het goede gesprek kunt voeren over de inzet van digitale technologie. In het ontwerponderzoek proberen we samen met leerkrachten onderwijsmateriaal te ontwikkelen, waarbij de onzichtbare wiskunde bij digitale technologie bespreekbaar kan worden gemaakt. In beide onderzoeken, proberen we aandacht te geven aan de vragen die vaak ongesteld blijven. De grote vraag voor ons is hoe wij onze onderzoeken zo kunnen inrichten, dat steeds ruimte blijft voor een fundamentele dialoog over de waarden die op het spel kunnen staan bij de inzet van digitale technologie.[1] De volledige titel is ‘waardengedreven handelen bij complexe situaties in een context van diversiteit’

Casuonderzoek:

Op de Thomas More Hogeschool van Rotterdam brengt het lectoraat ‘Professionaliseren met Hart en Ziel’ de pedagogische dimensie van het onderwijs onder de aandacht. Als lectoraat hebben wij de overtuiging dat de pedagogische relatie die je hebt met leerlingen, het hart vormt van het leraarschap. Via het SIDN fonds hebben we een subsidie ontvangen om vanaf januari, in samenwerking met Kennisnet, Universiteit Utrecht en het Radiant Consortium ‘Waardengedreven handelen’ een systematiek te ontwikkelen die de impact van onderwijstechnologie op publieke waarden in de school adresseert. Dit doen we door een jaar op scholen aanwezig te zijn, te observeren, beleidsstukken door te nemen en interviews af te nemen op scholen onder leraren, leerlingen en directieleden, waarna we door middel van uit deze interviews verkregen casuïstiek de dialoog op scholen op gang willen brengen. Digitale onderwijsapps en platforms zijn razendsnel geïntegreerd in de onderwijspraktijk van Nederlandse scholen. Van leerlingvolgsystemen tot

adaptieve leerplatforms. Onderwijstechnologie creëert kansen, dankzij onderwijstechnologie kunnen we meer recht doen aan verschillen tussen leerlingen; het kan het leren interactiever en socialer maken en leerlingen kunnen vaak zelfstandiger aan het werk. Tegelijkertijd roept het gebruik van onderwijstechnologie ethische en pedagogische vragen op. Technologie kan het onderwijs verschrompelen, als de inzet ervan leidt tot minder persoonlijk, betekenisvol contact, en minder sociale interactie. Ook moeten we alert zijn op (het gevaar van) ongewenste bijeffecten, zoals verminderde kansengelijkheid, meer controle en het vastleggen van leerlinggegevens (data). Welke impact heeft digitalisering op de kernwaarden van de school? Hoe verhouden scholen zich tot deze impact om digitalisering van het klaslokaal in goede banen te leiden? Antwoorden op deze vragen zijn nodig, om digitale technologie verantwoord te kunnen inzetten. Op basis van praktijkonderzoek, in nauwe samenwerking met basisscholen, willen we een methodiek ontwikkelen die de impact van onderwijstechnologie op publieke, didactische en pedagogische waarden adresseert. Na uitleg over ons onderzoek gaan we in gesprek met de deelnemers over hun eigen ervaringen met digitale technologie. Waar liggen de kansen, maar ook, welke vragen roept het gebruik van de middelen bij hen op? Wat verandert er door het gebruik van digitale technologie in het onderwijs in het beroepsbeeld van de leraar/docent/student en diens professionele ontwikkeling?

Ontwerponderzoek, samen op zoek naar onzichtbare wiskunde. Ongemerkt komen we dagelijks in aanraking met wiskunde. Vaak hebben we te maken met wiskundige communicatie, zoals bijvoorbeeld bij het interpreteren van verkeersaanwijzingen (Keijzer, 2023). Dan is de wiskunde meer zichtbaar, maar het kan ook om onzichtbare wiskunde gaan. Denk aan de minder zichtbare wiskunde in het gebruik van een OV-chipkaart of in het ontvangen van gepersonaliseerde reclame tijdens het bezoek aan een website. Veel van deze wiskunde heeft te maken met digitalisering van de wereld. Het belangrijk dat leerlingen leren om met deze wiskundige wereld om te gaan. Dit volgt uit een maatschappijanalyse en staat ook in de nieuwe conceptkerndoelen rekenen en wiskunde (Prenger, et al., 2023). Nieuwe conceptkerndoelen impliceren een taak voor leraren basisonderwijs. Zij moeten de wiskunde in de omgeving van leerlingen herkennen, om daar in hun onderwijs mee aan de slag te gaan. Dat klinkt logisch, omdat het voorbereiden van leerlingen op maatschappelijk functioneren een kerntaak van het onderwijs is. Het reken-wiskundeonderwijs is echter vaak niet ingericht op het verkennen van wiskunde in de wereld. Daarbij is het de vraag of leraren basisonderwijs de wiskunde in de omgeving van leerlingen herkennen. Of, belangrijker, of ze wiskunde herkennen in maatschappelijke situaties waarin leerlingen zich begeven. In dit onderzoek beantwoorden we de vraag: Op welke wijze willen leraren en aanstaande leraren leerlingen voorbereiden op situaties waarin sprake is van (verborgen) wiskunde? Om deze vraag te beantwoorden hebben we een vragenlijst uitgezet onder leraren basisonderwijs en studenten aan de lerarenopleiding basisonderwijs. In de vragenlijst werden verschillende situaties voorgelegd, met de vraag om aan te geven hoe het gegeven onderwijs hierop voorbereid. Een voorbeeld van zo een situatie is het inrichten van een huis of kamer, dat (mogelijk) ondersteund wordt met een app van het bedrijf dat de inrichting levert. De gegeven antwoorden analyseren we door de antwoorden te ordenen en te labelen. Het verbinden van labels leidt tot een verklarend model, dat we tijdens het congres aan de deelnemers voorleggen. Het analyseren is nog in volle gang. Tijdens het congres verkennen we met de deelnemers wat de consequenties van de bevindingen kunnen zijn voor de lerarenopleiding basisonderwijs of voor de nascholing van leraren basisonderwijs.

Keijzer, R. (2023). Wiskundige communicatie. Volgens Bartjens, 42(5), 3133.

Prenger, J., Pleumeekers, J., Van Zanten, M., Schmidt, V., Teunis, B., Brand, M., & Bron, J. (2023). Conceptkerndoelen Nederlands en rekenen en wiskunde. Amersfoort: SLO.

378. Generieke kennisbasis Pabo-proof? Generieke kennisbasis Pabo in een veranderend leraren-landschap

Jarla Geerts, Hogeschool Leiden

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Pabo / Generieke Kennisbasis / Handboek

Blijft de nieuwe Generieke Kennisbasis herkenbaar voor de Pabo? Hoe participeer je als Pabo-opleider in het veranderend opleidingslandschap na het bestuursakkoord? Onze workshopgever (tevens Pabo-opleider) poogde de herijkte GKB op herkenbare wijze vorm te geven in een Handboek voor Pabo-studenten. We nemen in de workshop de proef op de som.

In 2020 werd het bestuursakkoord 'flexibilisering lerarenopleidingen' gesloten (bestuursakkoord, 2020). De uitwerking wordt in verschillende lijnen vormgegeven. Eén van deze lijnen is de ontwikkeling van een gemeenschappelijke kennisbasis, o.l.v. 10-voor-de-leraar (naar een gemeenschappelijke kennisbasis, 2023), met een generiek deel voor alle lerarenopleidingen en aanvullingen voor ofwel Pabo, 2e graad-, Alo- of Kunstvakdocent-opleiding. Naar verwachting treedt deze kennisbasis in 2025-2026 in werking. Andere lijnen zijn de vorming van leeruitkomstgebieden, moduleblokken van eenzelfde ec-omvang, vorming van onderwijs-regio's en gezamenlijke onderwijsruimtes. Afbeelding 1; beeld van de lerarenopleider, (Geerts, Geerts en van Kralingen, 2023, p.387) Afbeelding 2; één leerlandschap voor onderwijsprofessionals, (Praatplaat leraren voor morgen, z.d.) Lerarenopleiders zijn belangrijke actoren in het succesvol opleiden op de Pabo. Afbeelding 1 laat zien dat de opleider als focus het leren van de leraar in opleiding op de werkplek heeft en niet zozeer de politieke omgeving. Die omgeving heeft echter een behoorlijke invloed op het werkveld. Afbeelding 2 toont het toekomstige leerlandschap volgens het bestuursakkoord. De lerarenopleider moet landelijke ontwikkelingen overzien en implementeren. Dat is niet altijd eenvoudig. Nieuwe ontwikkelingen hebben tijd nodig om in opleidingen te landen. Docenten zijn beter in staat tot goed onderwijs als zij zich eigenaar voelen over de leerstof, (Hornstra et al., 2015). Voor het welslagen van het bestuursakkoord is het belangrijk dat lerarenopleiders vroegtijdig in aanraking komen met veranderingen. Het Velon-congres biedt deze mogelijkheid en wij willen daaraan bijdragen met een interactieve workshop. In deze workshop krijgen lerarenopleiders handvatten om zich te verbinden met de nieuwe GKB en zich bekwaam te voelen deze in hun Pabo-lessen door te voeren. We werken in de workshop met de meest actuele versie van de toekomstige gemeenschappelijke kennisbasis (februari-maart 2023). De deelnemers vergelijken deze GKB met een leermiddel voor de Pabo, het Handboek voor de leraar basisonderwijs, geschreven in 2022. Gezamenlijk verdiepen we onze kennis over deze GKB en verruimen ons zicht op landelijke ontwikkelingen. De deelnemers zien mogelijkheden tot implementatie van de nieuwe GKB in hun opleiding en kunnen een leernetwerk vormen om dit verder te ontwikkelen.

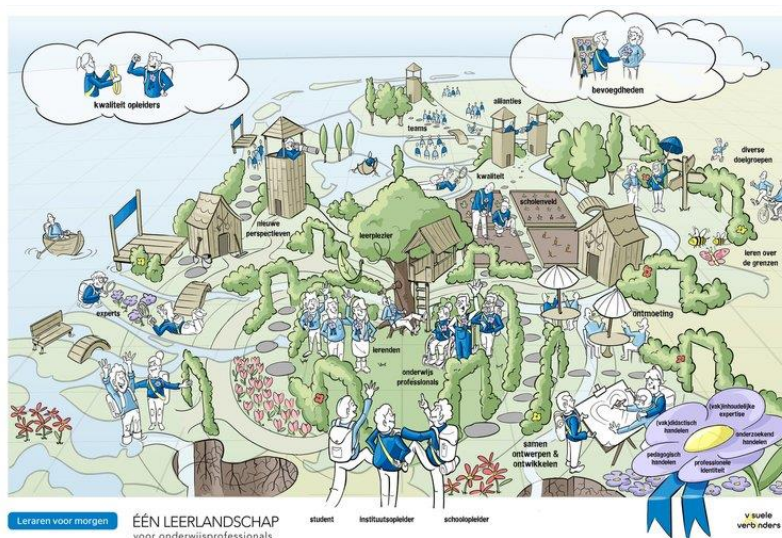
Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen, 2020. Gevonden op 29 oktober 2023 op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/10/12/bestuursakkoordflexibiliserin-glerarenopleidingen>

Geerts, W., Geerts, J. & Kralingen, R. van., (2023). Handboek voor de leraar basisonderwijs. Coutinho.

Hornstra, L., Mansfield, C., van der Veen, I. et al. ((2015). Motivational teacher strategies: the role of beliefs and contextual factors. Learning Environ Res 18, 363–392. <https://doi.org/10.1007/s109840159189y>

Naar een gemeenschappelijke kennisbasis, (2023). Nieuwsbericht 10voordeleraar 11 mei 2023, gevonden op 29 oktober 2023 op <https://10voordeleraar.nl/nieuwsoverzicht/naarengemeenschappelijkekennisbasisvoorallelerarenopleidingen>

Praatplaat leraren voor morgen(z.d.). Gevonden op 29 oktober 2023 op https://images.squarespacecdn.com/content/v1/60bf7a669c26992efe2d9dad/cf2e03c499064b12945585ba769ccbad/10VDLPraaplaat+v1_final+groot.jpeg?format=750w

381. Student als partner - studentcoaching

Anouk van der Wal; Leonie Janssen

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Studentcoaching / /

In de vele partners die leraren opleiden kan de student ook worden ingezet als een partner. Studentcoaching waarbij ouderejaars studenten studenten coachen zowel individueel als ook ter ondersteuning van de studieloopbaanbegeider. Wat maakt deze vorm succesvol en hoe kan dit nog sterker worden ingezet binnen de lerarenopleidingen?

Binnen Windesheim wordt er al een aantal jaren gewerkt met de inzet van studentcoaching. Dit maakt onderdeel uit van het geheel aan vormen van begeleiding van de student.

Ook binnen de lerarenopleidingen worden ouderejaars succesvol ingezet in het coachen van studenten van verschillende doelgroepen (voltijd/ deeltijd).

Het inzetten van studentcoaches heeft een aantal doelen voor zowel de studenten die de coaching ontvangen maar ook voor de studenten die de coaching geven;

- * Een grotere betrokkenheid bij de opleiding;
- * Persoonlijke ontwikkeling en daarmee ook een professionele ontwikkeling;
- * Aandacht voor het thema welzijn;

Uiteindelijk willen we daarmee bereiken om het studiesucces van de studenten te verhogen.

Het doel van de workshop is tweeledig;

- * Deelnemers meenemen in de ervaringen die wij hebben rondom studentcoaching, wat zijn de do's en dont's, waar liggen nog kansen en wat zijn de succesverhalen.
- * Deelnemers in gesprek laten gaan op welke manier dit in de eigen opleidingen/ context van Samen Opleiden ook toegepast kan worden;

382. Didactische overlap. Minder studielast door meer samenwerking.

Nanke Dokter, Fontys HKE

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Didactische Overlap / Pabo / Samenwerking Domeinen

Pabostudenten ervaren een te hoge studielast. Opleiders noemen het programma overladen. Een oplossing kan liggen in meer vakintegratie, bijvoorbeeld bij het aanleren van didactisch handelen. In de presentatie staat onderzoek naar didactische overlap in de kennisbases van alle schoolvakken centraal. Twee didactische richtingen werden gevonden: onderzoekend en directief.

Achtergrond
Studenten geven aan dat de pabo niet moeilijk is, maar wel veel. De studielast wordt door studenten van de Fontys HKE pabo in kwaliteitszorgevaluaties beoordeeld als te hoog. Docenten geven aan dat ook zij hoge werkdruk bij de studenten ervaren en ze noemen het programma van de pabo overladen. Dat de last als te hoog wordt ervaren komt mede doordat studenten op de opleiding aanbod krijgen in zestien vakken, waarvan de dertien schoolvakken. De andere drie vakken zijn pedagogiek, psychologie en onderwijskunde. Een oplossing voor de grote studielast en de oppervlakkige resultaten zou kunnen liggen in een curriculumvernieuwing waarbij meer vakintegratief wordt gewerkt bij het aanleren van didactisch handelen. In alle dertien schoolvakken die op de pabo aan de orde komen, wordt vakdidactiek aangeleerd. Daarnaast leren studenten algemene didactiek in het vak onderwijskunde. Het idee achter vakdidactiek is dat doordat vakken verschillen, het leren en bestuderen ervan verschilt. In tegenstelling tot de algemene aspecten van leren en studeren gaat het bij vakdidactiek erom dat vakken specifieke karakteristieken bevatten, wat leidt tot pedagogische beslissingen met een vakspecifiek karakter (Kansanen, 2009). De basis van de vakdidactiek is de combinatie van de inhoud van een vak met algemene didactiek, zodat de optimale manier gevonden wordt om de inhoud aan te leren. Als algemene didactiek wordt verbonden aan verschillende vakken, ontstaan er ook verschillende vakdidactieken. De vraag is of het nodig is om voor alle vakken een andere vakdidactiek te hanteren. Vraag of probleemstelling
In het onderzoek dat gepresenteerd wordt is onderzocht welke overeenkomsten en verschillen er vastgesteld konden worden in de gebruikte vakdidactische modellen van de dertien schoolvakken die op de pabo worden aangeleerd. Werkwijze
Om een antwoord te vinden is er in de kennisbases van alle dertien schoolvakken gezocht naar kenmerken van vakdidactische modellen. De gevonden resultaten werden vervolgens geverifieerd door middel van interviews met vakdocenten. Opbrengsten
Uit het onderzoek bleek dat er inderdaad overlap bestaat tussen de didactische modellen van de vakken. Er zijn twee didactische richtingen vast te stellen: een onderzoekende didactiek zoals OOL en een directieve didactiek zoals EDI. Uit de aanvullende interviews met vakdocenten van alle vakken kwam naar voren dat bij alle basisschoolvakken soms onderzoekend en soms directief wordt gewerkt. Wel is het zo dat bij bepaalde vakken beter is om één van de richtingen te gebruiken, zoals onderzoekend leren bij levensbeschouwing. Discussiepunten
Wat betekent dit voor het curriculum van de pabo?

Dokter, N. (2021). Stimuleren van schoolse taalvaardigheid bij rekenen. Diss. Tilburg University.

Kansanen, P. (2009) Subject-matter didactics as a central knowledge base for teachers, or should it be called pedagogical content knowledge? *Pedagogy, Culture & Society*, 17(1), 2939, DOI: 10.1080/14681360902742845

383. Opleidingstraject voor lerarenopleiders met experts uit netwerken en gekoppeld aan registratie

Wilma Weekenstroom, WFWijz; Tessa Ferweda, Het Stedelijk Lyceum; Karel Schoenmaker, Windesheim; Manon Liefveld, OSG Hengelo

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Professionaliseren / Leervraaggestuurd / Registratie

Presentatie van een leervraaggestuurd opleidingstraject voor lerarenopleiders gericht op (leer)opbrengsten voor de lerarenopleider en het samenwerkingsverband. Het kwaliteitskader en de kennisbasis lerarenopleider verweven met het Beroepsregister. Uitgangspunten: aanbodgericht naast leervraaggestuurd, kenmerken van succesvolle professionalisering en effectieve leeractiviteiten (van Wessum, Bakx, & Vrieling-Teunter, 2021) en lerend innoveren (Verdonschot & Keursten, 2010).

De aspirant opleidingsschool PILOTS vraagt om het inrichten van een opleidingstraject voor lerarenopleiders gericht op diverse (leer)opbrengsten:(Door)ontwikkeling van het partnerschap met betrekking tot afspraken, gemeenschappelijke taal, gemeenschappelijk curriculum en (verdere) implementatie van Samen OpleidenGezamenlijk richten op het kwaliteitskader (Ontwikkelteam, 2020)Kennis en vaardigheden van individuele opleiders verdiepen en verbreden, met andere woorden het handelingsrepertoire in het kader van het tweede orde leren uitbreidenRoute naar registratie Beroepsregister (BRLO) verwevenEr is gekozen voor 8 bijeenkomsten van 4 uur, alle 16 betrokken opleiders hebben deelgenomen. De rode draad in alle bijeenkomsten: concretisering missie en visie in de praktijk, de kennisbasis van de lerarenopleider (als referentiekader en inspiratiebron), ontwikkeling gezamenlijk curriculum (kaders, inhoud, programma), het kwaliteitskader en registratie in het Beroepsregister. De inhoud was deels aanbodgericht en deels leervraaggestuurd en gebaseerd op kenmerken van succesvolle professionalisering en effectieve leeractiviteiten (van Wessum, Bakx, & Vrieling-Teunter, 2021). Tijdens alle bijeenkomsten zijn kennis en tools aangereikt, is actief geoefend dan wel ontworpen. Ontwerpen, omdat bij lerend innoveren de kennis van alle actoren benut wordt en iedereen actief participeert. Leren en werken vallen samen, productief en creatief leren, sociaal constructieve processen: leren zien als het samen produceren en vernieuwen in plaats van richten op leerprocessen nadat de oplossing is bedacht (Verdonschot & Keursten, 2010).Samenwerken en verbinden. Verbinding tussen scholen, locaties, instituten. Opleiders in de peergroups (verschillende rollen en locaties). Met experts vanuit verschillende netwerken (Windesheim, UT, Velon, BRLO, Commissie Peer Review, opleidingsscholen in de regio). Tussen opleiders, management en (aanstaande) leraren. Tussen verschillende kwaliteitsnetwerken.

Alle opleiders werken samen en leren in een 'leerruimte' waarin iedereen leert, gericht op de kwaliteit van het beroep en het onderwijs van de toekomst (Timmermans, 2022). Actief samenwerken als gelijkwaardige partners, elk met de eigen expertise en context en verbonden met de samenleving (Van den Berg, 2020).De opbrengsten: ontwikkeling individuele opleiders; concrete afspraken en producten voor het partnerschap; verbinding opleiders, management en netwerken; alle opleiders lid van de Velon en geregistreerd. Bijvangst: werken in peergroups heeft geleid tot duurzame samenwerking over locaties heen, aanscherping beleid inductiefase op initiatief opleiders,

docentcoaches opgenomen in opleidingsteams. In de discussie zullen 'de praktijk als uitgangspunt – kennis van concerns van lerarenopleiders' (Van Meirvenne, Van Aert, & Meeus, 2021), 'leren zien als samen produceren en innoveren' (Verdonschot & Keursten, 2010) en 'de combinatie professionaliseren en registratietraject' (Velon, 2023) onderwerp zijn.

Ontwikkelteam. (2020). Kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie en werkwijze peer review. Platform Samen Opleiden en Professionaliseren.

Timmermans, M. (2022). Samen opleiden op zijn kop. Lectoral rede. Utrecht: Marnix Academie.

Van den Berg, E. (2020). De connective teacher. Leren in netwerken voor een toekomstbestendig beroep. Platform Samen Opleiden en Professionaliseren.

Van Meirvenne, J., Van Aert, C., & Meeus, W. (2021, 42(3)). Naar een betere afstemming op een nieuw profiel van studenten? Tijdschrift voor Lerarenopleiders, pp. 1324.

van Wessum, L., Bakx, A., & VrielingTeunter, E. (2021, 42(3)). Succesvol professionaliseren van leraren: Hoe doe je dat? Tijdschrift voor Lerarenopleiders, pp. 4453.

Velon. (2023, 10 16). Herziening registratie: focus op professie. Opgehaald van Velon, van voor en door lerarenopleiders:
<https://velon.nl/wpcontent/uploads/2023/06/VoordrukwerkWhitepaper2.1herzieningBRLO20232025.pdf>

Verdonschot, S., & Keursten, P. (2010). Ontwerpen van een werkomgeving voor leren en innoveren. In G. Schuiling, H. Vermaak, & H. Tauris, Leren in organisaties Als leren het antwoord is, wat is dan de vraag? (pp. 179-195). Amsterdam: Boom.

384. Professional doctorates: leraren opleiden tot interventie-experts binnen onderwijs en HR

Ariënevan Staveren, Hogeschool Marnix; Helma Oolbekkink, Hogeschool Arnhem-Nijmegen; Marco Snoek, Hogeschool van Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Professional Doctorate / Opleidingenstelsel /

Het professional doctorate is een praktijkgerichte tegenhanger van de academische promotie. Kern is om experts op kwalificatieniveau 8 op te leiden die kunnen interveniëren in complexe contexten. Binnen het domein Leren & Professionaliseren werken 7 hogescholen aan zo'n PDtraject gericht op onderwijs en HR. In februari starten de eerste kandidaten.

Er is een nieuwe poot binnen het opleidingsstelsel: het Professional Doctorate (Vereniging Hogescholen, 2021). Deze route is een aanvulling op de bestaande academische en professionele bachelors en masters en voegt nu ook op het niveau van het doctoraat een professionele/praktijkgerichte variant toe aan de reeds bestaande academische PhD. Afgelopen jaar is gestart met een vijfjarige pilot waarin landelijk een beperkt aantal kandidaten van start gaat. Voor de PD Leren en Professionaliseren (waarin de domeinen onderwijs en HR samenwerken) werken 7 hogescholen samen aan de inrichting van dit nieuwe traject. Kern van het traject is werken aan duurzame innovaties in het werkveld door middel van gerichte interventies in complexe contexten (Ontwikkelteam PD L&P, 2023). Het traject moet niet alleen een PD-kwalificatie opleveren voor de kandidaat, maar ook een concrete verbeterslag voor de werkcontext waar het PD-traject in plaats vindt, en – op basis van evaluatie en monitoring van de interventies – kennis die ook in andere contexten bruikbaar is. De eerste groep kandidaten gaat in februari van start met het vierjarige traject. Het nieuwe en unieke karakter van het PD-traject roept ook een fors aantal vragen op. Bijvoorbeeld hoe de kwaliteit van het PD-traject en van het beoogde eindniveau geborgd kan worden zonder direct terug te vallen om de traditionele vorm van het schriftelijke proefschrift en peerreviewed artikelen die we kennen uit de academische PhD. Maar ook hoe we binnen de PD L&P collaboratief leren tussen kandidaten kunnen organiseren en hoe we de kandidaten binnen het leer en -begeleidingstraject een rol kunnen geven die aansluit bij wat we aan leiderschap verwachten binnen hun eigen werkpraktijk. Na een korte presentatie van de invulling die tot dit moment ontwikkeld is, willen we met de aanwezigen in gesprek gaan over deze vragen, maar ook over de vraag welke meerwaarde afgestudeerde Professional Doctoren kunnen hebben bij inhoudelijke thema's waar lerarenopleidingen en scholen op samenwerken (in het kader van samen opleiden, lectoraten, etc.). Ontwikkelteam PD L&P (2023). Professional Doctorate Learning & Professional Development. Programme Proposal. Utrecht: Hogeschool Utrecht. Vereniging Hogescholen (2021). Professional Doctorate. Een beroepsopleiding waarin praktijkgericht onderzoek centraal staat. Den Haag: Vereniging Hogescholen.

385. Verbreding kennis beroepsonderwijs onder lerarenopleiders

Judith Kivits, ADEF; Dieuwertje Scheringa, Vereniging Hogescholen; Ilona de Bruijne, MBO Raad

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Beroepsonderwijs / Professionalisering /

In gezamenlijke agenda Meer samen, van VH, ADEF en de MBO Raad, staat samenwerken om te komen tot voldoende en bekwaam onderwijzend personeel in het mbo centraal. Eén belangrijke ambitie is meer aandacht voor het mbo in de lerarenopleidingen.

Onze ambitie is professionalisering van lerarenopleiders op het terrein van kennis over en bekendheid met het middelbaar beroepsonderwijs. Om deze ambitie te realiseren hebben we in 2023 twee kennisdelingsbijeenkomsten georganiseerd. Bij de eerste bijeenkomst hebben we gekeken naar de vraag: Wat maakt het beroep van docent in het mbo zo uniek? We hebben verschillende good practices opgehaald. Bij de tweede bijeenkomst zijn we aan de slag gegaan met het vraagstuk: Hoe krijgen we het mbo meer in beeld bij alle lerarenopleiders? Tijdens het VELON-congres willen we met dit tweede vraagstuk opnieuw aan de slag gaan om het arsenaal aan goede voorbeelden te vergroten. Doelstelling sessie VELON-congres In een interactieve workshop gaan we aan de slag met het vraagstuk Hoe krijgen het mbo meer in beeld bij alle lerarenopleiders? We gebruiken hiervoor een pressure cooker methode. We gaan in op wat de opbrengsten kunnen betekenen voor het opleiden van leraren en de verdere ontwikkeling van lerarenopleiders, zodat het mbo (en de bijzonderheden van deze sector) beter in het vizier blijft. Door het ontwikkelen van new practices, die we kunnen toevoegen aan de reeds bestaande good practices, creëren we een menukaart die we later in het voorjaar willen voorleggen aan partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren. Zo werken we samen naar goed opgeleide professionals die voorbereid aan de slag kunnen (blijven) in het middelbaar beroepsonderwijs.

386. Welbevinden en veerkracht van aanstaande leraren: een gezamenlijke oplossing?

Esmee Kamp-Bolks, Rijksuniversiteit Groningen; Marjon Fokkens-Bruinsma, Rijksuniversiteit Groningen; Marieke Pillen, Hogeschool KPZ

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Welbevinden / Veerkracht / Aanstaande Leraren

Veerkracht en welbevinden van aanstaande leraren wordt in wetenschappelijk onderzoek en onderwijsbeleid erkend, maar hoe kunnen lerarenopleidingen aandacht besteden aan deze thema's? In deze workshop proberen we aan de hand van de theorie, eerste bevindingen uit ons onderzoek en in gesprek met deelnemers antwoord te geven op deze vraag.

Veerkracht en welbevinden zijn belangrijk voor leraren in het algemeen en voor aanstaande leraren in het bijzonder. Hun werkzaamheden zijn emotioneel complex vanwege de relaties met zowel leerlingen als collega's, vanwege de professionele houding die al tijdens de studie van hen wordt verlangd en vanwege het gelijktijdig leren van theoretisch onderwijs op de opleiding als van de praktijk in de stageschool (Fokkens-Bruinsma et al., 2021). Bovendien zijn zij niet alleen zelf student, maar krijgen zij tijdens hun stages ook te maken met een (gebrek aan) welbevinden en veerkracht van hun leerlingen. Het is daarom belangrijk dat aanstaande leraren al tijdens de opleiding werken aan het versterken van veerkracht en welbevinden. Lerarenopleidingen hebben met de NPO-gelden verschillende initiatieven ontwikkeld om welbevinden en veerkracht van aanstaande leraren te bevorderen. Veerkracht en welbevinden van aanstaande leraren wordt in wetenschappelijk onderzoek en onderwijsbeleid erkend. Zo is bijvoorbeeld uit literatuur bekend dat veerkracht van (aanstaande) leraren een belangrijke rol speelt in het succes van leraren en bij het voorkomen van uitval en burn-out (Kangas-Dick & O'Shaughnessy, 2020, Mansfield et al., 2016). Eerder onderzoek laat bovendien zien dat het belangrijk is dat aanstaande leraren al op de lerarenopleiding werken aan het versterken van hun veerkracht en daarnaast een hoge mate van welbevinden ervaren. Daarnaast geven de bestaande en verwachte lerarentekorten (De Staat van het Onderwijs, 2023) en het feit dat het studentenwelzijn onder druk staat (Dopmeijer et al., 2022), de urgentie aan voor meer aandacht voor welbevinden en veerkracht in het curriculum. De Rijksoverheid heeft bovendien recentelijk een Landelijk Kader Studentenwelzijn uitgebracht waarin deze urgentie (h)erkend wordt (Wegen & De Koning, 2023). Instellingen hebben zelf de verantwoordelijkheid voor het studentenwelzijn, maar hoe kunnen lerarenopleidingen aandacht besteden aan welbevinden en veerkracht in de opleiding? In deze workshop proberen we gezamenlijk een antwoord te vinden op deze vraag. We bespreken a) wat er uit de literatuur bekend is over het versterken van veerkracht en welbevinden van (aanstaande) leraren, b) bevindingen uit ons onderzoek, en gaan dan c) met deelnemers in gesprek over wat er binnen hun opleiding gebeurt om welbevinden en veerkracht van studenten te versterken. Het doel van deze workshop is om deelnemers te inspireren om aan de hand van de kennis uit de wetenschappelijke literatuur, bevindingen uit ons onderzoek en uitwisseling tijdens de workshop in de eigen opleiding aan de slag te gaan met het versterken van veerkracht en welbevinden van aanstaande leraren.

FokkensBruinsma, M., Gemmink, M.M., & Rooij, van, E.C.M. (2021). Staying BRiTE in the Dutch teacher education context. In C. F. Mansfeld (Ed.), *Cultivating Teacher Resilience: International Approaches, Applications and Impact* (pp. 143158). Springer.
https://doi.org/10.1007/9789811559631_9

KangasDick, K. & O'Shaughnessy, E. (2020). Interventions that promote resilience among teachers: A systematic review of the literature. *International Journal of School & Educational Psychology*, 8(2), 131146, DOI: 10.1080/21683603.2020.1734125

Mansfield, C.F., Beltman, S., Broadley, T. & WeatherbyFell, N. (2016). Building resilience in teacher education: an evidenced informed framework. *Teaching and Teacher Education*, 54 7787.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.tate.2015.11.016>.

Inspectie van het Onderwijs (2023). *De Staat van het Onderwijs*. Inspectie van het Onderwijs. Geraadpleegd op:
<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2023/05/10/hoofdlijnenvho2023stelsel>

Dopmeijer, J.M., Nuijen, J., Bush, M.C.M., Tak, N.I., & Verweij, A. (2022). *Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik Studenten hoger onderwijs. Deelrapport 1. Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs*. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu RIVM, Trimbosinstituut en GGD GHOR.

Wegen, J. & de Koning, A. (2023). *Landelijk Kader Studentenwelzijn 20232030*. Geraadpleegd op:
<https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/20210194.pdf>

388. Leraar zijn in een veranderende wereld: verbonden met jezelf, de ander en de wereld

Willemijn Van Woerkum, Stichting NIVOZ

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Breedvormend (Opleidings)Onderwijs / Reflectie En Ontwikkelkader / Professionalisering

In deze workshop staat professionalisering van lerarenopleiders centraal. Opleiders en onderzoekers werken binnen en tussen lerarenopleidingen samen aan onderwijsontwikkeling vanuit een gedeelde onderwijsvisie. Met de door hen ontwikkelde bouwstenen voor breedvormend (opleidings)onderwijs en een praktijkvoorbeeld van een van de opleidingen, gaan deelnemers aan de slag met hun eigen vraagstukken.

Het dagelijks leven wordt gekenmerkt door toenemende diversiteit, complexiteit en onzekerheid (Boutellier, 2021). Vanuit de samenleving wordt veelvuldig een beroep gedaan op scholen en leerkrachten om de school de plaats te laten zijn waar kinderen kunnen oefenen en leren om hiermee om te gaan. Om 'volwassen in de wereld te staan' (Biesta, 2018) en te balanceren tussen wat wenselijk is voor jezelf en die wereld, is het leren kennen van en je verbinden met jezelf en de wereld essentieel. Deze sterk pedagogische opdracht aan het onderwijs heeft niet alleen gevolgen voor de inhoud en didactische processen van onderwijs, maar ook voor het beroepsbeeld van de leraar, en dat betekent iets voor de professionaliteit en professionele ontwikkeling van (aankomende) leraren (Elfers, 2022). Want leerlingen in staat te stellen zich hiertoe te verhouden en hiermee om te gaan, vraagt van leraren dat zij dat ook zelf kunnen en willen doen. Daarmee worden vragen als 'Wat vraagt het van de leraar om verbonden te kunnen en willen zijn met zichzelf, de ander en de wereld?' en 'wat hebben opleiders en opleidingen daarin te doen?' onherroepelijk onderdeel van het proces van onderwijsontwikkeling en professionalisering in lerarenopleidingen. In het Whole Child Development programma werken vier lerarenopleidingen (van Hogeschool Leiden, Hogeschool van Amsterdam, Driestar Educatief en Windesheim) samen met Stichting NIVOZ aan dit vraagstuk. Zij hebben, vanuit een whole school approach, gezamenlijk bouwstenen ontwikkeld als reflectie- en ontwikkelkader voor de opleiding: op welke domeinen hebben we iets te doen en hoe verhoudt zich dat tot het grotere geheel? In deze workshop presenteren we een practice over professionalisering van lerarenopleiders in een veranderende en complexe wereld en laten we zien hoe je hier over opleidingen heen aan kunt werken. We willen bezoekers inhoudelijke aan het denken zetten over hun eigen opleidingspraktijk, aan de hand van deze bouwstenen. Ook laten we zien hoe deze tot stand zijn gekomen door gezamenlijk onderzoek en wederzijdse uitwisseling van verschillende opleidingen en vervolgens weer voedend zijn voor de ontwikkeling van de opleiding. De eigen vraagstukken van deelnemers rondom de gepresenteerde bouwstenen vormen de basis voor een gesprek over hoe je als opleider je eigen werk kunt verdiepen.

Boutellier, H. (2021). Het nieuwe Westen. De identitaire strijd om de sociale verbeelding. Amsterdam: Van Genneep.

Biesta, G. (2018). De terugkeer van het lesgeven. Culemborg: Phronese

Elfers, L. (2022). Onderwijs maakt het verschil. Kansengelijkheid in het Nederlandse onderwijs.

395. Wendbaarheid ontwikkelen in de master lerarenopleiding

Susanne Dirks, Fontys

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Wendbaarheid / Adeptive Expertise / Master Lerarenopleiding

Dit onderzoek richt zich op hoe de studenten van de Fontys master lerarenopleiding de ontwikkeling van hun wendbaarheid ervaren middels diverse manieren van dataverzameling waaronder interviews en analyse van portfolio's.

Binnen de master lerarenopleidingen van de Fontys in Tilburg zijn we het studiejaar 2020 gestart met een nieuw curriculum. In dit nieuwe curriculum is één module Lerende Professional specifiek gewijd aan het vormgeven van een ontwikkeling in de school samen met collega's. Het onderwijs is immers in beweging én van leraren, zeker van masteropgeleide leraren, wordt verwacht dat ze de bewegingen in de school mee vorm geven. Hiertoe is het belangrijk dat ze in hun opleiding wendbaarheid ontwikkelen. Dit onderzoek richt zich in eerste instantie op twee zaken: In hoeverre ervaren alumni van de master lerarenopleiding dat deze opleiding heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van hun wendbaarheid? In hoeverre zien we aspecten van wendbaarheid terug in portfolio's die studenten inleveren voor de module Lerende Professional? Deze twee zaken worden vormgegeven op basis van inzichten uit een review van Pelgrim e.a. (2022) waarin individuele karakteristieken van deze wendbaarheid worden gepubliceerd. Welke individuele karakteristieke ervaren studenten toegenomen door de masteropleiding én welke karakteristieken niet of minder? En welke individuele karakteristieken zien we terug in het portfolio en welke niet of minder? Op basis van de resultaten van het eerste deel van het onderzoek willen we ons vervolgens gaan richten op eventuele verschillen tussen het ervaren en beoogde curriculum (op basis van rubrics, leeruitkomsten en modulehandleiding). Daarbij is de wens om een interventie te ontwikkelen om de ontwikkeling bepaalde facetten van deze wendbaarheid te vergroten. Welke vorm deze interventie heeft is afhankelijk van de uitkomsten van het deel van het onderzoek.

396. Ontschotting in het voortgezet onderwijs begint bij de lerarenopleiding

Monique Maas, Linda Gijsen

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Lerarenopleiding / Talenonderwijs / Ontschotting

Vakoverstijgende en samenwerkende meertalige leerteams kunnen op scholen lerarentekorten bij de moderne vreemde talen terugdringen. Docenten-in-opleiding worden voorbereid op de veranderende positie van het schoolvak en de veranderende rol van de taal die zij doceren in onze maatschappij, om over de grenzen van het 'eigen' vak te leren kijken.

Het Nederlandse onderwijs kampt over de hele breedte met een lerarentekort. Zo wordt het in het voortgezet onderwijs (VO) steeds lastiger om goed gekwalificeerd personeel aan te trekken voor de tekortvakken Duits en Frans (OCW, 2023), en dreigen deze talen op een toenemend aantal scholen uit het curriculum te verdwijnen. Daarom vraagt de landelijke politiek aan scholen om manieren te verkennen om het vreemdetalenonderwijs anders te organiseren. Onderzoek (Van den Verg, et al, 2021) laat zien dat er meerdere oorzaken zijn voor (het ontstaan van) de lerarentekorten bij de moderne vreemde talen. Zo worden er o.a. knelpunten geconstateerd ten aanzien van de beroepsvoorbereiding. Zo zouden docenten-in-opleiding minder vanuit een traditioneel beeld op taalleren, en meer vanuit een modern, geïntegreerd vaardighedenperspectief opgeleid kunnen worden. Daarnaast zouden de talensecties in het VO intensiever samen kunnen gaan werken. Denk aan gezamenlijke lessen waarin taalleerstrategieën en effectieve werkvormen centraal staan, en vakoverstijgende inhouden vanuit verschillende talen worden aangeboden. Het is belangrijk dat docenten-in-opleiding al tijdens de initiële opleiding leren nadenken over de positie van het schoolvak en de veranderende rol van de taal die zij doceren in onze maatschappij. Bovendien stelt het leren samenwerken met andere taaldocenten, over de grenzen van het 'eigen' vak heen, hen in staat om adequater en flexibeler in te spelen op de uitdagingen waar het vreemdetalenonderwijs in de praktijk mee kampt. Bij Fontys lerarenopleiding Tilburg is binnen vakdidactiek geëxperimenteerd met vakoverstijgende meertalige leerteams bestaande uit docenten-in-opleiding voor de vakken Duits, Engels en Frans. Het doel van het ontwerponderzoek (Bakker, 2015) was om door het bespreken van vakoverstijgende thema's zoals 'communicatief toetsen' en 'digitale didactiek', samen met docenten-in-opleiding te verkennen welke vakdidactische aanpakken potentieel effectief zijn voor het leren van alle talen. Het samen verkennen van hoe de al aanwezige kennis en vaardigheden die hun leerlingen al hebben opgebouwd in andere talen kan helpen bij het leren van een nieuwe taal (Cummins, 1981), maakte het mogelijk om scherpe vakdidactische keuzes te maken. De deelnemende docenten-in-opleiding geven aan dat zij zich door het participeren in vakoverstijgende meertalige leerteams competentier voelen om de taalleerprocessen van hun leerlingen op een communicatieve manier te ondersteunen. Daarnaast geven reflectieverslagen aan dat het bewust inzetten van algemene taalkundige didactiek indirect het leren van een vreemde taal makkelijker en interessanter maakt voor de leerlingen die vanuit een 'breder' perspectief op taalleren les krijgen.

397. Boek en burgerschap. De inzet van rijke, schurende en naburige teksten in het burgerschapsonderwijs

Monique Leygraaf, Hogeschool IPABO; Bertjaap van der Ploeg, Hogeschool KPZ; Boukje Bruins, Hogeschool KPZ; Inouk Boerma, Hogeschool IPABO; Lynn Hartjes, Iselinge Hogeschool; Bram Oonk, Iselinge Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Burgerschap / Jeugdliteratuur / Interactie

Veel scholen zijn zoekende hoe zij burgerschap vorm kunnen geven in het curriculum. Verhalen zijn bij uitstek geschikt om nieuwe werelden te leren kennen en nieuwe perspectieven in te kunnen nemen. Het ligt daarom voor de hand om lees- en burgerschapsonderwijs met elkaar te verbinden.

Het doel van het project Boek en burgerschap was om de interactie tussen studenten over (fragmenten uit) kinderboeken te faciliteren, waarbij een kritisch geletterde houding ten aanzien van de verhalen werd ingenomen. Dat wil zeggen dat studenten werden uitgedaagd om aan de hand van de teksten macht, taal en identiteit te onderzoeken (Janks, H., 2013). Tijdens de bijeenkomsten Boek en burgerschap is gewerkt met de methodiek 'Schurende en naburige teksten' (Jongstra, Van den Ende & Zwama 2020). Deze methodiek houdt in dat er gewerkt wordt met meerdere bronnen over één onderwerp. Deze bronnen kunnen elkaar aanvullen, of juist wat schuren, waardoor de nieuwsgierigheid van de lezers geprikkeld wordt en waardoor zij dieper na gaan denken. Door interactie met elkaar over die bronnen en door de verschillende perspectieven, van de lezer en van de bronnen, ontstaat een dieper begrip van het onderwerp dat centraal staat. Het innemen van deze perspectieven sluit mooi aan bij de doelen die bij burgerschapsonderwijs centraal staan. Binnen de bouwsteen 'diversiteit' is het van belang dat leerlingen zich verdiepen in diverse perspectieven om zo kennis te maken met culturele en etnische diversiteit in onze samenleving (SLO, 2021). Tijdens de workshop laten we de deelnemers ervaren hoe het is om te werken aan burgerschapsdoelen met deze methodiek. Door het lezen van (fragmenten uit) een boek en deze te plaatsen naast andere bronnen willen we de deelnemer uitdagen om dieper na te denken en door middel van interactie met bronnen en peers te komen tot nieuwe inzichten. We maken hiervoor onder andere gebruik van een literatuurcirkel waarin de deelnemers verschillende rollen innemen en vanuit dat perspectief naar de tekst kijken. Met deze en andere werkvormen laten we zien hoe er gewerkt kan worden aan bewustwording en versterking van de kennis, waarden, opvattingen, vaardigheden van de leraar op het gebied van burgerschap én aan versterking van de pedagogisch-didactische competenties om dit boek te benutten in het onderwijs.

Janks, H. (2013). Critical literacy in Teaching and Research. *Education Inquiry*, 4(2), 225-242.
doi:10.3402/edui.v4i2.22071

Jongstra, W., Van den Ende, H. & Zwama, M. (2021). 'De kracht van verwondering bij het lezen van schurende en naburige teksten'. In: *Zone 203*, p. 610.

SLO (2021). *Handreiking burgerschap funderend onderwijs. Doelgericht en samenhangend werken aan burgerschap*. SLO, Amersfoort.

400. Een open gesprek over taboegevoelige onderwerpen, zoals relaties & seksualiteit

Daan van Engelen, Rutgers, expertisecentrum seksualiteit; Bente van Gameren, Stichting School en Veiligheid

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Seksualiteit / Relaties / Diversiteit

Een open gesprek over taboe gevoelige onderwerpen Hoe maak je taboegevoelige onderwerpen die raken aan relaties, seksualiteit en gender bespreekbaar in de klas? In deze workshop maken we een vertaalslag naar hoe je als lerarenopleider dit gesprek aangaat met jouw studenten. Je bereid ze zo voor op hun werk als onderwijsprofessional.

Relaties en seksualiteit, gender en seksuele diversiteit, seksuele vorming, seksueel grensoverschrijdend gedrag en gendergelijkheid zijn maatschappelijke thema's die steeds vaker terugkomen in de school. Het zijn ook thema's waarbij ieders normen en waarden kunnen verschillen. Hoe ga je als (toekomstig) leerkracht of docent om met deze verschillen? Hoe maak je deze onderwerpen bespreekbaar in de klas? In deze workshop maken we een vertaalslag naar hoe je als lerarenopleider dit gesprek aangaat met jouw studenten. Door middel van modeling bereid je jouw studenten voor op hun toekomstige werk als onderwijsprofessional. In deze workshop voeren we een open gesprek, begeleid door inhoudelijke experts van Rutgers en Stichting School & Veiligheid en een ervaren lerarenopleider. We behandelen onderstaande vragen aan de hand van gesprekstechnieken: Hoe maak je deze thema's bespreekbaar in de opleiding? En dus in de klas? Hoe bereid je de studenten voor op hun taak om ook deze onderwerpen in de schoolomgeving bespreekbaar te maken? Hoe creëer je draagvlak binnen het team van opleiders? En wat geef je studenten daarvan mee voor hun toekomstige schoolteam? Achtergrondinformatie Rutgers en Stichting School & Veiligheid m.b.t. lerarenopleidingen: Om het thema gezonde relaties en seksualiteit structureel een plek in het onderwijs te geven, is het belangrijk dat ook aankomend onderwijsprofessionals hier al tijdens de opleiding aandacht aan besteden. Daarom streven Stichting School & Veiligheid en Rutgers ernaar om het thema (beter) in te bedden in alle pabo's en relevante lerarenopleidingen. Ter ondersteuning van opleiders is er een toolkit ontwikkeld, met daarin e-learning's voor studenten en begeleidende handleidingen voor opleiders. Dit is gedaan op basis van onderzoek onder lerarenopleiders, startende leraren en studenten. Daar is gevraagd naar hun ervaringen, competentiegevoel en behoeftes ten aanzien van het geven van seksuele vorming, het omgaan met seksueel gedrag van leerlingen en het creëren van een veilig klimaat rondom dit thema in de klas. Met de nieuwe lessen die op basis hiervan zijn ontwikkeld hopen we dat aankomende leerkrachten beter voorbereid kunnen worden op de onderwijspraktijk.

402. De kansen van open leermateriaal in samen opleiden

Maarten Hennekes Hogeschool Hoofddocent HAN

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Open Leermateriaal / Samen Opleiden /

Wat zijn de kansen van open leermateriaal in samen opleiden? Er wordt inspiratie gedeeld d.m.v een presentatie van MakerCosmos en we gaan het gesprek aan over de kansen van open leermateriaal in het funderend onderwijs.

In het gebruik van open leermateriaal liggen kansen om de motivatie van leerlingen te vergroten, lesuitval te verminderen en leeropbrengsten te verhogen. Bovendien kunnen we via open leermateriaal de aansluiting op de samenleving en de beroepspraktijk vergroten door bijvoorbeeld in te spelen op actualiteit. Ook is het efficiënt en duurzaam om leermateriaal van anderen te gebruiken en niet alles zelf te ontwikkelen. Daarnaast kan open leermateriaal ingezet worden in samen leren en opleiden. Hoe ziet dit er in de praktijk uit? MakerCosmos is het maakonderwijsinitiatief van HAN Academie Educatie, CLC Arnhem PO, Florés Onderwijs, Delta Scholengroep, De Onderwijsspecialisten en Rozet. Tijdens de presentatie nemen we jullie mee in het achterliggende doel van het samenwerkingsverband en hoe de onderlinge samenwerking heeft geleid tot mooie opbrengsten. Het open leermateriaal zal worden gepresenteerd en is tevens via makercosmos.org en wikiwijs te vinden. Na de presentatie gaan we in gesprek over de kansen van open leermateriaal in het funderend onderwijs en samen opleiden. Het programma Impuls Open Leermateriaal (een programma in het kader van de Groeifondsmiddelen) heeft als doel de kwaliteit van het basisonderwijs, gespecialiseerd onderwijs en voortgezet onderwijs te verhogen door te investeren in het (laten) ontwikkelen van kwalitatief goed open leermateriaal en de distributie en het gebruik ervan, evenals de randvoorwaarden. Hiermee kunnen leraren beter inspelen op de talenten en behoeften van hun leerlingen en nemen ze meer regie op de inzet van leermiddelen. Dit doen we samen met scholen, aanbieders, lerarenopleiders, onderzoek en verschillende partnerorganisaties. Laat je inspireren door praktijkvoorbeelden uit sector en denk mee over meer mogelijkheden van open leermateriaal in het funderend onderwijs en samen opleiden.

Dit is een bijdrage vanuit het groeifondsprogramma Impuls Open Leermateriaal.

403. Challenge Based Learning. Uitdagens onderwijs voor een duurzame toekomst.

Annemieke Vennix, ESoE

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Netwerken / Duurzaamheid / Challengebasedlearning

In werkplaatsen willen we vormen van Challenge-Based-Learning(CBL) bereiken die werken in het VO, gebruik makend van de kennis die aanwezig is bij onze partners, waarbij wij zelf de vertaalslag naar de eigen context kunnen maken. De output van onze werkplaatsen zal op een duurzame manier in de scholen landen.

In werkplaatsen willen we vormen van Challenge-Based-Learning(CBL) ontwerpen die werken in het VO, gebruik makend van de kennis die aanwezig is bij onze partners, waarbij wij zelf de vertaalslag naar de eigen context kunnen maken. De output van onze werkplaatsen zal op een duurzame manier in de scholen moeten landen. Iedere deelnemer ontwerpt voor de eigen praktijk, door naar tools en formats toe te werken, worden contexten en voorbeelden ook weer overdraagbaar. Halve producten en kleine pilots zijn namelijk makkelijker overdraagbaar, dan hele grote projecten die helemaal “af” zijn (eigenaarschap docenten geven). We maken daarbij gebruik van de expertises van de verschillende partners (Educational-design-research (ESoE), VO-didactiek (scholen), WO-CBL-frameworks (TU/e)). Dit moet resulteren in een CBL framework voor het VO. De docenten krijgen hier nadrukkelijk de rol van ontwerper van het eigen onderwijs, dat met hulp van studenten en onderzoekers ook zorgvuldig geëvalueerd kan worden. En waar ook de leerlingen een rol krijgen. Hiermee professionaliseren de docenten al doende in hun ontwerpvaardigheden met als belangrijk element de evaluatie van het eigen ontworpen onderwijs. Het gekozen thema duurzaamheid is belangrijk, zowel in werkwijze: duurzaam met elkaar een dynamische leeromgeving voor docenten en leerlingen maken, als ook in het thema zelf, duurzaamheid als belangrijk element voor de toekomst. Een thema dat zo breed en complex is, dat alleen multidisciplinair kan worden opgepakt, en een vaste plek binnen het onderwijs hoort te hebben. Een thema dat dynamisch is, vanwege de voortdurende ontwikkelingen. Maar tegelijkertijd een plek moet zien te krijgen in een schoolsysteem dat in de basis monodisciplinair is opgezet. Onze werkwijze draagt bij aan het verbinden van samen opleiden, begeleiden en professionaliseren gekoppeld aan schoolontwikkeling. We willen de schoolontwikkeling en het vakmanschap nog centraler stellen en zijn op zoek naar de juiste werkende principes daarvoor. We zijn hier niet meer op zoek naar “professionalisering van de leraar”, maar naar het samen nieuwe (handelings-)kennis ontwikkelen rondom complexe (ontwerp-)vraagstukken die in onze gedeelde praktijken spelen. Gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen vanuit alle betrokkenen in het partnerschap voor het leren van de leerling, in de praktijk. Na een toelichting van het project gaan we met elkaar het gesprek aan hoe deze vormgeving van de samen opleiden en professionaliseren leeromgeving een bijdrage kan leveren aan de schoolontwikkeling.

404. Onderzoekend vermogen als motor voor samen opleiden

Lisette Munneke, Hogeschool Utrecht, lectoraat onderzoekend vermogen; Lidewij van Katwijk, NHL Stenden

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Onderzoekend Vermogen

In deze workshop gaan we op basis van een concrete opleidingscasus aan de slag met de manier waarop de ontwikkeling van onderzoekend vermogen door opleiders, zowel binnen de opleiding als in het praktijkleren, zo gestimuleerd kan worden dat het een motor wordt binnen samen opleiden.

Tot op de dag van vandaag worstelen veel lerarenopleidingen met een goede integratie van onderzoekend vermogen in het curriculum (Van Katwijk et al., 2019; Van der Linden et al., 2015). Om beter handen en voeten te kunnen geven aan de ontwikkeling van onderzoekend vermogen hebben Munneke et al. (2022) deze competentie gedefinieerd als het vermogen om in professionele situaties vast te kunnen stellen waar adequate (handelings)kennis ontbreekt, en waar nodig deze ontbrekende kennis met passende grondigheid samen met anderen te kunnen creëren én bruikbaar te maken voor de professionele context. Op basis hiervan is specifiek voor de lerarenopleiding de leerproces met onderzoekend vermogen ontwikkeld (Munneke et al., 2023). Deze cyclus start vanuit de leervragen van studenten en kan daarmee een belangrijke motor zijn voor het op gang brengen en houden van de professionele ontwikkeling van studenten waarbij het leren in de opleiding goed verbonden wordt met praktijkleren. Om deelnemers concreet te laten zien en ervaren hoe dit kan werken in de praktijk van lerarenopleidingen en samen opleiden willen we aan de hand van een concrete opleidingscasus gezamenlijk verschillende scenario's uitwerken waarin meer of minder onderzoekend vermogen ingezet wordt door studenten bij het werken aan een specifieke leervraag. We werken hierbij in kleinere subgroepen. De ervaring leert dat deelnemers hiermee alternatieven gaan zien voor de manier waarop onderzoekend vermogen plek kan krijgen in het dagelijkse handelen als leraar. Hiernaast besteden we in de workshop aandacht aan de onderliggende didactische principes voor het ontwikkelen van een complexe, generieke competentie zoals onderzoekend vermogen gedurende een hele opleiding en hoe deze ontwikkeling ondersteund en gestimuleerd kan worden met tools zoals een kaartenset en reflectie-instrument ontwikkeld door Van Katwijk & De Jonge (2023).

Munneke, L., Andriessen, D., Ommering, B., & Schilder, P. (2022, juli). Naar een nieuwe definitie van onderzoekend vermogen in professionele contexten. *Onderwijs Research Dagen*. Hasselt, België.

Munneke, L., Rozendaal, J.S., & Van Katwijk, L. (2023). Onderzoekend vermogen ontwikkelen tijdens je lerarenopleiding. *Boom*.

Van Katwijk, L., Jansen, E., & Van Veen, K. (2019). Onderzoekend vermogen in leerlijnen onderzoek van lerarenopleidingen. *Pedagogisch Studien*, 96, 330–348.

Van Katwijk, L.C. & De Jonge, F. (2023). Kaartenset Onderzoekend Vermogen. <https://innovationlab.nhlstenden.com/projects/onderzoekendvermogen>

Van der Linden, W., Bakx, A., Ros, A., Beijaard, D., & van den Bergh, L. (2015). The development of student teachers' research knowledge, beliefs and attitude. *Journal of Education for Teaching*, 41(1), 4–18. <https://doi.org/10.1080/02607476.2014.992631>

405. De rol van pedagogisch educatief professionals in het domein Kind en Educatie

Emma Nitert, Hogeschool KPZ

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Interprofessioneel Samenwerken / Pedagogisch Educatief Professional / Tshaped Professional

In het domein Kind & Educatie is steeds meer aandacht voor interprofessionele samenwerking. Dit vraagt om een andere manier van werken en denken en om nieuwe beroepsrollen. Eén van die nieuwe beroepsrollen is de 'pedagogisch educatief professional'. In deze sessie bespreken we hoe deze rol wordt ingevuld in diverse contexten.

In Nederland is de afgelopen jaren een ontwikkeling gaande om de diverse omgevingen waarin kinderen opgroeien meer op elkaar af te stemmen (Fukkink & Verseveld, 2020). Er is een toenemende focus op de brede ontwikkeling en het versterken van de pedagogische basis van opgroeiende kinderen en jongeren, zodat zij alle kansen krijgen om veilig en gezond op te groeien (Hoex et al., 2022). Hierbij is interprofessionele afstemming en samenwerking van belang. Er wordt niet alleen meer vanuit één discipline naar een kind gekeken; juist een brede blik op de ontwikkeling van kinderen is belangrijk om kinderen optimale ontwikkelingskansen te bieden. Dit vraagt niet alleen om een andere manier van werken en denken, maar ook om nieuwe beroepsrollen (T-shaped professionals). Dit zijn professionals die over de grenzen van hun eigen vakgebied kunnen kijken en de 'verschillende werelden' van kinderen (denk aan: onderwijs, opvang, wijk, zorg, sport) met elkaar kunnen verbinden (Doornenbal & De Leve, 2014). Dit wordt ook benadrukt in de recente Kamerbrief (Gennip & Wiersma, 2023, p. 7), waarin wordt opgemerkt dat er "meer aandacht moet zijn voor breed opgeleide en omgevingsgerichte professionals, zodat in het onderwijs en de kinderopvang de juiste professionals op de juiste plek beschikbaar zijn." De associate degree opleiding Pedagogisch Educatief Professional (ad- PEP) van Campus Kind en Educatie (samenwerking Hogeschool KPZ, Hogeschool Viaa, Landstede MBO, MBO Menso Alting en Prokino Kinderopvang) speelt in op deze ontwikkelingen en leidt studenten en professionals op voor bestaande en nieuwe beroepsrollen in het domein Kind en Educatie. Omdat het gaat om relatief nieuwe beroepsrollen en functies en het werkveld soms nog zoekende is hoe deze professionals ingezet kunnen worden, vindt er tweejaarlijks onderzoek plaats naar de rol en inzet van deze professionals. Dit wordt gedaan door digitale vragenlijsten en interviews af te nemen bij zittende studenten en alumni. Ook bevragen we werkgevers, leidinggevend en HRM-professionals over de rol van Pedagogisch Educatief Professionals in hun organisatie. In deze presentatie worden de resultaten van dit recente onderzoek gepresenteerd. Aan de hand van voorbeelden wordt ingegaan op de vraag: Hoe kunnen Pedagogisch Educatief Professionals worden ingezet in het domein Kind en Educatie? We lichten specifiek de rol van deze professionals in het onderwijs (basis, speciaal en voortgezet) toe. Vervolgens gaan we met elkaar in gesprek; welke kansen en belemmeringen zien jullie voor deze professionals in het werkveld Kind en Educatie? En wat doet dit met de rolbeleving en functie-invulling van het leraarschap?

Doornenbal, J., & De Leve, C. (2014). De pedagogische professional van de toekomst 21st. Century Skills Professionals 0 tot 6jarigen. [https://www.pedagogischpact.nl/sites/default/files/files/21stcenturyskills136HR\(1\).pdf](https://www.pedagogischpact.nl/sites/default/files/files/21stcenturyskills136HR(1).pdf)

Fukkink, R., & van Verseveld, M. (2020). Inclusive Early Childhood Education and Care: A Longitudinal Study into the Growth of Interprofessional Collaboration. *Journal of Interprofessional Care*, 25, 111.

Gennip, C.E.G., & Wiersma, A.D. (2023, 26 april). Invulling van de gewijzigde motie van de leden Sahla en Maatoug over oplossingen voor geïdentificeerde knelpunten bij samenwerking tussen de kinderopvang en het onderwijs [Kamerbrief]. Geraadpleegd op 17 oktober 2023 via https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z07689&did=2023D18017

Hoex, J., Vlaardingerbroek, S., Balledux, M., Speetjens, P., & Vink, C. (2022). Opgroeien doe je samen. Bouwen aan een stevige pedagogische basis. Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 17 oktober 2023 via: <https://www.nji.nl/sites/default/files/202212/Opgroeien%20doe%20je%20samen.pdf>

406. Samen ontwikkelen, Samen Opleiden: In de driehoek aan het werk!

Miranda Timmermans, Marnix Academie; Marieke Schuurmans, Lowys Porquin Stichting

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Werkplekcurriculum / Driehoeksgesprekken / Professionalisering

In deze workshop laten we jullie kennismaken met de tool Samen Ontwikkelen, Samen Opleiden. Een tool voor studenten, mentoren, schoolopleiders en instituutopleiders die samen bouwen aan samenhang in het curriculum. We vertellen welke resultaten dit de scholen heeft gebracht en leggen de link naar jullie eigen praktijk.

De school en het opleidingsinstituut zijn nauw bij elkaar betrokken, maar hebben ieder hun eigen opdracht. De school heeft als primaire taak het verzorgen van onderwijs aan leerlingen en de opleiding leidt aanstaande leraren op (Nieuwenhuis & van Woerkom, 2006). Wanneer zij samenwerken aan opleiden kan dit fricties opleveren in de praktijk (Bruining & Akkerman, 2017). Maar uit die fricties kunnen ook nieuwe praktijken ontstaan en leermogelijkheden gecreëerd worden wanneer leraren en lerarenopleiders voorbij de bestaande praktijk en de daarbij behorende identiteit willen, en durven, kijken (Timmermans & Kroeze, 2019). Samen bouwen aan een samenhangend curriculum is een manier om elkaars context te leren begrijpen en te benutten in het opleiden van studenten. Een curriculum duidt niet alleen aan wát leerkrachten en opleiders doen en wat studenten moeten kennen en kunnen. Een curriculum is ook van belang in het bevorderen van een gezamenlijke doelgerichtheid van opleiders en studenten in (het ondersteunen van) het leren (Van den Akker & Nieveen, z.d.). Binnen een samenhangend curriculum wordt er daadwerkelijk samen opgeleid. Opleiders van school en opleidingsinstituut werken samen met studenten aan een leerplan waarin theorie en praktijk met elkaar verweven zijn (Timmermans & Kroeze, 2019). Een samenhangend curriculumontwerp biedt houvast om met elkaar in gesprek te gaan. Het biedt kansen om elkaars manier van werken beter te begrijpen en aan een gezamenlijk belang te werken, samen gemeenschappelijke uitgangspunten te formuleren en afspraken te maken over wat ieders rol en verantwoordelijkheid is (Bruining & Akkerman, 2017). De tool “Samen Ontwikkelen, Samen Opleiden” biedt begeleiding bij het samen ontwerpen van een nieuw curriculum of het vertalen en aanpassen van een bestaand curriculum, waarin vanuit gezamenlijke beelden een concreet en passend leerplan ontworpen wordt met en voor studenten. De tool is zo ontwikkeld dat het school-, instituutopleiders, mentoren en studenten bij elkaar brengt; tegelijkertijd biedt deze tool handvatten om werkplekleeractiviteiten te herkennen, erkennen en benutten als leer- en opleidingsactiviteiten. Tijdens deze workshop vertellen we over de achtergronden en het gebruik van de tool en welke resultaten het werken met de tool onze scholen heeft gebracht. Daarna gaan we aan de slag met de tool en ervaren hoe het inhoudsrijke gesprek over leeropbrengsten, de maat en leerroutes leidt tot begrijpen en benutten van elkaars context en spreken van elkaars taal. Tot slot delen we inzichten uit deze sessie met elkaar en bespreken we hoe we deze cq de tool kunnen vertalen naar jullie eigen praktijk.

Referenties:

Bruining, T., & Akkerman, S. (2017). Ontwikkelen van lerarenopleidingen door het leerpotentieel van grenzen te benutten – Opleidingsscholen als 21e eeuwse netwerkkolleges. In M. Timmermans & C. van Velzen (Ed.), Kennisbasis Lerarenopleiders Katern 4: Samen in de school Opleiden (pp. 57 – 68). Breda: Velon.

Nieuwenhuis, L. F. M., & van Woerkom, M. (2006). Rationales achter werkplekleren. Pedagogische Studiën, 83(5), 343353.

Timmermans, M., & Kroeze, C. (2019). Een samenhangend curriculum ontwerpen in de driehoek: Opbrengsten van een ontwerpnetwerk. Geraadpleegd in december 2022, van [https://www.platformsamenopleiden.nl/wpcontent/](https://www.platformsamenopleiden.nl/wpcontent/uploads/2019/10/Eensamenhangendcurriculumontwerpenindedriehoek.pdf)

[uploads/2019/10/Eensamenhangendcurriculumontwerpenindedriehoek.pdf](https://www.platformsamenopleiden.nl/wpcontent/uploads/2019/10/Eensamenhangendcurriculumontwerpenindedriehoek.pdf)

Van den Akker, J., & Nieveen, N. (z.d.). Waarom ontwikkel je een curriculum en wat is een curriculum dan? Geraadpleegd in december 2022, van <https://adoc.pub/waaromontwikkeljeeencurriculumenwatiseencurriculum.html>

407. Explore! Het gebruik van verhalen om te verbinden, te leren en te innoveren.

Tjitske Dijkstra, NHL Stenden; Marianne Punter, NHL Stenden

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Exploreren / Verhalen / Verbinden

In de professionele ontwikkeling van de leraar is aandacht voor exploreren, het verbinden vanuit verhalen en het reflecteren op het eigen verhaal onmisbaar. Vanuit de master Learning & Innovation delen we in deze workshop verhalen van exploraties van studenten en experimenteren we met verhalende interventies die bijdragen aan duurzame veranderingen.

Uit onderzoek blijkt dat initiatieven om het onderwijs te vernieuwen of te verbeteren niet vanzelfsprekend leiden tot duurzame vertalingen naar de dagelijkse onderwijspraktijk (zie bijvoorbeeld Krijgsman et al., 2022). Binnen onze Master Learning & Innovation nemen we professionals die zich bezighouden met het leren binnen (school)organisaties mee in de processen die wel leiden tot duurzame innovaties. In het komen tot duurzame innovaties sluiten wij aan bij de daarvoor benodigde grondhoudingen van design thinking (Den Dekker, 2019), waarin het constant balanceren tussen divergeren en convergeren van belang is, alsmede het inleven, het verbinden, het samenwerken, het verbeelden en het experimenteren. De manier waarop het designproces wordt doorlopen is daarbij een iteratief proces (Stompff, 2018). Bij de start van de opleiding nemen we studenten mee in het belang van explorerend onderzoek. Exploreren is een cruciaal deel van ons professioneel handelen (Brohm & Jansen, 2012), waarbij het onderzoeken van verschillende perspectieven centraal staat. Op verschillende momenten in verandertrajecten komt dit weer terug (iteratief): vanuit een open houding de verhalen van de ander ophalen (gesprekjes in de koffiehoeek, participerende observaties) om vervolgens tot meer gefocuste en selectieve observaties en gesprekken te komen (divergeren en convergeren). Om de verhalen uiteindelijk te kunnen interpreteren en verklaren (via contextuele, conceptuele en methodologische reflecties) (Brohm & Jansen, 2012). Dit explorerend onderzoek wordt door Van der Pol et al. (2020) mooi verwoord als 'organisatiejournalistiek'. De opbrengst van het exploreren is het zicht hebben op betekenisvolle verhalen (op het grotere organisatieverhaal en op de kleine persoonlijke verhalen daarbinnen) en het aangaan van de dialoog over deze verhalen. Tegelijkertijd wordt er tijdens het exploreren gewerkt aan 'rapport opbouwen' (Eelderink, 2020). Deze basisrelatie is van belang in het verder vormgeven aan het gezamenlijke veranderproces (inleven en verbinden). In de constructie en interpretatie van verhalen nemen we onszelf mee en dus is het van belang om scherp te blijven op je eigen verhalen (Tjepkema et al. 2022). In de opleiding geven we daar vorm aan binnen Communities of Learners: in verbinding met elkaar staan we stil bij vragen over hoe het persoonlijke verhaal invloed heeft op het innovatieproces en welke reflectierituelen helpend zijn om zelf op verhaal te komen. In de workshop wordt een aantal verhalen gedeeld die voortgekomen zijn uit dit exploreren. Verder wordt er stilgestaan bij en geëxperimenteerd met verschillende verhalende interventies (om verhalen bij de ander op te halen en om zelf op verhaal te komen).

Boessenkool, M., Spruyt, M. & van der Pol, D. (2020). Verhaal maken in organisaties: Over generatieve organisatiejournalistiek als interventie in organisaties. Opgehaald op 31 oktober 2023 van https://www.kesselssmit.com/files/2020_Artikel_Generatieve_Organisatiejournalistiek111922584915.pdf

Brohm, R. & Jansen, W. (2012). Kwalitatief onderzoeken: praktische kennis voor de onderzoekende professional. Sentia Academic Publishers.

Dekker, den T. (2019). Design Thinking. Noordhoff Uitgevers.

Eelderink, M. (2020). Handboek Participatief Actieonderzoek: Samen bouwen aan een betere wereld. Uitgeverij SWP.

Krijgsman, C., Snoek, M., Abels, S., Dekkers, M., van Gemert, M. & Thurlings, M. (2022). Duurzame innovaties in het onderwijs: een systematische literatuurreview: de invloed van (gespreid) leiderschap en de samenhang met contextuele, relationele en individuele condities. Opgehaald op 31 oktober 2023 van https://pure.tue.nl/ws/portalfiles/portal/209091659/Krijgsman_et_al_2022_duurzame_innovaties_in_het_onderwijs_DEF.pdf

Stompff, G. (2018). Design Thinking: Radicaal veranderen in kleine stappen. Boom uitgevers.

Tjepkema, S., Kabalt, J., van Ooijen, M., Verheijen, L., Weber, K. & Scheepers, L. (2022). Verhalen veranderen: Beweging brengen in teams en organisaties. Boom uitgevers.

411. Programmatisch toetsen bij de Educatieve Master Primair Onderwijs

Rob Kickert, Educatieve Master Primair Onderwijs, Erasmus Universiteit Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Toetsing / Programmatisch Toetsen /

Bij de nieuwe Educatieve Master Primair Onderwijs van de Erasmus Universiteit Rotterdam toetsen we programmatisch. Omdat we onze toetsing voortdurend willen verbeteren, onderzoeken we samen met onze studenten hoe de toetsing ze motiveert in hun ontwikkeling tot academische leerkracht.

Een veelbelovende toetsaanpak om studenten optimaal te motiveren en aan te moedigen om feedback toe te passen is programmatisch toetsen (PT; Van der Vleuten et al., 2012). Binnen PT wordt het aantal high-stakes beslissingen over het toekennen van studiepunten aan studenten geminimaliseerd. Daarom kunnen beslissingen worden gebaseerd op een rijke verscheidenheid aan datapunten in een portfolio. Daarbinnen kunnen individuele datapunten maximaal gericht zijn op het motiveren van studenten en het geven van betekenisvolle feedback. Omdat alle datapunten expliciet verbonden zijn aan de eindtermen, wordt een holistische benadering van beoordeling gewaarborgd. Bovendien kan feedback op een datapunt nu worden gebruikt op volgende datapunten die aan dezelfde eindterm verbonden zijn. De Educatieve Master Primair Onderwijs (EMPO) is een 2-jarige masteropleiding (120 EC) voor academisch leerkrachten in het basisonderwijs. De EMPO is gestart in 2022 en is één van de eerste lerarenopleidingen die programmatisch toetst. Hoewel er in de gezondheidseducatie steeds meer aanwijzingen zijn dat PT inderdaad het potentieel heeft om als katalysator voor leren te fungeren (Schut et al., 2020), zijn we ons niet bewust van onderzoek buiten het medisch onderwijs. Daarom willen we onderzoeken hoe PT de EMPO studenten motiveert in hun ontwikkeling tot academische leerkracht. Omdat we ernaar streven onze toetsing te verbeteren, zullen we ons toetsprogramma onderzoeken via een actieonderzoeksaanpak (Ponte, 2012). Dit houdt in dat we onze inzichten zullen gebruiken om onze beoordeling aan te passen en vervolgens inzicht te krijgen in de gevolgen van deze aanpassingen, waardoor een continue onderzoeks-actiecycclus ontstaat. Meer specifiek zijn we van plan een deels participatieve benadering van actieonderzoek te gebruiken, voortbouwend op Heron & Reason (1997). Dit betekent dat we geen onderzoek doen óver de belanghebbenden, maar mét hen. Hieronder vallen alle medewerkers en studenten die bereid zijn om als co-onderzoeker deel te nemen; twee EMPO studenten werken daarom als student-assistent mee aan dit onderzoek. De validiteit van een participatief onderzoek wordt beoordeeld aan de hand van de vraag of menselijke bloei is ondersteund (Heron & Reason, 1997), in dit geval de vraag of onze studenten en medewerkers floreren. Tijdens deze rondetafel sessie willen we enerzijds onze ervaringen en onderzoeksplannen delen, en anderzijds het gesprek aangaan over manieren om onze toetsing goed te onderzoeken.

Heron, J., & Reason, P. (1997). A participatory inquiry paradigm. *Qualitative inquiry*, 3(3), 274-294.

Ponte (2012). *Onderwijs en onderzoek van eigen makelij: Onderzoek met en door leraren*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Schut, S., Maggio, L. A., Heeneman, S., van Tartwijk, J., van der Vleuten, C., & Driessen, E. (2021). Where the rubber meets the road—An integrative review of programmatic assessment in health care professions education. *Perspectives on Medical Education*, 10, 613.

Van der Vleuten, C.P., Schuwirth, L.W.T., Driessen, E.W., Dijkstra, J., Tigelaar, D., Baartman, L.K.J., & Van Tartwijk, J. (2012). A model for programmatic assessment fit for purpose. *Medical teacher*, 34(3), 205214.

412. Optimaliseren van differentiatievaardigheden met ADAPT

Marieke Van Geel, Universiteit Twente; Trynke Keuning, Hogeschool KPZ; Marjoleine Dobbelaer, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Differentiëren / Adapt / Pabo

Differentiatie is veel meer dan je kunt zien. In deze workshop ontdek je hoe je het ADAPT-instrument, een tool gemaakt om zicht te krijgen op differentiatievaardigheden, op verschillende manieren kunt inzetten om differentiatievaardigheden van toekomstige leraren te versterken.

Differentiëren, je onderwijs afstemmen op verschillen tussen leerlingen wordt ook wel de hoeksteen van effectief lesgeven genoemd (Parson et al., 2018). Het is (veel) meer dan het simpelweg groeperen van leerlingen in instructiegroepen. Differentiëren vereist het maken van bewuste, beredeneerde en betekenisvolle keuzes op basis van o.a. specifieke behoeften van de leerling, van de groep, het vakgebied het doel van de les. Daarbij zijn doelgericht werken, monitoren, het uitdagen van alle leerlingen en aanpassen van instructie en verwerking en het stimuleren van zelfregulatie van leerlingen essentieel (Keuning & Van Geel, 2021). Bovendien hangt dat wat er te zien is in de les (fase 3) nauw samen met de voorbereiding van de periode (fase 1), van de les (fase 2), en de evaluatie achteraf (fase 4). In hoeverre een leraar haar onderwijs daadwerkelijk afstemt op de behoeften van leerlingen is daarom niet te bepalen met alleen een lesobservatie: differentiëren heeft ook een sterk cognitief aspect (Van Geel, et al., 2018). Het is niet verrassend dat differentiëren voor leraren in opleiding en startende leraren als een heel uitdagende taak wordt gezien (Van Geel et al., 2022) en studenten hier graag meer over zouden willen leren. Het recent ontwikkelde ADAPT-instrument kan mogelijk worden ingezet om differentiatievaardigheden van studenten te verbeteren. ADAPT staat voor 'Assessing Differentiation in All Phases of Teaching' en is een instrument dat is ontwikkeld om zicht te krijgen op differentiatievaardigheden (Keuning, Van Geel & Dobbelaer, 2022). In dit instrument, dat zich al heeft bewezen als een valide en betrouwbaar meetinstrument (Van Geel et al., 2022), combineren we een lesobservatie met een interview met de leerkracht, om zo echt zicht te krijgen op de mate waarin de leerkracht in elk van de vier fases bewuste, beredeneerde keuzes maakt om het onderwijs optimaal af te stemmen op de behoeften van de leerlingen. ADAPT blijkt echter niet alleen bruikbaar als meetinstrument, maar kan ook op verschillende manieren worden ingezet om differentiatievaardigheden te versterken: Als leidraad bij de voorbereiding Als self-assesment om vervolg/verbetering te bepalen Als gespreksstrategie Als interview- en observatie-instrument Workshop Het ADAPT-instrument is het afgelopen schooljaar op diverse pabo's ingezet om studenten zicht te geven op kenmerken van (goede) differentiatie. Tijdens deze workshop krijg je achtergrondinformatie over (de ontwikkeling van) het ADAPT-instrument, ga je concreet aan de slag met een aantal indicatoren én krijg je een toelichting op diverse manieren waarop het instrument nu wordt ingezet in verschillende pabocurricula.

Keuning, T. & Van Geel, M. (2021). Differentiated Teaching with Adaptive Learning Systems and Teacher Dashboards: The Teacher Still Matters Most. *IEEE transactions on learning technologies*, 14(2), 201210. Advance online publication. <https://doi.org/10.1109/TLT.2021.3072143>

Keuning, T., van Geel, M., & Dobbelaer, M. (2022). ADAPT: Krijg zicht op differentiatievaardigheden. PICA. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7185121>

Parsons, S. A., Vaughn, M., Scales, R. Q., Gallagher, M. A., Parsons, A. W., Davis, S. G., ... Allen, M. (2018). Teachers' instructional adaptations: A research synthesis. *Review of Educational Research*, 88(2), 205–242. doi:10.3102/0034654317743198

Van Geel, M., Keuning, T., Frèrejean, J., Dolmans, D., van Merriënboer, J., & Visscher, A. J. (2019). Capturing the complexity of differentiated instruction. *School effectiveness and school improvement*, 5167. <https://doi.org/10.1080/09243453.2018.1539013>

Van Geel, M., Keuning, T., & Safar, I. (2022). How teachers develop skills for implementing differentiated instruction: Helpful and hindering factors. *Teaching and Teacher Education: Leadership and Professional Development*, 1, Article 100007. <https://doi.org/10.1016/j.tatelp.2022.100007>

Van Geel, M. Keuning, T. & Dobbelaer, M. (2022). Development and validation of the ADAPT instrument. Presentatie bij de QUINT Conference, 710 juli 2022, IJsland.

416. Een brede pedagogische basis voor elke leraar in het voortgezet onderwijs

Anne van Wingerden, Hogeschool van Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Brede Pedagogische Basis / 2E Bevoegdheid / Van Visie Naar Praktijk

In 2022 startten studenten met een vernieuwde opleiding gericht op leraarschap in het vo / mbo met een sterke pedagogische focus en de optie voor een tweede bevoegdheid. Centraal in de workshop: van visie naar praktijk, en de balans tussen de brede pedagogische basis en de vakinhoudelijke deskundigheid van leraren.

In september 2022 startte een groep 1e jaars voltijd studenten met een vernieuwde opleiding aan de HvA gericht op leraarschap in het vo en mbo. Kenmerk van deze opleiding is een sterke pedagogische focus. Na het eerste jaar krijgen studenten de mogelijkheid om zich verder te bekwamen als leraar pedagogiek, of om te kiezen voor een dubbele bevoegdheid als leraar pedagogiek en als tweedegraads leraar in een schoolvak. Met deze opleiding dragen we bij aan meer pedagogische expertise in scholen, wat aansluit bij de vraag vanuit ons werkveld. Onze visie bevat de volgende vier pijlers: leergemeenschap, vernieuwend onderwijs, zelfregie en brede pedagogische basis. Niet los te zien van elkaar, maar voor in deze workshop ligt focus op brede pedagogische basis. Onze visie in het kort: we leiden maatschappelijk bewuste, didactisch vernieuwende en zelfsturende docenten op met een brede pedagogische basis die een bijdrage leveren aan het versterken van kansengelijkheid en passend onderwijs voor iedere leerling/student (Elffers, L., 2022). Vanuit de principes van Whole Child Development en inclusiviteit hebben deze leraren de focus op de hele leerling en student (NIVOZ, 2018). Ze zijn zich ervan bewust dat ze cultuurdrager zijn: ze beseffen dat ze deel uitmaken van een bredere gemeenschap waar de school een onderdeel van is. Dit bewustzijn kunnen zij omzetten in doordacht en doorvoeld didactisch / pedagogisch handelen. Bij het vertalen van deze visie naar de praktijk van het opleiden hebben we in de afgelopen tijd veel geleerd: van de studenten zelf, van de samenwerking met de stagescholen en van onze eigen samenwerking: lerarenopleiders en pedagogen vanuit verschillende lerarenopleidingen door regelmatig te reflecteren op ons handelen in de praktijk, onze visie hiernaast te leggen en in- en uit te zoomen om het geheel en de samenhang te blijven zien (m.b.v. een lemniscaat) (Cijvat, Snoek & Mayo, i.p.). De inzichten die we daarbij hebben opgedaan willen we graag delen. Eveneens willen we graag een aantal vragen, waar we zelf mee worstelen, ter bespreking voorleggen: - Wat is de meerwaarde van een afgestudeerde docent die een brede pedagogische basis heeft?

- Hoe vinden we een (voor de scholen, opleiders en studenten) goede balans tussen de brede pedagogische basis die we voor ogen hebben en de vakinhoudelijke deskundigheid die leraren nodig hebben?
- Welke hobbels ervaren jullie zelf bij de vertaling van visie naar de concrete praktijk? Hoe gaan of zouden jullie hiermee omgaan?

Cijvat, I., Snoek, M., & Mayo, A. (i.p.). Bridging research and practice in teacher education. Creating a conversational community to support curriculum development in teacher education. In: Symeonidis, V. (ed), Enhancing the value of teacher education research: Implications for policy and practice. Brill Uitgevers.

Elffers, L. (2022). Onderwijs maakt het verschil. Kansengelijkheid in het Nederlandse onderwijs. Amsterdam University Press.

NIVOZ (2018). Good education is whole child education. NIVOZ.
(<https://nivoz.nl/uploads/Porticus%20%20Good%20Education%20is%20Whole%20Child%20Education%20%20Pointofview%20NIVOZ.pdf>)

420. Differentiëren in het speciaal onderwijs (cluster 2): een interprofessioneel perspectief

Marieke Van Geel, Universiteit Twente; Laura Te Molder, Hogeschool KPZ; Trynke Keuning, Hogeschool KPZ; Kyra Meutstege, Hogeschool KPZ

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Differentiëren / Speciaal Onderwijs / Interprofessioneel Samenwerken

In hoeverre vraagt het omgaan met verschillen tussen leerlingen in het speciaal onderwijs hetzelfde van leraren als in het reguliere onderwijs? We presenteren inzichten uit een review naar differentiëren voor leerlingen met een auditieve beperking of TOS, en hanteren hierbij een interprofessioneel perspectief.

Achtergrond Hoewel we al veel weten over de kennis en vaardigheden die leraren nodig hebben om hun onderwijs goed af te stemmen op behoeften van leerlingen in verschillende contexten binnen regulier onderwijs (Van Geel et al., 2018; Keuning & Van Geel, 2021; Vreman, 2019; Vrielink, 2018), is het thema 'differentiëren' in het speciaal onderwijs onderbelicht. Bovendien is eerder onderzoek vooral gericht op differentiatie door de individuele leerkracht, terwijl binnen het speciaal onderwijs veelal wordt samengewerkt door een interprofessioneel team (leraar, onderwijsassistent, logopedist, orthopedagoog) dat gezamenlijk verantwoordelijk is voor het goed afstemmen van onderwijs op de behoeften van leerlingen. Het optimaliseren van het onderwijs voor deze leerlingen wordt daarmee een interprofessioneel vraagstuk en vereist mogelijk ook andere, aanvullende, kennis en vaardigheden van professionals. Werkwijze In deze sessie presenteren we de bevindingen van een reviewstudie waarin we de kenmerken van differentiatie voor leerlingen met een auditieve beperking, TOS of CMB in zowel speciaal onderwijs (cluster 2) als reguliere basisscholen (met ambulante begeleiding) onderzoeken. Gezien de intensieve samenwerking tussen professionals in het onderwijs aan deze leerlingen, benaderen we differentiatie als een interprofessioneel vraagstuk. Onze focus ligt specifiek op de diverse rollen en verantwoordelijkheden van professionals die betrokken zijn bij het onderwijs van deze leerlingen, evenals op de factoren die bijdragen aan succesvolle interprofessionele samenwerking gericht op het optimaliseren van het onderwijs voor deze leerlingen.

Naast een systematische literatuurverkenning voeren we een praktijkverkenning uit waarin door middel van verschillende focusgroepsessies met praktijkprofessionals (o.a. leraren, logopedisten, intern begeleiders en ambulante begeleiders) en externe experts, inzicht zal worden verkregen in de overeenkomsten en verschillen tussen differentiëren in het cluster-2 onderwijs en andere onderwijscontexten. Opbrengsten Ten tijde van het indienen van dit voorstel zijn zowel de literatuur- als praktijkverkenning nog niet afgerond. Naar verwachting zal de eerste rapportage in februari 2024 verschijnen. We verwachten dat de bevindingenrelevante inzichten geven voor het opleiden van professionals – zoals leraren als andere professionals in deze context – op het gebied van differentiëren en interprofessionele samenwerking. Discussiepunten In de discussie gaan we graag dieper in op het interprofessionele perspectief van deze studie: wat zijn uitdagingen en voordelen van interprofessionele samenwerking voor differentiatie in het speciaal onderwijs? Hoe kunnen we

deze inzichten vertalen naar de context van het regulier onderwijs, waarin ook steeds meer interprofessioneel wordt samengewerkt?

Keuning, T. & Van Geel (2021). Differentiated Teaching with Adaptive Learning Systems and Teacher Dashboards: The Teacher Still Matters Most. *IEEE transactions on learning technologies*, 14(2), 201210. <https://doi.org/10.1109/TLT.2021.3072143>

van Geel, M., Keuning, T., Frèrejean, J., Dolmans, D., van Merriënboer, J., & Visscher, A. J. (2019). Capturing the complexity of differentiated instruction. *School effectiveness and school improvement*, 5167. <https://doi.org/10.1080/09243453.2018.1539013>

Vreman, L. (2019) Differentiation in kindergarten : a cognitive task analysis of kindergarten teachers' thinking and acting in providing differentiated early numeracy education. <https://purl.utwente.nl/essays/79366>

Vrielink, M.M. (2018) The skills and knowledge a teacher needs to have, to be able to differentiate in personalised math education at a primary school. <https://purl.utwente.nl/essays/76967>

421. Wat is nu eigenlijk het probleem? Methodiekontwikkeling voor een probleemanalyse.

Ellen Klatter, Rotterdam University of Applied Sciences (Hogeschool Rotterdam); Cora Veenman-Verhoeff, Rotterdam University of Applied Sciences (Hogeschool Rotterdam)

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Studiesucces / Probleemanalyse / Ontwerpcyclus

Aan de hand van de ontwerpcyclus is een methodiek ontwikkeld voor een systematische probleemanalyse voor opleidingen, als basis voor een onderbouwd verbeterplan ten behoeve van hun onderwijskwaliteit. De ontwikkelde methodiek werd door deelnemende opleidingen als behulpzaam ervaren om kwaliteit-verhogende interventies te bepalen en voor docentprofessionalisering.

Achtergrond

Opleidingen binnen het hoger onderwijs slagen er moeizaam in om studenten hun diploma te laten halen in de tijd die er voor staat. Om de slagingskansen van studenten te bevorderen, is Hogeschool Rotterdam vanaf 2020 gestart met een vijfjarig verbeterprogramma Grip op Onderwijskwaliteit en Studiesucces (GOS), waaraan 26 opleidingen deelnemen.

Probleemstelling

Aanleiding van voorliggende praktijkstudie is het feit dat opleidingen uit het eerste GOS-cohort moeite hadden een probleemanalyse uit te voeren, als basis voor een onderbouwd verbeterplan.

Werkwijze

Om opleidingen hierin te ondersteunen is aan de hand van de ontwerpcyclus (Verschuren, 2021) een traject ontwikkeld voor het uitvoeren van een systematische probleemanalyse. De ontwerpcyclus onderscheidt zes fasen aan de hand waarvan onderbouwde oplossingen kunnen worden ontwikkeld ten behoeve van een onderwijsverbetering (Andriessen & Van Aken, 2011, p.14; Watson, Wilson, & Macdonald, 2020). Deze fasen zijn: 1. ontwerpprobleem analyseren en beschrijven; 2. programma van eisen opstellen; 3. deeloplossingen opstellen; 4. ontwerpvoorstel formuleren; 5. ontwerp realiseren, en 6. ontwerp testen en evalueren. Er is een documentenanalyse uitgevoerd op de verbeterplannen van de vijftien opleidingen uit het eerste cohort van het GOS-programma. Op basis van de resultaten van deze analyse is het ontwerpprobleem beschreven in fase 1. De vijf opeenvolgende fasen zijn ontwikkeld en getest bij zes GOS-opleidingen van Cohort II. In deze studie gaat dus het niet om de inhoudelijke probleemanalyses van GOS-opleidingen, maar staat het ontwerpproces van een methodiek voor een gedragen probleemanalyse centraal.

Opbrengsten

Om opleidingen te ondersteunen in het systematisch analyseren van het probleem is het analyseproces opgesplitst in drie stappen: 1) een probleemverkenning, 2) een probleemanalyse, en 3) uitgangspunten voor herontwerp. Voor de uitvoering van deze stappen zijn producten ontwikkeld: een informatiefolder, een vragenlijst, en Cimo-filmpjes met bijbehorende tabellen. Elke stap werd

voorafgegaan door een begeleidend gesprek tussen de onderzoekers en het GOS-projectteam van een opleiding. Na elk gesprek was tijd ingepland voor het projectteam om met verschillende stakeholders activiteiten uit te voeren. Zo werd o.a. gewerkt aan een gezamenlijk commitment en draagvlak.

Discussiepunten

Na de uitvoering van deze probleemanalyseaanpak hebben de zes GOS-projectteams evaluatievragen beantwoord. Zij gaven aan de ontwikkelde methodiek als behulpzaam te hebben ervaren; men was positief over de gesprekken met de onderzoekers, en de vragenlijst hielp bij het inventariseren van relevante vraagstukken. Verbeterpunten refereerden naar de behoefte aan specifieke ondersteuning voor leidinggevend en projectleiders en meer begeleiding van opleidingen bij het uitvoeren van de probleemanalysestappen en het opstellen van een herontwerp.

*** Andriessen, D., & Aken, J. van (2011). Handboek ontwerpgericht wetenschappelijk onderzoek. Den Haag: Boom Lemma.

*** Verschuren, P.J.M. (2021). Onvolprezen praktijkgericht onderzoek in het hoger onderwijs. Tijdschrift voor Hoger Onderwijs 39(4/3), 6176.

*** Watson, R., Wilson, H.N. & Macdonald, E.K. (2020). Businessnonprofit engagement in sustainabilityoriented innovation: What works for whom and why? Journal of Business Research, 119. p.87–98.

423. Ontwikkelingsgerichte Peer Review – kansen om te verbinden binnen en tussen partnerschappen SO&P

Edmee Suasso dLima dPrado , Saxion Hogeschool; Miranda Timmermans, Marnix Academie; Gea Spaans, Platform Samen Opleiden & Professionaliseren; Mirella Verspiek, Platform Samen Opleiden & Professionaliseren

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Kwaliteitscultuur / Ontwikkelingsgerichte Peer Review / Partnerschappen So&P

Met ontwikkelingsgerichte peer review voor partnerschappen samen opleiden & professionaliseren (SO&P) beogen we bij te dragen aan de doorontwikkeling en kwaliteit van partnerschappen én aan SO&P landelijk. In deze workshop bespreken we de ontwikkelingsgerichte peer review, ervaringen van deelnemende partnerschappen en gaan we aan de slag a.h.v. casuïstiek.

Om de kwaliteit van Samen Opleiden en Inductie te kunnen borgen, verantwoorden en versterken, gebruiken we sinds januari 2022 het kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie en de werkwijze voor peer review. Peer review komt voort uit het perspectief van gezamenlijke verantwoordelijkheid van schoolbesturen, scholen en opleidingen voor kwaliteitsontwikkeling van de partnerschappen SO&P. Peer review aan de hand van het kwaliteitskader is de landelijk vastgelegde manier om aan ontwikkeling van het eigen partnerschap te werken en om op landelijk niveau Samen Opleiden & Professionaliseren verder te helpen. Met de ontwikkelingsgerichte peer review beogen we bij te dragen aan de doorontwikkeling en kwaliteit van partnerschappen én aan SO&P landelijk. De ontwikkelingsgerichte peer review geeft mede input in een partnerschap aan kwaliteit en ontwikkeling. Elk partnerschap stelt zich ook open om te leren en zich verder te ontwikkelen door het gesprek met andere partnerschappen. Samen verbinden we ons ook op deze manier om een bijdrage te leveren aan de landelijke doorontwikkeling van samen opleiden en professionaliseren. Ook bij de (vorming van) onderwijsregio's is gerichte aandacht voor ontwikkeling en kwaliteit cruciaal. Voor erkende partnerschappen SO&P is de ontwikkelingsgerichte peer review de belangrijkste vorm van peer review. Daarbij ligt het eigenaarschap van inhoud en proces bij het ontvangend partnerschap. De komende drie jaar voeren alle erkende partnerschappen een ontwikkelingsgerichte peer review uit aan de hand van de waarborgen uit het kwaliteitskader en een of meerdere ontwikkelvragen. Deze vormen de basis voor een open dialoog tussen het ontvangend partnerschap en het bezoekend panel. Doel van het gesprek is het ontvangend partnerschap ontwikkelingsgerichte feedback te geven ten behoeve van de doorontwikkeling. Tegelijkertijd stimuleert het gesprek ook wederzijds leren waardoor het bezoekend panel, afkomstig uit twee partnerschappen, ook nieuwe inzichten, tips en informatie meeneemt naar de eigen context. In deze workshop gaan we verder in op de ontwikkelingsgerichte peer review en delen we ervaringen ten aanzien van de voorbereiding, de bezoekdag, de opbrengst voor het ontvangend partnerschap en ook het bezoekend panel. Daarna gaan we actief aan de slag met een casus en een gerichte opdracht. Tijdens deze opdracht staat de dialogische gespreksvoering, het ontwikkelingsgericht feedback geven en het gebruiken van de vier waarborgen centraal. We ronden de workshop plenair af: wat zijn de belangrijkste inzichten? wat neem je mee naar je eigen partnerschap? Hoe kun je het leren versterken in deze situatie?

<https://www.platformsamenopleiden.nl/kwaliteitskadersamenopleideninductie/>

Platform Samen Opleiden & Professionaliseren (2020). Kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie:
En werkwijze peer review. Utrecht: Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

424. Langstudeerders op de lerarenopleiding - het dilemma van werk en studie

Evert Helfferich, Evert Helfferich

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Langstudeerders / Systeemdriehoek / Persona'S

In de workshop verkennen deelnemers eerst mogelijke oorzaken van studievertraging op de lerarenopleiding. Een belangrijke oorzaak van studievertraging is dat studenten tijdens hun stage een aanbod krijgen voor een arbeidsovereenkomst op hun stageschool en daarop ingaan.

Dat betekent dat een stageschool ook verantwoordelijkheid krijgt in de aanpak van studievertraging.

Bij de workshop starten de deelnemers met een verkenning van de oorzaken van studievertraging op de lerarenopleiding. Aan de orde komen: groepsbinding, privé-taken als mantelzorg en burn-out door een te hoge werkdruk. Een belangrijke oorzaak van studievertraging is dat studenten tijdens hun stage een aanbod krijgen voor een arbeidsovereenkomst op hun stageschool en daarop ingaan. Daardoor wordt de psychologische afstand tussen hogeschool (en studie) en de student groter. En komt de student minder aan studeren toe.

Na de verkenning van een aantal oorzaken gaan deelnemers aan de slag met mogelijke interventies. De systeem-driehoek 'langstudeerder-hogeschool-Vo/Mbo-school' is daarbij het uitgangspunt. Elk hoekpunt van de driehoek wordt onderzocht.

Voor het hoekpunt 'langstudeerder' wordt gekeken naar persona's van langstudeerders en de daarbij horende begeleidingsbehoefte. Zo heeft de persona 'perfectionist' behoefte aan bevestiging en veiligheid. De persona 'pretend-student' heeft eerst behoefte aan onvoorwaardelijke acceptatie.

Binnen het hoekpunt 'hogeschool' bespreken deelnemers van de workshop acties die de hogeschool kan inzetten als summerschool, langstudeerderscafé en studiehuiskamer.

Bij het hoekpunt 'Vo/Mbo-school' wordt ingezoomd op de verantwoordelijkheid van de school waar de langstudeerder werkt. Deze verantwoordelijkheid kan worden genomen door de aanstelling van een begeleider voor de langstudeerder. De aanpak van studievertraging wordt succesvoller als binnen de systeemdriehoek intensief wordt samengewerkt. Daartoe kunnen de deelnemers van de workshop aan de slag met een spel waarmee de verbinding wordt gelegd tussen de drie hoekpunten. Bijvoorbeeld: De persona 'Flierefluiter' wil een hogeschoolbegeleider die probeert en helpt om discipline te ontwikkelen en een begeleider vanuit de Vo/Mbo-school die wekelijks afspraken maakt voor op te leveren studieonderdelen. Op basis van het spel gaan langstudeerder, hogeschoolbegeleider en begeleider Vo/Mbo-school in gesprek over de opzet van een reisplan voor de langstudeerder. In het reisplan worden de taken van de drie gesprekspartners vastgelegd. Aan het eind van de workshop kunnen deelnemers inzichten uitwerken met behulp van de atlas van de langstudeerder.

425. Hoe Lesson Study werkt en wordt begrepen in de Nederlandse context. Lessen uit de praktijk.

Siebrich de Vries, Rijksuniversiteit Groningen

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Lesson Study / Begeleiding / Professionele Ontwikkeling

Lesson Study (LS) is in Nederland een relatief nieuwe professionaliseringsbenadering voor (aanstaande) leraren. In dit promotieonderzoek hebben we onderzocht hoe LS wordt begrepen en uitgevoerd via m.n. het analyseren van LS-gesprekken. Voor begeleiders van LS-teams zijn praktische handreikingen geformuleerd om het leren van leraren te ondersteunen en te versterken.

In deze presentatie delen we de inzichten uit een promotieonderzoek naar Lesson Study (LS) in Nederland. LS is een cyclische professionaliseringsbenadering waarbij (aanstaande) leraren samen het leren van hun eigen leerlingen onderzoeken. Zij starten vanuit een eigen leervraag, ontwerpen een onderzoeksles, observeren hoe hun leerlingen precies leren en interpreteren vervolgens gezamenlijk hun gedane observaties. Het doel van LS is dat leraren zodoende het leren van hun leerlingen beter leren (her)kennen en begrijpen, waardoor zij bewuster kunnen handelen als leraar. In Azië, in het bijzonder Japan, is LS diep doordrongen in de leercultuur van leraren. Hoewel de Westerse wereld inmiddels LS ook lijkt te omarmen, zijn er nog veel vragen over hoe LS betekenisvol in Nederland geïmplementeerd kan worden. Zo komt het in Nederland helaas nog regelmatig voor dat LS eenmalig uitgeprobeerd wordt op scholen om vervolgens weer te verdwijnen omdat het minder betekenisvol blijkt als gehoopt. In ons onderzoek hebben wij, via met name kwalitatieve analyses van opgenomen LS-bijeenkomsten, zichtbaar gemaakt wanneer en hoe LS niet altijd betekenisvol is. LS-teams voerden dan vooral gesprekken over praktische zaken, zoals het ontwerp van de onderzoeksles, en waren minder of niet gericht op het leren van leerlingen. Op basis van de bevindingen uit ons onderzoek doen wij concrete suggesties hoe een LS-begeleider (aanstaande) leraren kan ondersteunen in het uitvoeren van een betekenisvolle LS. Zo kan het helpen als een LS-begeleider zorgdraagt voor inhoudelijke afstemming van alle onderzoeksactiviteiten die leraren tijdens LS uitvoeren. Inhoudelijke afstemming begint voor elk LS-team bij een gekozen onderzoeksonderwerp dat door ieder teamlid als relevant wordt ervaren voor de eigen lespraktijk. De LS-begeleider kan vervolgens monitoren of de teamleden alle LS-activiteiten zo vormgeven dat ze inhoudelijke daadwerkelijk aansluiten bij het onderzoeksonderwerp. LS-begeleiders kunnen verder, met name bij onervaren teams, ondersteunen in het begrip van teamleden wat betreft het waarom en op welke manier ze bepaalde LS-activiteiten uitvoeren. Verder kunnen LS-begeleiders exploratieve gespreksvoering stimuleren, bijvoorbeeld door diepgaande vragen te stellen over opvattingen. Deze en andere suggesties, hebben wij tezamen met de bevindingen uit het onderzoek voor de praktijk samengevat in Uffen et al. (2023).

Uffen, I., de Vries, S., Goei, S.L., & Verhoef, N.C. (2023). Hoe Lesson Study werkt en wordt begrepen in de Nederlandse context. Lessen uit de praktijk. [Manuscript in voorbereiding]. Phronese.

426. De complexe rol van de procesbegeleider van een lerend netwerk

Loes van Wessum, Windesheim; Chiel van der Veen, Windesheim; Sui Lin Goei, Windesheim; Karin van Look, Universiteit Utrecht; Martine Broekhuizen, Universiteit Utrecht; Lara Engelsman, Windesheim

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Professionele Ontwikkeling / Psychologische Veiligheid / Onderzoekend Werken

Lerende netwerken worden steeds vaker gebruikt als professionaliseringsstrategie. Om tot goede leerprocessen te komen is de rol van de begeleider onontbeerlijk. Deze heeft een complexe rol. We presenteren een onderzoek naar de rol van de begeleider voor het ontwikkelen van twee belangrijke aspecten: psychologische veiligheid en onderzoekend werken.

In Almere zijn geruime tijd zorgen om de taalvaardigheden en taalontwikkeling van kinderen en jongeren (Emmelot, et al, 2020; Van Keulen, et al, 2020). Voor de gemeente en schoolbesturen was dat reden om met de impulsaanpak in 2012 de kwaliteit te verbeteren. Op korte termijn heeft deze aanpak bijgedragen aan een verbeterde kwaliteit, maar deze is niet duurzaam gebleken. Een verklaring daarvoor is dat er werd gewerkt vanuit een deficiëntie benadering van professionele ontwikkeling met een duidelijke externe sturing (Vermeulen, 2016). Leraren werden getraind in evidenced-based didactische praktijken die ze volgens experts ontbeerden. Deze directieve aanpak is nodig om de basis op orde te krijgen, maar voor duurzame professionele groei volstaat het niet om technische-instrumentele didactische vaardigheden te ontwikkelen. Leraren dienen ook samen hun professional content knowlegde (in ons project betreft dit taalprofessionaliteit) - en hun besluitvormingskapitaal verder te ontwikkelen om ieder kind het beste taalonderwijs te kunnen geven (Van Driel & Berry, 2012; Hargreaves & Fullan, 2013). Een krachtige professionaliseringsstrategie daarvoor is het gezamenlijk doen van praktijkonderzoek (Darling Hammond, et al 2017; Brown et al, 2021). Belangrijke voorwaarden voor het welslagen zijn psychologische veiligheid en wederzijds vertrouwen (Edmondson, 2004; Tschannen-Moran, 2014; O'Donovan & McAuliffe, 2020). In de stedelijke taalaanpak Almere werken professionals uit de hele stad aan verbetering van het taalonderwijs, de taalomgeving en de taalontwikkeling van leerlingen in lerende netwerken (In). Een In is een groep professionals die samen leren met anderen buiten hun eigen organisatie met het doel de resultaten van hun leerlingen te verbeteren (Brown & Poortman, 2018). In deze netwerken doen professionals aan de hand van zelf geformuleerde taalambities samen praktijkonderzoek, waarbij ze begeleid worden door een procesbegeleider en een vakinhoudelijke expert. Procesbegeleiders zijn Almeerse professionals uit onderwijs en kinderopvang die zijn voorbereid op het verzorgen van procesbegeleiding van de In-en in hun eigen In met collega-procesbegeleiders. In ons onderzoek hebben we gekeken naar de wijze waarop procesbegeleiders hun In hebben begeleid. Hierbij hebben we ons gericht op kenmerken van succesvolle professionalisering die in de literatuur worden genoemd en die veel overeenkomst vertonen met de professionele ontwikkeling in In-en (Huijboom, 2022; Campbell et al, 2017). Omdat er nog niet veel bekend is over de rol van procesbegeleiders (Van den Boom-Muilenburg, 2021), hebben we ons in huidig onderzoek beperkt tot het onderzoeken van de interventies die deze procesbegeleiders hebben ingezet om twee belangrijke kenmerken te ontwikkelen binnen hun In: psychologische veiligheid en vertrouwen en onderzoekend werken

In Almere zijn geruime tijd zorgen om de taalvaardigheden en taalontwikkeling van kinderen en jongeren (Emmelot, et al, 2020; Van Keulen, et al, 2020). Voor de gemeente en schoolbesturen was dat reden om met de impulsaanpak in 2012 de kwaliteit te verbeteren. Op korte termijn heeft deze aanpak bijgedragen aan een verbeterde kwaliteit, maar deze is niet duurzaam gebleken. Een verklaring daarvoor is dat er werd gewerkt vanuit een deficiëntie benadering van professionele ontwikkeling met een duidelijke externe sturing (Vermeulen, 2016). Leraren werden getraind in evidenced-based didactische praktijken die ze volgens experts ontbeerden. Deze directieve aanpak is nodig om de basis op orde te krijgen, maar voor duurzame professionele groei volstaat het niet om technische-instrumentele didactische vaardigheden te ontwikkelen. Leraren dienen ook samen hun professional content knowlegde (in ons project betreft dit taalprofessionaliteit) - en hun besluitvormingskapitaal verder te ontwikkelen om ieder kind het beste taalonderwijs te kunnen geven (Van Driel & Berry, 2012; Hargreaves & Fullan, 2013). Een krachtige professionaliseringsstrategie daarvoor is het gezamenlijk doen van praktijkonderzoek (Darling Hammond, et al 2017; Brown et al, 2021). Belangrijke voorwaarden voor het welslagen zijn psychologische veiligheid en wederzijds vertrouwen (Edmondson, 2004; Tschannen-Moran, 2014; O'Donovan & McAuliffe, 2020). In de stedelijke taalaanpak Almere werken professionals uit de hele stad aan verbetering van het taalonderwijs, de taalomgeving en de taalontwikkeling van leerlingen in lerende netwerken (In). Een In is een groep professionals die samen leren met anderen buiten hun eigen organisatie met het doel de resultaten van hun leerlingen te verbeteren (Brown & Poortman, 2018). In deze netwerken doen professionals aan de hand van zelf geformuleerde taalambities samen praktijkonderzoek, waarbij ze begeleid worden door een procesbegeleider en een vakinhoudelijke expert. Procesbegeleiders zijn Almeerse professionals uit onderwijs en kinderopvang die zijn voorbereid op het verzorgen van procesbegeleiding van de In-en in hun eigen In met collega-procesbegeleiders. In ons onderzoek hebben we gekeken naar de wijze waarop procesbegeleiders hun In hebben begeleid. Hierbij hebben we ons gericht op kenmerken van succesvolle professionalisering die in de literatuur worden genoemd en die veel overeenkomst vertonen met de professionele ontwikkeling in In-en (Huijboom, 2022; Campbell et al, 2017). Omdat er nog niet veel bekend is over de rol van procesbegeleiders (Van den Boom-Muilenburg, 2021), hebben we ons in huidig onderzoek beperkt tot het onderzoeken van de interventies die deze procesbegeleiders hebben ingezet om twee belangrijke kenmerken te ontwikkelen binnen hun In: psychologische veiligheid en vertrouwen en onderzoekend werken

Brown, C. & Poortman, C. (Eds.) (2018). *Networks for learning: effective collaboration for teacher, school, and system improvement*. Routledge.

Brown, C., Poortman, C., Gray, H., Ophoff, J. G., & Wharf, M. M. (2021). Facilitating collaborative reflective inquiry amongst teachers: What do we currently know? *International journal of educational research*, 105, [101695

Campbell, C., OsmondJohnson, P., Faubert, B., Zeichner, K., & HobbsJohnson, A. (with Brown, S., DaCosta, P., Hales, A., Kuehn, L., Sohn, J., & Steffensen, K.). (2017). *The state of educators' professional learning in Canada: Final research report*. Oxford, OH: Learning Forward

DarlingHammond, L., Hylar, M., & Gardner, M. (2017). *Effective Teacher Professional Development*. Learning Policy Institute.

Edmondson, A. (2004), "Psychological safety, trust and learning: a grouplevel lens", in Kramer, R.M. and Cook, K.S. (Eds), *Trust and Distrust in Organizations: Dilemmas and Approaches*, Russell Sage Foundation, New York, NY, pp. 239372.

- Emmelot, Y., Heurter, A., & Ledoux, G. (2020). De teruglopende kwaliteit van het onderwijs in Almere onderzocht. Eindrapportage 6 maart 2020. Kohnstamm Instituut
- Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012), Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. Taylor & Francis Ltd.
- Huijboom, F. (2022). The Professional Learning Community, a 'beckoning' or a 'working' perspective for teacher professionalisation: An investigation into the relationships between school context factors and PLC development at secondary schools. [Doctoral Thesis, Open Universiteit]. Open Universiteit
- O'Donovan, R., McAuliffe, E (2020). A systematic review exploring the content and outcomes of interventions to improve psychological safety, speaking up and voice behaviour. BMC Health Serv Res 20, 101 <https://doi.org/10.1186/s1291302049312>
- TschannenMoran, M. (2014). Trust matters. Leadership for successful schools. JosseyBass
- Van den BoomMuisenburgh, S. N. (2021). The Role of School Leadership in Schools that Sustainably Work on School Improvement with Professional Learning Communities. Doctoral diss., University of Twente
- Van Driel, J. H., & Berry, A. (2012). Teacher Professional Development Focusing on Pedagogical Content Knowledge. Educational Researcher, 41(1), 26–28
- Van Keulen, J., Venema, M., Boendermaker, C., Nortier, R., Bruggink, A., Broekhuizen, M., van Look, K., & Pril, S. (2020). Inventarisatiestudie Stedelijke Taalaanpak Almere.
- Vermeulen, M. (2016). Leren organiseren. Een rijke leeromgeving voor leraren en scholen. Oratie. Heerlen: Open Universiteit

427. Van individuele Leervraag naar gezamenlijke Professional Challenge in een Open Space

Alwin Truin, Hogeschool Windesheim; Ilse Speelman, Hogeschool Windesheim

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Leervraag / Professional Challenge / Open Space

In deze workshop worden deelnemers ondergedompeld in een Open Space. Via een eigen leervraag krijgen deelnemers de mogelijkheid zich te verdiepen in het Teachers College en in de plek en noodzaak van de Professional Challenges.

Doelen

Deelnemers verkennen hun vragen rond de leraar in de wereld van nu en morgen in Open Space.

Samen verkennen we op metaniveau welke rol de onderwijsvormen Open Space en professional challenge kunnen spelen in de wereld van nu en morgen.

Gekozen presentatievorm

Deze workshop heeft de vorm van een Open Space (Herman, z.d.), om zelf te kunnen ervaren. Door het toepassen van een Open Space krijgen deelnemers de kans om vanuit een eigen leervraag op zoek te gaan naar anderen om hun eigen leervraag en die van anderen te onderzoeken. Inhoud

Hoe leid je innovatieve docenten op, die mede richting kunnen geven aan een betere wereld? Bij Teachers College voeren we professional uit challenges waarin samengewerkt wordt met het werkveld. Het gaat om vraagstukken, die verdergaan dan enkel het onderwijs. De afgelopen jaren zagen we binnen de sector onderwijs vraagstukken op het terrein van de inzet van een ICT-tool in het po, de inrichting van de fysieke leeromgeving in het vo of de wijze van coaching in het mbo. Studenten konden ook werken aan vraagstukken uit andere sectoren. Denk daarbij aan diverse musea, een festival of organisaties voor natuureducatie.

Voorheen werden vraagstukken voor de professional challenges vanuit de praktijk voorgedragen door "opdrachtgevers". Maar deze rolverdeling hield ons - zowel de studenten, als de collega's uit het werkveld en onszelf als begeleiders - te veel in onze klassieke dynamiek van sturen en volgen; er is dan al een idee bij de opdrachtgever en de student volgt. Ook ontbrak het aan gezamenlijk leren voor alle deelnemers. Wij vroegen ons af: hoe kunnen we als werkveldpartners, studenten en begeleiders meer samenwerken als partners, zodat we tot daadwerkelijke vernieuwing komen?

We verkennen dit jaar of werken in Open Space mogelijkheden biedt voor het werken met professional challenges. Op dit moment maken we daarvoor onder andere gebruik van het Cynefin framework (Rancati & Snowden, 2021) dat een beeld schetst van een type vraagstuk. Tevens bieden Goudswaard en Van Oosten (2022) een model hoe vervolgens aan het vraagstuk gewerkt kan worden.

Praktische relevantie

Door de inzet van professional challenges trachten wij de brug te slaan naar plekken waar geleerd wordt, uiteraard in de sector onderwijs, maar ook in andere sectoren. We krijgen zo een beeld van wat de vraagstukken in de maatschappij zijn. Daarbij worden studenten opgeleid die zich kunnen verhouden tot de buitenwereld en in staat zijn om een bijdrage te leveren aan veranderingen.

European Commission, Joint Research Centre, Rancati, A., & Snowden, D. (2021). Managing complexity (and chaos) in times of crisis : a field guide for decision makers inspired by the Cynefin framework, Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2760/353>

Goudswaard, T. & Van Oosten, J. (2022). Maakkracht. Uitgeverij Business Contact

Herman, M. (z.d.). What Is Open Space Technology? Geraadpleegd op 30 oktober 2023, van <https://openspaceworld.org/wp2/whatis/>

428. Leraren leren lesgeven met ict: de lerarenopleider als rolmodel

Dana Uerz, IXperium Centre of Expertise Leren met ict, HAN University of Applied Sciences; Manon van Zanten, IXperium Centre of Expertise Leren met ict, HAN University of Applied Sciences

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Rolmodel / Lerarenopleiders / Leren En Lesgeven Met Ict

Van lerarenopleiders wordt verwacht dat zij toekomstige leraren voorbereiden op het lesgeven met en over ict door als rolmodel ict in te zetten in hun eigen onderwijs, pedagogisch-didactische achtergronden te expliciteren en een vertaling maken naar de onderwijspraktijk. Met deze poster presenteren we hoe lerarenopleiders deze drieslag vormgeven.

De toenemende digitalisering van de samenleving creëert nieuwe uitdagingen voor leraren. Er wordt verwacht dat leraren ict in (kunnen) zetten om onderwijs te optimaliseren en leerlingen toe te rusten voor de digitale samenleving. Van lerarenopleiders wordt verwacht dat zij een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de benodigde professionele digitale competenties (PDC) van (toekomstige) leraren. Voor lerarenopleiders betekent dit dat zij als 'teacher of teachers' niet alleen zelf (kunnen) lesgeven met ict, maar dat zij gelijktijdig ook hun studenten voorbereiden op het lesgeven met en over ict en hierin fungeren als rolmodel (Jin et al., 2023; Tondeur et al., 2019). Dit betekent dat zij ict inzetten in hun eigen onderwijs en tegelijk ook de pedagogisch-didactische achtergronden van het eigen handelen expliciteren en een vertaling maken naar de onderwijspraktijk van hun studenten (de drieslag) (Lunenberg et al., 2007). De veranderende eisen aan toekomstige leraren veranderen daarmee het beroepsprofiel van de lerarenopleider. Hoe lerarenopleiders invulling geven aan deze complexe uitdaging is nog weinig onderzocht. In deze presentatie staat de speciale gelaagdheid die inherent is aan het zijn van een lerarenopleider centraal. Hoe geven zij invulling aan de drie lagen van het zijn van een rolmodel en zien we daarin verschillen tussen lerarenopleiders? Secundaire analyses op de data van de Monitor Leren en lesgeven met ict voor lerarenopleiders van het iXperium Centre of Expertise Leren met ict (2020), laten zien dat er grote verschillen zijn in hoe lerarenopleiders lesgeven met en over ict (Uerz et al., under review). Er worden drie groepen onderscheiden: voorlopers, middengroep en volgers. Deze groepen verschillen niet alleen van elkaar in hoe vaak ze ict inzetten voor hun onderwijs, maar ook met welk doel ze dit doen. Voorlopers zetten ict vaker en op complexere gebieden in in hun onderwijs (ten behoeve van differentiatie en versterken van de zelfregie) én bereiden hun studenten daar ook vaker op voor. Aansluitend op de Monitor zijn medio 2021 gesprekken gehouden met 18 lerarenopleiders, over wat het betekent om rolmodel te zijn. We presenteren de uitkomsten van dit (lopende) aanvullende onderzoek en gaan in op vragen zoals: in hoeverre zien lerarenopleiders zichzelf als rolmodel voor leren en lesgeven met ict? Hoe geven zij invulling aan de drie lagen en wat vraagt dat van hen? We koppelen deze resultaten ook aan de uitkomsten van de monitor en gaan na of de drie gevonden groepen van lerarenopleiders het zijn van een rolmodel anders vormgeven.

Jin, Y., Clausen, J. M., Elkordy, A., Greene, K., & McVey, M. (2023). Design Principles for Modeled Experiences in Technology-Infused Teacher Preparation Programs. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 23(1), 151198.

Lunenberg, M., Korthagen, F., & Swennen, A. (2007). The teacher educator as a role model. *Teaching and Teacher Education*, 23(5), 586601. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tate.2006.11.001>

Tondeur, J., Scherer, R., Baran, E., Siddiq, F., Valtonen, T., & Sointu, E. (2019). Teacher educators as gatekeepers: Preparing the next generation of teachers for technology integration in education. *British Journal of Educational Technology*, 50(3), 11891209. <https://doi.org/10.1111/bjet.12748>

Uerz, D., van Zanten, M., de Korte, K., Volman, M., & Kral, M. (under review). Teaching teachers to teach with technology: Teacher educators' practices.

430. Beroepsonderwijs: complexe begeleiding in een hybride leeromgeving met complexe situaties

Anne-Margreet Pol, Christelijke Hogeschool Windesheim; Michel Greven, Christelijke Hogeschool Windesheim

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Beroepsonderwijs / Hybride Leeromgeving / Lerarenopleiding

Onderwijs in het beroepsonderwijs moet aansluiten op de actualiteit in het beroepenveld. Dit vraagt om een continue afstemming tussen hetgeen er in het onderwijs gebeurt en in het beroepenveld speelt. Het gaat om inhoud, maar nog meer om begeleiding van heterogene studentengroepen. Een complex proces, dat we samen inzichtelijk maken.

Beroepsonderwijs moet altijd actueel zijn, zowel voor de toekomstige beroepsbeoefenaar als het professionaliseren van de huidige beroepsbeoefenaar. Dit past binnen de SER Actie-agenda leven lang ontwikkelen (LLO), waarbij de leercultuur binnen Nederland versterkt moet worden (Sociaal-Economische Raad, 2021). Dit heeft gevolgen voor docenten in het beroepsonderwijs. Voor docenten in het beroepsonderwijs is het belangrijk om kennis te hebben van hetgeen er in het beroepenveld speelt, over vaardigheden te beschikken om een toekomstige professional op te leiden inclusief het aanleren van de bijbehorende beroepshouding. Om dit te bewerkstelligen zal er over grenzen van de schoolomgeving en het beroepenveld heen gekeken moeten worden; crossing boundaries. Om dit zichtbaar te maken, gebruiken we binnen ons onderzoek het model voor hybride leeromgevingen van Zitter, Hoeve en De Bruijn (2016). We gebruiken dit model in drie lagen; vanuit het perspectief van de student, het perspectief van de docent en het perspectief van de lerarenopleider. De eerste laag geeft het perspectief van de student weer waarbij de focus ligt op de manier waarop het leerproces bij een student verloopt in zowel het vo, het mbo als het hbo. We maken hierin onderscheid tussen twee groepen studenten; studenten die voltijds studeren en studenten die werk en leren met elkaar combineren. De tweede laag geeft het perspectief van de docent weer. Hier ligt de focus op de manier waarop betekenisvol onderwijs verzorgd kan worden dat aansluit op zowel de leerbehoefte van de student als wel de aansluiting op het beroepenveld. De derde laag geeft het perspectief van de lerarenopleider weer. In deze laag staat centraal op welke manier lerarenopleiders hun docenten-in-opleiding kunnen begeleiden en op welke wijze in het proces ons model in de (toekomstige) onderwijspraktijk kan worden ingezet. Met ons model maken we inzichtelijk dat de begeleiding van studenten op verschillende wijze moet worden vormgegeven om de krachten van de hybride leeromgeving optimaal te benutten. Om het begeleidingsproces vorm te geven, gebruiken we de begrippen concretiseren, conceptualiseren en contextualiseren (Heusdens, 2018 & Van Oers, 1998). Vanwege de verschillende perspectieven en de drie lagen is de begeleiding in hybride leeromgevingen een complex proces. In de workshop gaan we ons handelen expliciteren door ons te verdiepen in de wijze waarop dit proces verloopt. Dit geeft nieuwe inzichten in de keten van opleiden, waarbij je jouw rol als opleider van docent-in-opleiding binnen een hybride leeromgeving vormgeeft. Dit doen we door middel van dialoog, het delen van ervaringen en visualisaties.

Heusdens, W. T. (2018). Food for thought. Understanding students' vocational knowledge [dissertation]. Utrecht: Universiteit Utrecht.

SociaalEconomische Raad (2021). Samen toewerken naar een meer skillsgerichte arbeidsmarkt [brochure]. Geraadpleegd op 20 oktober 2023, van Samen toewerken naar een meer skillsgerichte arbeidsmarkt (ser.nl)

Van Oers, B. (1998). From context to contextualising. *Learning and Instruction*, 8(6), 47348.
Doi:10.1016/S09594752(98)000310.

Zitter, I., Hoeve, A., & De Bruijn, E. (2016). A Design Perspective on the SchoolWork Boundary: A Hybrid Curriculum Model. *Vocations and Learning*, 9(1), 111–131.
<https://doi.org/10.1007/s121860169150y>

431. Goede begeleiding voor en na de lerarenopleiding is cruciaal

Sui Lin Goei, Hogeschool Windesheim; Linda Fix, Hogeschool Viaa; Jeanine Drost, Hogeschool KPZ; Ingrid Paalman-Dijkenga, Hogeschool Viaa; Marjanne Hagendoorn, Landstede; Paola Schot, Landstede; Lara Engelsman, Hogeschool Windesheim; Arend-Jan Zwarteveen,

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Begeleiden Van Starters / Tweede Carrière Leraren / Lerarentekort

Er is sprake van een structureel lerarentekort en een hoge uitval van startende leraren. Dit symposium belicht twee projecten, beiden gericht op het begeleiden en behouden van (mogelijk) startende leraren, namelijk hoe begeleid je tweede carrière leraren in hun keuzeprocessen en hoe ondersteun je starterscoaches bij het begeleiden van starters.

Het onderwijs in Nederland staat onder druk. Er is sprake van een structureel lerarentekort (Staat van het onderwijs, Onderwijsinspectie, 2022) en een hoge uitval van startende leraren (Onderwijsinspectie, 2022; Den Brok et al., 2017). Deze uitval geldt zowel voor leraren die direct voor het lerarenberoep kiezen als voor leraren die vanuit een ander beroep instromen (de zij-instromer/tweede carrière leraar). Met name voor deze laatste groep, geldt de vraag of zij voldoende begeleid worden bij het maken van deze carrièrekeuze. De juiste begeleiding lijkt hiervan belang, aangezien niet iedereen geschikt is voor het leraarschap en niet iedereen voldoende voorbereid is (zie Tigchelaar, 2008, 2010). Goede begeleiding is eveneens van belang voor leraren wanneer zij starten met het leraarschap. Het ontbreken van goede begeleiding en expert feedback blijken een van de redenen voor uitval te zijn (Den Brok et al., 2017). In dit symposium staan twee projecten centraal die beiden gericht zijn op het begeleiden van (mogelijk) startende leraren en het behoud van hen voor het onderwijs. Het verschil is echter dat het ene project 'Zin in lesgeven' plaatsvindt voordat leraren de beroepspraktijk betreden. In dit project, bedoelt voor deelnemers die het leraarschap als tweede carrière overwegen, richt de begeleiding zich op het helder krijgen van de eigen motieven om leraar te willen worden (Fokkens-Bruinsma & Canrinus, 2012; Watt & Richardson, 2007, 2008) en de oriënterende activiteiten die worden ondernomen (Bowles et al., 2014). In dit project is onderzocht in welke mate achtergronden van deelnemers, motieven, oriënterende activiteiten en het traject van 'Zin in lesgeven' bijdragen in het maken van een weloverwogen keuze voor het onderwijs en het behoud van deze deelnemers op de langere termijn. Het tweede project is gericht op het ondersteunen van starterscoaches in de begeleiding van starters, getiteld 'Van prachtmens naar pracht docent'. Deze aanpak richt zich op de ontwikkeling van de professionele identiteit van startende leraren in relatie tot de persoon en leraar die ze willen zijn (Pauw et al., 2017; Pillen, 2013). De veronderstelling is dat als startende leraren beter inzicht krijgen in hun identiteit (als leraar), ze sterker voor de klas zullen staan en minder snel zullen uitvallen. In dit symposium worden niet alleen de onderzoeksresultaten besproken, maar zal er ook aandacht zijn voor wat kenmerkend is voor deze 'begeleiding van (aanstaande) starters, en de vraag of deze benadering kan worden geïntegreerd in lerarenopleidingen, het samen opleiden, of het samenwerken in de netwerken.

Mede door het toenemende lerarentekort is er steeds meer aandacht voor het werven van kandidaten uit andere beroepen: de 'Zij-instromer'. Echter, vallen veel leraren, die kiezen voor een

traject als zij-instromer vrij snel uit (Van Vroonhoven, 2020). Deels komt dit volgens Van Vroonhoven omdat: (1) er onvoldoende aandacht wordt besteed aan wat zij-instromers nodig hebben, zoals het ontwikkelen van klassenmanagementvaardigheden; (2) de opleiding voor zij-instromers niet adequaat is afgestemd op volwassen 'leerders' met reeds verworven competenties en ervaring, maar eerder op schoolverlaters; (3) de begeleiding van zij-instromers in de scholen enorm variabel is; variërend van geen begeleiding tot intensieve coaching; en 4) zij-instromers het traject als eenzaam ervaren. Echter, Tigchelaar (2008, 2010) benadrukte eerder dat ondanks dat deze zij-instromers meer (levens)ervaring, of pedagogische competenties bezitten, dit geen garantie is voor het voorkomen van problemen en uitval. Zij stelt dat mogelijk niet iedereen geschikt is voor het beroep, of dat sommigen onvoldoende zijn voorbereid bij het maken van deze carrièrekeuze. Het lijkt erop dat de juiste motieven ten aanzien van het leraarschap voorspellend kunnen zijn voor succes (Fokkens-Bruinsma & Canrinus, 2012; Watt & Richardson, 2007, 2008). Met andere woorden: 1) hebben tweede-carrière leraren de juiste motivatie om leraar te willen worden (Praetorius et al., 2017), 2) schatten ze hun eigen functioneren goed in (Talis, 2018) en 3) hoe enthousiast zijn zij over het leraarschap (Kunter et al., 2011). Bovendien blijkt het ondernemen van oriënterende activiteiten essentieel te zijn in het maken van een weloverwogen keuze (Bowles et al., 2014). Sinds 2009 begeleidt 'Zin in lesgeven' (ZIL) deelnemers drie dagen bij het verkennen van een carrière in het onderwijs. In 2019 is onderzoek gedaan onder deelnemers tussen 2009 en 2019 naar de vraag in welke mate achtergronden, motieven en het traject van invloed zijn op het keuzeprocess. De resultaten suggereren een verband tussen begeleiding vanuit ZIL, de motieven en achtergronden van de deelnemers en het keuzeprocess. Van de 325 respondenten koos zo'n 77% voor een baan in het onderwijs. Het blijft onzeker of deze leraren nog steeds in het onderwijs actief zijn en welke factoren, met name in termen van begeleiding, hebben bijgedragen aan hun beslissing. Lopend onderzoek betreft alle voormalige deelnemers middels een enquête om hier meer inzicht in te krijgen. We beogen tijdens het congres de resultaten te presenteren en de mogelijke gevolgen voor begeleiding in lerarenopleiding en tijdens het samen opleiden te bespreken.

Door het structurele lerarentekort (Onderwijsinspectie, 2022) en de hoge uitval van beginnende leraren (Onderwijsinspectie, 2022; Den Brok et al., 2017) is er binnen de RAP Zwolle een ondersteuningstraject ontwikkeld voor starterscoaches in de begeleiding van starters. Begeleiding van starters in deze aanpak is gericht op het versterken van de professionele identiteit; wie ben ik en wie wil ik zijn als leraar en in welke mate lukt het al om dat vorm te geven in het dagelijks werk. Hierbij is de veronderstelling dat als startende leraren beter ontdekken wie ze zijn en willen zijn als leraar, ze ook sterker voor de klas zullen staan en minder snel uitvallen (Pauw et al., 2017; Pillen, 2013). Het traject voor starterscoaches bestaat uit drie bijeenkomsten waarin de coaches worden meegenomen in de theoretische achtergronden van het model: van prachtmens tot prachtdocent. Zij krijgen diverse werkvormen aangereikt om de professionele identiteit van de starter in de begeleiding te benadrukken. Hoewel dagelijkse klaservaringen van starters de aanleiding vormen om gesprekken te voeren, ligt de nadruk van de begeleiding minder op (enkel) het primaire proces van lesgeven. De focus ligt op de ontwikkeling van de starters als persoon (en als professional), en de vraag is wat deze focus voor doorwerking heeft gehad bij de begeleiding van starters en of het starters ook ondersteund. Inmiddels hebben ruim 200 starterscoaches deelgenomen aan het traject. Om meer zicht op de doorwerking van het traject voor starterscoaches te krijgen, is er een onderzoek gestart met als doel inzicht te krijgen in hoeverre de Starterscoach Training, volgens de perceptie van de starterscoaches, hen heeft ondersteund in de rol van starterscoach en de begeleiding van starters. In het najaar van 2023 zijn er 6 groepsinterviews met starters georganiseerd. Tevens werden er per coach twee of drie starters schriftelijk bevraagd over de begeleiding en met

name de focus op de professionele identiteitsontwikkeling. Tijdens het symposium zullen we ingaan op de uitkomsten van de groepsinterviews en de ervaringen van coaches en starters als het gaat om deze vorm van begeleiding. In de discussie zal meegenomen worden in welke mate dit bruikbaar kan zijn voor begeleiding in de opleiding of tijdens het samen opleiden.

Bowles, T., Hattie, J., Dinham, S., Scull, J., & Clinton, J. (2014). Proposing a comprehensive model for identifying teaching candidates. *The Australian Educational Researcher*, 41(4), 365–380.

Den Brok, P.J., Wubbels, T., & van Tartwijk, J. (2017). Exploring beginning teachers' attrition in the Netherlands. *Teachers and Teaching*, (23), 115. <https://doi.org/10.1080/13540602.2017.1360859>

FokkensBruinsma, M., & Canrinus, E. T. (2012). The Factors Influencing Teaching (FIT)Choice scale in a Dutch teacher education programme. *AsiaPacific Journal of Teacher Education*, 40, 249–269. doi:10.1080/1359866X.2012.700043

Inspectie van het onderwijs (2022). De staat van het onderwijs. Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap. Geraadpleegd op 31 oktober 2023, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2022/04/13/destaatvanhetonderwijs2022>

Kunter, M., Frenzel, A., Nagy, G., Baumert, J., & Pekrun, R. (2011). Teacher enthusiasm: Dimensionality and context specificity. *Contemporary Educational Psychology*, 36, 289–301.

Pauw, I., Van Lint, P., Gemmink, M., Jongstra, W., & Pillen, M. (2017). Een leraar als geen ander: Ontwikkeling van professionele identiteit van leraren door verhalen. Antwerpen: Garant.

Pillen, M.T., Beijaard, D., & Den Brok, P.J. (2013a). Tensions in beginning teachers' professional identity development, accompanying feelings and coping strategies. *European Journal of Teacher Education*, 36(3) 121. <https://doi.org/10.1080/02619768.2012.696192>

Praetorius, A.K., Lauermann, F., Klassen, R. M., Dickhäuser, O., Janke, S., & Dresel, M. (2017). Longitudinal relations between teachingrelated motivations and studentreported teaching quality. *Teaching and Teacher Education*, 65, 241–254.

Tigchelaar, A., Brouwer, N., & Korthagen, F. (2008). Crossing horizons: Continuity and change during secondcareer teachers' entry into teaching. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1530–1550. doi:10.1016/j.tate.2008.03.001

Tigchelaar, A., Brouwer, N., & Vermunt, J.D. (2010). Tailormade: Towards a pedagogy for educating secondcareer teachers. *Educational Research Review*, 5, 164–183. doi:10.1016/j.edurev.2009.11.00

Van Vroonhoven, M. (2020). Samen sterk voor elk kind. Rijksoverheid. Geraadpleegd op 31 oktober 2023, van <https://www.aanpaklerarentekort.nl/documenten/rapporten/2020/07/02/eindconclusiesmerelvanvroonhoven>

Wartenbergh, F., Bendig, J., Sapulete, S., de Wilde, P., Vrielink, S., Ouwehand, K., & van der Boom, E., (2018). Teaching and Learning International Survey (Talis). Rijksoverheid. Geraadpleegd op 31 oktober 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/05/31/teachingandlearninginternationalurveytalis2018nationaalrapportbasisonderwijs>

Watt, H. M. G., & Richardson, P. W. (2007). Motivational factors influencing teaching as a career choice: Development and validation of the FITchoice scale. *The Journal of Experimental Education*, 75, 167–202. <http://dx.doi.org/10.3200/JEXE.75.3.167202>

Watt, H. M. G., & Richardson, P. W. (2008). Motivations, perceptions, and aspirations concerning teaching as a career for different types of beginning teachers. *Learning and Instruction*, 18, 408–428. <http://dx.doi.org/10.1016/j.learninstruc.2008.06.002>

432. Professionaliseren met hart en ziel: onderwijsverhalen

Hester IJsseling, Thomas More Hogeschool; Jeannette Benschop, Thomas More Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Ervaringsgericht / Fenomenologie / Professionalisering

Lectoraat Professionaliseren met hart en ziel, Thomas More Hogeschool Rotterdam, is een ervaringsgericht onderzoekscollectief van 3 leraren en 3 pabodocenten olv lector Hester IJsseling, focussend op de pedagogische dimensie. Eén onderzoeksbenadering is schrijven over praktijkervaringen. We presenteren een boekje met ervaringsverhalen en gaan in gesprek over de ervaring als kennisbron.

In deze workshop maak je kennis met één van de manieren waarop we in het lectoraat Professionaliseren met hart en ziel (Thomas More Hogeschool Rotterdam) onderzoek doen naar de praktijkervaringen van leraren, van binnenuit, met aandacht voor de levende praktijk. We voeren daarover gesprekken om bij de diepere betekenislagen in de ervaring te komen, en schrijven op basis daarvan korte verhalen over situaties in de onderwijspraktijk, waarbij we de verbinding leggen met pedagogische en onderwijstheoretische concepten. Ons uitgangspunt is dat wat onderzoekers bedenken slechts van betekenis kan zijn voor leraren wanneer we niet op afstand en van buitenaf theoretiseren over onderwijs, maar verbonden blijven met de bron van de ervaring van degenen die midden in de levende praktijk staan. Deze stellingname is gegrond in de hermeneutische fenomenologie, een filosofische stroming met een rijke geschiedenis. Dat klinkt gewichtig, maar hoeft niet moeilijk te zijn. Ook onze pabostudenten maken tijdens de opleiding kennis met deze vorm van onderzoekend bezig zijn met de eigen praktijk. Tijdens de workshop presenteren lector Hester IJsseling en leraaronderzoeker Jeannette Benschop een boekje met onderwijsverhalen en gaan met de deelnemers in gesprek over de waarde van deze onderzoeksbenadering voor de onderwijs- en opleidingspraktijk.

433. Interactieve tool voor het begeleiden van netwerklere op de pabo

Thomas Nieuwenhuize, Open Universiteit; Anna Hotze, Hogeschool IPABO; Emmy Vrieling-Teunter, Open Universiteit

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Netwerklere / Interactieve Tool / Begeleiding

In deze ronde tafel gaan we in gesprek over de ontworpen interactieve tool die pabo-opleiders kan helpen bij het begeleiden van netwerklere van studenten. Deze tool is gebaseerd op eerder ontwikkelde ontwerpeisen voor netwerklere en bevat ondersteunende informatie met concrete voorbeelden, tips, werkbladen en instrumenten om studenten te begeleiden.

In een eerder project 'studentenwelzijn door betrokkenheid en netwerklere in het pabocurriculum' gesubsidieerd door NRO is gekeken naar randvoorwaarden en succesfactoren voor de participatie van studenten in netwerken. Hierbij is onderzocht hoe deelname van studenten aan netwerken de betrokkenheid en motivatie van studenten bevordert. Dit heeft uiteindelijk geleid tot richtlijnen voor het succesvol ontwerpen van netwerklere als onderwijssetting (zie Figuur 1). Figuur 1.

Karakteristieken en ontwerpprincipes bij studentlere in netwerken Om als pabo-opleider direct met deze richtlijnen aan de slag te kunnen, werken we op dit moment aan een interactieve tool met ondersteunende informatie met concrete voorbeelden, tips en tricks, werkbladen en instrumenten, waar een pabo-opleider direct mee aan de slag kan bij het begeleiden van studenten in een netwerk. In deze ronde tafel laten we het eerste ontwerp zien en bespreken we de eerste resultaten van de interactieve tool in de praktijk, waarbij zowel de bevindingen van de pabo-opleiders als studenten benoemd worden. Vervolgens willen we in dit ronde tafel gesprek een aantal inhoudelijke kernvragen bespreken:

- Wat vinden jullie als pabo-opleiders een sterk punt in de interactieve netwerklere tool?
- Wat missen jullie als pabo-opleiders nog in de interactieve netwerklere tool?
- Wat denken jullie dat de studenten van de interactieve netwerklere tool vinden?
- Hoe hanteerbaar vinden jullie de tool in de onderwijspraktijk van de pabo-opleider?

Daarnaast gaan we op zoek naar mogelijkheden voor samenwerking bij de verdere ontwikkeling van de tool: Wie heeft interesse om deel te nemen aan de testgroep bij het verder ontwikkelen van de digitale tool?

Na bijstellingen zal deze tool via de projectwebsite (<https://www.radiantlerarenopleidingen.nl/Onderzoek>) toegankelijk zijn; wie wil betrokken blijven bij de actualisering van de tool op de lange termijn? Uiteindelijk kan de interactieve tool een heel praktisch instrument zijn om het netwerklere op pabo-opleidingen te verbeteren.

Karakteristieken	Voorwaarden (Ontwerpprincipes)
Gezamenlijke visie en doelen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bepaal gezamenlijke doelen (waaronder studentdoelen) die aansluiten bij de onderwijspraktijk ➤ Maak de gezamenlijke doelen zichtbaar
Ontwerpgerichte aanpak	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Integreer netwerklere<i>n</i> in het curriculum van de lerarenopleiding ➤ Bepaal realistische doelen (waaronder studentdoelen) ➤ Monitor deze doelen, het bijbehorende leerproces en de leeropbrengst ➤ Zorg ervoor dat studenten hun werkplannen voor de start van het netwerk klaar hebben
Gezamenlijke verantwoordelijkheid en eigenaarschap	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zorg bij alle deelnemers voor bereidheid tot het actief delen van expertise ➤ Geef studenten mogelijkheden om hun werk te presenteren inclusief (peer)feedback ➤ Maak studenten ervan bewust dat netwerklere<i>n</i> een belangrijke competentie is (product en proces) binnen het portfolio ➤ Zorg voor mogelijkheden om nieuwe kennis op te doen ➤ Bied mogelijkheden om aan persoonlijke doelen te werken
Diversiteit en gelijkwaardigheid	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zorg ervoor dat alle deelnemers zichzelf als lerende zien ➤ Bouw aan onderling vertrouwen ➤ Creëer gelijkwaardigheid in een informele sfeer ➤ Zorg voor een objectieve beoordelingsmethode van studenten
Onderliggende structuren, bronnen en rollen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Stimuleer de dialoog, autonomie en beslissingsruimte ➤ Geef studenten de rol van <i>boundary crosser</i> tussen theorie en praktijk ➤ Bied mogelijkheden om autonome inhoudelijke keuzes te maken ➤ Bied autonome keuzes op het gebied van samenwerking ➤ Modelleer vaardigheden voor samenwerking en communicatie ➤ Ondersteun ontwikkeling van sociale vaardigheden ➤ Bouw het aanleren van netwerkvaardigheden stap voor stap op ('scaffolding')

434. Kwaliteitscultuur: samen leren, ontwikkelen en creëren

Miranda Timmermans, Marnix Academie; Gonnie Niemeijer, Winkler Prins; Mirella Verspiek, Platform Samen Opleiden & Professionaliseren

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Kwaliteitscultuur / Samen Opleiden En Professionaliseren, / Praktische Tools

Wat verstaan we onder kwaliteitscultuur bij Samen Opleiden? Hoe krijg je er zicht op en hoe versterk je kwaliteitscultuur? Samen met een groep collega's uit partnerschappen SO&P hebben we deze vragen opgepakt en vertaald naar praktische tools, bruikbaar voor partnerschappen. In deze workshop gaan we daarmee aan de slag.

Wat verstaan we onder kwaliteitscultuur bij Samen Opleiden? Wat onderneem je om er zicht op te krijgen en hoe kun je de kwaliteitscultuur in je partnerschap versterken? In het Kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie is Kwaliteitscultuur als vierde waarborg voor partnerschappen SO&P opgenomen (Platform SO&P, 2021). Dit doet een appèl op partnerschappen om verantwoordelijkheid te nemen voor kwaliteitsontwikkeling die verder gaat dan kwaliteitszorg. In september 2022 startten we met een grote groep collega's uit partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren het LOCK-traject. LOCK staat voor 'Leren Onderzoeken Creëren Kwaliteitscultuur'. In dit traject hebben we met elkaar vragen rondom Kwaliteitscultuur en Samen Opleiden geïnventariseerd en geordend, waarna we de meest prangende vragen hebben verdeeld om er antwoorden op te formuleren. Die antwoorden resulteerden allemaal in praktische tools en werkwijzen die bruikbaar zijn binnen partnerschappen. Bij het beantwoorden van de vragen zijn we uitgegaan van de definitie van Legemaate en collega's (2021): Kwaliteitscultuur betreft eigenaarschap in de context van het geheel (collectief eigenaarschap) en zorgt voor continue reflectie, zo nodig verbeteren en verantwoorden. Om kwaliteitscultuur te ontwikkelen is het van belang dat alle betrokkenen het speelveld van het eigen partnerschap goed voor ogen hebben wie we opleiden (beroepsbeeld), welke visie we hebben op leren en op opleiden en hoe dit terug te zien is in de uitvoering. Als we deze vragen kunnen beantwoorden, hebben we een basis dat elke betrokkene kan gebruiken om de vraag '(Wanneer) doe ik mijn werk goed?' te beantwoorden. Iedereen is immers verantwoordelijk voor kwaliteit. Op basis van o.a. bovenstaande inzichten zijn de deelnemers in groepen aan de slag gegaan met het beantwoorden van hun vraag en het werken aan een praktische uitwerking. Het LOCK-traject heeft acht producten opgeleverd die allemaal een ander doel hebben, van het telkens aandacht vragen voor de bedoeling van samen opleiden, tot en met tools om het goede gesprek te voeren over de kwaliteit van Samen Opleiden vanuit breed eigenaarschap en gedeelde verantwoordelijkheid.

Tijdens de workshop gaan we dieper in op kwaliteitscultuur en wat het werken hieraan betekent voor partnerschappen. Vervolgens delen inzichten ten aanzien van de gebruikte werkwijze met deze groep in het LOCK-traject, omdat we denken dat deze werkwijze op zichzelf ook bijdraagt aan het (na)denken over kwaliteitscultuur. Daarna presenteren we de acht producten en gaan we ermee aan de slag.

Leren Onderzoeken Creëren Kwaliteitscultuur Platform Samen Opleiden

Kwaliteitskader Samen Opleiden en Inductie een werkwijze peerreview2.pdf (platformsamenoopleiden.nl)

Legemaate et. Al. (2021). Enhancing a quality culture by using sociotechnical systems design. Quality in Higher Education.

436. Reflecteren in de Pabo door middel van de werkvorm 'spiegelbrief' draagt bij aan inclusief onderwijs

Roos Spijkerman, NHLStenden; José Middendorp, NHLStenden

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Reflecteren / Systemische Blik / Fenomenologische Houding

In de professionele ontwikkeling van de leraar is reflectie op de wisselwerking tussen verschillende actoren in systemen belangrijk. We proberen in de Minor Gedrag & Leren van NHL Stenden op deze complexiteit grip te krijgen met behulp van de werkvorm 'spiegelbrief'.

Uit recent onderzoek (Geerlings, Soeterik, Does, 2023) blijkt dat Pabo's worstelen met het inzichtelijk maken van inclusie. Hoe maak je inclusie urgent? Hoe laat je een student voelen wat een ander voelt? Hoe creëer je gelijke kansen? Deze vragen gaan over bewustwording, sensitiviteit en een onderzoekende houding (Geerlings, Soeterik, Does, 2023) en geven het belang aan van reflecteren bij het realiseren van inclusief onderwijs (Middendorp, 2023). Deze vragen gaan over het veranderende beroepsbeeld en de professionele ontwikkeling van de leraar. In de Minor Gedrag & Leren op de Pabo Groningen van NHL Stenden ontwerpen we een reflectieatelier vanuit een opleidingskader dat ruimte maakt voor het kritisch bevragen van (onderwijs)praktijken, van eigen ervaringen en het uitlokken van confrontaties met weerstand om te komen tot professioneel handelen (Hosseini, Leijgraaf, Gaikhorst, Volman, 2021). We hebben aandacht voor een reflectieve houding, specifieke competenties en passende werkvormen. Eén van de werkvormen is het ontwerp van de spiegelbrief met de essentie: kijk naar jezelf door de ogen van een ander. Je kiest een opvallende ervaring over bijvoorbeeld Amir, een jongen uit je klas. Je schrijft in een brief aan Amir over de ervaring en beleeft door zijn ogen de ervaring met hem opnieuw. Hierdoor ontwikkel je als student een fenomenologische houding (Middendorp 2015). In het opnieuw ervaren laat je theoretische invloeden, eigen vooronderstellingen en overtuigingen achterwege (Van Manen 2014). Door de ogen van Amir word je je bewust van jouw persoonlijke weerstanden, waardoor je openheid kunt creëren om hem daadwerkelijk te zien, in de klas, in zijn omgeving. Een tweede spiegelbrief over de opvallende ervaring met Amir richt je aan zijn ouders, of aan een collega. Hierdoor kijk je vanuit verschillende perspectieven naar dezelfde ervaring. Je ontwikkelt een systemische blik die gaat over het verbinden van verschillende systemen en het zichtbaar maken van de wisselwerking tussen actoren binnen een systeem (Middendorp, 2022, 2023; Schaveling, Bryan, Goodman, 2012). Je ervaart en beschouwt als student de complexiteit van een situatie. We laten studenten ervaren dat er meerdere oorzaken kunnen zijn die leiden tot bepaald gedrag. In de workshop willen we jullie kennis laten maken met de spiegelbrief. Je krijgt zicht op de werkwijze én mogelijke inhouden van de spiegelbrief, ervaart een fenomenologische houding en een systemische blik. Daarnaast reflecteren we op de vraag in hoeverre de werkwijze én inhoud van de spiegelbrief volgens jou kan bijdragen aan het professionaliseren van de leraar.

Geerlings, J., Soeterik, I., Does, S. (2023). Opleiden voor inclusief onderwijs Een onderzoek naar behoeften en ervaringen van docenten en studenten op pabo's Kennisplatform Inclusief Samenleven

Hosseini, N., Leijgraaf, M., Gaikhorst, L., Volman, M. (2021). Kansengelijkheid in het onderwijs: een social justice perspectief voor de lerarenopleiding Tijdschrift voor Lerarenopleiders 42 (4)

Middendorp, J.W.H. (2015). Relatie voor leerkracht Onderzoek naar het pedagogisch tactvol handelen van leerkrachten. Baarn: de Weijer

Middendorp, J. (2022, juni). Waar een minor preventief pedagogisch handelen bevordert Zorgprimair vakblad voor het primair en speciaal onderwijs (20222) 711.

Middendorp, J. (2023). Een hoopvolle toekomst. Hoe dan? (Inaugurele rede)

Schaveling, Bryan, Goodman (2012). Systeendenken Van goed bedoeld naar goed gedaan. Amsterdam: Boom Uitgeverij

Van Manen, M. (2014). Phenomenology of practice: meaninggiving methods in phenomenological research and writing. London, UK: Routledge.

437. Een soepele overgang van de basisschool naar de middelbare school

Margot Bochane, Hanzehogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Transitie Povo / Welbevinden / 1014

De PO-VO overgang kan voor leerlingen problematisch zijn en leiden tot verminderd welzijn en onderpresteren. Wij verkennen in ons onderzoek factoren die het welzijn van leerlingen tijdens deze overgang beïnvloeden, welke ervaringen leerlingen, ouders en leraren hebben, en hoe je als onderwijsprofessional kunt bijdragen aan het welzijn van leerlingen.

In het Nederlandse onderwijssysteem wisselen de meeste leerlingen van de basisschool (PO) naar het voortgezet onderwijs (VO) rond hun twaalfde levensjaar. Het voortgezet onderwijs sluit meestal niet naadloos aan op het basisonderwijs. Veel kinderen maken de overstap ogenschijnlijk probleemloos, maar voor sommige kinderen verloopt de overstap minder soepel, wat kan leiden tot een negatieve spiraal van onderpresteren, minder motivatie, doubleren, uitstroom en/of voortijdig schoolverlaten. Een minder soepele overgang heeft ook invloed op het welzijn van deze kinderen. Als onderwijsprofessional kan je hierin positief bijdragen door het creëren van een omgeving waarin kinderen gelijke kansen krijgen, verbinding kunnen maken en mee kunnen doen. Maar wat is er concreet van invloed op het welbevinden tijdens de overstap en wat kun je als onderwijsprofessional concreet doen? Wij deden een scoping review naar factoren die van invloed zijn op het welbevinden van kinderen tijdens de overstap van PO naar VO. Voorlopige resultaten laten zien dat beïnvloedende factoren te vinden zijn op: vriendschappen, leraar-kind relatie, support van ouders-vrienden en leerkrachten, kind-eigenschappen en de school. Daarnaast zijn we in gesprek met leraren, leerlingen en hun ouders over hun ervaringen en wensen rond de overstap van PO naar VO. Middels semigestructureerde interviews halen we verhalen vanuit de drie perspectieven op. De resultaten uit de review en de gesprekken bespreken we graag in deze workshop. Daarna gaan we met elkaar in gesprek over onze bevindingen tot nu toe en uw ervaringen met de PO-VO overstap in uw regio, met als doel: uitwisselen van kennis en ervaring om elkaar verder te helpen. Met deze kennisuitwisseling dragen we bij aan het versterken van het handelingsrepertoire rondom de overgang van PO naar VO. Deze kennisdeling geven we ook een plek binnen de kennisbank van het Landelijk Expertisecentrum PO-VO (lepovo).

438. Ondersteun je startende docent met differentiëren in de les

Marieke Berends, Formatief Onderwijs Nederland; Alex Karlas, Formatief Onderwijs Nederland

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

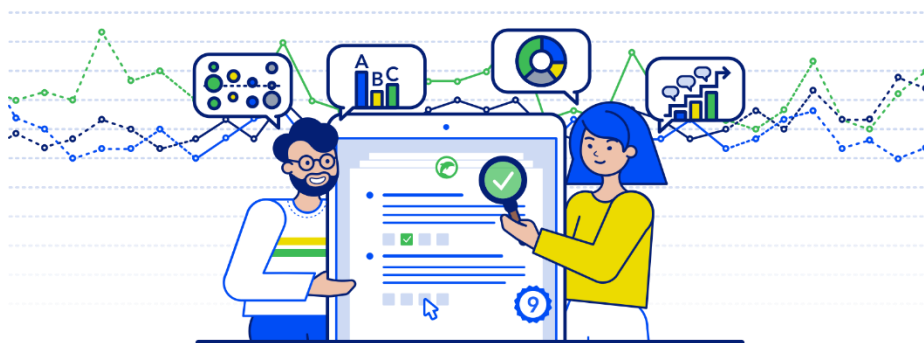
Coaching / Leerdoelen / Eindtermen

Als docent wordt de coachende rol steeds belangrijker. Formatief werken en differentiëren is de nieuwe standaard. Waar vind je informatie om de startende docent te helpen de benodigde feedback te vormen?

Het huidige beroepsbeeld van de docent is de laatste jaren aan verandering onderhevig geweest. Als docent hebben we vooral de rol van coach erbij gekregen, wat om andere vaardigheden vraagt. Deze vaardigheden vragen de docent om op een andere manier naar de resultaten van zijn leerlingen te kijken.

In deze workshop gaan we ons op een aantal vragen focussen;

Hoe kan je als begeleider van de startende docent je collega helpen om te bepalen waar de klas behoefte aan heeft? Hoe kan je als begeleider van de startende docent je collega helpen om een gedifferentieerde les te ontwikkelen die past bij de behoeften van de studenten? Hoe kan je als begeleider van de startende docent je collega ondersteunen in het vormen van feedback en feedforward om de ontwikkeling van de studenten te bevorderen? Welke informatie kan het systeem van Test-Correct de docent en student bieden om een persoonlijk leertraject uit te werken? Om deze vragen te beantwoorden gaan we in de schoenen van de leerlingen staan. We maken samen een toets, geven klassikaal feedback op elkaars antwoorden en gaan deze beoordelen. Vervolgens gaan we gezamenlijk kijken wat er uit de individuele analyses komt rollen, maar we gaan ook naar de analyse van de klas kijken. Hoe kan je op basis van deze informatie als docent je les aanpassen? En hoe kun je dan met les-ideeën komen die passen bij de behoeften van je leerlingen? Aan het eind van de workshop heb je dan ook een goed beeld hoe digitaal toetsen je versneld kan helpen om in de les te differentiëren. Tevens krijg je les-ideeën voor differentiatie en hoe je als docent na verloop van tijd een meer coachende rol kan aannemen.

440. Hoe integreer je digitale geletterdheid in het curriculum?

Rianne van den Berghe, Hogeschool IPABO; Inouk Bourma, Hogeschool IPABO

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Digitale Geletterdheid / Zaakvakken / Begrijpend Lezen

Door de aanstaande kerndoelen digitale geletterdheid ligt voor scholen de taak om onderwijs rondom digitale geletterdheid een plek te geven in het curriculum. Maar hoe doe je dit? In dit rondetafelgesprek wordt nagedacht over hoe digitale geletterdheid geïntegreerd kan worden in het curriculum, zoals van zaakvakken en begrijpend lezen.

Er worden nieuwe kerndoelen geformuleerd rondom digitale geletterdheid. Nu ligt de taak bij scholen om onderwijs rondom digitale geletterdheid een plek te geven in het curriculum. Hoewel er afgelopen jaren veel lesmateriaal ontwikkeld is, zijn er bij leerkrachten veel vragen over lesdoelen, doorgaande leerlijnen, de verbinding van digitale geletterdheid met andere vakken en de mate waarin de verschillende deelgebieden een plek moeten krijgen in het curriculum. Er ligt dus geen kant-en-klare oplossing voor hoe onderwijs ten behoeve van digitale geletterdheid vorm moet krijgen. In dit rondetafelgesprek wordt het gesprek gevoerd over hoe onderwijs rondom digitale geletterdheid vormgegeven kan worden, met de nadruk op hoe het geïntegreerd kan worden in andere vakken. Het doel van het rondetafelgesprek is om concreter te maken hoe dit onderwijs eruit zou kunnen zien en aan welke voorwaarden moet worden voldaan om dergelijk onderwijs te kunnen geven. Een eerste vraag is hoe digitale geletterdheid geïntegreerd kan worden in het curriculum. Een mogelijke verbinding is bijvoorbeeld de koppeling van digitale geletterdheid aan zaakvakken en begrijpend lezen. Digitale geletterdheid en normale geletterdheid gaan hand in hand (wie goed kan lezen, is ook digitaal vaardiger; Kennisnet, 2021) en beide vormen van geletterdheid zijn van belang voor zaakvakken: kennis van de wereld is nodig om goed te kunnen begrijpend lezen, begrijpendleesvaardigheid helpt bij de zaakvakken om teksten te doorgronden en digitale vaardigheden zijn van belang om digitale informatie op te zoeken en te duiden. Een tweede vraag is wat het vormgeven van dit nieuwe onderwijs betekent voor leerkrachten. Leerkrachten hebben zelf ook digitale vaardigheden nodig: hoe digitaal geletterder leerkrachten zijn, hoe beter zij leerlingen digitale vaardigheden bij kunnen brengen. Het is een openstaande vraag of huidige leerkrachten voldoende vaardig zijn en hoe er op lerarenopleidingen voldoende aandacht kan worden gegeven aan digitale geletterdheid om leerkrachten in opleiding hierin te bekwamen. Daarnaast zijn er wellicht ook andere voorwaarden om het onderwijs goed neer te kunnen zetten, zoals het aanwezig zijn van een voortrekker op ICT-gebied op iedere school. Door deze vragen te bespreken kan er worden nagedacht over hoe onderwijs ten behoeve van digitale geletterdheid vorm kan krijgen, en hoe er op lerarenopleidingen en scholen ingespeeld kan worden op deze nieuwe ontwikkelingen.

Kennisnet. (2021). Handboek digitale geletterdheid 2021/2022.

441. Leraren-in-opleiding en ervaren leraren ontwikkelen samen praktische onderzoeksvaardigheden

Monika Louws, Universiteit Utrecht

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Praktijkgericht Onderzoek / Docentprofessionalisering /

In dit project ontwikkelen we onderwijsaanbod waarin zowel studenten aan de universitaire lerarenopleiding als ervaren leraren uit scholen werken aan kleinschalig praktijkgericht onderzoek en van elkaar kunnen leren. Deelnemers werken aan hun onderzoeks-, communicatie-, en leiderschapsvaardigheden. We bespreken graag onze ontwerpuitdagingen tijdens het rondetafelgesprek.

In dit ontwikkeltraject ('23-'25) hebben we als doel om een bestaande cursus praktijkgericht onderzoek die reeds binnen de Utrechtse universitaire lerarenopleiding (eenjarig of tweejarig traject tot bevoegd eerstegraads docent) wordt aangeboden, te herontwerpen tot een onderwijs- en professionaliseraanbod waarin leraren-in-opleiding samen met ervaren leraren uit scholen de cursus volgen. Deelnemers aan de cursus werken aan hun onderzoeks-, communicatie-, en leiderschapsvaardigheden. We lichten eerst de ontwikkelbehoeften vanuit scholen/ervaren leraren en vanuit studenten-in-opleiding toe, alvorens we onze rondetafelvragen presenteren. Vanuit scholen is er behoefte voor het ontwikkelen van praktische onderzoeksvaardigheden van leraren aangezien dat kan bijdragen aan evidence-informed schoolontwikkeling (cf. Leuvenink 2019). Meer evidence-informed werken in scholen vergt een onderzoekende cultuur in scholen waar docentonderzoekers in co-constructie tussen hun eigen context- en praktijkkennis en wetenschappelijk onderzoek nieuwe inzichten, ontwerpen of kennis kunnen creëren (Van Schaik & Klein, 2022). Ervaren leraren ontbreekt het soms aan praktische onderzoeksvaardigheden of onderwijskundige/ pedagogische wetenschappelijke kennis om evidence-informed te kunnen werken (cf. Leuvenink, 2019) en ook wordt een gebrek aan tijd als drempel ervaren. Vanuit een universitaire lerarenopleiding wordt het ontwikkelen van een kritisch-onderzoekende houding gezien als essentieel ingrediënt waarmee leraren-in-opleiding hun eigen lespraktijk kunnen ontwikkelen. Studenten hebben echter vaak nog weinig oog voor het 'vertaalproces' wat praktijkgericht onderzoek met zich mee brengt: hoe communiceer je over het onderzoek en hoe bed je het in binnen je dagelijkse onderwijspraktijk, zeker in het geval dat de schoolcontext daar nog weinig ruimte voor biedt (cf. Peltenburg et al. 2018). Overigens ervaren leraren-in-opleiding niet altijd behoefte om een bijdrage te leveren aan schoolontwikkeling omdat hun primaire concerns meer liggen bij het succesvol volbrengen van de opleiding en het ontwikkelen van een identiteit als leraar. In dit ontwikkeltraject is het idee ontstaan dat ervaren leraren (met contextuele expertise van 'alledaagse' vraagstukken) en studenten (met expertise van wetenschappelijke richtlijnen) in een wederzijds leerproces van elkaar kunnen leren. De uitdaging voor het ontwikkeltraject zit in het ontwerpen van onderwijsaanbod dat zowel voor studenten binnen een certificeringsprogramma als voor ervaren professionals met veel behoefte aan maatwerk passend is. Tijdens het rondetafelgesprek bespreken we graag de volgende vragen: Ontwerp van het aanbod: Welke werkvormen en onderzoeksactiviteiten zijn passend om een

professionaliseringsaanbod vorm te geven voor een heterogene groep waarbij ieders expertise wordt herkend en benut ten behoeve van een wederzijds leerproces?Verbinding met scholen: hoe gaan we een duurzame verbinding aan met partnerscholen wat betreft het professionaliseringsaanbod voor praktijkgerichte onderzoeksvaardigheden?

Leuverink, K.R. (2019). Teacher research in secondary education: An empirical study into teacher research as a means for professional development and school development. Proefschrift Universiteit van Tilburg.

Peltenburg, M., Castelijns, J., Geldens, J., & Jongstra, W. (2018). Teacher leaders strijden voor zichtbaarheid: De ervaring van de rol van teacher leader. *De Nieuwe Meso*, 1, 4450.

Van Schaik, P. & Klein, T. (2022). Toepassen van kennis uit onderzoek: benutten of coconstrueren? *Van 12 tot 18* magazine.

442. De instituutsopleider als bruggenbouwer

Sanneke Hogendorp, Marnix Academie; Gerbert Sipman, Marnix Academie

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Instituutsopleider / Boundary Crossing / Samen Opleiden

Instituutsopleiders versterken als 'bruggenbouwer' de verbinding tussen instituut en praktijk. In deze workshop gaan we via het spelen van het IO-PRIO spel in gesprek over deze rol en bespreken we hoe het spel binnen een partnerschap ingezet kan worden om met belanghebbenden tot een vernieuwde rolbeschrijving te komen.

In deze workshop gaan we met elkaar in gesprek over de rol van de instituutsopleider als bruggenbouwer en de taken die hieraan verbonden zijn. We delen onze ervaringen vanuit Partnerschap Partners in Opleiding & Ontwikkeling / Marnix Academie en gaan aan de slag met het spelen van het IO-PRIO spel. Dit spel helpt instituutsopleiders inzicht te krijgen in wat zij belangrijk vinden in hun rol als verbindingsofficier. Instituutsopleiders hebben een rol in het versterken van de inhoudelijke samenwerking tussen school en instituut. Hierbij is er aandacht voor de koppeling tussen theorie en praktijk, zodat studenten beter opgeleid worden (Van Velzen & Timmermans, 2017). Instituutsopleiders fungeren als zogeheten 'boundary crossers'. Boundary crossers worden gezien als belangrijke personen in en tussen groepen/organisaties, omdat zij in staat zijn informatie te laten "reizen" tussen praktijken en grenzen (Akkerman & Bakker, 2014). De rol van boundary crosser wordt over het algemeen gezien als een uitdaging, omdat instituut en praktijk verschillen in de aard van hun werkpraktijken (Van Velzen & Timmermans, 2017). Uit eerder onderzoek is gebleken dat instituutsopleiders moeite hebben met het invullen van hun rol (Hogendorp, 2023). Om het gesprek over de rol en bijbehorende taken van de instituutsopleider beter te kunnen faciliteren is er een spel ontwikkeld, het IO-PRIO spel (Hogendorp, 2023). Dit spel start vanuit vier categorieën die uit de literatuur zijn gedestilleerd, namelijk: leren, creëren, informeren en relateren (Kochanek, Scholz & Garcia, 2015; Ward, House & Hamer, 2009). Er wordt gebruikgemaakt van kaartjes met taken die instituutsopleiders vervullen (verkregen vanuit diverse partnerschappen). Het spel wordt gespeeld door in dialoog de taken te ordenen naar prioriteit en tijdsinvestering. Het spel wordt na deze pilotfase doorontwikkeld en speelt een rol in de herijking van de rolbeschrijving en professionalisering van de instituutsopleider op de Marnix Academie. Het wordt onder andere ingezet om met belanghebbenden binnen het partnerschap de stip op de horizon te bepalen en in een later stadium om de taken te differentiëren naar starter-basis-gevorderd. Het IO-PRIO spel heeft ook potentie om landelijk een bijdrage te leveren aan de professionalisering van instituutsopleiders. Ervaringen leren tot nu toe dat zowel instituutsopleiders zelf als ook schoolopleiders een waardevolle bijdrage leveren aan de doorontwikkeling. Tijdens deze workshop lichten we het spel verder toe. Door vervolgens het spel met elkaar te spelen, wisselen we beelden uit over de rol van instituutsopleiders in partnerschappen. Tot slot bespreken we op welke manieren het spel ingezet kan worden.

Bakker, A., & Akkerman, S. (2014). Leren door boundary crossing tussen school en werk. *Pedagogische Studiën*, 91(1).

Hogendorp, S. (2023). De rol van de instituutsopleider als broker tussen instituut en praktijk.

Kochanek, J. R., Scholz, C., & Garcia, A. N. (2015). Mapping the Collaborative Research Process. *Education policy analysis archives*, 23(121), n121.

Van Velzen, C., & Timmermans, M. (2017). Opleiden in de school/in de school opleiden: de blik vooruit. *Teacher Education in Schools/In School Teacher Education*] In *Samen in de School Opleiden*, 147150.

Ward, V., House, A., & Hamer, S. (2009). Knowledge brokering: the missing link in the evidence to action chain?. *Evidence & Policy*, 5(3), 267279.

443. Mannelijke peers op de pabo

Gert-Jan Veerman, Christelijke Hogeschool Ede

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Meesters / Peers / Lerarentekort

Lerarenopleidingen wordt geadviseerd om minimaal twee mannelijke studenten samen in een klas te plaatsen om uitstroom tegen te gaan. Bij drie lerarenopleidingen is aan 235 eerstejaarsstudenten gevraagd naar hun binding met het beroep. Meer dan vier mannen in de klas lijkt beschermend tegen uitstroom.

Binnen het Nederlandse basisonderwijs zijn meesters ondervertegenwoordigd. Slechts 24 procent van de pabostudenten is man. Dit komt deels doordat mannen minder vaak voor de pabo kiezen en minder vaak doorstromen naar het basisonderwijs. Lerarenopleidingen wordt op basis van interviews met mannen op lerarenopleidingen geadviseerd om minimaal twee mannelijke studenten samen in een klas te plaatsen (Ritter, 2022). Dit zou de isolatie van de mannen tegengaan (Cooney and Bittner, 2001) en door het gedeelde kenmerk zouden de mannen eerder gedeelde ervaringen delen (Bristol et al., 2020; Ritter, 2022) waardoor ze minder snel zouden stoppen met de lerarenopleiding. Het “tokenisme” (Kanter, 1977) benadrukt dat een groter aantal personen met een vergelijkbaar minderheidskenmerk zorgt voor de ervaring van minder problemen. Op basis van hiervan zou niet de aanwezigheid van één andere man, maar meerdere mannen in de klas beschermen tegen het stoppen met de pabo. Maar geldt dit voor het onderwijs en voor mannen (Stichman, et al., 2010)? Vanwege het ontbreken van studies naar peereffecten op lerarenopleidingen is onduidelijk of de aanwezigheid van één of meerdere mannelijke peers op de lerarenopleiding daadwerkelijk de doorstroom naar het onderwijs stimuleert. Bij drie lerarenopleidingen in Nederland is in 18 verschillende klassen aan 235 eerstejaarsstudenten, waaronder 40 mannen, gevraagd of ze geen twijfelen aan hun studiekeuze voor de pabo hebben en of ze later onderdeel willen zijn van de onderwijsprofessionals in het basisonderwijs. Het sample bevat slechts vier mannen die als enige man in een klas zitten. Het relatief lage aantal mannen dat alleen in een klas zit geeft de aanwijzing dat een focus op het tegengaan van isolatie slechts impact zal hebben op een kleine groep. Voor significante positieve peerinvloeden is een groter aantal mannen in de klas nodig. Wanneer de studenten met vijf mannen in een klas zitten hebben mannen in vergelijking tot de mannen die als enige man of met twee mannen in de klas zitten een sterker idee dat ze onderdeel willen zijn van de onderwijsprofessionals in het basisonderwijs. Deze mannen bevinden zich in een paboklas met meer mannen dan op basis van de landelijke cijfers valt te verwachten. De resultaten geven hiermee deels een aanwijzing in lijn met het “tokenisme”. Op basis van de onderzoeksgegevens blijft onduidelijk of nog meer mannen in de klas meer voordeel oplevert voor de binding van mannelijke pabostudenten met het beroep en of de mannelijke studenten daadwerkelijk meester worden.

Bristol, T.J., Wallace, D.J., Manchanda, S., & Rodriguez, A. (2020). Supporting Black Male Preservice Teachers: Evidence from an Alternative Teacher Certification Program. *Peabody Journal of Education*, 95(5), 484497.

Cooney, M.H., & Bittner, M.T. (2001). Men in Early Childhood Education: Their Emergent Issues. *Early Childhood Education Journal*, 29(2), 7782.

Kanter, R.M. (1977) *Men and women of the corporation*. Basic Books.

Ritter, K. (2022). *Where are all the good men? A case study of male elementary and early childhood education majors at the university of Central Missouri*. [Dissertation, University of MissouriColumbia]. ProQuest Dissertations Publishing .

Stichman, A.J., Hassell, K.D., & Archbold, C.A. (2010). Strength in numbers? A test of Kanter's theory of tokenism. *Journal of Criminal Justice*, 38, 633639.

444. Verrijking Pedagogische Professionaliteit

Rajae El Himer, Hogeschool Rotterdam; Francien Schraal, Hogeschool Rotterdam

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Pedagogische / Professionaliteit / Spel

Naast het ‘technisch’ goed verzorgen van de lessen, vraagt het leraarschap ook van leraren dat ze in het belang van hun leerlingen leren denken, spreken en handelen. Hiervoor dienen leraren te beschikken over een pedagogische toerusting, zodat zij hun leraar-leerling interacties kritisch kunnen beschouwen en hun handelen daarop kunnen afstemmen.

Bij het Instituut voor Lerarenopleidingen (IVL) leiden we leraren op die onderwijs kunnen verzorgen aan leerlingen in een grootstedelijke context. Onze studenten hebben dikwijls te maken met leerlingen die een grote sociale afstand tot school ervaren en minder schoolsucces hebben dan leerlingen buiten de grote steden (Gemeente Rotterdam, 2020). Om leerlingen bij de school te betrekken is het opbouwen van een pedagogische relatie belangrijk. Deze relatie voorziet in de basisbehoeften van leerlingen, namelijk dat ze zich ‘gezien’ weten (Van Manen, 2014). Daarnaast is de pedagogische relatie voorwaardelijk voor het richten van de aandacht van leerlingen op werelden die via onderwijs aan leerlingen ontsloten worden (Simons & Masschelein, 2017).

Het gaat bij ‘het zien’ van leerlingen niet om het toepassen van regels die voor iedereen gelden. Het gaat om de pedagogische vraag: ‘Wat is op dit moment voor deze leerling(en), in deze context, het meest in hun belang en waarom? (Van Kan, 2020). Om deze vraag te beantwoorden leren wij de studenten in de minor Verrijking Pedagogische Professionaliteit om (1) strijdende belangen van en voor jongeren in de onderwijspraktijk te (h)erkennen (pedagogisch bewust zijn), (2) vanuit geëxpliciteerde, en collegiaal bediscussieerde pedagogische idealen belangen van en voor jongeren te wegen (pedagogisch legitimeren) en (3) overeenkomstig hun pedagogische idealen vorm te geven aan hun interacties met hun jongeren en hun onderwijs in algemene zin (pedagogisch handelen) (Van Kan, 2021).

Tijdens deze workshop willen we tonen hoe we hier in de minor op speelse wijze handen en voeten aan hebben gegeven (De Ronde, 2015; Martens, 2019). Vanuit de waarde van spel, langs de noodzakelijke verbinding met pedagogische concepten. We willen de deelnemers aan den lijve laten ervaren hoe waardevol het is om een leraar op te leiden die met flair, lef en humor het spel beheerst. Die pedagogische vragen durft te stellen zonder het antwoord te weten. En die van onmetelijke waarde is voor het lesgeven in de grootstedelijke context.

De Ronde, M. (2015). *Speelruimte*. Delft: Eburon.

Gemeente Rotterdam. (2020). *Staat van de jeugd*. Kansrijk, veilig en gezond opgroeien.

Gemeente Rotterdam.

Martens, R. (2019). We moeten spelen. Driebergen: NIVOZ.

Simons, M. & Masschelein, J. (2017) De leerling centraal in het onderwijs. Acco.

Van Kan, C. A. (2020). Bumpy moments: Een handreiking voor het verkennen verwoorden en bespreken van pedagogische waarden. Friesland College.

Van Kan, C.A. (2021). De waarden van onderwijs. Het primaat binnen de pedagogische professionaliteit van leraren. Hogeschool Rotterdam.

Van Manen, M. (2014). Weten wat te doen wanneer je niet weet wat te doen. Nivoz.

447. Vieze handen: digitale en technologische geletterdheid voor iedereen?!

Claartje Van Tongeren, Hogeschool van Amsterdam; Sam Edens, Hogeschool van Amsterdam; Monique Pijls, Hogeschool van Amsterdam

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Digitale Geletterdheid / Professionalisering / Vakoverstijgend Werken

Nu digitale en technologische geletterdheid in het onderwijs belangrijker wordt, betekent dit dat we als lerarenopleiders iets moeten doen om de drempel naar de inzet van digitale technologie in het onderwijs te verlagen. Vakoverstijgende ontwerp opdrachten met inzet van kunst en lokale materialen bieden mogelijkheden voor professionalisering rond digitale geletterdheid.

In het onderwijs neemt het oplossen van complexe vakoverstijgende problemen met behulp van technologie een steeds belangrijker plaats in. Dat vraagt om het gebruik van technologie, ook voor leerlingen die niet voor een technisch profiel gekozen hebben. Om aanstaande leraren voor te bereiden op dit vakoverstijgende onderwijs met inzet van technologie, dienen lerarenopleidingen hier aandacht aan te besteden. Daarbij gaat het met name om het ontwikkelen van een kritische en creatieve houding ten aanzien van technologie. Integratie van kunst en maakonderwijs bevordert inclusie op het gebied van technologie (Pijpers et al. 2021; Voogt et al, 2019), om meerdere redenen : 1) Emancipatie door vaardigheden (leren omgaan met technologie) 2) Verbinden met eigen leefwereld (sociale omgeving, buurt, afkomst) 3) Bewust worden van talenten 4) Eigen idee-ontwikkeling (buiten de lijntjes leren kleuren) Nu digitale en technologische geletterdheid in het onderwijs meer op de voorgrond komt, betekent dit dat we als lerarenopleiders iets moeten doen om de drempel naar de inzet van digitale technologie in het onderwijs te verlagen. Dat geldt niet alleen voor ict-opleiders, maar voor ons allemaal. Onder digitale geletterdheid vallen niet alleen ict-vaardigheden. Ontwerpen, creëren en maken vormen ook een belangrijk onderdeel. Hoe geef je dat vorm in jouw vakgebied? Tegen welke grenzen loop je daarbij aan als lerarenopleider? Stel je voor je bent lerarenopleider Nederlands, hoe komt technologie dan voor in jouw opleidingspraktijk? Hoe technologisch ben je zelf? Wat heb je zelf meegekregen vanuit je eigen achtergrond? En: Welke ambachtelijke, creatieve en technische vaardigheden hebben studenten van huis uit meegekregen? Hoe daag je je studenten uit om iets te doen wat onbekend voor ze is? Vanuit ons eigen project 'Er is geen kunst aan!' willen we inspiratie bieden om vernieuwend om te gaan met digitale geletterdheid en inclusiviteit in het onderwijs. In dit project ontwikkelden we samen met een opleider van een ontwerpopleiding lesmateriaal om technologie toegankelijker te maken. Deze lessen maken gebruik van eenvoudige materialen en digitale fabricage en doen een aanspraak op verbeelding van de deelnemers, waardoor studenten kennis maken met aanpakken die ze niet gewend zijn. In het rondetafelgesprek tonen we voorbeelden van vakoverstijgende ontwerp opdrachten gericht op digitale geletterdheid. Vervolgens gaan we in op de vraag hoe deze zaken in jouw eigen opleidingspraktijk spelen. En brengen we met elkaar in kaart welke mogelijke professionaliseringsbehoefte voor opleiders hieruit volgt.

Pijpers, R., Arends, K., Demaret, N., Dondorp, L., le Grand, L., Leget, H., ... & Schouwenburg, F. (Eds.). (2021). Handboek digitale geletterdheid 2021/2022. Kennisnet.

Voogt, J., Godaert, E., Aesaert, K. & van Braak, J. (2019). Review Digitale geletterdheid. Zwolle/Gent: Hogeschool Windesheim/Universiteit Gent.

451. Met plezier blijven werken in het onderwijs voor 55+

William Buys, Fontys Lerarenopleiding

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Drive En Passie / In Balans / Betekenisvol

55+ Hoe sta je in je werk als onderwijsprofessional, hoe kijk je terug; vooruit! Maak jouw gezonde balans op! Verhelder hoe je met passie en plezier kunt blijven werken vanuit jouw unieke bijdrage en ervaring. Een generatie die gaat voor gezond werken en zo een betekenisvolle bijdrage wil blijven leveren.

Koosje de Vries en William Buys (Fontys Lerarenopleiding Tilburg) We werken, vergeleken met een tijdje terug behoorlijk wat jaren langer door in het onderwijs. Voor de één een feestje en voor de ander wordt het in meer of mindere mate ervaren als 'een loden last'.

Vanuit HR-beleid (personeelsbeleid) is er een geheel andere kijk gekomen op de groep relatief oudere docenten. In plaats van deze groep zo optimaal mogelijk te begeleiden naar de laatste werkdag ligt de focus nu meer op het juist op oudere leeftijd nog vanuit passie en bevoegenheid op een plezierige wijze op de school aan het werk te blijven. In Met plezier werken in het onderwijs (Buys, 2021) speciale aandacht voor deze doelgroep: 'Still going strong'.

Middels leuke interactieve werkvormen ga je in gesprek en uit wissel je uit met je 'lotgenoten'.

- In hoeverre ben je aan het aftellen tot je van je pensioen kunt gaan genieten of in hoeverre ben je elke dag nog vol drive en passie aan het werk als docent?
- Wat voor impact heeft het door blijven werken tot op relatief hoge leeftijd op jou?
- In hoeverre is het werk nog voldoende uitdagend voor jou?
- Hoe wendbaar ben je als het gaat om het om te kunnen gaan met veranderingen?
- Hoe betekenisvol ben jij voor je studenten, collega's, je school etc.?
- Waar krijg jij positieve energie van?
- Hoe blijf jij uit de negatieve energie?
- Wat zou je als je de tijd terug zou kunnen zetten anders hebben gedaan?
- Hoe zie je het leven na je docentschap voor je; waar droom je van na je docentschap?
- Tips en tops: wat doe je vanuit voortschrijdend inzicht vanuit ervaringen uit je loopbaan nu vooral wel, niet of anders?

Kortom; hoe sta je in je werk als onderwijsprofessional, hoe kijk je terug en hoe kijk je vooruit? Doel is om jouw gezonde balans op te maken en verhelderen hoe je met plezier kunt blijven werken in het onderwijs met jouw unieke bijdrage, ervaring en juist ook passie en plezier. Voor een generatie die gaat voor gezond werken met passie en plezier en zo een betekenisvolle bijdrage wil blijven leveren. Een waardevolle bijdrage voor het leren en ontwikkelen van (startende en ervaren) leraren en lerarenopleiders in alle onderwijssectoren en een waardevolle plek te geven aan 'oudere' leraren.

Opleiden in verbinding" staat dan centraal; het leren en ontwikkelen van leraren en lerarenopleiders binnen, tussen en over onderwijssectoren.

452. Begeleiden van startende leraren in het basisonderwijs.

Karin Wessel, SPO Utrecht

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Professionele Identiteit / Inductie / Begeleiding

Het goed begeleiden van startende leraren vergt specifieke kennis, vaardigheden en een juiste attitude van schoolopleiders. In welke context bevindt zich de startende leraar? In deze workshop worden m.b.v. een routekaart zes elementen onderscheiden die toonaangevend zijn in het inductielandschap. Met interactieve werkvormen delen we kennis en ervaringen.

Het concept professionele identiteit van leraren kan opgevat worden als de wijze waarop de persoonlijke en professionele dimensie op elkaar inwerken en met elkaar verweven zijn (Beijaard et al., 2020). Wie de leraar is als persoon en als professional is van grote invloed op zijn werk, zijn ervaringen, hoe hij daarvan leert (Pillen et al., 2016). Wanneer leraren starten met werken krijgen zij te maken met een abrupte en grote overgang van opleiding naar werkveld (Snoek, 2018).

De ontwikkeling van een professionele identiteit is niet alleen een dynamisch en complex proces, maar tot op zekere hoogte ook een persoonlijk en uniek proces, gevoed door onder meer de eigen biografie, leergeschiedenis, opvattingen over het onderwijs en eigen verwachtingen en idealen van (aanstaande) leraren (Beijaard et al., 2020). Ondanks het feit dat deze ontwikkeling een persoonlijk en uniek proces is, zijn er ook overeenkomsten. Vanuit jarenlange ervaring met het begeleiden van startende leerkrachten in het basisonderwijs, zijn overeenkomstige patronen en mechanismen te onderscheiden (Wessel, 2024). Wanneer we deze patronen (h)erkennen voor onszelf als begeleiders en coaches van startende leraren kunnen we meer recht doen aan de startende leraren en beter bij hen aansluiten. Het is helpend voor de startende leerkracht om duiding te kunnen geven aan de context van zijn eigen inductiefase. De zoektocht naar wie je bent en wilt zijn als professional wordt vaak niet goed (genoeg) in de spotlight gezet, terwijl dit toch de basis vormt. De uitval bij startende leraren is nog steeds groot en is in 2022 zelfs weer toegenomen (OCW, 2023). In tijden van lerarentekort is de urgentie van een goede begeleiding daarom onontkoombaar. Goede begeleiding van startende leraren draagt bij aan het behoud van leraren voor de beroepsgroep (Wessel & de Haan, 2018). In deze workshop zal na een korte contextbeschrijving een routekaart worden geïntroduceerd waarop zes veel voorkomende elementen uit de inductiefase te zien zijn. Het benoemen en (h)erkennen hiervan en het specifiek kunnen begeleiden rondom deze elementen is van essentieel belang en vormt de basis van een realistische attitude voor de (school)opleiders. Deze attitude zal de startende leraar verder helpen om goed te kunnen landen in de onderwijspraktijk. In deze workshop is gelegenheid om deze routekaart middels dialoog verder te verkennen en uit te diepen. Aan de hand van ervaringen in het begeleiden van startende leraren worden kennis en verdere inzichten gebundeld en praktische handvatten meegegeven. Ook kunnen inzichten teruggekoppeld worden aan de lerarenopleidingen.

Beijaard, D., & Ros, B. (2016). Weten wat werkt: onderwijsonderzoek vertaald voor lerarenopleiders.

Bolhuis, S. (z.d.). Hoe vindt leren in de beroepspraktijk plaats. academia.edu.

Dengerink, J., Onstenk, J., & Van der Meij, J. (2020). Leraar: een professie met perspectief. Deel 2: Verbreding en verdieping in het beroep. Ten Brink.

Kortenhagen, & Verkuyl. (2000). Beroepsidentiteit en het professioneel zelfverstaan. VELON, 21 (3), 19–29.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2023, 19 september). Home OCW in cijfers. <https://www.ocwincijfers.nl/>

Neijns Aarts, M. (2022). De ontwikkeling van professionele identiteit van leraren in betekenisvolle situaties in de werkcontext. <https://www.Research.ou.nl/>

Snoek, M. (2018). Startende leraren in het PO en VO: goede begeleiding aan het begin van de loopbaan.

Wessel, K., & De Haan, D. (2018). Inductiebeleid in de praktijk.

Wessel, K., (2024). Zakboek voor het begeleiden van startende leraren.

453. De Muziekwerkplaats

Charlotte Dupuis, Thomas More Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Muziekwerkplaats / Muziekonderwijs / Samen Opleiden

Presentatie van een nieuw initiatief: de Muziekwerkplaats van de Thomas More Hogeschool. De Muziekwerkplaats is een reactie op flexibilisering, digitalisering en samen opleiden. Het is een plek waar kinderen, pabostudenten, leerkrachten en een opleidingsdocent van elkaar leren. De levende praktijk van het muzikales geven en ontvangen staat centraal.

Vanwege oplopende lerarentekorten kiezen scholen steeds vaker voor minder onderwijstijd en voor meer digitalisering en flexibilisering. Maar, wordt daarmee niet de krent, de levende praktijk, uit de pap gehaald, waardoor het beroep van leraar op den duur minder aantrekkelijk wordt?

Met de Muziekwerkplaats zoek ik een alternatief antwoord op deze ontwikkelingen in het onderwijs.

Vanuit mijn werk als muziekdocent op de pabo (Thomas More Hogeschool) heb ik in augustus 2023 de Muziekwerkplaats opgericht en gelokaliseerd in een basisschool. Daar staat de levende praktijk van het fysiek muzikales geven en ontvangen centraal. Kinderen krijgen er muzikales van mij en pabostudenten komen deze lessen observeren of leren geven. Leerkrachten zijn bij de muzikales van hun klas en ik zoek met hen naar manieren om zelf muzikales te geven.

Mijn idee voor de Muziekwerkplaats is omarmd door de Thomas More Hogeschool, omdat het aansluit bij het 'samen opleiden' en bij de flexibilisering van de opleiding. Door flexibilisering van de opleiding brengen studenten meer tijd door in de basisschool en minder op de pabo. Het is de vraag of studenten in scholen voldoende ervaring kunnen opdoen met rijk en betekenisvol muziekonderwijs. Om die reden wilde ik voor pabostudenten een plek creëren, waar zij het vak muziek in volle glorie kunnen observeren en/ of leren geven. Vanuit het lectoraat Professionaliseren met Hart en Ziel van de Thomas More Hogeschool doe ik onderzoek naar ervaringen van kinderen, leerkrachten en pabostudenten, die betrokken zijn bij de Muziekwerkplaats. Met de Muziekwerkplaats en mijn onderzoek hoop ik:- de levende praktijk, het plezier van lesgeven en les ontvangen, op de kaart te zetten;- een bijdrage te kunnen leveren aan het dichten van de kloof tussen pabo en praktijk;- aandacht te krijgen voor het belang van fysiek muziekonderwijs, juist in een tijd, waarin het leven binnen en buiten school steeds meer digitaal wordt;- de drempel om muzikales te geven te verlagen voor leerkrachten pabostudenten.

Hester IJsseling, de lector van het lectoraat Professionaliseren met Hart en Ziel van de Thomas More Hogeschool

454. Diverse perspectieven op het lerarentekort in Almere: Resultaten van een verkennende studie

Edith Roefs, Edith Roefs

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Lerarentekort / Grootstedelijke Onderwijscontext /

In deze bijdrage worden de resultaten gedeeld van een verkennende interviewstudie onder 30 diverse belanghebbenden (o.a. leraren, schoolleiders, bestuurders, opleiders, beleidsadviseurs, aanbieders anders organiseren) naar de oorzaken, gevolgen en aanpak van het lerarentekort in Almere. Deze studie geeft inzicht in hun (botsende) perspectieven en in voorwaarden voor kansrijke maatregelen.

Het lerarentekort is in Almere relatief hoog: ruim 19% in het PO (Gemeente Almere, 2023) en 4,3% in het VO (Voion, 2023). Deze hoge tekorten houden verband met specifieke kenmerken. Almere heeft een jonge bevolking, maakt een sterke groei door en kent een relatief laag opgeleide beroepsbevolking. Vanwege het hoge leerlingaantal en de grootstedelijke problematiek behoort Almere tot de G5. Er zijn veel scholen met een superdiverse leerlingpopulatie en hoog schoolgewicht, 20% van de gezinnen heeft een laag sociaaleconomische status en de cijfers voor (jeugd-)criminaliteit en geweld zijn boven het landelijk gemiddelde. Deze gegevens schetsen ook de context waarin veel leraren in Almere werken. De tekorten zijn het grootst op de meest kwetsbare scholen (Gemeente Almere, 2023) en hebben daarmee gevolgen voor de kansenongelijkheid. In de aanpak van het lerarentekort zet Almere in op maatregelen voor instroom, behoud en anders organiseren (Flevowijs, 2023; Noodplan lerarentekort Almere, 2020). De verwachting is dat het probleem niet binnen afzienbare tijd is opgelost (Onderwijsraad, 2023). Het lerarentekort is een 'wicked problem' dat wordt bepaald door een complexe interactie van factoren, die 'vraag en aanbod' van onderwijsprofessionals beïnvloeden (See et al., 2022). Onderzoek in de Verenigde Staten heeft laten zien dat een gecoördineerde en onderbouwde aanpak, die is afgestemd op de specifieke lokale context en waar diverse belanghebbenden bij zijn betrokken, cruciaal is (García & Weiss, 2020). Met een vierjarig onderzoeksprogramma (2023-2027) beogen wij kennis op te leveren die relevant is voor een dergelijke aanpak. Voorafgaand aan het opstellen van de onderzoeksagenda werd een verkennende studie uitgevoerd met als doel een diepgaander inzicht krijgen in de perspectieven van diverse belanghebbenden op de oorzaken, gevolgen en aanpak van het lerarentekort in Almere. Hiervoor werden 30 belanghebbenden diepgaand geïnterviewd tussen april en november 2023. De concrete resultaten staan centraal in deze presentatie. Een eerste analyse toont verschillende en soms botsende perspectieven (bv. een technisch-instrumentele vs. culturele benadering), die samen lijken te hangen met wat belanghebbenden als oorzaak van de tekorten zien en wat er voor hen toedoet in de onderwijspraktijk. Aangezien samenwerking als cruciaal wordt gezien in de aanpak van het lerarentekort in Almere (bron) en landelijk (meijer et al., onderwijsraad?), is inzicht in deze diverse (botsende) perspectieven relevant. Een discussiepunt zou kunnen zijn hoe in beleid en de aanpak van het lerarentekort in de alledaagse onderwijspraktijk rekening gehouden kan worden met deze diversiteit aan perspectieven en wat voorwaarden voor kansrijke aanpakken zijn.

Flevowijs. (2023). Plan van aanpak Onderwijsregio Almere: Subsidieregeling Onderwijsregio's.

García, E., & Weiss, E. (2020). A Policy Agenda to Address the Teacher Shortage in US Public Schools: The Sixth and Final Report in the 'Perfect Storm in the Teacher Labor Market' Series. Economic Policy Institute.

Gemeente Almere. (2023). Lerarentekort PO, Peiling OCW 1 oktober 2022, Presentatie Gemeenteraad 9 februari 2023.

Noodplan lerarentekort Almere. (2020). Gemeente Almere, Schoolbesturen, Samenwerkingsverband Passend onderwijs

Onderwijsraad. (2023). Schaarste schuurt. Een verkenning naar het omgaan met aanhoudende lerarentekorten. Onderwijsraad.

See, B. H., Gorard, S., Morris, R., & Ventista, O. (2022). Rethinking the complex determinants of teacher shortages. In I. Menter (Ed.), *The Palgrave Handbook of Teacher Education Research* (pp. 128). Springer International Publishing.

VOION. (2023). Arbeidsmarktcijfers van Flevoland.

file:///C:/Users/p69811326/Downloads/VoionRegioInBeeldFlevoland%20(1).pdf

455. Het Change Laboratory als interventie om een leercultuur te ontwikkelen op opleidingsscholen

Siebrich de Vries, NHL Stenden Hogeschool; René Streutker, NHL Stenden Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Change Laboratory / Cultuurhistorische Activiteitstheorie / Opleidingsschool

In het NRO-project “Student agency-change labs” wordt de Change Laboratory-methodiek toegepast om op opleidingsscholen een leercultuur te ontwikkelen om de student agency van vo-leerlingen/mbo-studenten te bevorderen. In dit symposium geven we een inblik in het Change Laboratory van de Groninger Opleidingsschool (GOS) en in rol en uitdagingen van Change Laboratory-begeleiders.

In mei 2023 is het NRO-project “Student agency-change labs” gestart. Het beoogt een leercultuur te ontwikkelen gericht op het bevorderen van student agency van vo-leerlingen en mbo-studenten in opleidingsscholen in Noord-Nederland. Scholen in de noordelijke regio staan voor de grote opgave om alle vo-leerlingen en mbo-studenten gelijke kansen te bieden. Zij denken dat kansengelijkheid gestimuleerd kan worden door leerlingen en studenten te ondersteunen bij het zien en nemen van eigen regie en bij het daardoor in ontwikkeling komen (agency, Mäkitalo, 2016). Hoewel er steeds meer kennis op het gebied van het bevorderen van agency via onderzoek beschikbaar komt, vinden onderzoek en onderwijspraktijk elkaar nog maar mondjesmaat. Om kennis over het bevorderen van student agency binnen scholen beter te ontwikkelen, te delen en te benutten, werken drie opleidingsscholen samen in een vo-mbo-netwerk (Bryk et al., 2015). Deze drie partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren (Groninger Opleidingsschool (vo); Opleidingsschool Ommelanden (vo); Firda (mbo)) hebben elk een eigen focus gekozen binnen het thema student agency. Binnen het netwerk ontwikkelt en onderzoekt elke opleidingsschool via de Change Laboratory (CL)-methodiek van Engeström (Engeström, 2001) een leercultuur gericht op student agency, en wordt de ontwikkelde kennis uitgewisseld om zo van elkaar te leren. In dit symposium zoomen we in op de genoemde CL-methodiek in dit project. Een CL is een professionele leergemeenschap waarin in ons geval stakeholders van een opleidingsschool met een begeleider een probleem of ambitie aanpakken. Om te beginnen wordt het probleem of de ambitie met behulp van bestaande inzichten goed geanalyseerd. Vervolgens worden nieuwe concepten en nieuwe manieren van werken geïntroduceerd waarmee geëxperimenteerd wordt, en die bij goed functioneren geïmplementeerd worden. In de eerste bijdrage geven we een inblik in het CL van de Groninger Opleidingsschool (GOS) waar men zoekt hoe stagecoaches te betrekken bij studentonderzoek. In de tweede bijdrage gaan we in op de rol van CL-begeleiders en welke uitdagingen zij ondervinden bij de begeleiding. Referenties Bryk, A. S., Gomez, L. M., Grunow, A., & LeMahieu, P. G. (2015). *Learning to improve: How America’s schools can get better at getting better*. Harvard Education Press. Engeström, Y. (2001). *Expansive learning at work: Toward an activity theoretical reconceptualization*. *Journal of Education and Work*, 14(1), 133–156. Mäkitalo, Å. (2016). *On the notion of agency in studies of interaction and learning*. *Learning, Culture and Social Interaction*, 100(10), 64-67.

Presentatie 1: Studentonderzoek als boundary object Het Change Laboratory (CL) van de Groninger Opleidingsschool (GOS) was al gedurende twee jaar voor de formele start van het NRO-project bezig

met de ambitie om onderzoeksmatig werken in de scholen van Openbaar Onderwijs Groningen te bevorderen (De Vries et al., 2022). Een van de fricties die uit een uitgebreide probleemanalyse naar voren was gekomen was dat er eigenlijk geen samenwerking tussen lio's en stagecoaches tot stand kwam die dat onderzoeksmatig werken in de schoolpraktijk zou kunnen stimuleren. Afstudeeronderzoeken van studenten van NHL Stenden Hogeschool die hun lio-stage doen binnen de Groninger Opleidingsschool (GOS) zouden namelijk goed kunnen fungeren als boundary objects (Akkerman & Bakker, 2011). Ze zouden bron van gesprek en gezamenlijk onderzoek kunnen zijn van student en stagecoach. Wanneer stagecoaches actief betrokken zouden zijn bij studentonderzoek, zouden ze zelf geïnspireerd kunnen raken voor het doen van praktijkonderzoek, zouden ze zich verder ontwikkelen op het gekozen onderzoeksthema, en zou de leercultuur binnen scholen van Openbaar Onderwijs Groningen worden bevorderd (Van Veen et al., 2010). Echter, uit evaluaties met stagecoaches en studenten aan het einde van schooljaar 2022-2023 bleek dat stagecoaches in de praktijk nauwelijks bij het onderzoek van de studenten worden betrokken. Coaches stelden zich ten opzichte van het onderzoek veelal passief op, waardoor het aan de student was om het onderzoek bespreekbaar te maken, wat weinig bleek te gebeuren. Ook gaven sommige coaches aan dat zij geen rol voor zichzelf zien bij het onderzoek. Daarnaast of wellicht als gevolg hiervan zagen studenten en coaches over het algemeen weinig effect van het studentonderzoek in de school. Een bijkomend nadeel is dat lio's zo niet profiteren van de vakdidactische en vakinhoudelijke kennis van hun coaches. Deze context-specifieke professionaliteit en de daarbij behorende handelingskennis (Bulterman, 2023) zou de kwaliteit van de studentonderzoeken ten goede kunnen komen en de relevantie van de onderzoeken voor de school kunnen versterken. Voor schooljaar 2023-2024 kiezen we er daarom voor om zowel studenten bewust te maken van het belang van handelingskennis van hun stagecoaches voor hun onderzoek, als stagecoaches ervan bewust te maken dat zij essentiële handelingskennis bezitten die zowel de studenten als onderzoeksbegeleiders niet bezitten. Tijdens de presentatie lichten we de gekozen aanpak verder toe en gaan we met elkaar in gesprek over de centrale vraag: hoe kunnen we stagecoaches betrekken bij studentonderzoek zodat de kwaliteit van de onderzoeken toeneemt en de professionele ontwikkeling van coaches wordt gestimuleerd?

Presentatie 2: De uitdagingen van Change-Laboratory begeleiders In het in de inleiding genoemde NRO-project hebben we gekozen voor de Change Laboratory (CL)-methodiek als aanpak om het leren van alle betrokkenen op het thema 'ontwikkelen van een leercultuur gericht op student agency' te versterken. De CL-methode is gebaseerd op de cultuurhistorische activiteitstheorie die inmiddels een vierde generatie kent (Engeström & Sannino, 2021). De methodiek is bedoeld om beroepsbeoefenaren te helpen de problemen die zij ondervinden in hun dagelijks werk systematisch te analyseren en daarbij na te gaan of er systemische oorzaken van deze problemen zijn, om vervolgens nieuwe manieren van denken en werken te ontwerpen, te implementeren en te onderzoeken of daarmee de problemen overwonnen zijn. Een CL is een actieve methode waarin het eigenaarschap en de regie bij de deelnemers ligt; het is hun proces. Een begeleider ondersteunt hun proces (Prokopis et al., 2022). Een begeleider kan echter tegen verschillende uitdagingen aan lopen, bijvoorbeeld deelnemers die verschillende beelden over de bedoeling van het CL hebben, waardoor de begeleider de neiging kan krijgen om de regie over te nemen waardoor de ontwikkeling van deelnemers kan stagneren. In deze bijdrage gaan we in op de ervaringen van CL-begeleiders in ons project en waar die tegenaan lopen en wat ze doen om de deelnemers toch in de lead te laten blijven zodat hun ontwikkelingsproces doorgaat. Er zijn drie CLs in september 2023 gestart, die door twee begeleiders worden begeleid. De CLs komen zes maal op jaarbasis bij elkaar. Tussen de bijeenkomsten zijn er intervisiebijeenkomsten met de twee CL-begeleiders. De vraag waar zij tegenaan zijn gelopen in de afgelopen periode staat daarin centraal. De door de CL-begeleiders

genoemde kwesties tussen september en maart worden verzameld en geanalyseerd. Op de VELON van maart 2024 geven we een inkijk in de uitdagingen van het CL-begeleidingsproces. Daarna gaan we met elkaar in gesprek over een aantal dilemma's.

Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Boundary Crossing and Boundary Objects. Review of Educational Research, 81(2), 132169.

Bulterman, J. (2023). Het lerarentekort: Pleidooi voor vakmanschap. Amsterdam University Press.

De Vries, S., Drukker, T., & Van den Berg, A. (2022). Vanuit verschillende perspectieven samenwerken aan oplossingen. Een Change Lab rond het didactoraat van Openbaar Onderwijs Groningen. Didactiek voor Vak en Beroep, 100107.

Engeström, Y., & Sannino, A. (2021). From mediated actions to heterogenous coalitions: four generations of activitytheoretical studies of work and learning. Mind, Culture, and Activity, 28(1), 423.

Prokopis, D., Sannino, A., & Mykkänen, A. (2022). Toward a new beginning: exploring the instructional dynamics of expansive learning with workers in a youth supported housing unit. Journal of Workplace Learning, 34(7), 628642.

Van Veen, K., Zwart, R. C., Meirink, J. A., & Verloop, N. (2010). Professionele ontwikkeling van leraren: Een reviewstudie naar effectieve kenmerken van professionaliseringsinterventies van leraren. ICLON.

456. De professionele identiteit van de ‘Wijktijdwerker’

Suzanne Jansen, R-Newt; Naomi Mertens, Fontys Hogeschool

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Identiteitsontwikkeling / Combinatiefuncties / Visitekaartje

In steeds meer (groot)stedelijke projecten is een divers activiteiten aanbod beschikbaar voor basisschoolleerlingen. Ze worden professioneel begeleid door diverse pedagogische professionals (leraren, wijkwerkers, kunstexperts) en vinden plaats voor en na schooltijd.

Onze vraag: wat betekent het voor de professionele identiteitsontwikkeling van de leraar in de nieuwe rol buiten de school?

In steeds meer (groot)stedelijke projecten is een divers activiteiten aanbod beschikbaar voor basisschoolleerlingen op het gebied van (straat)cultuur, natuur- en milieueducatie, techniek, beweging en sport. Deze activiteiten zijn meestal bedoeld om talentontwikkeling te versterken, taalvaardigheden en zelfsturing te vergroten en actief burgerschap aan te moedigen. Vaak worden activiteiten ook aangeboden in combinatie met aanbod voor ouders. Ze worden professioneel begeleid door leraren basisonderwijs, pedagogisch medewerkers, sportdocenten, kunstexperts, welzijnsmedewerkers, natuurpedagogen en andere professionals en vinden vaak plaats voor en na schooltijd. In deze tijd, die we in het project in Tilburg ‘Wijktijd’ noemen, zien we steeds meer professionals een combinatie van taken op zich nemen. Ze zijn dan bijvoorbeeld leraar, maar ook coördinator van de ouderkamer; kinderwerker en dansdocent; wijkwerker en kunstenaar. Wij vragen ons af: wat betekent het voor de professionele identiteitsontwikkeling van de leraar als die een nieuwe rol op zich neemt buiten de school? Verandert de opvatting over diens vak? Of de manier waarop iemand aankijkt tegen impact? Heeft dat effect op de betrokkenheid bij het werk en de motivatie ervoor? We veronderstellen, dat grenswerkers (boundary crossers) in hun nieuwe werkomgevingen voor nieuwe vragen worden gesteld. Akkerman en Bakker (2011) schrijven daarover: ‘Als we leren beschouwen als identiteitsontwikkeling, is een kernvraag het onderscheid tussen wat al wel en wat nog geen deel uitmaakt van mijn ‘zelf’ (Akkerman en Bakker, 2011).

In ons (startende) onderzoek gaan we in gesprek met leraren in het basisonderwijs die een nieuwe rol op zich nemen ‘buiten’ de school. We laten hen vertellen over hun professionele identiteit aan de hand van vragen die we baseren op het model ‘Professioneel Zelfverstaan’ van Kelchtermans (2012; 2023) en het model ‘Professionele Identiteit’ van Ruijters (2015). Een van de vragen die we stellen is die aan de hand van een ‘visitekaartje’: ‘Wat staat er op je visitekaartje?’ Wat vertel je aan anderen over je vak? Uit de interviews, die we open coderen en labelen, halen we kenmerkende uitspraken over het professionele zelf als het professionele frame verandert. Ook kijken we naar het institutionele frame: ontstaat er misschien een nieuwe beroepsgroep van ‘wijkwerkers’ als de grenzen tussen school en wijk vervagen? In het rondetafelgesprek willen we met collega’s in gesprek over ons voorgenomen (en in maart al gestarte) onderzoek. Herkennen anderen de onderzoeksvragen? Zijn er zaken waarmee we rekening moeten houden? Wat zou het voor je eigen beroepsbeeld betekenen als je nog heel andere taken erbij zou nemen?

Akkerman, S. F., & Bakker, A. (2011). Learning at the boundary: An introduction. *International journal of educational research*, 50(1), 15.

Kelchtermans, G. (2012). De leraar als (on) eigentijdse professional. Reflecties over de “moderne professionaliteit” van leerkrachten.

Kelchtermans, G., 2023. Narrative and biography in teacher work lives and development. In: Tierney, R.J., Rizvi, F., Erkican, K. (Eds.), *International Encyclopedia of Education*, vol. 5. Elsevier, pp. 106–112

Ruijters, M. C. P., & Luin, G. V. (2015). Beroepsstandaard en professionele identiteit.

457. Partnerschap als leerlandschap | een brede blik op de rollen van opleiders bij Samen Opleiden

Mirella Verspiek, Platform Samen Opleiden & Professionaliseren; Janet Bootsma, Hogeschool InHolland; Maarten Haalboom, OmZin training

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Rollen Van Lerarenopleiders / Spel / Samenwerking

In deze workshop staat het samenspel centraal tussen actoren die een bijdrage leveren aan het leren van leraren. Welke opleiders, begeleiders en andere professionals zijn daarbij van betekenis? Hoe werken zij aan toerusting voor hun rol? En hoe kom je gezamenlijk tot meerwaarde voor het opleiden van kwalitatief sterke leraren?

“I will never again take for granted the skills, expertise and knowledge required to be a teacher educator.” (Ritter, 2007, p. 107) In partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren voor po, vo en mbo werken verschillende actoren samen ten bate van het leren van (aanstaande) leraren. Deze actoren stemmen hun bijdrage op elkaar af, in relatie tot doelen, ambities en actuele ontwikkelingen in en rond het partnerschap Samen Opleiden & Professionaliseren. Maar welke actoren leveren nu een bijdrage aan het leren van (aanstaande) leraren? Welke opleiders, begeleiders en andere professionals op school en instituut zijn daarbij van betekenis? Hoe werken zij aan toerusting voor hun rol? En hoe kom je gezamenlijk tot meerwaarde voor het opleiden, begeleiden en professionaliseren van kwalitatief sterke leraren? De actoren werkzaam in partnerschappen positioneren we in een leerlandschap waar de (studie)loopbaan van de lerende leraar centraal staat. Dat leerlandschap, de actoren en hun rollen^[1] verkennen we door middel van een spel. In de workshop trappen we af met een ‘warming-up’, spelen de deelnemers vervolgens het spel waarbij zij inzoomen in op de verschillende actoren, hun rol in het partnerschap, en hoe zij zich tot elkaar verhouden. In een ‘cooling down’ gaan we gezamenlijk in op de boeiende praktijken, inspirerende inzichten en prangende vraagstukken die voortkomen uit het spel. Deelnemers aan de workshop verkrijgen meer zicht op hoe de verschillende actoren binnen het eigen partnerschap én bij andere partnerschappen optimaal samenwerken ten bate van het leren van (aanstaande) leraren, in een onderwijsveld dat voortdurend in beweging is.

[1] Gevoed door een wetenschappelijk theoretisch kader: Lunenberg, M. L., Dengerink, J., & Korthagen, F. A. J. (2013). Het beroep van lerarenopleider. Professionele rollen, professioneel handelen en professionele ontwikkeling van lerarenopleiders: Reviewstudie in opdracht van NWO/PROO. Onderwijscentrum VU. De zes rollen: Leraar van leraren, Begeleider/coach in de praktijk, Poortwachter, Bruggebouwer, Boundary crosser, Ontwikkelaar, Onderzoeker

460. Samen opleiden op inhoud in de Ommelanden; daar mogen we best trots op zijn!

Saskia Tuenter, Rijksuniversiteit Groningen; Judith Magnus, Winkler Prins

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Werkplekcurriculum / Professionele Identiteitsontwikkeling / Werkvormen

In ons partnerschap hebben we werkvormen ontwikkeld om meer beeld en taal aan de thema's te geven die bij ons centraal staan: burgerschap, identiteitsontwikkeling en wendbaar vakmanschap. In deze workshop gaan jullie zelf aan de slag met deze activiteiten en ervaren jullie hoe deze thema's betekenis krijgen.

Binnen opleidingsschool de Ommelanden (VO Noord-Oost Groningen i.s.m. RUG, NHLStenden en Hanzehogeschool) staan in het werkplekcurriculum drie thema's centraal: burgerschap, identiteitsontwikkeling en wendbaar vakmanschap. Deze thema's staan vanaf de start van de opleidingsschool centraal in de begeleiding van de studenten. Deze drie thema's sluiten nauw aan op de ontwikkeling van aanstaande leraren en starters en op de thema's in onze regio. Het is in Noord-Oost Groningen lastig om mensen vast te houden in de regio, kinderen hebben te kampen met lage verwachtingen van ouders, er is armoede en tot voor kort ook bevolkingskrimp. Voor onze leerlingen is het van groot belang dat zij onderwijs krijgen van docenten die aandacht besteden aan de drie thema's. We willen docenten opleiden die leerlingen kansen bieden en reële maar hoge verwachtingen hebben van kinderen.

Deze thema's zijn behoorlijk abstract en hebben nog weinig betekenis voor leraren in opleiding. Binnen ons partnerschap wordt door middel van een aantal specifieke activiteiten en werkvormen meer beeld en taal aan deze thema's gegeven. Leraren in opleiding koppelen in deze werkvormen de thema's aan hun ervaringen en hun eigen ontwikkeling. In deze workshop gaan jullie zelf aan de slag met deze activiteiten en ervaren jullie hoe deze thema's betekenis krijgen.

462. Lever als lerarenopleider een bijdrage aan het geven van het vak Loopbaanbegeleiding door de student

Minette van den Bemd, BiOND; Martine Buijsen, BiOND

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Lerarenopleidingen / Loopbaanbegeleiding / Lob (Loopbaanontwikkeling En Begeleiding)

Hoe kun je als lerarenopleider een bijdrage leveren aan de loopbaanontwikkeling van de leerlingen van jouw studenten? Tijdens deze workshop maak je kennis met het aanbod van LOB in de lerarenopleiding, het waarom van LOB, Ervaar je hoe je eigen studenten kunt voorbereiden op het begeleiden van hun eigen leerlingen.

Doel van de workshop is het inzichtelijk maken dat goede LOB bijdraagt aan een leven lang ontwikkelen en dat elke lerarenopleider hieraan kan bijdragen. Hoe kun jij als lerarenopleider jouw studenten hier optimaal bij begeleiden?

Tijdens deze workshop besteden we aandacht aan het belang van LOB in een ervaringsgerichte leeromgeving. Je krijgt handvatten zodat je je studenten kunt laten zien hoe zij hun leerlingen steeds een stapje verder kunnen brengen in hun keuzeprocess voor een vervolgopleiding en beroep. Collega's van scholen, die ook parttime werken bij BiOND, vereniging van Begeleiders in het ONderwijs, Besteden aandacht aan het waarom van LOB, Laten je tijdens de workshop een programma met actieve werkvormen zelf ervaren, Besteden aandacht aan gespreksvoering van studenten met hun leerlingen, Informeren je over de landelijk meest actuele stand van zaken. Want: Past LOB wel in het curriculum van de lerarenopleiding?

Zijn onze studenten niet handelingsverlegen om ontwikkelingsgesprekken en loopbaangesprekken te voeren met leerlingen?

Wat weten we eigenlijk over het vakjargon dat bij LOB hoort? Na afloop van de workshop ben je als lerarenopleider in staat het belang van goede LOB aan jouw studenten over te brengen. En dat draagt bij aan goede LOB in de scholen waar de studenten stagelopen en gaan werken. Meer informatie over BiOND is hier te vinden.

Lever als lerarenopleider een bijdrage aan het geven van het vak Loopbaanbegeleiding door de student

Hoe kan de lerarenopleider een bijdrage leveren aan de loopbaanontwikkeling van de leerlingen van zijn studenten? Tijdens deze workshop maak je kennis met

- Het aanbod van LOB in de lerarenopleiding,
- Het waarom van LOB,
- Ervaar je hoe je studenten kunt voorbereiden op het begeleiden van hun leerlingen.

463. Didactiek van ontwikkeling onderzoekend vermogen; twee praktijkvoorbeelden

Lidewij van Katwijk, NHL Stenden; Lisette Munneke, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Onderzoekend Vermogen / Didactiek /

In dit symposium bespreken we aan de hand van een praktijkvoorbeeld van een pabo en één van een tweedegraads opleiding op welke manier de ontwikkeling van onderzoekend vermogen een plek kan krijgen in de lerarenopleiding door te werken aan authentieke vraagstukken uit de praktijk.

De belangrijkste uitkomsten van onderzoek naar de bijdrage van praktijkonderzoek aan de kwaliteit van aanstaande leraren zijn dat zowel opleiders als studenten het leren van praktijkonderzoek een waardevol onderdeel van de lerarenopleiding vinden, maar dat de manier waarop dit gebeurt (nog) niet aansluit op de beroepspraktijk waarin de aanstaande leraren terecht komen (Van Katwijk, 2020, Schilder et al., 2019). De crux daarbij is dat er veel nadruk is komen te liggen op technische aspecten van onderzoek doen (Van Katwijk et al., 2019). De leerlijn onderzoek sluit bij opleidingen onvoldoende aan op de ontwikkeling van studenten in de praktijk en wordt onvoldoende expliciet gekoppeld aan de beroepstaken van leraren. Daarnaast vinden onderwijsactiviteiten en toetsing vrijwel alleen op de opleiding plaats. Dit heeft als gevolg dat studenten onderzoek niet gaan zien als relevant voor de praktijkvragen die zij in hun dagelijkse praktijk tegenkomen en onderzoeken blijven zien als een apart iets naast hun werk als leraar. Echter, wij willen niet opleiden tot onderzoekers, maar tot leraren met onderzoekend vermogen. De ontwikkeling van onderzoekend vermogen zorgt ervoor dat (aanstaande) leraren hun eigen praktijk kunnen aanpassen aan nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen alsook aan inzichten uit onderzoek. Het draagt bij aan evidence-informed werken en tevens aan een leven lang ontwikkelen. Hierdoor ontstaat een kans om wetenschap en vakmanschap weer direct aan elkaar te verbinden, wat de status van het beroep zal verbeteren (Bulterman, 2023). Dat roept de vraag op wat onderzoekend vermogen dan precies is en hoe we als opleiders de ontwikkeling van onderzoekend vermogen tot stand kunnen brengen. In dit symposium willen we aan de hand van twee concrete cases van de Marnix Academie, pabo in Utrecht en de tweedegraads opleiding leraar biologie van NHL Stenden laten zien hoe een goede integratie van onderzoekend vermogen in de gehele lerarenopleiding eruit kan zien. We gaan daarbij uit van de nieuwe definitie van onderzoekend vermogen (Munneke et al., 2023), namelijk het vermogen om in professionele situaties voor jezelf vast te kunnen stellen wat je wel en niet weet en kunt, en waar nodig deze ontbrekende kennis met een passende grondigheid te kunnen vinden en creëren én bruikbaar te maken voor en met anderen in de beroepssituatie. In de twee praktijkvoorbeelden laten we zien hoe op basis van deze definitie de ontwikkeling van onderzoekend vermogen vormgegeven kan worden. We presenteren daarbij de didactische principes en bespreken graag in hoeverre die ook toepasbaar zijn bij andere lerarenopleidingen in Nederland.

Marnix AcademieIn de afgelopen jaren is het curriculum op de Marnix Academie herontworpen waarbij er sterk geleund is op de didactische principes uit het 4C/ID model. Dit betekent dat de opleiding bestaat uit onderwijseenheden waarin steeds complexer wordende beroepstaken centraal staan. Studenten volgen geen opeenvolgende modules meer gebaseerd op de schoolvakken zoals rekenen, taal en bewegingsonderwijs maar werken aan taken, zoals lesontwerp, waarin de

schoolvakken steeds aan de orde komen. Daarnaast leren zij in de praktijk en volgen studietoetsing. De ontwikkeling en toetsing van studenten is vormgegeven volgens de principes van programmatisch toetsen. Studenten doen dus veel minder tentamens als zijnde summatieve toets en krijgen vooral formatieve feedback. In deze context was er ook de kans om de integratie van onderzoekend vermogen in de opleiding opnieuw vorm te geven. Daarbij werd steeds gezocht naar betekenisvolle plekken voor onderzoekend vermogen binnen de verschillende leertaken met als uitgangspunt de leerproces met onderzoekend vermogen zoals ontwikkeld door Munneke et al. (2023) (zie Figuur 1). Studenten leren hierbij vanaf de start van de opleiding om vanuit authentieke beroepssituaties leervragen te formuleren en bij een leervraag zich steeds af te vragen welke kennisvragen hierin zitten. Vervolgens leren ze om na te denken over de strategie waarmee ze kennisvragen kunnen beantwoorden waarbij het kunnen bepalen van de benodigde passende grondigheid een terugkerend thema is. In dit hele proces krijgen studenten gedurende de opleiding just-in-time alle benodigde onderzoekskennis, -vaardigheden en houdingsaspecten. In deze presentatie zullen we de didactische principes en inhoud van de leerlijn onderzoekend vermogen bij de Marnix Academie verder toelichten. Ook besteden we daarbij aandacht aan de strategie die gekozen is om van een gedacht curriculum te kunnen komen naar een uitgevoerd curriculum door middel van front professionals. Tenslotte presenteren we de eerste reacties van docenten en studenten op deze aanpak.

Tweedegraads lerarenopleiding biologie, natuur- en scheikunde van NHL Stenden Bij NHL Stenden werken we sinds een kleine vijf jaar hogeschoolbreed met Design-Based Education (DBE). Dit betekent onder andere dat studenten in ateliers samen werken aan 'real life vraagstukken uit de beroepspraktijk', waarbij ze verschillende onderzoeks- en ontwerpfasen doorlopen (zie Figuur 2). Op deze manier kunnen de studenten de beoogde leeruitkomsten behalen, terwijl niet iedere groep en ook niet ieder individu binnen groepen precies hetzelfde doet. Tegelijkertijd werken ze in principe aan de individuele ontwikkeling van hun onderzoekend vermogen (Van Rij, 2020). In de eerste jaren van werken met deze nieuwe didactiek zijn we nog volop bezig met de doorontwikkeling van de programma-onderdelen in dit curriculum. Zowel studenten als opleiders moeten wennen aan de nieuwe manier van werken. Studenten bleken behoefte te hebben aan meer structuur en duidelijkheid over DBE. De beoogde ontwikkeling van onderzoekend vermogen was ook onvoldoende zichtbaar. In het praktijkvoorbeeld dat we deze presentatie belichten, laten we zien welke verbetering we op basis van deze bevindingen gemaakt hebben. Hierbij gaat het om een project voor eerstejaars studenten leraar biologie, natuur- en scheikunde. Het real life vraagstuk waar zij aan gewerkt hebben bestond uit het ontwerpen en uitvoeren van lesactiviteiten voor leerlingen van de onderbouw voortgezet onderwijs. Dit vraagstuk was in opdracht van het Afsluitdijk WaddenCenter (<https://afsluitdijkwaddencenter.nl/>), waar ook de uitvoering plaatsvond. Voorgaande jaren werkten we met een Scrum-bord (zie <https://scrumatschool.nl/>) tijdens deze onderwijsperiode, maar de koppeling met DBE bleek hierbij ingewikkeld. Dit jaar hebben we een eigen planbord ontworpen, waarin de DBE-fasen centraal staan, een aantal aspecten van scrum terugkomen, meer ruimte voor diepgaande reflectie (Mansvelder, 2006) op het behalen van leeruitkomsten en het professionele handelen is ingeruimd, en de ontwikkeling van onderzoekend vermogen een plek hebben gekregen. Tijdens de presentatie zullen we zowel ingaan op de uitkomsten van deze manier van werken, als op de ervaringen en feedback van de studenten. De toegepaste didactische principes sluiten niet alleen aan bij DBE; het ontwerpen van onderwijs en interventies speelt in iedere lerarenopleiding een rol. Dit praktijkvoorbeeld gaat over eerstejaars in een DBE-atelier. De manier van werken is ook toepasbaar in latere leerjaren met andere, complexere, real life vraagstukken. We zien dat studenten veel leren, maar zijn ook nog zoekende naar een manier waarop studenten het geleerde kunnen

expliciteren en zelf inzicht krijgen in hun vorderingen op het gebied van professioneel handelen én onderzoekend vermogen.

Bulterman, J. (2023). Het lerarentekort; pleidooi voor vakmanschap. Amsterdam University Press.

MansvelderLongayroux, D. D. (2006). The learning portfolio as a tool for stimulating reflection by student teachers. Leiden University.

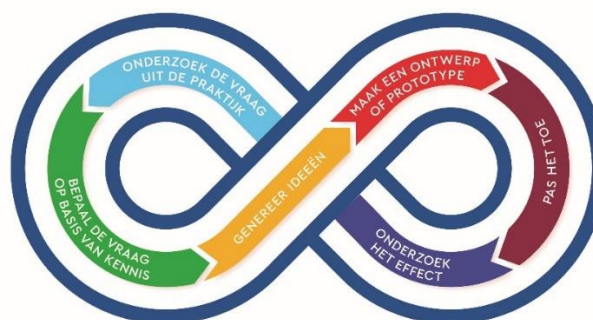
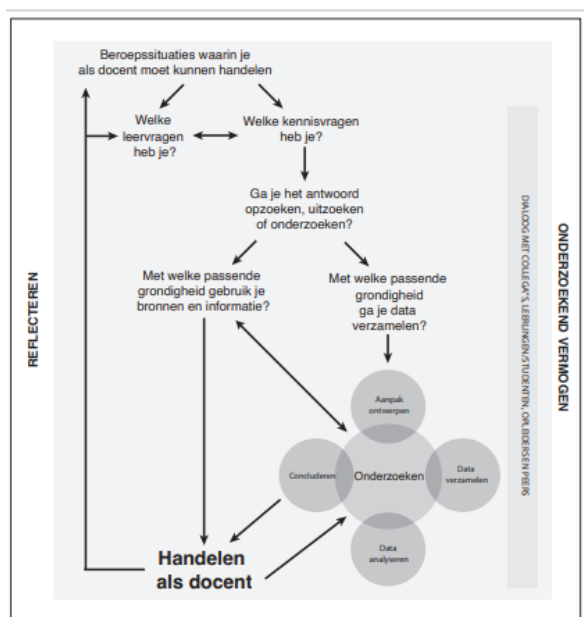
Munneke, L., Rozendaal, J.R., & van Katwijk, L. (2023). Onderzoekend vermogen ontwikkelen tijdens je lerarenopleiding. Boom.

Schilder, P., Munneke, L., & Andriessen, D. (2019). Maak afstudeerwerk relevant voor opleiding én praktijk: Andere kijk op het beoordelen van afstudeerwerk. TH&MA Hoger Onderwijs, 2019(3), 6469.

Van Katwijk, L.C. (2020) Empowering preservice teachers through inquiry. Development of an inquiry stance in intended, implemented and attained curriculum of primary teacher education (Doctoral dissertation, Rijksuniversiteit Groningen).

Van Katwijk, L., Jansen, E., & Van Veen, K. (2019). Ontwikkeling van kritische en nieuwsgierige leraren? Onderzoekend vermogen in leerlijnen onderzoek van lerarenopleidingen basisonderwijs. Pedagogische studiën, (96) 330348.

Van Rij, E. (2020). Onderzoekend vermogen en DBE Bachelor. NHL Stenden Hogeschool.

464. Internationale competenties voor de toekomstige leraren – inbedding in het curriculum en praktijk

Simone Groeneveld, Windesheim/CILO netwerk; Koen de Jonge, Nuffix & Erasmus

Inhoudelijke lijn: 3. De groter wordende leeromgeving van leraren (in-opleiding)

Internationalisering / Interculturele Competenties / Internationale Competenties

De moderne klas is steeds vaker multicultureel en meertalig. Dat vraagt van de toekomstige leraar een brede scala aan internationale competenties. Welke competenties zijn essentieel en welke activiteiten dragen bij de ontwikkeling van deze competenties? In de workshop krijgen de deelnemers concrete voorbeelden uit de praktijk van internationaliseringsopbrengsten.

De scholen staan voor de uitdaging om leerlingen goed voor te bereiden voor het leven en werken in de cultureel diverse maatschappij waar ze met mondiale problemen zoals de klimaatcrisis, oorlogen en epidemieën in aanraking komen. Hoe kan je als instelling je studenten het beste uitrusten met hiervoor nodige internationale en interculturele competenties? En welke competenties zijn dat? In deze interactieve workshop laten de leden van het netwerk CILO (Centrum Internationaliseren Leraren Opleidingen) je aan de hand van praktische voorbeelden zien hoe verschillende vormen van internationalisering, zowel over de grens als thuis, kunnen bijdragen aan het opdoen van internationale competenties, welke leeropbrengsten je kan verwachten en op welke manier het borgen in het curriculum gerealiseerd kan worden.

De doelgroep van de workshop zijn lerarenopleiders, schoolopleiders en werkplekbegeleiders/mentoren.

Aan het einde van de workshop heb je bruikbare en praktische handvatten gekregen om internationale competenties in je onderwijspraktijk neer te zetten.

465. Vanuit samenhang sturen op professionele ontwikkeling van lerarenopleiders

Bregje de Vries, Vrije Universiteit; Wilke van der Molen, Hogeschool VIAA; Marco Schaap, Hogeschool VIAA

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Professionalisering / Personeelsbeleid / Leiderschap

Doorwerking van het strategisch personeelsbeleid naar onderwijs- en of opleidingspraktijken is volgens Waslander (2023) vaak nog gebrekkig. In deze workshop staan we met werkgevers, beleidsmedewerkers en andere belangstellenden stil bij een passende leiderschapsstrategie om dat met de nieuwe beroepsstandaard voor lerarenopleiders en herziening van de registratieprocedures wel te gaan realiseren.

Rondom de beroepsstandaard van lerarenopleiders is veel in ontwikkeling. Binnen het landelijk project 'Focus op Professie' zijn we niet alleen de beroepsstandaard voor lerarenopleiders aan het herijken, maar ook aan het onderzoeken op welke wijze nieuwe registratieprocedures bijdragen aan professionalisering vanuit het perspectief van de lerarenopleider en zijn werkgever. Met het vernieuwde beroepsregister ontstaat een leidraad voor professionalisering en profileringsmogelijkheden voor lerarenopleiders. Dit sluit aan bij waarborg 3 uit het Kwaliteitskader Samen Opleiden, waar onder meer wordt aangegeven dat een aanpak van professionele ontwikkeling voor o.a. de lerarenopleider in een partnerschap van belang is voor de basiskwaliteit van het partnerschappen (Ontwikkelteam, 2021). In deze workshop gaan we in op de wijze waarop partnerschappen met lerarenopleidingen de herziening van registratie voor lerarenopleiders beleidsrijker in kunnen voeren opdat er meer samenhang komt met actuele vraagstukken waar partnerschappen en lerarenopleidingen nu voor staan.

Aan de hand van verschillende scenario's verkennen we manieren waarop werkgevers op deze ontwikkeling kunnen anticiperen. We onderzoeken tevens wat dat vraagt van leiderschap op verschillende niveaus van het partnerschap. Vanuit die verkenning hopen we dat werkgevers met een duidelijke visie, kennis en een gezonde dosis lef mee willen denken over het beleidsrijker inzetten van registratietrajecten voor lerarenopleiders vanuit hun eigen organisatie en partnerschap. Doel van deze workshop is kennis en inzicht met elkaar te delen over het belang van een betere samenwerking rondom het personeelsbeleid binnen partnerschappen en de betekenis van registratie daarin. Zo krijgt men meer zicht op de mogelijkheden van de herziening in relatie tot het beter benutten van diversiteit onder lerarenopleiders voor het realiseren van de ambities van het partnerschap. In deze workshop bespreken we allereerst met elkaar het doel van de herziening van de huidige registratieprocedures en de verschillende scenario's waarmee werkgevers daarop kunnen anticiperen. Van daaruit onderzoeken we de betekenis daarvan voor leiderschap op verschillende lagen van het partnerschap en daarbuiten. Deze workshop levert kennis en inzicht op over de herziening van registratieprocedures en de mogelijkheden die dat biedt voor partnerschappen of regio's die met lerarenopleidingen werk willen maken van een passende aanpak voor professionele ontwikkeling van lerarenopleiders.

BRLO (2023). Projectplan: Focus op professie. Naar een nieuwe registratiesystematiek voor lerarenopleiders. Velon.

Derksen, K., Derks, M., Geldens, J., Gommers, M., Koster, B., Oldeboom, B. (2023). Whitepaper Naar een nieuwe registratiesystematiek voor lerarenopleiders. Velon.

Ontwikkelteam Kwaliteitskader (2021). Kwaliteitskader Samen Opleiden & Inductie en werkwijze peer review. Platform Samen Opleiden & Professionaliseren.

Waslander, S. (2023). Smachten naar samenhang. Reflectie op de monitor strategisch HRM in het voortgezet onderwijs. Utrecht: VORaad. Home | Sietske Waslander

Focus op professie
beroepsregistratie lerarenopleiders

467. Frisse blik: ontwikkelen van professionele beroepsidentiteit van zij instromers.

Gerjon Elings, Marnix Academie / Penta Nova; Henriette Hoogenkamp, Marnix Academie / Penta Nova

Inhoudelijke lijn: 4. Samenwerking in netwerken rond opleiden en professionaliseren

Zij Instromers / Professionele Identiteit / Diversiteit

Zij-instromende schoolleiders en -leraren zijn boundary-crossers. Omdat ze 'van buiten' komen, geven ze door hun frisse blik vaak een krachtige impuls aan de schoolontwikkeling. Op welke wijze wordt deze frisse blik optimaal benut binnen de organisatie? Op welke wijze ontwikkelen deze collega's hun persoonlijke professionele identiteit?

Zij-instromende leraren en schoolleiders komen als ervaren professionals binnen in een (voor hen) nieuwe context met een andere cultuur en een nieuw te ontdekken frame. Hoe is het om te werken aan een nieuwe beroepsidentiteit? Wat kun je inzetten van de professionaliteit van je 'oude' vak? Op welke wijze kun je je het nieuwe vak eigen maken? Wat vraagt dit van opleiders en begeleiders?

Boundary crossing gaat uit van leren door het leggen van verbindingen tussen verschillende praktijken. Die vorm van leren heeft een groot potentieel in zich. Een studie van Akkerman en Bakker (2012) laat zien dat boundary-crossing vier leermechanismen op kan roepen: Identificatie - herkennen dat de ander anders is, leert iets over jezelf en je eigen kwaliteiten; Coördinatie - zoeken naar nieuwe verbindingen waarbij er meer van elkaars kwaliteiten geprofiteerd kan worden; Reflectie - leren van elkaars manier van kijken; Transformatie - komen tot een nieuwe praktijken.

Opzet workshop:

1. Ervaringen van zij-instromers.

Een schoolleider in opleiding en een zij-instromende leerkracht vertellen wat hen motiveerde om de overstap te maken naar het onderwijs en hoe zij zich hebben ontwikkeld hoe zij zich vervolgens professionaliseren in hun nieuwe rol. Welke ruimte is er om de eigen professionaliteit vanuit hun oude vak in te brengen? Wat zijn succesfactoren? Op welke wijze kunnen leertrajecten voor zij-instromers worden versterkt?

2. Schets van de opleiding.
Binnen de opleiding tot zij-instromer (Marnix Academie) en de opleiding Zij-instroom-schoolleider (Penta Nova) stimuleren we transformatief leren o.a. in de persoonlijke lijn. Persoonlijke kennis, opvattingen, normen en waarden moet je steeds opnieuw in balans brengen (en houden) met breed geaccepteerde beroepsstandaarden en -waarden.

3. Professionele dialoog met deelnemers workshop

Hoe maak je expliciet gebruik van het eigene en unieke wat deze zij-instromende collega meebrengt vanuit zijn of haar eerdere carrière, hoe benut je deze frisse blik van buiten voor je de schoolontwikkeling? Theorie

Professioneel-zijn in de oude baan is iets anders dan professional-zijn in het onderwijs. Bij de niet-lineaire loopbaan van een zij-instromer gaat het om bekwaamheid ontwikkelen in een nieuw vak, terwijl je je tegelijkertijd moet verhouden tot je nieuwe beroep. Ruijters e.a. geven aan dat het ontwikkelen van een nieuwe beroepsidentiteit bij het tweede beroep waarschijnlijk sneller verloopt dan bij het eerste beroep doordat de professional al eerder ervaring heeft opgedaan in de verschillende ontwikkelfasen, met de daarbij behorende worstelingen en emoties.

Akkerman, S. & Bakker, A. (2012). Het leerpotentieel van grenzen. 'Boundary crossing' binnen en tussen organisaties. *Opleiding & Ontwikkeling*, 1: 1519.

Pijpers, E. (2023). Zijinstromers begeleiden op de weg naar bekwaamheid. In *Basisschoolmanagement*.

Pijpers, E. (2021) Weten waar het krijt ligt. Zijinstromende schoolleiders. In *Basisschoolmanagement*.

Ruijters, C.P. (red.) e.a. (2015). Je binnenste buiten. Over professionele identiteit in organisaties. Vakmedianet

468. Hoe realiseren we een inclusiever lerarenopleiding waarin we diversiteitssensitief opleiden?

Kennedy Tielman, Fontys Lerarenopleiding Tilburg

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Inclusie / Diversiteitsensitief / Lerarenopleiding

Om een inclusieve lerarenopleiding te kunnen zijn, moeten studenten zich enerzijds welkom en geaccepteerd voelen en anderzijds moeten we inclusief onderwijs bieden en hen voorbereiden om zelf inclusief onderwijs te bieden in hun toekomstige werkomgeving. Tijdens deze ronde tafel bediscussiëren we een opzet om deze vragen te beantwoorden.

Om een inclusieve lerarenopleiding te kunnen zijn, moeten studenten zich enerzijds welkom en geaccepteerd voelen en anderzijds moeten we inclusief onderwijs bieden en hen voorbereiden om zelf inclusief onderwijs te bieden in hun toekomstige werkomgeving. Inclusiviteit moet daarom zowel onderdeel van het eigen handelen van elke lerarenopleider zijn maar ook verankerd zijn in het curriculum. Het inclusiever maken van de lerarenopleiding kan ook zijn doorwerking hebben in het voortgezet onderwijs en mbo. Daarmee zou er een dubbele functie worden vervuld: het onderwijs in de lerarenopleiding inclusiever maken en toekomstige leraren opleiden die inclusief onderwijs kunnen verzorgen zodat hun leerlingen gelijke kansen krijgen om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Het gaat er om dat studenten zich gezien, gehoord en gewaardeerd voelen, zogenoemde 'sense of belonging' (Goodenow & Grady, 1993). Onderzoek laat zien dat studenten meer willen leren op het gebied van diversiteit en dat ze dit als taak van de opleiding zien om te kunnen omgaan met diversiteit in hun beroepspraktijk (Van den Bergh et al., 2021). Zij geven aan nu meer te leren over diversiteit in hun stage. Het belang van de waardering van diversiteit scoort hoger dan de feitelijke aandacht die er is voor diversiteit in de opleidingen. Voor leraren is een belangrijke competentie het kunnen omgaan met verschillen tussen leerlingen hetgeen van invloed is op gelijke onderwijskansen van leerlingen. Leraren voelen zich slecht voorbereid op lesgeven in cultureel diverse klassen (Betorert, 2009; Tatar & Horenzyck, 2003) en ervaren gebrek aan multiculturele competentie (Chouari, 2016; Spanierman et al., 2011; Vervaet, 2018). Slechts 16,9% van de leraren in Nederland voelt zich voldoende voorbereid (OECD, 2019) en 63% ervaart spanningen in deze klassen (Tielman, 2023). In Learning Design studio's (LDS; zie Mor & Mogilevsky, 2013; Van de Sande, Maurits, & Slaats, 2019), waarin studenten met eigen persoonlijke (leer)vragen, uitdagingen en authentieke casussen aan de slag gaan proberen we antwoord te vinden op de volgende vragen. Welke factoren belemmeren/bevorderen het onderwijs, de veerkracht en het welzijn van de verschillende studentengroepen? Hoe kunnen studenten nog beter ondersteund worden bij hun kwalificatie, subjectificatie en socialisatie? Hoe kun je als leraar culturele diversiteit herkennen, erkennen, waarderen en benutten binnen de context van de opleidingsschool en binnen de cultureel diverse klas? Hoe kun je een krachtige, veilige leeromgeving creëren om te zorgen dat leerlingen met specifieke ondersteuningsbehoeften goed bediend worden? Tijdens deze ronde tafel bediscussiëren we een opzet om deze vragen te beantwoorden.

Betoret, F.D. (2009). Self efficacy, school resources, job stressors and burnout among Spanish primary and secondary school teachers: a structural equation approach. *Educational Psychology*, 29(1), 4568. <https://doi.org/10.1080/01443410802459234>

Chouari, A. (2016). Cultural diversity and the challenges of teaching in multicultural classes in the twentyfirst century. *Arab World English Journal*, 7(3), 317. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2859237>

Crul, M. (2016). Superdiversity vs. assimilation: How complex diversity in majority–minority cities challenges the assumptions of assimilation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(1), 54–68. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2015.1061425>

Goodenow C, Grady K. The relationship of school belonging and friends' values to academic motivation among urban adolescent students. *J Exp Educ*. 1993;62:60–71. <https://doi.org/10.1080/00220973.1993.9943831>

Mor, Y., & Mogilevsky, O. (2013). The learning design studio: collaborative design inquiry as teachers' professional development. *Research in Learning Technology*, 21.

OECD (2019). *TALIS 2018 Results* OECD Publishing, Paris, Batche

Spanierman, L.B., Oh, E., Paul Heppner, P., Neville, H. A., Mobley, M., Wright, C. V., & Navarro, R. (2011). The multicultural teaching competency scale: Development and initial validation. *Urban Education*, 46(3), 440–464. <https://doi.org/10.1177/0042085910377442>

Van den Bergh, C., Leenders, H., & Diemel, K. (2021). *Monitor Diversiteitssensitief en Inclusief Opleiden*. Fontys Hogeschool

Van der Sande, R., Maurits, W., & Slaats, M. (2019). *Professioneel leren met impact: Learning Design Studio's als platforms voor effectieve professionele gesprekken*. Fontys Hogeschool

Vervaet, R. (2018). *Ethnic prejudice among Flemish pupils: does the school context matter?* Ghent University.

Tatar, M., & Horenczyk, G. (2003). Diversityrelated burnout among teachers. *Teaching and Teacher Education*, 19(4), 397–408. [https://doi.org/10.1016/S0742051X\(03\)000246](https://doi.org/10.1016/S0742051X(03)000246)

Tielman, K. (2023). *Diversity related (compe)tensions. A study into teachers' selfperceived multicultural competence and experienced culturally loaden valuebased tensions in senior secondary vocational education and training*. Wageningen University & Research

469. Workshop Dialoogkaarten Inclusief Onderwijs

Sofie Sergeant, University of Applied Sciences Utrecht; Ariane van Dijk, Hogeschool Utrecht; Hanne Touw, Hogeschool Utrecht

Inhoudelijke lijn: 1. Het veranderende beroepsbeeld van de leraar en diens professionele ontwikkeling

Inclusief Onderwijs / Dialoogkaarten / Vertraagde Gesprek

Het spel 'Dialoogkaarten Inclusief Onderwijs' is ontworpen naar aanleiding van gesprekken over inclusie in het Nederlandse werkveld. Nu de ontwikkeling richting inclusieve scholen is ingezet, is het belangrijk om ruimte te creëren om het vertraagde gesprek met elkaar te kunnen voeren. Inhoud en vorm van dit spel nodigen daartoe uit.

Voor mensen in het onderwijs hebben drie collega's van Hogeschool Utrecht 20 dialoogkaarten ontwikkeld om met elkaar over 10 thema's het vertraagde gesprek te voeren over het 'waarom' en het 'hoe' van inclusief onderwijs.

De dialoogkaarten zijn gebouwd op het fundament van de 'Index voor inclusie' ontwikkeld door Tony Booth en Mel Ainscow, vertaald naar het Nederlands door Boonen et al. (2015) en op het raamwerk van de National Council for Special Education (2011) uit Ierland. De 'Index voor inclusie' is een zelfbeoordelingsinstrument dat materiaal bevat omtrent alle aspecten van de school. Deze zelfbeoordeling gebeurt aan de hand van drie dimensies die een rol spelen om te komen tot inclusief onderwijs, namelijk: inclusief beleid, inclusieve praktijk, en het creëren van een inclusieve cultuur.

Het genoemde raamwerk werkt het thema inclusief onderwijs uit voor 10 thema's, te weten: leiderschap en management, schoolbrede ontwikkeling, de schoolbrede omgeving, communicatie in de school, het ontwikkelingspotentieel van leerlingen en medewerkers, curriculumplanning voor inclusief onderwijs, geïndividualiseerde planning, onderwijs- en leerstrategieën, klassenmanagement, het ondersteunen en waarderen van het leren.

Deze 10 thema's zijn in de dialoogkaarten terug te vinden. Deelnemers trekken een kaart en vinden op deze kaart een korte toelichting op het thema. Vervolgens lezen zij: een ambitie, een stelling en richtinggevende vragen. Daarover voeren zij het gesprek.

Voor het speelse element zijn er 5 'jokerkaarten' die tijdens het gesprek, door iedereen, kunnen worden ingezet. Als voorbeeld: een kaart met afbeelding van een belletje. Deze is in te zetten als je vindt dat het gesprek de verkeerde kant opgaat.

Tijdens het congres kunnen wij een workshop begeleiden waarin groepen van 8 personen in gesprek kunnen gaan op basis van deze kaarten.

470 & 471. Bestuursakkoord flexibilisering: van samen ontwerpen naar samen uitvoeren

Petra van Beveren, Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam; Marieke Van Geel, Universiteit Twente; Mark Boiten, 10voordeleraar; Mariska Krijgsman, Thomas More Hogeschool; Liesbeth Zijlstra, HvA; Gerrit Beunk, 10voordeleraar; Ilona van Heijst, Universiteit v

Inhoudelijke lijn: 2. Het veranderende beroepsprofiel van de lerarenopleider en diens professionele ontwikkeling

Leeruitkomsten / Intake / Flexibilisering

Flexibilisering van routes naar het leraarschap vraagt veel van lerarenopleiders. Zij zijn het immers die ervoor moeten zorgen dat hun studenten de meerwaarde van flexibilisering ervaren in routes op maat, en dat als afgestudeerde leraar ook in hun eigen onderwijs kunnen vormgeven. Hoe gaat dat in jouw opleidingspraktijk, en wat heb je nodig om succesvol maatwerk te kunnen leveren? Deze workshop is op beide dagen ingedeeld.

De druk op lerarenopleidingen om meer maatwerk te leveren is niet nieuw. Al langer klinkt de roep om routes aantrekkelijker te maken, bijvoorbeeld door rekening te houden met EVC's en EVK's.

In 2020 hebben de lerarenopleidingen van universiteiten en hogescholen samen met de minister in het Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen afspraken gemaakt die de flexibilisering van de lerarenopleidingen moeten versnellen en versterken. Om dit te bereiken zetten de hogescholen en universiteiten in op diverse trajecten, deels gezamenlijk en deels per sector. In de projecten van het bestuursakkoord wordt onder andere via de partnerschappen SO&P de verbinding gezocht met het po, vo en mbo.

De projecten van het bestuursakkoord gaan de laatste fase in; 2024 is het laatste jaar van uitvoering. Dat betekent dat de universitaire en hbo-lerarenopleidingen uiterlijk met ingang van het schooljaar 2025/'26 allemaal werken met de opbrengsten van het bestuursakkoord. Om dat te ondersteunen wordt door universiteiten en hogescholen gezamenlijk gewerkt aan de professionalisering van opleiders, en wordt middels de regionale allianties ingezet op de samenwerking van lerarenopleidingen in de regio.

Voor lerarenopleiders (van zowel school als instituut) wordt 2024 daarmee een belangrijk jaar. Zij zijn het immers die ervoor moeten zorgen dat studenten de meerwaarde van flexibilisering ervaren. De praktijk laat zien dat opleidingen flinke stappen zetten en dat er door onder andere het gebruik van dezelfde taal en instrumenten een 'common ground' ontstaat. En tegelijk is de praktijk ook weerbarstig, doordat de vertaling naar opleiden soms lastig is en de behoefte aan autonomie collectieve afspraken soms belemmert.

In deze workshop starten we met het doel van het bestuursakkoord en laten we daarna de samenhang tussen de verschillende opbrengsten zien. Welke afspraken hebben we daarbij met elkaar gemaakt? Wat doen we als opleidingen allemaal op dezelfde manier en waar zit de ruimte voor verschil en eigen kleur?

Na deze inleiding gaan we aan verschillende tafels met elkaar in gesprek over de verankering van de opbrengsten in de opleidingspraktijk: leeruitkomsten, EVC-assessment/brede intake, harmonisatie van routes en professionalisering. Wat gaat goed, wat nog niet en wat kunnen we samen nog verder versterken? Hoe gaat dat in je eigen universiteit of hogeschool en in het partnerschap SO&P, wat kun je daarin leren van collega's uit andere instellingen, wat wordt jouw volgende stap om bij te dragen aan implementatie, en wat heb je zelf nog nodig om van het bestuursakkoord een duurzaam succes te maken?